

Vlaardingen 10 oktober 2012,

Open brief

Aan de Informateurs de heer drs. W.J. Bos en de heer H.G.J. Kamp
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Geachte heren Bos en Kamp,

Recent heeft Careyn Huishoudelijke Zorg besloten om een groot aantal medewerkers in Nieuwe Waterweg Noord boventallig te verklaren. Binnen onze gemeente en de ons omringende gemeenten heeft deze beslissing veel emoties en vragen opgeroepen.

Afbraak huishoudelijke zorg

Binnen de huishoudelijke zorg worden twee vormen van hulp onderscheiden: HH1 en HH2. HH2 is de complexe, duurdere variant. Volgens Careyn wordt de laatstgenoemde vorm sinds de overheveling van de huishoudelijke zorg van de AWBZ naar de Wmo steeds minder geïndiceerd. Dit betekent volgens Careyn dat er een overschot aan hoger gekwalificeerde medewerkers is en de daarbij hogere loonkosten kunnen niet meer worden gedekt uit de lagere vergoedingen.

Verdere bezuinigingen op de Wmo zullen dit proces waarschijnlijk versterken.

Dien ten gevolge heeft Careyn Huishoudelijke Zorg besloten om een groot aantal medewerkers in Nieuwe Waterweg Noord boventallig te verklaren. Binnen onze gemeente en de ons omringende gemeenten heeft deze beslissing veel emoties en vragen opgeroepen.

Navraag leert dat de ontwikkelingen niet te maken kunnen hebben met een te scherp inkoop beleid van de gemeente, er is een gemiddelde prijs gehanteerd en er zijn duidelijk richtlijnen gegeven over de verwachte kwaliteit.

Uit gesprekken met medewerkers die we gevoerd hebben blijkt dat er helemaal geen minder HH2 geclassificeerde gezinnen zijn. Onze conclusie is dan ook dat de medewerkers klem zitten.

Deze ontwikkeling baart onze fractie veel zorgen. In de eerste plaats hebben wij zorgen om de vele gezinnen die door deze maatregelen worden getroffen. Een groot aantal medewerkers zou boventallig worden verklaard waarvoor vervolgens een ontslagvergunning wordt aangevraagd, of men moet een verlaging van het salaris van 18% accepteren. Weiger je deze constructie dan vind het UWV hoogstwaarschijnlijk dat je werk weigert en dus niet in aanmerking komt voor een uitkering. De facto zullen veel medewerkers geen andere keus hebben dan tegen een HH1 vergoeding HH2 werk uit te voeren. Dat de motivatie dan geheel zoek is laat zich raden.

In de tweede plaats leidt de inzet van HH1 medewerkers zeer waarschijnlijk tot meer zorgkosten op de langere termijn (signalering). Kwaliteit van de zorg is altijd een uitgangspunt van onze gemeente geweest. De cliënten mogen nooit het slachtoffer worden van een veranderende organisatie bij een aanbieder van de zorg.

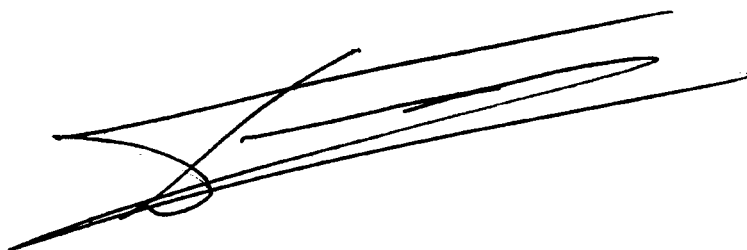
Verder hebben wij als fractie zorg om het gebrek aan realiteitszin van het bestuur van Careyn. De leden van de Raad van Bestuur verdienen meer dan het maximale salaris zoals in 2009 is vastgesteld in de beloningscode voor bestuurders in de zorg. Daarnaast worden structureel deskundigen ingehuurd om organisatievraagstukken te beantwoorden, uiteraard tegen hoge kosten.

Verzoek

Wij vragen u als PvdA fractie Vlaardingen om in de onderhandelingen de uitwassen van marktwerking in de zorg nog eens tegen het licht te houden en geen extra bezuinigingen toe te staan op de Wmo in het algemeen en de huishoudelijke zorg in het bijzonder. Daarnaast is extra aandacht voor de beloningscode voor bestuurders in de zorg van belang en dan met name om deze code ook geldig te laten zijn voor contracten die voor 2009 met bestuurders zijn afgesloten.

Namens de fractie van PvdA Vlaardingen

K. Terpstra, fractievoorzitter

A handwritten signature in black ink, consisting of several overlapping, fluid strokes that form a cursive, somewhat abstract shape. The signature is positioned below the name 'K. Terpstra'.

c.c. mw. drs. J. Klijnsma, PvdA fractie Tweede Kamer

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer K. Terpstra
Fractievoorzitter PvdA Vlaardingen
Ernst Casimirstraat 74
3136 BB Vlaardingen

Kenmerk: 201200532

Den Haag, 15 oktober 2012

Geachte heer Terpstra,

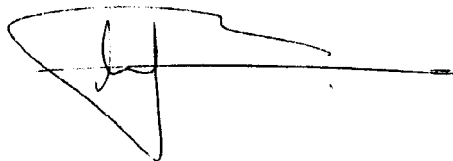
Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

Voorzitter

Aan de heer H.G.J. Kamp en de heer drs. W.J. Bos
Binnenhof 1A
2513 AA Den Haag

Postbus 20018
2500 EA Den Haag
T 070 318 30 33

Den Haag, 11 oktober 2012

Kenmerk: 2012Z17282

Mijne heren,

Hierbij zend ik u het stenografisch verslag van het ordedebat van heden toe.
Met deze brief breng ik het verzoek van het lid Van Bommel over en vraag u mij te willen berichten of u aan dit verlangen kunt voldoen.

Met vriendelijke groet,

Anouchka van Miltenburg
Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal

Regeling van werkzaamheden d.d. 11 oktober 2012**CONCEPT****De voorzitter:**

Het woord is aan de heer Van Bommel.

De heer Van Bommel (SP):

Mevrouw de voorzitter. Uit de media vernemen wij dat de onderhandelende partijen een akkoord hebben bereikt op belangrijke onderdelen op het gebied van de zorg, het onderwijs en de weigerambtenaren. Via u verzoek ik om een brief van de informateurs om helderheid te krijgen over wat op die onderdelen de inhoud van het akkoord is. De media hebben erover bericht. Die hebben kennelijk wel die informatie en de Kamer niet. Ik vind dat de Kamer er ook over moet kunnen beschikken zodat we er met elkaar over kunnen spreken.

De heer Pechtold (D66):

Voorzitter. Normaal zou ik wat terughoudend zijn bij zo'n verzoek, maar aangezien een van de onderhandelaars, de heer Samsom, op Twitter heel duidelijk uit wat wel op tafel komt en wat niet op tafel komt, is er mijns inziens alle reden om precies te weten wat er op die tafel komt en wat die tafel nooit bereikt heeft.

Mevrouw Neppérus (VVD):

Voorzitter. De VVD-fractie heeft geen enkele behoefte om voortdurend tussenrapportages en brieven te ontvangen. Dus geen steun voor het verzoek.

De heer Omtzigt (CDA):

Voorzitter. Steun voor het verzoek. Er is inderdaad zelfs over getwitterd en er is royaal over gesproken. Volgens mij is het ook heel bewust in de media gebracht en dus kan ook deze Kamer geïnformeerd worden. Nu er toch een brief gevraagd wordt, is mijn verzoek om daarin dan tevens aan te geven of er ook ten aanzien van Europa een deelakkoord ligt.

De heer Klaver (GroenLinks):

Steun voor het verzoek en ook voor het verzoek dat de heer Omtzigt eraan toevoegde.

De heer Krol (50PLUS):

Ook steun voor het verzoek.

De voorzitter:

Ik stel vast dat er steun is voor het verzoek. Er is geen meerderheid, maar bij een verzoek om een brief is het gebruikelijk dat wij het verzoek doorgeleiden. Mijnheer Van Bommel, voor wanneer moet de brief er komen?

De heer Van Bommel (SP):

Ja, dat is wel relevant. We gaan met reces, maar ik denk dat dit wel een dringende kwestie is. Volgens mij moet de brief voor komende dinsdag bij de Kamer kunnen zijn.

De voorzitter:

Ik stel voor om het stenogram van dit gedeelte van de vergadering door te geleiden naar de informateurs.

Daartoe wordt besloten.

Gemeente Vlaardingen

Postbus 1002
3130 EB Vlaardingen

Bezoekadres:
Westhavenkade 85
3133 AV Vlaardingen

Telefoon:
(010) 248 4000

www.vlaardingen.nl/contact

www.vlaardingen.nl

Aan de heer H.G.J. Kamp
en de heer drs. W.J. Bos
Binnenhof 1A
2513 AA Den Haag

datum	onderwerp	pagina
11 oktober 2012	Nieuwe Westelijke Oeververbinding	1/2
briefnummer	uw kenmerk	bijlage(n)
527335	-	

*Wilt u bij beantwoording van
deze brief het briefnummer
vermelden?*

Geachte heren Kamp en Bos,

Graag brengen wij de Nieuwe Westelijke Oeververbinding (hierna 'NWO') onder uw aandacht, een infrastructureel project waarmee een miljardeninvestering gemoeid is. Een dossier dat van belang is voor het aanstaande kabinet en daarmee voor uw werkzaamheden als informateurs.

Als bestuurders van de gemeenten Vlaardingen, Maassluis, Midden-Delfland, Schiedam en deelgemeente Hoek van Holland (totaal ruim 206.000 inwoners) maken wij ons zorgen over de onherstelbare aantasting van een dichtbevolkt natuur- en leefgebied in de zuidelijke Randstad. Daarom verzoeken wij het kabinet duurzame keuzes te maken die bijdragen aan de structurele versterking van de metropoolregio Rotterdam-Den Haag en tegelijkertijd de leefbaarheid van dit gebied op peil houden. Voor wat betreft de NWO heeft het nemen van dergelijke toekomstbestendige keuzes een prijs.

De VVD en PvdA staan voor de opgave tot overeenstemming te komen waar en hoe een nieuwe oeververbinding aan te leggen. De discussie hierover willen wij graag richting geven door u te informeren over ons standpunt.

- Dat er een extra verbinding moet komen tussen de A15 (Maasvlakte/Mainport Rotterdam) en de A20 (Westland/Haaglanden) staat voor ons buiten kijf. Wij zijn voorstander van de Oranjetunnel. Verkeerskundig biedt deze variant structureel de beste versterking voor de haven, de metropoolregio Rotterdam-Den Haag én voor de verkeerscirculatie rond Rotterdam. De Blankenburgtunnel daarentegen is een tijdelijk lapmiddel, een bypass voor de Beneluxtunnel die de verkeersdruk verplaatst naar de A20, A4-Noord en de N57.
- De NWO is gepland in een dichtbevolkt gebied in de Randstad. De aanleg van een Blankenburgtunnel tast de natuur onherstelbaar aan en heeft een enorme impact op de leefbaarheid. Het is essentieel om in dit dichtbevolkte en economisch belangrijke gebied de leefbaarheid op peil te houden.

Pleidooel

Nogmaals, wij verzoeken het kabinet een duurzame keuze te maken en te kiezen voor een structurele versterking van de metropoolregio Rotterdam-Den Haag en voor het op niveau houden van de leefbaarheid van dit dichtbevolkte gebied. In het verlengde hiervan pleiten wij voor een breder portee dan het ontlasten van de Beneluxcorridor. Betere onderzoeken zijn nodig om toekomstbestendige keuzes te kunnen maken, waarbij economische ontwikkeling en leefbaarheid hand in hand gaan en elkaar ultimo versterken.

Ten slotte

Een kopie van deze brief sturen wij naar de fractievoorzitters van de politieke partijen in de Tweede Kamer en naar een aantal belangenorganisaties. Verder maken wij de brief openbaar via de websites van de betrokken gemeenten.

Wij wensen u succes bij uw taak in de formatie van het nieuwe kabinet en zien met belangstelling uit naar het regeerakkoord.

Hoogachtend,

Burgemeester en wethouders Vlaardingen,

mede namens de colleges van burgemeesters en wethouders van Maassluis, Midden-Delfland, Schiedam en het dagelijks bestuur van deelgemeente Hoek van Holland

De secretaris,
Ir. C. Kruyt

De burgemeester,
Mr. T.P.J. Bruinsma

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Aan de Burgemeester van de gemeente
Vlaardingen
De heer mr. T.P.J. Bruinsma
Postbus 1002
3130 EB Vlaardingen

Kenmerk: 201200535

Den Haag, 15 oktober 2012

Geachte heer Bruinsma,

Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

Secretariaat Ministerraad
Ministerie van Algemene Zaken

> Retouradres Postbus 20001 2500 EA Den Haag

Aan de informateurs
H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Kabinet Minister-President

Binnenhof 19
2513 AA Den Haag
Postbus 20001
2500 EA Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Onze referentie
3116640

Datum 12 oktober 2012
Betreft Beantwoording minister van Defensie i.a.m. minister van Financien

Geachte heren Kamp en Bos,

Bijgaand treft u aan de beantwoording van de minister van Defensie, de heer Hillen in afstemming met de minister van Financiën, de heer De Jager, op uw verzoek d.d. 9 oktober 2012 (kenmerk 201200456).

DE MINISTER-PRESIDENT,
Minister van Algemene Zaken,

Mark Rutte

Ministerie van Defensie
Postbus 20701
2500 ES Den Haag

Aan de minister-president
Minister van Algemene Zaken
Drs. M. Rutte
Binnenhof 19
2513 AA Den Haag

Den Haag, 11 oktober 2012

Hierbij bled ik u aan, ter doorgeleiding aan de informateurs, de antwoorden op hun vragen van 9 oktober jl. De brief is afgestemd met het Ministerie van Financiën.

Defensie maakt in de begroting een onderscheid tussen investeringen en exploitatie. Investeringsprojecten hebben een incidenteel karakter, terwijl exploitatie-uitgaven een structureel, althans langjarig karakter hebben. Grote investeringsprojecten met een omvang van meer dan € 5 miljoen worden onder een apart begrotingsartikel gebracht, dat van de Defensie Materieel Organisatie. Voor dergelijke investeringen geldt het Defensie Materieel Proces, dat tevens het overleg tussen Defensie en het parlement structureert. Grote investeringen vergen vaak jaren voorbereidingstijd, terwijl de levensduur van grote (wapen)systemen decennia kan omvatten. Uitgaven betreffen niet zelden grote bedragen, die echter in een langjarig perspectief moeten worden beschouwd.

Exploitatie-uitgaven vallen niet onder één begrotingsartikel. Zo worden personeelsuitgaven geboekt bij het desbetreffende operationele commando, bijvoorbeeld het Commando luchtmacht. Uitgaven voor materiële exploitatie worden gedeeltelijk geboekt bij het operationele commando en gedeeltelijk bij de Defensie Materieel Organisatie. Deze systematiek waarborgt een goede bedrijfsvoering en alle exploitatie-uitgaven worden verantwoord. Zij vergt wel meer inspanningen om de totale exploitatie-uitgaven van één wapensysteem, zoals de F-16, onder één noemer te brengen.

Voor de planning op de lange termijn hanteert Defensie een termijn van tien jaar. Het komt weinig voor dat een investeringsproject langer duurt. Bij de vervanging van de F-16 is dat echter wel het geval; de huidige planningstermijn van Defensie loopt tot en met 2022, terwijl de aanschaf van de F-35 loopt tot ongeveer 2024.

Op grond van ontwikkelingen in binnen- en buitenland, waaronder financiële en veiligheidspolitieke, past Defensie haar investeringsplannen regelmatig aan, zowel voor de korte als voor de lange termijn. Als het investeringen later in de planningsperiode of daarna betreft waarvoor doorgaans nog geen verplichtingen zijn aangegaan, zijn aanpassingen goed mogelijk. Defensie is overigens in staat ook op kortere termijn haar plannen aan te passen. Een voorbeeld uit het afgelopen decennium is de bouw en introductie van patrouillevaartuigen en, gelijktijdig, de vervroegde uitfasering van M-fregatten. De investeringen in de F-35 zijn voorzien voor de tweede helft van de huidige planningsperiode en daarna. Het is daarom nu nog goed mogelijk veranderingen in de uitgaven voor de F-35 in de algemene financiële planning voor die periode te accommoderen.

Aantallen

- In 2002 heeft het kabinet besloten deel te nemen aan de ontwikkeling van de F-35 met een bijdrage van 800 miljoen dollar. Sindsdien is de F-35 de beoogde opvolger van de F-16. Er is echter niet besloten dat de F-35 zou worden aangeschaft of in welke aantallen. Wel is toen het planningsaantal van 85 geformuleerd, mede met het oog op de

Medefinancieringsovereenkomst met het bedrijfsleven (de *business case*). Het aantal van 85 toestellen is tevens het uitgangspunt voor de omzetverwachtingen van het Nederlandse bedrijfsleven bij de F-35 productie.

- Sinds 2002 is geen getalsmatige behoefte van de vervanging van de F-16 vastgesteld. Wel is steeds het planningsaantal van 85 aangehouden.
- In 2006/2007 is door het kabinet al de mogelijkheid genoemd van een aanschaf in *batches*. Een eerste *batch* zou toen 50 tot 60 toestellen kunnen zijn.
- In augustus 2012 heeft de Defensie de Algemene Rekenkamer verzocht onderzoek te doen naar de kosten van uitstappen uit het F-35 project of de testfase. Omdat het aantal van 85 toestellen om financiële redenen minder voor de hand was komen te liggen, is als rekenkundig uitgangspunt het huidige aantal van 68 F-16's gekozen. Dit aantal is openbaar omdat de onderzoeksopzet van de Algemene Rekenkamer openbaar is.
- De minister van Defensie heeft 5 juli 2012 in een overleg in de Kamer het aantal van 56 genoemd als duiding voor een aantal dat Defensie zou willen aanschaffen.

Ontwikkeling budget

In het onderstaande tabel is de ontwikkeling van het benodigde investeringsbudget weergegeven:

Tijdstip	Investeringsbudget voor 85 toestellen	Toelichting
2000	€ 4,5 miljard (10 miljard gulden)	Geen gedetailleerd budget berekend
2006	€ 5,5 miljard	Eerste vastgesteld budget
2010, sept	€ 6,2 miljard	Stand begroting 2011
2010, dec	€ 7,6 miljard	Kostenstijging door herijking programma in VS. Niet meer verwerkt in latere begrotingen.
2012, april	€ 7,5 miljard	Tentatieve doorrekening; daling door lagere plandollarkoers
2012, sept	€ 8,0 miljard	Tentatieve doorrekening; stijging voornamelijk door hogere plandollarkoers

Het regeerakkoord van het kabinet-Rutte bepaalde dat een besluit over de vervanging van de F-16 door een volgend kabinet zou worden genomen. De begroting 2011 is daarom de laatste waarin budgetstanden op grond van het planningsaantal van 85 toestellen zijn opgenomen. De Minister van Defensie heeft bovendien in de beleidsbrief van 8 april 2011 aangekondigd voor de vervanging van de F-16 een reservering van € 4,5 miljard in de investeringsplannen van Defensie te verwerken. Deze reservering stond nadrukkelijk los van een nader te bepalen aantal toestellen. Een budget kon immers pas worden vastgesteld als een volgend kabinet een besluit over aantallen zou nemen. Van een taakstellend budget is dan ook nooit sprake geweest.

Het is niet mogelijk de verwerving en exploitatie van 56 F-35 toestellen in te passen in de *huidige* reservering van € 4,5 miljard of de *huidige* exploitatie-uitgaven van de F-16. Wel is het voor Defensie zonder meer mogelijk de investering en exploitatie voor 56 F-35 toestellen in de eigen begroting in te passen.

Antwoorden op vragen

1. Welk budget is nu in het meerjarenperspectief (30 jaar) van Defensie opgenomen voor de investerings- en exploitatiekosten van de vervanging van de F16?

Voor de investeringskosten van de vervanging van de F-16 is een reservering van € 4,5 miljard beschikbaar. Hiervan is € 0,45 miljard reeds uitgegeven of verplicht (voor de twee testtoestellen en de PSFD MoU voor de productie-, instandhoudings- en doorontwikkelingsfase).

Voor de exploitatiekosten van de nieuwe toestellen die de F-16 vervangen, zijn de huidige middelen voor de exploitatiekosten van de F-16 beschikbaar. Deze bedragen ca. € 150 miljoen per jaar voor de toestellen en € 50 miljoen per jaar voor twee vliegbases. In het meerjarenperspectief van 30 jaar betreft dit in totaal een bedrag van € 6 miljard.

2. Hoeveel F35's kunnen – naar de huidige inzichten voor wat betreft aanschafprijs en exploitatiekosten – voor dit bedrag worden gekocht en gebruikt ?

De bedragen in het antwoord op vraag 1 zijn toereikend voor 35 F-35's op 2 vliegbases. Dit is inclusief de twee testtoestellen.

Het berekende aantal betreft de stand van de kostenontwikkeling tot dit moment, waarbij de investeringskosten per toestel € 98 miljoen bedragen, de exploitatiekosten per toestel € 5,2 miljoen per jaar en de exploitatiekosten per vliegbasis € 25 miljoen per jaar. Voor 35 toestellen op twee vliegbases komen de nu voorziene investeringskosten uit op € 3,4 miljard en de exploitatiekosten voor 30 jaar op € 7,0 miljard.

Er zijn om dit aantal te kunnen inpassen wel diverse budgettaire herschikkingen en kasschuiven nodig tussen het investerings- en het exploitatiebudget binnen de Defensiebegroting. De exploitatieraming komt bij 35 toestellen in totaal € 2 miljard hoger uit dan het beschikbare budget, te dekken uit enerzijds het aanschafbudget voor de toestellen en anderzijds uit het reguliere investeringsplan van Defensie:

- Ten eerste zijn er herschikkingen en kasschuiven nodig van het investeringsbudget voor de aanschaf van de toestellen naar het exploitatiebudget van de toestellen (in totaal 1 € miljard).
- Daarnaast zijn twee posten die in de jaarrapportage Vervanging F-16 in de raming van de exploitatiekosten zijn verwerkt, op aangeven van Defensie in feite te kwalificeren als investeringen. Dit betreft de posten 'modificatie/upgradingskosten' en 'updatekosten (block upgrades)' en de bijbehorende BTW. Het in de berekening gebruikte exploitatiebedrag is daarvoor naar rato van het aantal toestellen gecorrigeerd met € -0,5 miljard. Dit bedrag moet nog binnen het investeringsplan van Defensie worden afgedekt (zie vraag 4).
- Verder staat in de jaarrapportage vermeld dat een onzekere exploitatiepost van € 1,2 miljard aan modificatiekosten voor 85 toestellen niet in de tabel is opgenomen omdat daar nog opheldering over verkregen moet worden van het programmabureau in de VS. Ook deze onzekere post dient op aangeven van Defensie gekwalificeerd te worden als investering. Het betreft hier geen kosten voor de aanschaf van de toestellen, maar investeringen voor latere aanpassingen en modernisering, vergelijkbaar met modificatieprogramma's die bij de F-16 in de loop van de tijd zijn uitgevoerd. Naar rato van het aantal van 35 F-35's gaat het om een bedrag van € 0,5 miljard, en moet nog afgedekt worden binnen het investeringsplan van Defensie (zie vraag 4).

3. Hoeveel jachtvliegtuigen heeft Defensie nodig en wat zijn de meerkosten (aanschaf en exploitatie over 30 jaar) voor dit aantal ten opzichte van het aantal bij 2?

Ervan uitgaande dat de trend naar intensievere internationale samenwerking in de nabije toekomst aanhoudt, acht Defensie een operationeel verantwoorde taakuitvoering mogelijk met 56 F-35 jachtvliegtuigen op de beide bases Leeuwarden en Volkel. Tot de taken behoren in ieder geval de verdediging van het eigen en bondgenootschappelijke luchtruim en de ondersteuning vanuit de lucht van eigen grondtroepen of die van bondgenoten in internationale operaties elders in de wereld. Het bijbehorende ambitieniveau zal wezenlijk lager zijn dan het huidige, te meer omdat er geen vervanging is voorzien van toestellen die in de loop der tijd verloren zullen gaan.

Met de aanschaf van 56 toestellen is een investeringsbedrag gemoeid van € 5,5 miljard. De meerkosten van dit aantal ten opzichte van de huidige reservering van € 4,5 miljard bedragen € 1,0 miljard.

De meerkosten van de exploitatie van 56 F-35 toestellen bedragen € 142 miljoen per jaar ten opzichte van de exploitatie van de F-16. Over 30 jaar gerekend, dat wil zeggen de geschatte levensduur van het toestel, gaat het om € 4,3 miljard aan meerkosten ten opzichte van de exploitatiekosten van de F-16 in die periode.

Zoals vermeld in het antwoord op vraag 2 zijn er na de introductie van de F-35 periodieke modificaties en updates (Block upgrades) nodig. Voor 56 toestellen zijn daar investeringsuitgaven mee gemoeid van € 50 miljoen per jaar, waarvan € 25 miljoen nog onzeker is. Over 30 jaar gerekend gaat het om € 1,6 miljard waarvan € 0,8 miljard onzeker is.

Ten opzichte van de bedragen in het antwoord op vraag 1 brengt de aanschaf van 56 toestellen de komende 30 jaar een extra beslag op het investeringsbudget mee van in totaal € 6,85 miljard. Dit bedrag is opgebouwd uit de extra investeringsuitgaven voor de aanschaf van de toestellen en latere, periodieke updates (respectievelijk € 1 miljard en € 1,6 miljard) en extra uitgaven ten behoeve van de exploitatie van de F-35 ter grootte van € 4,25 miljard.

4. Kan dit extra bedrag eventueel binnen het huidige meerjarenperspectief worden vrijgemaakt en welke andere uitgaven moeten dan geschrapt worden?

Komende kabinetsperiode geen effecten

Uitgangspunt is de huidige planning van de eerste bestelling van F-35's in 2015 en levering vanaf 2019. Dit leidt in de komende kabinetsperiode tot reeds geraamde vervangingsuitgaven van in totaal € 620 miljoen. Dit is 9,0 procent van het totale investeringsbudget van Defensie in de periode 2013 tot en met 2017. In de komende kabinetsperiode zijn er uitsluitend exploitatiekosten van de twee testtoestellen.

Na deze kabinetsperiode, vanaf 2018

Tussen 2018 en 2026 zijn vervangingsuitgaven nodig van in totaal € 4,48 miljard. Dat is 35,6 procent op een totaal investeringsbudget van € 14,4 miljard in die periode. De exploitatie-uitgaven gedurende de levenscyclus van de F-35, dat wil zeggen 30 jaar, zijn € 142 miljoen per jaar hoger dan wat Defensie nu aan de F-16 uitgeeft. Op het totale exploitatiebudget in 30 jaar neemt het aandeel van jachtvliegtuigen toe van 4,5 procent naar 7,8 procent.

Betaalbaarheid

De extra uitgaven van € 1,0 miljard voor de aanschaf van toestellen in de jaren 2022-2024 en de uitgaven voor modificaties van de 56 toestellen in latere jaren – zie ook het derde punt van het antwoord op vraag 2 – zullen de financiële ruimte beperken om in die jaren andere investeringsuitgaven te doen. Het is dan ook onvermijdelijk dat andere investeringsprojecten later of minder snel kunnen worden uitgevoerd of minder omvangrijk zullen zijn dan nu nog wordt voorzien. Het is evenmin denkbeeldig dat Defensie alsnog afziet van thans voorziene investeringen. Behalve het beschikbare budget zal de analyse van de internationale veiligheidssituatie tegen die tijd een zwaarwegende factor zijn bij investeringsbeslissingen. In de eerste helft van het volgende decennium zijn ook aanzienlijke bedragen - honderden miljoenen euro's – met andere grote projecten gemoeid. Te denken is aan de vervanging van de transportvliegtuigen, (wissellaad)vrachtauto's en M-fregatten.

De extra exploitatie-uitgaven in verband met de invoering van 56 F-35's vanaf 2019 bedragen gedurende drie decennia gemiddeld € 142 miljoen per jaar. De dekking van dit bedrag wordt gevonden door vanaf 2019 een klein deel van het investeringsbudget structureel te verschuiven naar het exploitatiebudget. In verband met de bezuinigingen kampt Defensie in de jaren 2011 tot en met 2015 met een lage investeringsquote van om en nabij de 16 procent. Vanaf 2016 loopt de investeringsquote geleidelijk weer op. Een investeringsquote van ten minste 20 procent wordt sinds geruime tijd beschouwd als een wenselijk evenwicht tussen de investeringen en de overige uitgaven van Defensie. Ter compensatie van de lage stand in de komende jaren voorziet Defensie vanaf 2018 een investeringsquote van 21,8 procent. Door vanaf 2018 maximaal 1,8 procent van de

investeringen naar de exploitatie te verschuiven worden de extra exploitatie-uitgaven van 142 miljoen per jaar afgedekt.

Zoals uit onderstaande tabellen blijkt, is het beslag van 56 F-35's op het totale investerings- en exploitatiebudget in de desbetreffende periodes niet zodanig dat a priori hoeft te worden getwijfeld aan de inpasbaarheid in de defensiebegroting. Dat neemt niet weg dat een aanschafbesluit in 2015 zonder meer de financiële ruimte gedurende een reeks van jaren beperkt en dat Defensie onder omstandigheden kan worden gedwongen voorgenomen investeringen te heroverwegen. Defensie is zich hiervan terdege bewust.

Deerschikking in de omvang, zoals berekend bij vraag 3 ad 6,85 miljard/230 miljoen euro per jaar, gedurende dertig jaar is substantieel en zal leiden tot noodzakelijke herschikkingen. Hierdoor zal het wapensysteem F-35 een groot aandeel in de begroting van Defensie krijgen. Dit vergt een expliciete aanpassing van de operationele doelstellingen van de krijgsmacht.

Effect op investeringen van 56 F-35's, in euro's

Periode		Uitgaven bij 56 F-35's **	Totale investeringsbudget Defensie in periode	% van totale investeringen in periode
T/m 2012		390 miljoen	n.v.t.	n.v.t.
2013-2017	Aanschaf F-35 (begrotingsperiode)	620 miljoen	6,9 miljard	9,0 %
2018-2026	Aanschaf F-35 (planperiode)	4,48 miljard *	14,4 miljard	35,6 %
	Oplopende exploitatie gedurende invoering ***	0,64 miljard		
2027-2049	Modificaties	1,6 miljard	40,8 miljard	12,8 %
	Aanvulling exploitatie ***	3,62 miljard		

* Inclusief € 1 miljard meerkosten aanschaf F-35 t.o.v. de reservering van € 4,5 miljard.

** Kolom telt op tot € 11,35 miljard, zijnde de project reservering vermeerderd met de in te passen 6,85 miljard

*** Betreft een aanvulling op het exploitatiebudget vanuit de investeringen

Kernpunten:

De huidige reservering van 4,5 miljard en de huidige exploitatie-uitgaven voor de F-16 (inclusief twee bases) zijn toereikend voor 35 toestellen.

Voor € 2,6 miljard meer aan investeringsuitgaven en € 4,25 miljard meer aan exploitatie-uitgaven in de komende drie decennia kan Defensie een operationeel verantwoord aantal van 56 toestellen in gebruik nemen.

Los van het aantal toestellen waartoe zou worden besloten, heeft Defensie in haar budget in de komende kabinetsperiode al de benodigde 620 miljoen euro voor vervangingsinvesteringen in de F-35 geraamd.

DE MINISTER VAN DEFENSIE

drs. J.S.J. Hillen

Aan de heer H.J.G. Kamp en de heer W.J. Bos, informateurs
 P/a Tweede Kamer der Staten Generaal
 Postbus 20008
 2500 EA DEN HAAG

Datum: 11 oktober 2012
 Kenmerk: 003-01201975
 Betreft: Dramatische ontwikkeling bouw en woningmarkt

Geachte heren Kamp en Bos,

De bouw- en woningmarkt ontwikkelt zich dramatisch. Steeds meer bedrijven gaan failliet, medewerkers worden ontslagen en bedrijven sluiten de hekken. Starters hebben geen perspectief op een betaalbaar huis, financiering wordt hen onmogelijk gemaakt. Woningen blijven onverkocht en dalen in prijs, kortom het vertrouwen is er niet meer. Gelijktijdig kampt de Rijksoverheid met een daling in belastinginkomsten en stijgen de werkloosheidsuitkeringen.

Mijn leden, fabrikanten van betonmortel, merken inmiddels dagelijks, en in steeds sterkere mate, de gevolgen van de stagnatie. Tekenend voor de betonmortelindustrie is de sterk teruglopende afzet van betonmortel. En dit terwijl beton(mortel) bewezen heeft een zeer duurzaam bouw materiaal te zijn. Graag verwijs ik u in dit kader naar de, door de overheid gestimuleerde, "Green Deal betonketen".

Voor de nabije toekomst voorzien gerenommeerde instituten zoals het Economisch Instituut voor de Bouwnijverheid (EIB), Buildsight BV, maar ook collega-brancheorganisaties als Neprom, KNB, VNK en NVB een nog verdere terugval van de bouwproductie in 2013 en misschien ook 2014.

Voor zowel de overheid, onze sector, bij de bouw- en woningmarkt betrokken partijen en de uiteindelijke (potentiële)gebruikers is dit een onhoudbare situatie aan het worden!

Bijna alle partijen zijn het erover eens dat herstel van vertrouwen essentieel is om de stagnatie een halt toe te roepen. Alleen op die manier wordt de bouwketen weer op gang gebracht, zal er weer geïnvesteerd worden, wordt verhuizen weer mogelijk en hebben starters weer een reëel toekomstperspectief.

Naast het herstel van vertrouwen is het net zo belangrijk dat negatieve gevolgen van eerder vastgesteld of voorgenomen beleid worden opgeheven.

Vendeller 65-II 3905 PD
 Postbus 383 3900 AJ
 Veenendaal

T 0318 557474
 F 0318 557470
 E info@vobn.nl
 W www.gietbouw.nl

ING Bank 69 33 33 928
 KvK 40 411 607
 BTW nummer NL-8018.70.422.B01

Als voorbeeld noem ik graag de jaarlijkse onttrekking te starten in 2013 van ca. € 600 mln aan de corporatiesector. Die maatregel maakt investeringen in woningniewbouw en renovatie door die sector, nu nog de belangrijkste opdrachtgevers voor nieuwbouwwoningen, schier onmogelijk terwijl het vermenigvuldigingseffect daarvan voor de economie (factor 5) geheel verloren gaat. Een zichtbaar effect is ook dat het verlies aan opbrengst uit loon-, inkomsten- en omzetbelasting vele malen groter is dan opbrengst van het korten van € 600 mln. Dan zijn er nog de aangescherpte voorwaarden die gesteld worden aan het verstrekken van hypothecaire geldleningen. De eis van de hogere eigen inbreng en een door de banken zeker geacht inkomen, brengen schade toe aan de verhuisketen en daarmee aan de nieuwbouw.

Een ander niet onbelangrijk element zijn de te hoge grondkosten. Hierdoor wordt de bouw- en woningmarkt eveneens ernstig geremd. Het door gemeenten gevoerde beleid heeft er nog niet toe geleid dat grondposities worden afgewaardeerd. Wij verzoeken u een ander financieringsmodel te onderzoeken hiervoor.

Wij realiseren ons dat alle sectoren in de bouw- en woonketen in dezelfde positie verkeren en roepen u op om in de verkenningen voor een nieuw te vormen kabinet bijzonder veel aandacht te besteden aan concrete maatregelen die de bouw- en woningmarkt stimuleren en gericht zijn op langdurig herstel van vertrouwen van investeerders in onroerend goed.

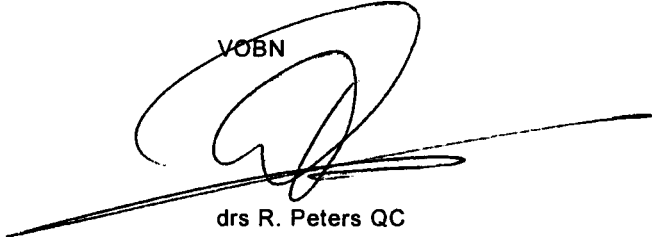
De Nederlandse overheid zou dan tevens aansluiten bij het door de Europese Commissie op 31 juli 2012 gepresenteerde "Strategy for the sustainable competitiveness of the construction sector and it's Enterprises" (SWD(2012)236), het plan om de bouwsector met verruiming van energie efficiëntie te stimuleren.

Wij hopen, nee, wij gaan er van uit dat het ook uw intentie is de bouw in Nederland weer werkend te krijgen en dat u de door ons gevraagde aandacht voor de bouw op partijen zult overbrengen.

In afwachting van uw reactie verblijven wij.

Met vriendelijke groet,

VOBN

drs R. Peters QC
directeur

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer drs. R. Peters QC
Vereniging van Ondernemingen van
Betonmortelfabrikanten in Nederland
Postbus 383
3900 AJ Veenendaal

Kenmerk: 201200538

Den Haag, 15 oktober 2012

Geachte heer Peters,

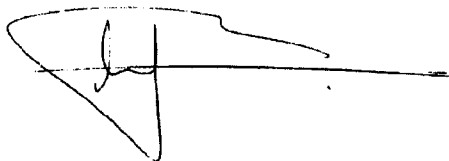
Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven,
nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons
onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

Ministerie van Algemene Zaken
 t.a.v. de informateurs H.G.J. Kamp en W.J. Bos en onderhandelaars
 M. Rutte, D.M. Samsom, S.A. Blok en J.R.V.A. Dijsselbloem
 Postbus 20001
 2500 EA Den Haag

Prinsessegracht 21
 Postbus 123
 2501 CC Den Haag
 t (070) 312 21 21
 f (070) 312 21 00
 e-mail:
 scholtus@hbo-raad.nl
 Doorkiesnummer:
 (070) – 312 21 69
 Datum:
 12 oktober 2012
 Ons kenmerk:
 12.2107.dir.bs
 Onderwerp:
 Leenstelsel

Geachte heren Kamp, Bos, Rutte, Samsom, Blok en Dijsselbloem,

In onze brief van 1 oktober jl. hebben wij uw aandacht gevraagd voor het behoud van een toegankelijk hoger onderwijs. Dinsdag 9 oktober is bekend geworden dat de onderhandelaars overeenstemming hebben bereikt over de geleidelijke invoering van een leenstelsel. Naar wij begrijpen is het overleg over de nadere invulling hiervan nog niet afgerond.

Het gaat daarbij allereerst om aanvullende maatregelen om te voorkomen dat leenaversie jongeren weerhoudt van het volgen van een opleiding aan een hogeschool. Daarnaast is de invulling van het terugbetalingsregime een tweede aandachtspunt.

Sociaal leenstelsel en toegankelijkheid

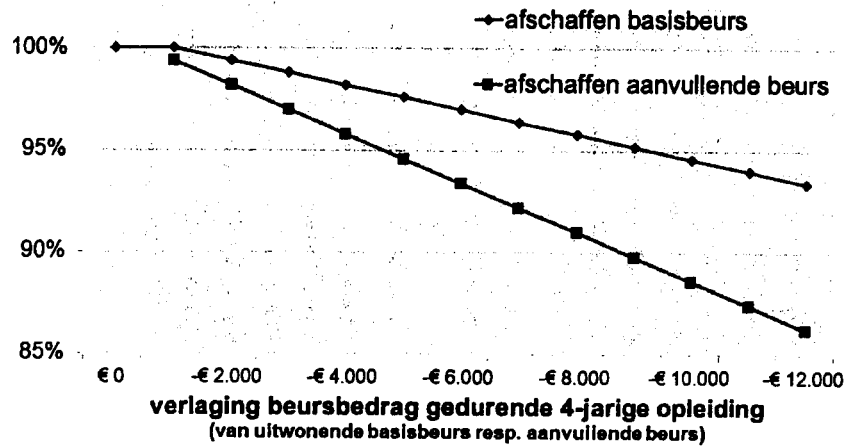
De hogescholen hebben berekend dat de afschaffing van de basisbeurs zal leiden tot een vraaguitval van 15.000 studenten in het hbo. Deze berekening is gebaseerd op onderzoek dat door het CPB wordt aangehaald. Uit dit onderzoek blijkt dat vanaf € 1.000 kostenverhoging bij elke extra €1.000 naar verwachting 0,6% van de (potentiële) studenten afhaakt.

Afschaffing van uitsluitend de basisbeurs (in totaal € 12.800 voor een uitwonende student tijdens een vierjarige hbo-bacheloropleiding) leidt in het hbo tot genoemde vraaguitval van 15.000 studenten. Het laat zich raden dat dit vooral studenten uit de lagere inkomensgroepen zal betreffen. Hierbij is uitgegaan van het behoud van de huidige aanvullende beurs (voor uitwonende studenten afhankelijk van het ouderlijk inkomen maximaal € 12.000 over vier jaar). Indien ook de aanvullend beurs zou worden afgeschaft zal de vraaguitval in het hbo meer dan 25.000 studenten zijn. Vanzelfsprekend zal dit eveneens vooral studenten uit de lagere inkomensgroepen treffen.

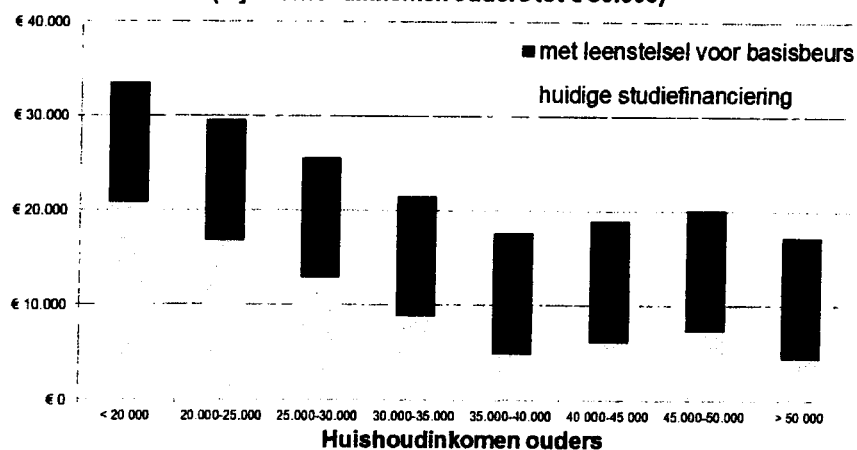

Geraamd effect van leenstelsel op deelname hoger onderwijs

Dit kan nader worden geadstrueerd vanuit het perspectief dat studenten vanuit de verschillende inkomensgroepen hebben op een toekomstige studieschuld. Uit bestaande cijfers kan worden afgeleid dat de omvang van de studieschuld afhankelijk is van het ouderlijk inkomen. Hieronder is dit grafisch weergegeven, waarbij tevens tot uitdrukking komt wat de studieschuld zal zijn van studenten na invoering van een leenstelsel waarin (uitsluitend) de basisbeurs wordt afgeschaft. Hierbij zijn de effecten van het eventueel wegvallen van de aanvullende beurs nog niet verdisconteerd.

Gemiddelde studieschuld, excl. rente na afronding opleiding (bij huishoudinkomen ouders tot € 50.000)

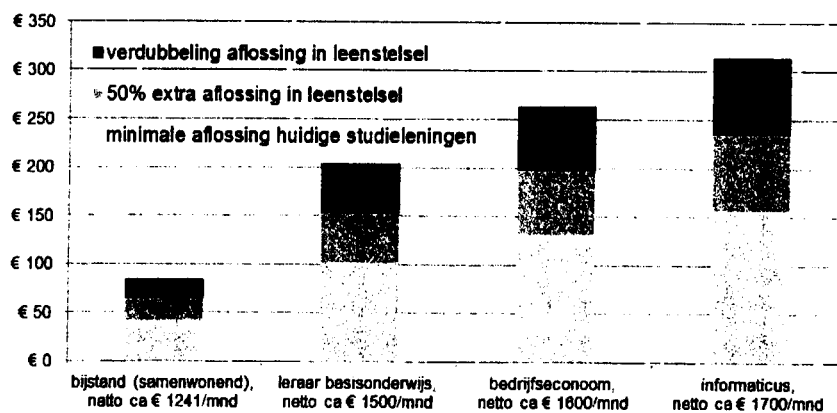

Sociaal leenstelsel en schuldaflossing

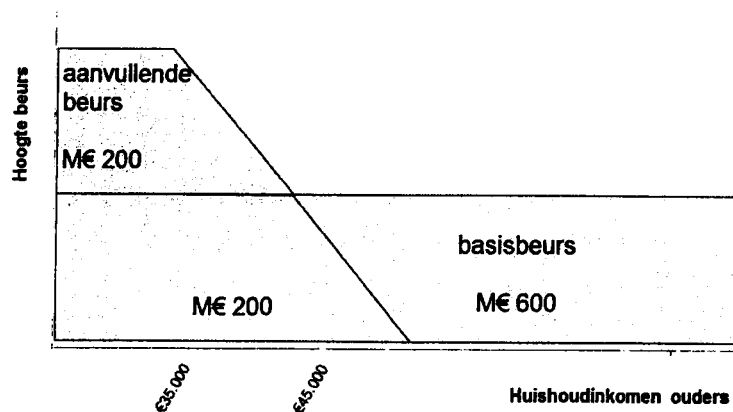
De aflossing van de opgebouwde studieschuld zal afhankelijk zijn van het inkomen na de opleiding. Hieronder zijn weergegeven de verplichte aflossingsbedragen per maand wanneer gekeken wordt naar de aanvangssalarissen van hbo-afgestudeerden. Aangenomen mag worden dat de hoogte van de verplichte aflossingsbedragen noodzakelijkerwijs hoger zullen worden na invoering van een leenstelsel, omdat door de aanzienlijke verhoging van de (totale) studieschuld het risico voor de Staat van niet afbetaalde studieschulden anders buitenproportioneel toe zal nemen.

Verplichte maandelijkse aflossing per maand

De hogescholen onderkennen de politieke realiteit van mogelijke invoering van een leenstelsel. Vanuit het belang dat wij hechten aan een toegankelijk hoger (beroeps)onderwijs hebben wij allereerst gepleit voor het behoud van de middelen die thans beschikbaar zijn voor (veelal eerste generatie) studenten uit de lagere inkomensgroepen. Het gaat daarbij niet alleen om het budget dat gemoeid is met de huidige aanvullende beurs maar ook met de middelen voor de basisbeurs voor deze groep studenten. Daarnaast dienen de vrijvallende middelen te worden geïnvesteerd in de kwaliteit van het hoger onderwijs. Een hogere prijs verdient immers een nog betere kwaliteit!

Huidig SF-budget naar inkomen ouders

De hogescholen realiseren zich dat de nadere uitwerking van een sociaal leenstelsel zal plaatsvinden door het nieuw te vormen kabinet en hopen dat het regeerakkoord de benodigde ruimte zal bieden voor een toegankelijk hoger (beroeps)onderwijs.

Met vriendelijke groet,

Mr. Thom de Graaf,
voorzitter

c.c. fractievoorzitters Tweede Kamer

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer mr. Th. de Graaf
HBO raad
Vereniging van hogescholen
Postbus 123
2501 CC Den Haag

Kenmerk: 201200540

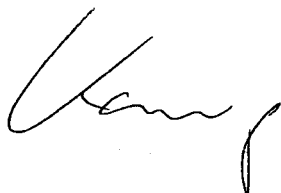
Den Haag, 15 oktober 2012

Geachte heer De Graaf,

Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

201200541

Secretariaat Ministerraad
Ministerie van Algemene Zaken

> Retouradres Postbus 20001 2500 EA Den Haag

Aan de informateurs
H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Kabinet Minister-President

Binnenhof 19
2513 AA Den Haag
Postbus 20001
2500 EA Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Onze referentie
3116671

Datum 12 oktober 2012
Betreft Beantwoording minister van BZK (201200497)

Geachte heren Kamp en Bos,

Bijgaand treft u aan de beantwoording van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, mevrouw Spies, op uw verzoek d.d. 11 oktober 2012 (kenmerk 201200497).

DE MINISTER-PRESIDENT,
Minister van Algemene Zaken,

Mark Rutte

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

> Retouradres Postbus 20011 2500 EA Den Haag

De Minister-President,
Minister voor Algemene Zaken
Postbus 20001
2500 EA Den Haag

Bestuursondersteuning
Afdeling advies

Schedeldoekshaven 200
2511 EZ Den Haag

Postbus 20011
2500 EA Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Contactpersoon
N.E.A.M. Leijendeckers

T 06-52043755
nicole.leijendeckers@minbzk.nl
|

Datum 12 oktober 2012
Betreft Verzoek informateurs inzake BZK

2012-0000589720

Bijlagen
2

Geachte heer Rutte,

Bijgaand doe ik u toekomen de antwoorden in reactie op de brief (kenmerk 201200497) d.d. 11 oktober 2012 van de informateurs, de heren Kamp en Bos, met twee specifieke vragen betreffende het beleidsterrein van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Graag vraag ik u om de reactie door te geleiden naar de informateurs.

Hoogachtend,
De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

Mevrouw mr. drs. J.W.E. Spies

Informatie over de overgang van taken en bevoegdheden naar andere organen na opheffing van de Wgr-plusregio's

Inleiding

- Bij opheffing van de Wgr-plusregio's eindigt de verplichte samenwerking in de acht plusregio's (Amsterdam, Rotterdam, Haaglanden, Utrecht, Eindhoven, Arnhem-Nijmegen, Twente en Parkstad Limburg). Deze verplichte samenwerking is geregeld in de Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr).
- De plusregio's verrichten een aantal wettelijk verplichte taken en bevoegdheden, met name op het terrein van verkeer en vervoer, die in sectorwetgeving zijn vastgelegd. De Wgr draagt ook enkele taken op, maar die zijn van ondergeschikt belang. Voor de uitvoering van hun taken ontvangen de plusregio's rechtstreeks middelen van het Rijk.
- Die middelen zijn voor het overgrote deel afkomstig uit de BDU Verkeer en Vervoer. Het totaal van de BDU bedraagt circa 1,7 miljard en de Wgr-plusregio's krijgen daarvan ongeveer tweederde.
- De tot de plusregio's behorende gemeenten hebben ook lokale taken aan de plusregio's overgedragen. Deze taken gaan bij opheffing terug naar de gemeenten en kunnen desgewenst opnieuw op basis van vrijwilligheid, in regionaal verband worden uitgevoerd.
- Een bijzonder geval is de jeugdzorg, omdat dit strikt genomen geen wettelijke taak is. Dit is een provinciale taak die op basis van een delegatiebesluit op grond van de Wet op de jeugdzorg door de desbetreffende provincies is overgedragen aan de plusregio's rond Amsterdam, Den Haag en Rotterdam.
- Opheffing van de plusregio's betekent dat moet worden bezien wat er moet gebeuren met de taken die de wetgever daaraan rechtstreeks heeft toegekend.
- Vooraf wordt opgemerkt dat de Raad van State op het wetsvoorstel afschaffing Wgr-plus van het vorige kabinet een dictum 5-advies heeft gegeven.
- Een andere notie is dat de samenloop van eventuele opheffing van de Wgr-plus en eventuele voornemens rond de vorming van congruente regio's nader uitgelegd moet worden.

Taken die in sectorwetgeving rechtstreeks aan de Wgr-plusregio's (m.u.v. Parkstad Limburg) zijn toegekend

Het verlenen van OV-concessies	Wet personenvervoer 2000 (Wp2000)	Alle plusregio's
Het doen van uitgaven op basis van de Brede doeluitkering verkeer en vervoer	Wet Brede Doeluitkering Verkeer en Vervoer (Wet BDU)	Alle plusregio's
Het vaststellen van een Regionaal verkeer- en vervoerplan	Planwet verkeer en vervoer	Alle plusregio's
Het uitvoeren van de jeugdzorg (gelijkstellen van de plusregio's met een provinciebestuur)	Wet op de jeugdzorg	Amsterdam, Rotterdam en Haaglanden
De regie op de woonruimteverdeling via het vaststellen van een huisvestingsverordening	Woningwet	Alle plusregio's. Amsterdam, Rotterdam en Haaglanden maken hier gebruik van.

Hoe overgang naar andere organen te regelen

- Het ligt in de rede om bij de bepaling van de rechtsopvolger uit te gaan van de in de bestuursafspraken 2011-2015 overeengekomen profielen van de overheden.

Overgang taken op het terrein van verkeer en vervoer

Hoofregel: naar provincies

- Taken op het terrein van verkeer en vervoer kunnen geredeneerd vanuit de profielen het beste worden belegd bij de provincies. De taken op grond van de WP2000 voor niet Wgr-plus ingedeelde gebieden worden nu al door de provincies uitgevoerd.
- In de Wp2000 wordt dan geregeld dat de provincies het bevoegd gezag zijn voor de concessieverlening regionaal OV en regionaal spoor. De in de Wet BDU opgenomen financiële middelen die samenhangen met de exploitatie van het regionaal OV worden dan

aan de provincies toegekend. De middelen voor de provincies kunnen overgaan naar het provinciefonds.

- Omdat deze redeneerlijn in de Randstad zou betekenen dat bijvoorbeeld Noord-Holland gaat over het stadsvervoer in Amsterdam, is in het wetsvoorstel afschaffing Wgr-plus van het huidige kabinet voor de Noord- en Zuidvleugel van de Randstad gekozen voor vervoerregio's.

Vervoerregio's in de Randstad

- De vervoerregio in de Noordvleugel zou op basis van vervoerstromen het areaal van de voormalige plusregio Amsterdam inclusief Almere kunnen omvatten. Op basis van de vervoersstromen ligt het in de rede dat Utrecht buiten de Noordvleugel valt. Dit is de keuze die het huidige kabinet gemaakt heeft.
- De vervoerregio in de Zuidvleugel zou op basis van de vervoerstromen het areaal van de voormalige plusregio's Rotterdam en Haaglanden kunnen omvatten.
- Voor de toekenning van middelen aan de vervoerregio bestaan verschillende varianten:
- Variant A. Op grond van de Wp2000 kunnen twee bestuursorganen worden aangewezen die in resp. de Noordvleugel en in de Zuidvleugel de concessieverlening voor het regionaal OV en regionaal spoor uitvoeren, alsmede de beschikking krijgen over de budgetten die nu toekomen aan de plusregio's Amsterdam, Haaglanden en Rotterdam. Voor wat betreft Almere stelt de provincie Flevoland budget beschikbaar op grond van de toewijzing uit de wet BDU. Deze variant is door het huidige kabinet gekozen in het wetsvoorstel afschaffing WGR-plus.
- Variant B. De zogenaamde Remkesvariant, waarbij de middelen voor de vervoerregio's worden opgesplitst in een deel dat naar de grote steden gaat (Amsterdam, Rotterdam en Haaglanden) via het gemeentefonds, en een deel dat naar de provincies gaat via het provinciefonds. Van belang is dan wel dat provincies en grote gemeenten het geld samenbrengen en zorgen voor gezamenlijke besluitvorming over de concessieverlening. Vanuit het Rijk kan daarop weinig invloed worden uitgeoefend.
- Variant C. Er kan voor gekozen worden de middelen beschikbaar te stellen aan de centrumgemeenten, die de taak uitvoert voor de gemeenten. Gelet op de profielen is dit geen voor de hand liggende keuze. Bovendien kleven er praktische bezwaren aan deze variant.

Jeugdzorg

- In de nieuwe Jeugdwet die volgens planning van het huidige kabinet op 1 januari 2015 zal ingaan, zullen de taken met betrekking tot de jeugdzorg worden gedecentraliseerd en van de provincies overgaan naar de gemeenten.
- Wanneer de opheffing van de Wgr-plusregio's vóór 1 januari 2015 plaats zou vinden, zouden de jeugdzorgtaken van de drie betreffende plusregio's logischerwijs eerst terug moeten naar de provincies en vervolgens, per 1 januari 2015, naar de gemeenten moeten overgeheveld.
- Dat is onwenselijk, omdat dit niet bevorderlijk is voor continuïteit van de taakuitvoering.
- Het vorige kabinet heeft in het vorige wetsvoorstel Wgr-plus een voorziening getroffen die ertoe strekt dat de voormalige plusregio's hun wettelijke taken verliezen maar nog een tijdje blijven bestaan om hun taken op het terrein van de jeugdzorg uit te voeren, totdat de Jeugdwet in werking treedt.

Huisvestingsverordening

- Vanwege een evenwichtige woonruimteverdeling is het van belang om een rechtsopvolger aan te wijzen voor de bevoegdheid om een regionale huisvestingsverordening op te stellen.
- Deze bevoegdheid is vooral in de verstedelijkte regio's van belang, omdat de belangen van de centrumgemeente en het omliggend gebied verschielt.
- Uitgaande van het primaat van de bestuurlijke hoofdstructuur en de taakprofielen van gemeenten en provincies ligt het voor de hand om de provincies daarbij een taak te geven.
- De provincie zou dan de bevoegdheid gegeven kunnen worden om, op verzoek van één of meer gemeenten, een woningmarktregio aan te wijzen waar uitsluitend met toepassing van de Wgr een huisvestingsverordening tot stand kan worden gebracht. De provincie kan een

aanwijzing geven als het belang van een evenwichtige regionale woonruimteverdeling dat vereist. Dit is in het wetsvoorstel afschaffing Wgr-plus geregeld.

Taken die in de Wet Wgr zelf rechtstreeks aan de plusregio zijn toegekend

Taken op het terrein van economische ontwikkeling	(Wgr art. 118)	Alle plusregio's
Taken op het terrein van grondbeeld	(Wgr art. 119)	Alle plusregio's

Hoe overgang naar andere organen te regelen

- De wet verleent voor de uitoefening van deze taken geen specifieke bevoegdheden aan het bestuur van de plusregio. De uitvoering vindt plaats door de deelnemende gemeenten.
- Voor deze taken wordt geen nadere voorziening getroffen. Desgewenst kunnen de gemeenten de taken uitvoeren in Wgr-verband.

Wat is de verklaring voor het verschil tussen de geraamde budgettaire consequenties van vermindering van het aantal politieke ambtsdragers in het huidige regeerakkoord (25%, 120 miljoen) en van de vermindering van het aantal politieke ambtsdragers in het initiatiefvoorstel Heijnen (10%, 20 miljoen).

Het wetsvoorstel Heijnen beoogt het onbedoelde effect van de dualisering ongedaan te maken en voorziet in een reductie van ruim 10% van het aantal raadsleden. Uitgegaan wordt van een besparing van ongeveer 20 miljoen euro structureel (Gemeentefonds). Dat is het bedrag dat bij de dualisering aan het Gemeentefonds is toegevoegd. Bij nacalculatie zou waarschijnlijk tot een (iets) hoger bedrag worden gekomen.

- Het voorstel Heijnen betreft gemeentebestuurders. Ten aanzien van de provincies is de dualiseringscorrectie reeds doorgevoerd. Het huidige regeerakkoord voorziet in een vermindering van ambtsdragers (25%) bij gemeenten *en* provincies.

De toevoeging aan het Gemeentefonds dateert van 2001 en ziet uitsluitend op de loonsom raadsleden (salaris en vergoedingen). Bij nacalculatie van het voorstel Heijnen kan rekening worden gehouden met:

- De inflatiecorrectie en met gemeentelijke herindeling (minder gemeenten, maar relatief hoger bezoldiging).
- Het gevolg voor de aantallen en de loonsom wethouders. Het maximaal aantal wethouders is namelijk procentueel gekoppeld aan het aantal raadsleden (20%).

Nacalculatie leidt tot een raming van ongeveer 30 miljoen euro.

<i>Functie</i>	<i>Huidige loonsom</i>	<i>Nieuwe loonsom</i>	<i>Besparing</i>
Raadsleden	€ 128.568.390	€ 114.175.845	€ 14.392.545
Wethouders	€ 162.166.373	€ 145.766.176	€ 16.400.196
	€ 290.734.763	€ 259.942.022	€ 30.792.741

Bij het voornemen in het regeerakkoord (25% minder ambtsdragers) is ook rekening gehouden met de gevolgen voor directe ondersteuning en overhead. Als men dit ook voor het voorstel Heijnen zou berekenen komt de besparing op ondersteuning/overhead op ongeveer 20 miljoen euro.

<i>Functie</i>	<i>Huidig aantal</i>	<i>Nieuw aantal</i>	<i>Vermindering</i>	<i>Besparing</i>	
Raadsleden	9.234	8.145	1.089	€ 10.890.000	€ 50.000 per 5 Fte
Wethouders	1.835	1.652	183	€ 9.150.000	€ 50.000 per 1 Fte
	11.069	9.797	1.272	€ 20.040.000	

Bij de toevoeging aan het Gemeentefonds is echter geen rekening gehouden met gevolgen voor ondersteuning/overhead. Dit zou dus tot (extra) discussie met VNG/gemeenten kunnen leiden.

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer P. Schnabel
Sociaal Cultureel Planbureau
Parnassusplein 5
2511 VX Den Haag

Kenmerk: 201200542

Den Haag, 15 oktober 2012

Geachte heer Schnabel,

Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

201200543

Voorzitter

Aan de heer H.G.J. Kamp en de heer drs. W.J. Bos
Binnenhof 1A
2513 AA Den Haag

Postbus 20018
2500 EA Den Haag
T 070 318 30 33

Den Haag, 11 oktober 2012

Kenmerk: 2012Z

Mijne heren,

Hierbij zend ik u het stenografisch verslag van het ordedebat van heden toe.
Met deze brief breng ik het verzoek van het lid Pechtold over en vraag u mij te willen berichten of u aan dit verlangen kunt voldoen.

Met vriendelijke groet,

P.M.M. Heijnen
Plv. Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal

Begroting Algemene Zaken en begroting van de Koning

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel **Vaststelling van de begrotingsstaten van het ministerie van Algemene Zaken (IIIA) en van het Kabinet der Koningin (IIIB) en de Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (IIIC) voor het jaar 2013 (33400-III) (33400-III);**

- het wetsvoorstel **Vaststelling van de begrotingsstaat van de Koning (I) voor het jaar 2013 (33400-I) (33400-I).**

(Zie vergadering van 9 oktober 2012.)

De algemene beraadslaging wordt hervat.

De voorzitter:

Voor de beantwoording in de eerste termijn geef ik het woord aan de minister-president.

Het woord voert minister Rutte.

De heer Pechtold (D66):

De Kamer heeft gewenst om vooraf duidelijk te maken wat allemaal onder het informatiedossier valt. In het verleden konden informateurs eigen aantekeningen mee naar huis nemen, in het dossier stoppen of in de kachel gooien. We hebben recentelijk problemen gehad met het opvragen, met name door journalisten, van het informatiedossier. Kan de minister-president nog eens aangeven wat er precies wel of niet in zit? Of kan hij dat, omwille van de tijd, in een briefje aan de Kamer nog eens helder maken? Nu we er nog in zitten, is het handiger om dit te bespreken dan dat we na afloop zeggen: ja, maar dit was niet de bedoeling.

Minister Rutte:

Ik kan het geen van beide doen. Ik verleen een service. Deze vraag is gesteld aan de informateur in het vorige debat. Als minister-president heb ik daar verder geen betrokkenheid bij. Het is nu echt aan de Kamer. De heer Pechtold heeft op 20

september deze vraag gesteld aan de heer Kamp. Wat ik net voorlas, was zijn antwoord. Daar eindigt mijn betrokkenheid. Ik ben verder een van de leden van de Tweede Kamer op dit punt en heb mij in die functie toen kunnen vinden in het antwoord van de heer Kamp. Ik meen dat hierover ook een motie is ingediend. Ik weet niet of die verworpen of aangenomen is, maar we hanteren nu de uitkomsten van het debat op 20 september.

De heer Pechtold (D66):

Dat is mij duidelijk, maar misschien kan dit deel van het debat worden doorgeleid naar de informateur, want het is voor mij nog niet helemaal duidelijk welke delen er wel en niet onder vallen.

De voorzitter:

Op uw verzoek stel ik voor om het stenogram van dit gedeelte van de vergadering door te geleiden naar de informateurs.

Daartoe wordt besloten.

F.Nicolai
Neptunushof 63
6215 XW Maastricht
E.Mail F.Nicolai01@home.nl

14 September 2012

Aan de Formateur Dhr.H.G.J.Kamp
Binnenhof 1a
2513 AA S'Gravenhage

Geachte Formateur Dhr.Kamp

Nu is uit gelekt dat u wilt invoeren om te betalen bij het bezoek aan de huisarts en het eigenrisico wilt verhogen vraag ik mij af of u de toestand in Amerika heeft gezien.
Hoe veel mensen niet verzekerd zijn voor hun huisarts en ziekenhuis ondanks dat er nu een wet is om verplicht je te verzekeren.
Wilt u deze toestanden ook hier invoeren

Denk toch eens aan de mensen die vaak een arts nodig hebben voor hun gezondheid
Er zijn veel mensen die de verzekering niet meer kunnen betalen denk maar aan mensen die in een verzorgingshuis zitten en alleen een AOW hebben en per maand rond moeten komen met 300 euro
Van die 300 euro moeten ze ook nog voor de activiteiten betalen anders mogen ze niet mee doen.
Van die 300euro moeten ze hun ziekenfonds premie betalen (120 euro) betalen en dan ook nog eens de belasting omhoog en de levensstandaard gaat om hoog (BTW.21%).

Bij mij komt nu de gedachten naar boven
Eerst was alleen de auto de melkkoe van het Rijk,maar nu heeft het rijk ook van de ouderen een melkkoe gemaakt.
Als er bezuinig moet dan zijn het eerst de ouderen aan de beurt.

Meneer Kamp laten we nu eerst eens kijken naar de hoge inkomens (40000) daar komt u niet aan terwijl deze inkomens het wel kunnen verdragen en hoe hoger het inkomen is hoe meer men zelf moet betalen.
Maar ja dan moet u in uw eigen inkomsten snijden en dat is niet prettig.

Ik kan niet begrijpen dat de PVDA zo een voorstel kan dan als men toch voor de arbeider is.

Ik hoop dat u begrijpt waar het mij om te doen is, *de ouderen een onbezorgde oude dag bezorgen*

Een bezorgde Burger

F.Nicolai

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer F. Nicolai
Neptunushof 63
6215 XW Maastricht

Kenmerk: 201200545

Den Haag, 16 oktober 2012

Geachte heer Nicolai,

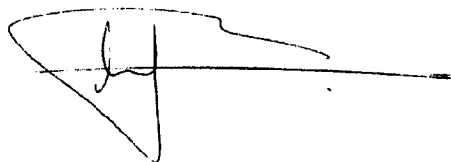
Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

201200546

Stichting Het Indische Platform
Postbus 85564, 2508 CG Den Haag

Aan de heer W. Bos, Informatieur
P/a Postkamer
Binnenhof 4
2513 AA Den Haag

Den Haag, 11 oktober 2012

Geachte Heer Bos,

Als voorzitter van het Indisch Platform wil ik Uw aandacht vragen voor een van de langstlopende dossiers bij zowel regering als parlement. Het betreft de Indische Kwestie, die reeds loopt van af 1950. In het kort gaat het om de afwikkeling van achterstallige salarissen van Nederlands-Indische militairen en ambtenaren, en het niet uitbetalen van individuele oorlogsschade aan de Indische gemeenschap, terwijl dat in Nederland voor ingezetenen alhier al in 1950 werd geregeld. Het streven is Erkenning van deze feitelijke discriminatie van de Nederlanders uit voormalig Nederlands Oost Indië. Reeds jaren wordt gezocht naar een oplossing voor de nu nog levende oorlogsgetroffenen en de directe nazaten van de reeds overledenen (i.c. hun kinderen).

Over beide onderwerpen is op verzoek van de Nederlandse regering door NIOD-onderzoekers in 2005/2007 een studie verricht, waarin geconcludeerd wordt, dat opeenvolgende Nederlandse regeringen bij de oplossing van deze kwestie steken hebben laten vallen. Door dezelfde regeringen (Balkenende III en IV) zijn de conclusies van beide studies ijlings in de doofpot gestopt, uit angst voor hoge claims vanuit de Indische Gemeenschap. In een interview voor de televisie heeft in de verkiezingsstrijd de heer D. Samson opgemerkt, dat deze kwestie hoe dan ook in de komende regeerperiode opgelost zou moeten worden. De PvdA steunde de motie Dijkstra op 30 juni 2011. Hierin wordt de regering verzocht om de conclusies van de NIOD rapporten ten behoeve van de Tweede Kamer door een onafhankelijke commissie van wijzen inzichtelijk te maken. De regering wees dit verzoek af.

Erkenning excuses van de nieuwe Nederlandse regering, zonder compensatie, zijn moreel niet verantwoord. Wij hebben uitgaande van de conclusies van de NIOD rapporten een meerjarig model ontwikkeld, dat primair uitgaat van Erkenning met excuses en compensatie voor de nog in leven zijnde oorlogsgetroffenen binnen reeds bestaande systemen. Voor nabestaanden voorzien wij in een nader te definiëren Erfonds model. Wij willen dit model met de nieuwe regering bespreken; eventueel op basis van de in de motie Dijkstra verzochte onafhankelijke conclusie onderzoek.

De bereidheid van de regering om tot oplossing van de Indische Kwestie te komen, moet duidelijk aanwezig zijn. Wij leggen deze Ere-kwestie aan u voor om in het formatie overleg de Indische Kwestie als "chefsache" te bestempelen, en deze onder te brengen bij de Minister President. In haar boekje over haar periode als Staatssecretaris van VWS pleit Mw. Bussemaker, na afweging van haar verscheidene verantwoordelijkheden, inderdaad ook tot deze conclusie.

Gaarne zijn wij bereid ons verzoek nader toe te lichten.

Met vriendelijke groeten,

Dr. H.Th. Bussemaker,
voorzitter Indisch Platform

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer dr. H.Th. Bussemaker
Stichting Het Indische Platform
Postbus 85564
2508 CG Den Haag

Kenmerk: 201200547

Den Haag, 16 oktober 2012

Geachte heer Bussemaker,

Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

Brieven aan de (in)formateur(s)
p/a Tweede Kamer
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Bunnik, 12 oktober 2012

Onze referentie: 01237/pl
Onderwerp: goede zorg tegen lagere kosten

Aan de informateurs de heer Kamp en de heer Bos,

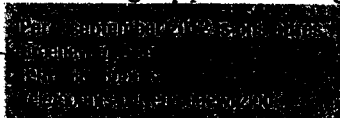
De kerngroep palliatieve zorg¹, Stichting STEM en zorgverzekeraar Achmea doen hierbij een oproep aan de informateurs om in het regeerakkoord aandacht te besteden aan palliatieve zorg, omdat een duidelijke impuls vanuit de politiek kan leiden tot een betere kwaliteit van leven voor individuele patiënten tegen lagere kosten op nationaal niveau.

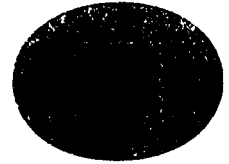
De discussie over wel of niet doorbehandelen zowel bij ouderen als bij palliatieve patiënten is uiterst actueel. Volgens een enquête van artsenorganisatie KNMG behandelt twee derde van de medici ernstig zieken langer door dan wenselijk is. De politiek kan dit niet negeren. De discussie over doorbehandelen heeft nu echter vaak een negatieve insteek/ondertoon. De vraag is dan: *doorbehandelen of stoppen?* In de discussie worden de kosten van doorbehandelen genoemd als een reden om te stoppen met een behandeling. De kosten van het laatste levensjaar zijn volgens Johan Polder, bijzonder hoogleraar Economische aspecten van gezondheid en zorg, gemiddeld vijftien keer zoveel als van een ander levensjaar.

De discussie wordt dan al snel ongemakkelijk voor de betrokken patiënten en ouderen. Het lijkt alsof het gaat om de vraag of je de zorg nog wel waard bent. De kerngroep palliatieve zorg, STEM en Achmea menen echter dat dit niet de juiste vraag is. De vraag zou moeten zijn: **kunnen we betere zorg bieden dan doorbehandelen?**

Onderzoek laat zien dat dit vaak het geval is, en dat die betere zorg niet meer kost, integendeel. Er zijn forse besparingen mogelijk bij een betere kwaliteit van leven. In de discussie wordt nog te weinig gesproken over palliatieve zorg als alternatief voor doorbehandelen. Stoppen met doorbehandelen, betekent niet dat niets meer gedaan kan worden. Met palliatieve zorg kan de arts nog veel voor de patiënt betekenen.

¹ De kerngroep Palliatieve Zorg bestaat uit Palliatief, Associatie van high-care hospices, VPTZ, Agora, IKNL, Fibula en de NHG werkgroep palliatieve zorg.

Hiervoor is een verbreding van aandacht voor en beschikbaarheid van de palliatieve zorg nodig. Mensen hebben recht op 'menswaardig sterven' en dus op goede palliatieve zorg. De huisarts moet goede palliatieve zorg kunnen bieden met behulp van een ondersteuningssysteem (palliatief team, netwerken palliatieve zorg, expertisecentra). In de eerstelijns visie van bijv. de LVG spreekt men al van dat thuis sterven de norm moet zijn. Daardoor zal de kwaliteit van leven ook in de laatste fase toenemen. Noodzakelijk is daarbij dat patiënten goed zijn geïnformeerd over de keuzes die mogelijk zijn en dat zij vervolgens samen met de zorgverlener beslissen over de te ondernemen acties (shared decision-making). Noodzakelijk is ook een tijdige signalering.

Om dit te kunnen realiseren is meer dan een enkele verbetering nodig. Een transitie is nodig, een blijvende verandering in de zorg in de laatste levensfase. Dit vraagt om een samenhangend overheidsbeleid. Er moet gewerkt worden aan maatschappelijke bewustwording, zowel bij zorgaanbieders als bij patiënten en mantelzorgers. Er is nog veel mogelijk als er geen genezing meer mogelijk is. Een *recht op palliatieve zorg* moet daarom het uitgangspunt zijn. Daarbij zal uitoefening van dit recht leiden tot een hogere kwaliteit van leven. Al in 2003 merkte het Comité van Ministers van de Raad van Europa op dat het de verantwoordelijkheid is van de regering om te garanderen dat palliatieve zorg beschikbaar is voor iedereen die het nodig heeft.

Het gewenste beleid sluit aan op het streven naar meer buurtgerichte zorg, de veranderende positie van de patiënt en het scheiden van wonen en zorg. Qua kosten valt een aanzienlijke besparing te verwachten. Berekeningen geven aan dat alleen al minder ziekenhuisopnamen jaarlijks kan zorgen voor een besparing van meer dan 65 miljoen euro.

De leden van de Kerngroep palliatieve zorg, STEM (Sterven op je eigen manier) en zorgverzekeraar Achmea nodigen de regering uit dit nieuwe beleid mogelijk te maken door in de regeringsverklaring op te nemen dat palliatieve zorg zal worden versterkt om betere keuzes rond het levenseinde mogelijk te maken voor zowel zorgverleners als patiënten/naasten door:

1. Een Nationaal Programma Palliatieve Zorg te starten conform de eerdere aanbevelingen vanuit de kerngroep palliatieve zorg, zoals nader uitgewerkt door de NFU.
Patiënten worden daardoor tijdig geïdentificeerd en zijn bekend bij een palliatief team. Het generalistische zorgveld, de huisarts, de (wijk)verpleegkundige worden hierdoor voorzien van specialistische kennis door een ondersteuningssysteem. Consortia van palliatieve netwerken en acht UMC expertisecentra palliatieve zorg waarborgen de toegankelijkheid van gespecialiseerde palliatieve zorg 24 uur per dag, 7 dagen per week.
  2. Een maatschappelijk brede bewustwordingsbeweging te steunen om de dood in de samenleving beter bespreekbaar te maken zoals Dying Matters in de UK. De coalitie 'Van betekenis tot het einde', waarin ouderenbonden en maatschappelijke organisaties participeren, wil het initiatief nemen om goed ouder worden, sterven, dood en rouw, beter bespreekbaar te maken in de samenleving. Leven tot het einde: Hoe kom je tot je eigen keuzes en maak je je wensen duidelijk en bespreekbaar?
  3. Vast te leggen dat patiënten die ongeneeslijk ziek zijn of in de laatste levensfase verkeren recht hebben op palliatieve zorg.
  4. Te onderzoeken op welke wijze het onderbrengen van palliatieve zorg in de basisverzekering een bijdrage kan leveren aan de oplossing van de geschetste problematiek.
-

Hoogachtend, namens de kerngroep Palliatieve zorg, Achmea en STEM

Drs. A. Rhebergen
Stichting Agora
Voorzitter kerngroep Palliatieve zorg

Meer informatie

- Artikel Stef Groenewoud
(<http://www.agora.nl/Service/Actueel/tabid/1201/ctl/Details/ArticleID/8221/mid/10918/Besparing-van-bijna-66-miljoen-aan-zorgkosten.aspx> en artikel zelf)
- Manifest Van betekenis tot het einde
(<http://www.agora.nl/Service/Actueel/tabid/1201/ctl/Details/ArticleID/8332/mid/10918/Van-betekenis-tot-het-einde.aspx>)
- Witboek en addendum van de Kerngroep palliatieve zorg
(<http://www.agora.nl/Portals/31/thema/kerngroep/2011-Witboek-Palliatieve-Zorg-inclusief-addendum.pdf> of via:
<http://www.agora.nl/Service/Actueel/tabid/1201/ctl/Details/ArticleID/8424/mid/10918/Kabinet-sluit-aan-bij-Witboek-Palliatieve-Zorg.aspx>)
- Informatie over het Nationaal Programma Palliatieve Zorg
(<http://www.agora.nl/Documentatiecentrum/Publicaties/tabid/1943/ctl/Details/ArticleID/7879/mid/11095/Kerngroep-kiest-voor-Nationaal-Programma-Palliatieve-Zorg.aspx>)
- KNMG folder over doorbehandelen
(<http://www.agora.nl/Documentatiecentrum/Publicaties/tabid/1943/ctl/Details/ArticleID/7956/mid/11095/Brochure-Spreek-op-tijd-over-uw-levenseinde.aspx>)
- De dood bespreekbaar maken/Stichting STEM
(<http://www.stichtingstem.info>)

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer drs. A. Rhebergen
Stichting Agora
Groeneweg 21 A
3981 CK Bunnik

Kenmerk: 201200549

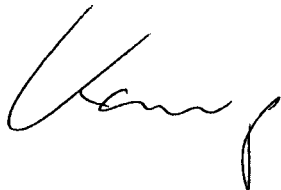
Den Haag, 16 oktober 2012

Geachte heer Rhebergen,

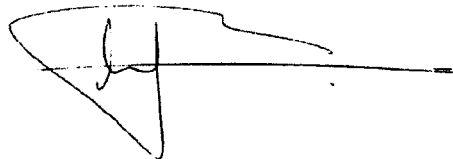
Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

Nederlandse Vereniging van
Vrijgevestigde Psychologen & Psychotherapeuten

Aan de informateurs
H.G.J. Kamp en drs. W.J. Bos
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Utrecht, 10 oktober 2012

Onderwerp: aanbeveling NVVP voor Regeerakkoord Rutte-Samsom

Geachte heren Kamp en Bos,

De Nederlandse Vereniging van Vrijgevestigde Psychologen & Psychotherapeuten (NVVP) is medeondertekenaar van het Bestuurlijk Akkoord GGZ en committeert zich daardoor aan de afspraken zoals in het akkoord vastgelegd. De komende maanden wordt er door alle partijen hard gewerkt aan de uitvoering van de maatregelen. Hierbij is het voor de leden van de NVVP van cruciaal belang dat er een gelijkwaardig speelveld wordt gecreëerd tussen instellingen en vrijgevestigden, zowel op het gebied van het ondernemerschap alsook de toegankelijkheid. De NVVP verzoekt u dan ook om de positie van de BIG-geregistreerde zorgaanbieders met een eigen praktijk in de eerste lijn alsook in de tweede lijn in het krachtenveld van de GGZ voor de komende jaren te stimuleren met maatregelen die een gelijk speelveld garanderen.

De NVVP vindt schrappen van de tweedelijns eigen bijdrage in de GGZ een goed besluit, maar is teleurgesteld over het feit dat de eigen bijdrage in de eerste lijn niet is geschrapt. Juist nu de sector een akkoord heeft gesloten om te ambulantiseren - meer zorg naar de eerste lijn - zou het verstandiger zijn om de drempels naar de eerste lijn weg te halen en ook daar de eigen bijdrage te schrappen.

De overheveling van de jeugd-GGZ uit de Zorgverzekeringswet naar de gemeenten, is naar de mening van de NVVP zeer ongewenst. De vereniging pleit voor behoud van de jeugd-GGZ in de Zvw zodat het recht op jeugd-GGZ wettelijk verankerd blijft in plaats van dat het via de gemeenten een regionale verstrekking wordt.

Ten aanzien van de maatschappelijke en politieke discussie over het pakket van verzekerde zorg, maakt de NVVP zich grote zorgen over een te strikt en eenzijdig medisch model, dat gehanteerd wordt bij de beoordeling van wel / niet verzekerde zorg. Het beoordelen van effectieve behandelvormen is een precare aangelegenheid en dient uiterst zorgvuldig plaats te vinden.

Bijgevoegd bieden wij u ons 4-punten plan aan. We verzoeken u vriendelijk om zorgvuldig te kijken naar deze punten voor verbetering van toegankelijkheid, betaalbaarheid en kwaliteit van zorg.

De NVVP hoopt dat u bovenstaande pleidooien betreft in uw Regeerakkoord. We wensen u veel succes!

Met vriendelijke groet,

Arnoud van Buuren, voorzitter NVVP
arts, psychotherapeut

drs. Judith M. Veenendaal, directeur

Bijlage: 4-puntenplan NVVP

1. De vrijgevestigde als kleine ondernemer in het krachtenveld van marktwerking

Vrijgevestigden zijn naast zorgaanbieder ook zelfstandig ondernemer, weliswaar gaat het om kleine ondernemers, echter het is voor een divers aanbod van zorg aan cliënten cruciaal dat ook de kleine ondernemer positie houdt in het veld van zorgaanbieders. Vrijgevestigde zorgaanbieders (ruim 1400 leden), de leden van de NVVP, zijn allen BIG-geregistreerd en leveren:

1. *kortdurende of langdurende psychologische zorg in de buurt (NVVP-leden zijn werkzaam in een eigen praktijk, veelal aan huis of in woonwijken) en dragen continu bij aan reïntegratie van cliënten in de maatschappij;*
2. *effectieve en relatief goedkope zorg (in vergelijking met instellingen weinig tot geen overheadkosten);*
3. *continuïteit: eenzelfde zorgaanbieder voor het gehele behandeltraject: what you see is what you get;*
4. *de cliënt staat centraal;*
5. *aanzienlijk kortere wachttijden dan instellingen (bij wachttijden verwijst men door binnen een collegiaal netwerk);*
6. *flexibele werk- en openingstijden;*
7. *continuïteit in hooggekwalificeerde zorg, door te voldoen aan de verplichte herregistratie, de verplichte NVVP-visitatie m.b.t. de praktijkvoering, de verplichting tot deelname aan intervisie, de mogelijkheid om via de NVVP ROM-portal Routine Outcome Monitoring (ROM) toe te passen in de behandeling;*
8. *vergoeding via de Zorgverzekeringswet;*
9. *samenwerking met huisarts en andere hulpverleners;*
10. *laagdrempelige werkwijze.*

Vrijgevestigden maken onderdeel uit van het gehele GGZ-aanbod en draaien dus volop mee in de marktwerking. Zij concurreren met de gevestigde instellingen en ook de nieuwe instellingen. Vrijgevestigden dienen ook binnen het vergezicht van het Bestuurlijk Akkoord GGZ een positie te houden, zodat voorkomen wordt dat zij uit de markt gedrukt worden door de instellingen. Daarom pleit de NVVP voor een gelijk speelveld tussen instellingen en vrijgevestigden. Dit dient naar de mening van de NVVP gerealiseerd te worden door maatregelen te treffen waardoor het beleid gelijk wordt getrokken tussen instellingen en vrijgevestigden, zodat het recht voor cliënten op vrije artsen- (en of behandelaren-) keuze gecreëerd wordt. Daarbij dienen ook de drempels, die het gelijke speelveld belemmeren te worden geschrapt.

De NVVP noemt als voorbeeld voor een adequaat gelijk speelveld: adequate bevoorschotting voor bestaande en nieuwe toetreders, voldoende toereikende omzetplafonds zodat cliënten de behandeling kunnen krijgen van de door hen geprefereerde zorgaanbieder, of dat de behandeling – dit geldt voor behandelingen langer dan een jaar – voortgezet kunnen worden bij dezelfde zorgaanbieder. Op dit moment worden vrijgevestigden geconfronteerd met te strakke omzetplafonds waardoor het hen onmogelijk wordt gemaakt de zorg te leveren dan wel te continueren. Dit mag zo niet doorgaan. Zorgverzekeraars kunnen en mogen hun risico niet afwentelen op de zorgaanbieders. Verdergaande transparantie is mooi, maar het dreigt in een bureaucratisch monstrem te verzanden, wat tot toename van de administratieve lasten zal leiden.

Een ander voorbeeld waarbij een gelijk speelveld tussen instellingen en vrijgevestigden van essentieel belang is, is het hoofdbehandelaarschap. De NVVP is van mening -en heeft dit ook als zodanig aangekaart bij het ministerie van VWS, de NZa en zorgverzekeraars- dat het merendeel van de DBC uitgevoerd dient te worden door de BIG-geregistreerde hoofdbehandelaar. Met ingang van 1

januari 2012 hanteren zorgverzekeraars een verscherpt beleid ten aanzien van het hoofdbehandelaarschap van vrijgevestigden. Zo kunnen zij nog gemiddeld maximaal 20% van de behandeling laten uitvoeren door niet BIG-geregistreerd hulppersoneel in de tweedelijns GGZ. Deze wijziging geldt echter niet voor instellingen; daar geldt géén maximum aan inzet van hulppersoneel, waardoor zij hiervan onbeperkt gebruik kunnen maken. De NVVP vindt dit een ongewenste situatie en pleit dan ook voor het gelijktrekken van het beleid ten aanzien van het hoofdbehandelaarschap tussen vrijgevestigden en instellingen. Op die manier ontstaat er op dit onderdeel dan ook een gelijk speelveld.

Als het hoofdbehandelaarschap in de gehele GGZ voor het merendeel uitgevoerd wordt door BIG-geregistreerde zorgaanbieders, zal dit leiden tot een kwaliteitsimpuls in de GGZ. Immers, alleen de BIG-beroepsbeoefenaren zijn wettelijk gezien geëquipeerd om tweedelijns GGZ te verlenen. Dat geldt niet voor hulppersoneel zoals bijvoorbeeld basispsychologen en of HBO-psychologen die nu ook tweedelijns GGZ verlenen, weliswaar onder de supervisie van een BIG-geregistreerde therapeut. De NVVP stelt voor om een percentage van de totale behandeling aan het hoofdbehandelaarschap te koppelen. De NVVP denkt hierbij aan 60% van de behandeling die uitgevoerd dient te worden door de hoofdbehandelaar. Het huidige maximum dat geldt voor vrijgevestigden (20% hulppersoneel) is te laag, dit blijkt uit ervaringen van vooral kinder- & jeugdtherapeuten onder de NVVP-leden, waarbij gespecialiseerde speltherapie wordt betrokken door een derde. Daarnaast zal een gelijk speelveld tussen instellingen en vrijgevestigden ten aanzien van het hoofdbehandelaarschap ook leiden tot een afname in het aantal DBC's en dus een afname van de zorgkosten.

2. Eigen bijdrage GGZ, geen onderscheid tussen eerste en tweede lijn

Het schrappen van de tweedelijns eigen bijdrage in de GGZ, vindt de NVVP een heel goed initiatief. Echter, wij wijzen u op het feit dat het besluit de eigen bijdrage enkel in de tweedelijns GGZ te schrappen, zal leiden tot ongewenste prikkels in de GGZ. Zo zal de duurdere, specialistische GGZ voor de cliënt het goedkoopst worden en zal de gewenste substitutie van de tweede- naar de eerstelijns GGZ niet plaats gaan vinden. Wij vermoeden dan ook dat het schrappen van de eigen bijdrage voor enkel de tweedelijns, specialistische GGZ de generalistische eerstelijns psychologische zorgverlening uit de markt wordt geprijsd. Dit sluit niet aan op de beoogde ambulantisering, zoals vastgelegd in het Bestuurlijk Akkoord GGZ. De NVVP pleit dan ook voor het gelijktrekken van de eigen bijdrage in de GGZ door ook de eigen bijdrage voor de eerstelijns GGZ met ingang van 1 januari 2013 te schrappen. De NVVP realiseert zich dat dit gevolgen heeft voor de begroting van 2013. Ter compensatie van deze gelden denkt de NVVP aan aanscherping van de DBC-spelregels en de NZa-beleidsregels ten aanzien van het hoofdbehandelaarschap, zie hiervoor de passage over het hoofdbehandelaarschap onder punt 1.

3. Jeugd-GGZ behouden in Zvw

De overheveling van de jeugd-GGZ naar de gemeenten betekent, dat er niet langer sprake is van een verzekerd recht op geestelijke gezondheidszorg voor kinderen. Een kind dat wel degelijk zorg nodig heeft, wordt afhankelijk van de beschikbare middelen bij de gemeenten. Geestelijke gezondheidszorg wordt door de overheveling als minder fundamenteel gezien dan somatische zorg. Daarmee is het alsof geestelijke gezondheidszorg een luxegoed is waar je voor kunt kiezen. Dit is onaanvaardbaar. Toegang tot de geestelijke gezondheidszorg voor kinderen en jongeren is en moet een verzekerd recht blijven. Als een jeugdige een psychische aandoening heeft, moet hij of zij kunnen rekenen op een behandeling, net zoals met somatische klachten. Het recht om een psychotherapeut te consulteren is hetzelfde als het recht om een KNO-arts of neuroloog te consulteren. Dit moet niet ongedaan gemaakt worden door de jeugd-GGZ uit de Zorgverzekeringswet te halen en over te hevelen naar gemeenten, wat zou betekenen dat het wettelijke recht op geestelijke gezondheidszorg

vervalt en daarmee ook de borging van dit recht in de bestaande kwaliteits-, veiligheids- en toezichtsgaranties die de Zorgverzekeringswet stelt aan bijvoorbeeld zorgaanbieders. Hiermee valt de GGZ tientallen jaren terug in de tijd waar het gaat om kwaliteitsbeleid.

Andere ongewenste consequentie van de beoogde overheveling is: rechtsongelijkheid tussen inwoners van verschillende gemeenten, omdat ouders zich moeten wenden tot gecontracteerde zorgaanbieders. Hiermee vervalt ook de vrijheid van artskeuze.

Bovendien is het de vraag of gemeenten voldoende geëquipeerd zijn om lichte, complexe en zeer complexe GGZ-problematiek in te kopen. Immers zorgverzekeraars hebben veel tijd en geld geïnvesteerd in kennis van de GGZ bij hun zorginkopers om deze zorg adequaat en op maat in te kunnen kopen. Deze kennis is niet zomaar over te dragen. De financiële taakstelling waar gemeenten mee te kampen hebben bij deze overheveling, draagt hier niet aan bij.

Met betrekking tot het onderzoek van de Commissie Samson naar seksueel misbruik van kinderen die door de overheid in instellingen of in pleeggezinnen zijn geplaatst, sluit de NVVP zich aan bij de conclusie van de Commissie en ook de conclusie van de Kinderombudsman, de heer Dullaert. Beiden raden de Kamer dwingend aan de overheveling van de Jeugdzorg naar de gemeenten voor onbepaalde tijd uit te stellen. De gemeenten zijn immers niet in staat om de veiligheid van kinderen te waarborgen, zo concluderen de Commissie en de heer Dullaert. Gemeenten hebben geen of nauwelijks ervaring met de jeugdzorg. Totdat deze veiligheid gewaarborgd is, dient de overheveling - waaronder ook de jeugd-GGZ- niet plaats te vinden. De NVVP onderschrijft deze standpunten. Kinderen met psychische problematiek hebben recht op een veilige omgeving waarin zij hulp of ondersteuning krijgen aangeboden, zoals ook verwoord in het Verdrag voor de Rechten van het Kind.

Kortom, de NVVP acht geestelijke gezondheidszorg voor kinderen en jongeren een verzekerd recht; het is geen regionale gemeentetaak. Daarom moet de GGZ verankerd blijven in de Zorgverzekeringswet, zoals geldt en blijft gelden voor de somatische zorg voor kinderen en jongeren.

4. Verzekerd pakket

De NVVP vindt dat snijden in het basispakket op zeer zorgvuldige wijze dient plaats te vinden. De werkwijze van het schrappen van de aanpassingsstoornissen uit de Zvw vond plaats op basis van populistische denkbeelden over de GGZ en zonder enige vorm van wetenschappelijk onderzoek. Het lijkt daarmee dat DSM-classificaties verwijderd worden onder het mom van lage ziektelast. Dit is ongehoord, past niet in een beschaafde samenleving en kan geen uitgangspunt zijn voor toekomstige beleidswijzigingen om onderdelen uit de Zvw te schrappen. De NVVP voorziet door de huidige ontwikkelingen en de huidige teneur een te robuust, te onderdoordacht, verzekerd GGZ-pakket. Het onzorgvuldig snijden in het verzekerde pakket levert op korte termijn wel besparingen op, maar zal leiden tot een toename aan ernstige psychologische problematiek en dus meerkosten op langere termijn. De NVVP maakt zich grote zorgen om een te strikt en eenzijdig medisch model, dat gehanteerd wordt bij de beoordeling van wel / niet verzekerde zorg. Het beoordelen van effectieve behandelvormen is een precaire aangelegenheid en dient uiterst zorgvuldig plaats te vinden. De NVVP is van mening dat alle beschreven classificaties in de DSM niet ter discussie dienen te staan voor wel / niet verzekerde zorg. Shoppen in de DSM leidt tot perverse prikkels en die zijn ongewenst.

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer A. van Buuren
Nederlandse Vereniging van Vrijgevestigde
Psychologen & Psychotherapeuten
Maliebaan 87
3581 CG Utrecht

Kenmerk: 201200551

Den Haag, 16 oktober 2012

Geachte heer Van Buuren,

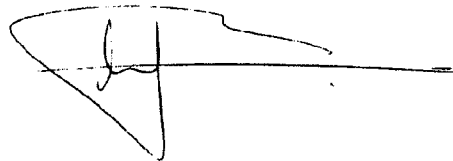
Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven,
nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons
onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

201200952

Zorgverzekeraars Nederland

Bureau Kabinetsformatie
T.a.v. de Informatie
De heren H.G.J. Kamp en drs. W.J. Bos
p/a Tweede Kamer
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Sparrenheuvel 16
Postbus 520
3700 AM ZEIST
Telefoon (030) 698 89 11
Telefax (030) 698 83 33
E-mail info@zn.nl

Contactpersoon -
Doorkiesnummer (030) 698 83 97
Ons kenmerk B-12-29-lvos1
Uw kenmerk
Datum 12 oktober 2012
Onderwerp Onderzoek Marc Pomp - Ouderenzorg naar de Zvw: wat levert het op?

Geachte heren Kamp en Bos,

Naar aanleiding van de financiële vooronderstellingen van het CPB met betrekking tot overheveling van de ouderenzorg naar de Zorgverzekeringswet, heeft Zorgverzekeraars Nederland aan Marc Pomp Economische Beleidsanalyses gevraagd een contraexpertise te doen.

Hierbij stuur ik u zijn eindrapport toe. In dit rapport brengt hij de doelmatigheidswinst in kaart die door overheveling van de ouderenzorg naar de Zorgverzekeringswet gerealiseerd kan worden. Ook gaat hij expliciet in op de door het CPB gehanteerde aannames.

Ik hoop dat dit rapport betrokken kan worden bij de te maken keuzes over de toekomst van de ouderenzorg.

Met vriendelijke groet,
Zorgverzekeraars Nederland

Mr. A. Rouvoet
voorzitter

Bijlage: 1

Marc Pomp
Econoische Beleidsanalyse

**De ouderenzorg naar de Zvw:
Wat levert het op?**

Onderzoek in opdracht van
Zorgverzekeraars Nederland

Oktober 2012

Inhoud

Samenvatting.....	2
1. Inleiding.....	4
2. Opties voor preventie en substitutie: een kwalitatieve inventarisatie.....	7
2.1. Inleiding.....	7
2.2. Voorkómen intramurale ouderenzorg.....	7
2.3. Voorkómen van ziekenhuiszorg.....	9
2.4. Integrale inkoop, financiering en uitvoering.....	10
2.5. Samenvatting.....	11
3. Indicatieve kwantificering van mogelijke besparingen.....	12
3.1. Inleiding.....	12
3.2. Casemanagement dementie.....	12
3.3. Vermijdbare ziekenhuisopnamen uit verpleeg- en verzorgingshuizen.....	14
3.4. Inzetten op wijkverpleegkundigen.....	15
3.5. Parkinsonnet.....	16
3.6. Investeren in zorginkoop.....	16
3.7. Conclusies.....	17
4. Randvoorwaarde: snelle invoering van risicodragendheid.....	19
4.1. De wenselijkheid van risicodragendheid op korte termijn.....	19
4.2. Risicodragendheid: hoe?.....	20
4.3. Zorgt indicatieverevening voor de juiste prikkels?.....	22
5. De bezwaren van het CPB.....	24
5.1. Inleiding.....	24
5.2. De aannames van het CPB.....	24
5.3. Solvabiliteitseisen.....	26
5.4. Uitvoeringskosten.....	27
5.5. Opwaartse druk op het zorgvolume.....	27
5.6. Maatwerk.....	28
6. Literatuur.....	29

Samenvatting

Doelmatigheidswinst door overheveling ouderenzorg naar de Zvw

Dit rapport brengt de doelmatigheidswinst in kaart die haalbaar is door de ouderenzorg van de AWBZ over te hevelen naar de Zvw. Met deze overheveling is jaarlijks een bedrag van ruim 10 miljard euro gemoeid. De berekeningen in dit rapport geven een indicatie van de minimale besparingen op de kosten van de ouderenzorg.

Kwantificering van besparingen voor vijf interventies

De besparingen tellen op tot een half miljard euro per jaar. Dit komt overeen met 5 procent van de kosten van de ouderenzorg. Een belangrijke rode draad is dat de interventies bijdragen aan 'zorg dichtbij' en 'zorg in de wijk' en zo de zelfredzaamheid van ouderen bevorderen.

De empirische basis voor dit soort berekeningen is smal, omdat er (ook internationaal) nog nauwelijks ervaring is opgedaan met integrale uitvoering van ouderenzorg en curatieve zorg. Het rapport zoomt daarom in op vijf interventies waarvoor op basis van de beschikbare gegevens een indicatieve kwantificering van de potentiële baten van overheveling mogelijk is:

- Casemanagement bij dementie
- Voorkomen van onnodige ziekenhuisopnames van ouderen in instellingen
- Inzetten op wijkverpleegkundigen
- Inzetten op zorgnetwerken naar het voorbeeld van ParkinsonNet
- Doelmatige inkoop bij intramurale zorg

Effecten op de kwaliteit van de zorg blijven buiten beschouwing; het is aannemelijk (en in een aantal gevallen ook al aangetoond) dat deze effecten positief zijn. De besparingen betreffen in de meeste gevallen bruto besparingen, waar de kosten van de interventies nog op in mindering moeten worden gebracht. De voorbeelden schetsen slechts een partieel beeld. De dynamiek die ontstaat na overheveling kan resulteren in tal van andere initiatieven gericht op een grotere doelmatigheid van de zorg. Aard en omvang van die initiatieven zijn slechts beperkt voorspelbaar.

Indicatieve besparingen: samenvatting van vijf voorbeelden

Omschrijving	Jaarlijkse besparingen, mln euro, bruto*
Casemanagement dementie	200
Vermijdbare ziekenhuisopnames van bewoners van verpleeg- en verzorgingshuizen	100
Inzetten op wijkverpleegkundigen	15 – 30
ParkinsonNet	16**
Doelmatige en professionele inkoop intramurale zorg	150
Totaal vijf voorbeelden (afgerond)	500

* Exclusief kosten van de interventie

** Exclusief gunstige effecten op productiviteit en mantelzorg

Randvoorwaarde: risicodragendheid

Om zorgverzekeraars aan te zetten tot dit soort interventies is het noodzakelijk dat zij risico gaan lopen over de ouderenzorg. Dit vergt een vorm van risicoverevening. Er zijn vormen van risicoverevening die invoering van risicodragendheid op korte termijn mogelijk maken.

De aannames van het CPB

Deze bevindingen staan haaks op de aannames die het CPB hanteert in *Keuzes in Kaart 2012*. Het CPB noemt vier bezwaren tegen uitvoering van de AWBZ door zorgverzekeraars:

- De noodzaak van een extra solvabiliteitsbuffer van 30 miljard euro*
- Hogere uitvoeringskosten (¼ miljard euro per jaar*)
- Opwaartse druk op het zorgvolume (¼ miljard euro per jaar*)
- Gebrek aan maatwerk

*Genoemde bedragen hebben betrekking op uitvoering van de gehele AWBZ door zorgverzekeraars; voor de overheveling van alleen de ouderenzorg naar de Zvw moeten deze bedragen in ieder geval worden gehalveerd.

De onderbouwing van elk van de aannames van het CPB is zwak. De volgende aannames zijn wel realistisch:

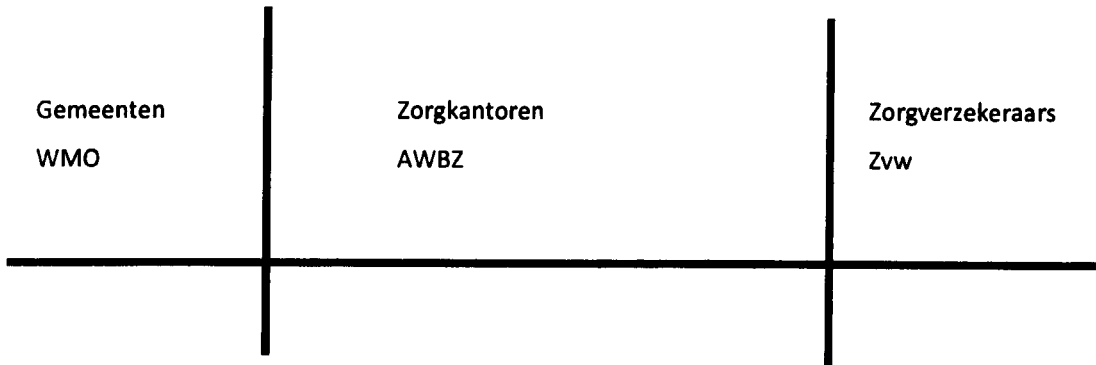
- De extra solvabiliteitsbuffer is maximaal 1,5 miljard euro. Dit is het bedrag dat volgt uit de solvabiliteitseisen bij de Zvw indien Solvency II onverkort wordt toegepast.
- De uitvoeringskosten nemen met maximaal 30 miljoen euro per jaar toe als gevolg van de overheveling van de ouderenzorg naar de Zvw. Extra uitvoeringskosten als gevolg investeringen in interventies zoals geanalyseerd in dit rapport zijn denkbaar (en maatschappelijk wenselijk), omdat hierdoor de totale kosten dalen.
- Het is niet duidelijk waarom zorgverzekeraars belang zouden hebben bij extra zorgvolume. Zorgverzekeraars hebben financieel belang bij een hogere *indicatie* als dit niet automatisch leidt tot extra zorgvolume. Maar in dat geval geldt dat de overwinsten die hiervan het gevolg zijn, op de markt voor de basispolis worden weggeconcurrerd in de vorm van een lagere Zvw-premie.
- Gebrek aan maatwerk wordt door het CPB verward met rechtszekerheid.

1. Inleiding

Financiële schotten leiden tot versnippering in de zorg (figuur 1). Deze versnippering leidt tot ondoelmatigheid en kwaliteitsverlies. 'Ontschotten' is dan ook één van de belangrijkste hervormingen in de zorg die de komende jaren op stapel staan. De urgentie van ontschotting is duidelijk verwoord in het Visiedocument Integrale zorg in de eigen omgeving van de VWS Stuurgroep Chronische Zorg (2010):

"Te vaak worden juist de meest kwetsbare mensen geconfronteerd met verschillende 'loketten' waar zij het antwoord op de integrale zorgvraag in hun ogen bij elkaar dienen te sprokkelen. Soms lukt dat niet, en te vaak is het eindresultaat dat mensen niet de zorg krijgen die nodig is. Dit gaat ook nog vaak gepaard met onnodige kosten, zoals een opname in een verpleeghuis of ziekenhuis die te vermijden was geweest. Omdat de bekostigingsstelsels niet op elkaar zijn afgestemd, en ook niet eenduidig op elkaar aansluiten, ontstaan onacceptabel hoge frictie- en transactiekosten. Het is moeilijk om deze te overschatten: voor dezelfde cliënt bestaan diverse parallelle registraties, indicatie- en betalingssystemen. Ook zijn er prikkels om kosten naar een ander financieringskader door te schuiven [..]: Een gemeente ontvangt geen 'baten' vanuit de AWBZ of van de zorgverzekeraar voor uiterst effectief gemeentelijk preventiebeleid en hetzelfde geldt voor een zorgverzekeraar die zich inspant om demente patiënten zo lang mogelijk in de eigen omgeving te laten wonen. Aanbieders die zich over deze schotten dienen te bewegen bevinden zich in dezelfde situatie: hoge administratiekosten en een soms bijna Kafkaïaanse complexiteit om de zorg rondom patiëntengroepen optimaal in te richten. In het licht van de geschetste uitdagingen is het onacceptabel dat het soms de bekostigingssystemen zelf zijn die leiden tot onnodig hoge kosten. Professionals, tenslotte, ervaren dezelfde obstakels: samenhangende zorg leveren is voor de meesten een diepgevoelde wens. Als de professional gedesilluseerd raakt door de als bureaucratisch en willekeurig ervaren schotten en regels, heeft de kwaliteit van de zorg daar direct onder te leiden."

Figuur 1 Schotten in de financiering van de zorg en welzijn

Dit rapport brengt de doelmatigheidswinst in kaart die kan optreden na overheveling van de huidige AWBZ ouderenzorg naar zorgverzekeraars. De over te hevelen zorg ouderenzorg omvat de functies Persoonlijke Verzorging, Verpleging en Behandeling. Hiermee is een bedrag van ruim 10 miljard euro per jaar gemoeid. De functie Begeleiding heeft vooral raakvlakken met de huidige WMO en kan dan ook beter worden overgeheveld naar de gemeente.

Dat substantiële doelmatigheidswinst mogelijk is, is plausibel, maar over de omvang van de mogelijke doelmatigheidswinst is weinig bekend. Dat is ook niet verwonderlijk, omdat onderzoek hiernaar per definitie een hypothetisch karakter heeft ('als.. dan ...'). Dit rapport verzamelt de beschikbare binnen- en buitenlandse empirie over aard en omvang van mogelijke doelmatigheidswinst. Gebruik is gemaakt van de volgende drie bronnen:

1. 'Schotdoorbrekende' initiatieven van Nederlandse zorgverzekeraars en zorgaanbieders
2. Nederlands beleidsonderzoek
3. De internationale wetenschappelijke literatuur

Het rapport is als volgt opgebouwd. **Hoofdstuk 2** bevat een inventarisatie van interventies en initiatieven die de doelmatigheid in de ouderenzorg kunnen vergroten, maar die nu niet of onvoldoende van de grond komen als gevolg van het schot tussen AWBZ en Zvw. Een rode draad is dat veel interventies bijdragen aan 'zorg dichtbij' en 'zorg in de wijk' en zo de zelfredzaamheid

van ouderen bevorderen. In **hoofdstuk 3** wordt voor een aantal van deze initiatieven een indicatieve berekening van het besparingspotentieel gepresenteerd.

Om zorgverzekeraars aan te zetten tot dit soort interventies is het noodzakelijk dat zij risico gaan lopen over de ouderenzorg. Dit vergt een vorm van risicoverevening. Er zijn vormen van risicoverevening die invoering van risicodragendheid op korte termijn mogelijk maken. **Hoofdstuk 4** gaat hier nader op in. Het Centraal Planbureau (CPB) heeft, onder meer bij de laatste doorrekening van de verkiezingsprogramma's, betoogd dat uitvoering van de AWBZ door zorgverzekeraars een extra vermogensbuffer vergt van circa 30 miljard euro. Bovendien stelt het CPB dat uitvoering van de AWBZ door zorgverzekeraars resulteert in extra uitvoeringskosten en in een opwaarts volume-effect, beide ter grootte van ¼ miljard euro per jaar. In **hoofdstuk 5** worden deze aannames van het CPB kritisch tegen het licht gehouden.

2. Opties voor preventie en substitutie: een kwalitatieve inventarisatie

2.1. Inleiding

In dit hoofdstuk worden concrete voorbeelden gepresenteerd van interventies gericht op preventie en substitutie die nu niet of onvoldoende tot stand komen als gevolg van het financiële schotten. We nemen met andere woorden de huidige schotten in de financiering als gegeven en laten zien welke kansen hierdoor niet of onvoldoende worden benut. Bronnen voor de inventarisatie in dit hoofdstuk zijn een recent IBMG-rapport (van de Klundert en van Wijngaarden 2011, hierna KW), experts bij zorgverzekeraars (ZV) en de (internationale) wetenschappelijke literatuur (L).

Een belangrijke kanttekening bij de inventarisatie in dit hoofdstuk is dat de dynamiek die ontstaat na overheveling slechts zeer beperkt voorspelbaar is. Als belemmerende schotten zijn weggenomen en als financiële prikkels goedgericht zijn, mag verwacht worden dat tal van nieuwe initiatieven zullen ontstaan gericht op betere kwaliteit tegen lagere kosten.

De interventies zijn ingedeeld in twee categorieën:

- Interventies gericht op het voorkómen van onnodige intramurale ouderenzorg
- Interventies gericht op het voorkómen van ziekenhuiszorg

Interventies die bijdragen aan beide doelstellingen zijn ingedeeld in de categorie waar de grootste effecten optreden.

2.2. Voorkómen intramurale ouderenzorg

Multidisciplinaire revalidatie heupoperatie (KW)

Jaarlijks wordt bij ruim 12 000 personen ouder dan 65 per jaar een heupoperatie uitgevoerd. Multidisciplinaire revalidatie die begint in het ziekenhuis onder leiding van een geriater verkleint de kans op intramurale AWBZ zorg. De interventie vergt extra kosten in de Zvw – zowel in het ziekenhuis als mogelijk door een groter aantal mensen dat thuis Zvw-kosten maakt – en leidt tot kostenbesparing in de AWBZ. Voor zorgverzekeraars zou een dergelijke interventie nu verliesgevend zijn, terwijl het een interventie is die kan leiden tot hogere kwaliteit van leven tegen lagere totale kosten.

Casemanagement bij dementie (KW/Z)

Case-management bij dementie kan de noodzaak van opname in en instelling verminderen of uitstellen (zie hoofdstuk 3 voor kwantificering).

Voorkómen onnodige verpleeghuisopnames na ontslag uit het ziekenhuis (KW)

Om te voorkomen dat ouderen na ontslag uit het ziekenhuis alsnog terugvallen worden er ondersteunende vormen van ontslag aangeboden. Uit onderzoek blijkt dat zes tot twaalf maanden na de interventie meer ouderen nog thuis woonden.

Investeren in zorg in de wijk (L)

Duits onderzoek laat zien dat het versterken van “home- and community-based services” de kans op opname in een instelling kan verkleinen (Luppa et al., 2010).

Investeren in wijkverpleegkundigen (L)

Door te investeren in wijkverpleegkundigen neemt het aantal ziekenhuisopnames af, naast het aantal opnamen in intramurale instellingen voor ouderenzorg (van der Meer en Postma 2012, zie hoofdstuk 3 voor kwantificering).

Huisbezoek kwetsbare ouderen (KW)

Deze interventie richt zich op het preventief bezoeken van kwetsbare ouderen thuis, en het nemen van maatregelen ter voorkoming van gebeurtenissen die tot hoge zorgconsumptie leiden. De interventie verkleint de kans op verpleeghuisopname en verlaagt de mortaliteit. Een deel van de besparingen slaat neer in de AWBZ, een deel in de Zvw.

Ondersteuning Mantelzorgers (KW)

Ondersteuning van mantelzorgers wordt door een systematisch review beschreven als een interventie met de capaciteit om verpleeghuisopnames te vertragen. Uit Nederlands onderzoek blijkt dat een dergelijke interventie de kans op opname in verpleeghuizen verlaagt. De kosten van deze interventie vallen onder de WMO. Als zorgverzekeraars verantwoordelijk worden voor de intramurale zorg, krijgen zij een prikkel om gemeenten te ondersteunen bij dit soort initiatieven.

Voorzieningen en woningaanpassingen (L)

Investeren in voorzieningen op gemeentelijk niveau, zoals woningaanpassingen, mobiliteitsvoorzieningen voor kwetsbare ouderen, kan het beroep op met name intramurale ouderenzorg verkleinen (van Dijk 2012). Ook hier geldt: als zorgverzekeraars verantwoordelijk

worden voor de intramurale zorg, krijgen zij een prikkel om gemeenten te ondersteunen bij dit soort investeringen.

2.3. Voorkómen van ziekenhuiszorg

Investeren in thuiszorg (ZV)

Doordat thuiszorgorganisaties in staat zijn de eerste lijn te versterken, wordt het mogelijk om dure ziekenhuiszorg te substitueren naar de eerste lijn. Op dit moment is deze beweging nog maar net begonnen, wat te maken heeft met het gegeven dat de vaste aanneemsom met ziekenhuizen net is gerealiseerd. Wanneer de AWBZ wordt uitgevoerd door zorgverzekeraars, kunnen de zorgverzekeraars met hun inkoopbeleid deze ontwikkeling stimuleren.

Curatieve voorzieningen in verpleeghuizen (ZV)

Investeren in voorzieningen in verpleeghuizen kan onnodige (en onnodig lange) ziekenhuisopnames voorkomen. Zo is er een lopend initiatief van een verzekeraar met een ziekenhuis om cliënten met Chronisch Hartfalen en COPD sneller door te sturen (ligduurverkorting, minder verpleegdagen) naar een 'ziekenboeg' in bijvoorbeeld een verzorgingstehuis waarin huisarts, verpleegkundige en fysiotherapeut samenwerken om de vervolgzorg inhoud te geven. Het resultaat is een reductie van dure ziekenhuiszorg en een toename van de AWBZ-zorg.

'Integrale en gecoördineerde interventies' gericht op kwetsbare ouderen (KW)

Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat 'integrale en gecoördineerde interventies' gericht op kwetsbare ouderen die thuis of in een verzorgingshuis wonen, kunnen resulteren een significante reductie van het gebruik van institutionele zorg, met name minder opnamedagen en minder gebruik van de spoedeisende hulp. Daar staat tegenover dat er meer gebruik wordt gemaakt van thuiszorg. In een deel van de studies werden ook positieve uitkomsten gevonden op patiëntniveau, rond medicatiegebruik, depressie, ADL functioneren, kwaliteit van leven, en cognitie (zie hoofdstuk 3 voor kwantificering)

'Person centered care' (L)

Recent Zweeds onderzoek laat zien dat 'Person-centered care', waaronder ondersteuning bij terugkeer van de patiënt naar huis uit ziekenhuis, leidt tot een korter verblijf in het ziekenhuis (Ekman et al., 2012).

Valpreventie Intramuraal (KW)

Valpreventie in verpleeghuizen leidt tot minder heupbreuken. De kosten van valpreventie worden gedragen door de V&V instelling, en vallen dus op dit moment onder de AWBZ. Eventuele kostenbesparingen zitten echter voor een belangrijk deel in het vermijden van ziekenhuiskosten die onder de Zvw vallen.

Valpreventie Thuis (KW)

Investeren in valpreventie leidt tot minder ziekenhuisopnames en minder thuiszorg, en levert besparingen op in de AWBZ en de Zvw. De kosten van de interventie bestaan uit het bekostigen van lichamelijke oefening, aanpassing van de woning, en wijzigen van medicatie. Op dit moment worden deze kosten noch binnen de AWBZ noch binnen de Zvw vergoed.

Investeren in zorgnetwerken zoals Parkinsonnet (L)

Uit Nederlands onderzoek blijkt dat investeren in netwerken van zorgaanbieders zoals Parkinsonnet resulteert in lagere kosten, vooral in de Zvw maar ook in de AWBZ (Munneke et al. 2010, zie hoofdstuk 3 voor kwantificering).

2.4. Integrale inkoop, financiering en uitvoering

In de bovengenoemde voorbeelden komen twee recente ontwikkelingen nog onvoldoende tot uitdrukking. We doelen op ketenzorg en populatiebekostiging. Het is denkbaar en waarschijnlijk wenselijk dat na overheveling van de ouderenzorg naar de Zvw nieuwe zorgketens tot stand komen (en integraal worden ingekocht) waarbij bijvoorbeeld 1e lijns-zorggroepen verantwoordelijk worden (ook financieel) voor de integrale zorg voor ouderen, inclusief de ouderenzorg die nu onder de AWBZ valt. Op dit moment worden diverse verpleegkundige taken uit verschillende budgetten ingekocht: praktijkverpleegkundige als poh in Zvw, medisch specialistische verpleging thuis (MSVT) onder regie van medisch specialist vanuit Zvw, thuiszorg via zorgkantoor in AWBZ, en wijkverpleegkundige zorg uit verschillende bronnen (AWBZ, Zvw, soms ook WMO). Door de ouderenzorg over te hevelen naar de Zvw komt aan deze ondoelmatige overlap in inkoop, financiering en uitvoering van verpleegkundige taken een eind.

Buitenlandse ervaringen wijzen uit dat dit soort integrale zorg een belangrijke succesfactor kan zijn:

“Experience from Northern Ireland suggests a single source of funding, used to deliver integrated care according to a care programme approach, is a significant success factor. In separate organisations, funding earmarked for either health or social care cannot easily be redirected from one service to the other as managers cannot commit resources from budgets they do not control.” (Robertson, 2011).

2.5. Samenvatting

Tabel 1 vat de inventarisatie in dit hoofdstuk samen. Overheveling van de ouderenzorg naar de Zvw is nodig om te zorgen dat dit soort interventies goed van de grond komt. Daarnaast valt door integrale inkoop extra doelmatigheidswinst te halen, zoals bedoeld in paragraaf 2.4. Van de met * gemarkeerde interventies wordt in het volgende hoofdstuk het besparingspotentieel gekwantificeerd.

Tabel 1 Samenvatting interventies

Voorkómen intramurale ouderenzorg	Voorkómen ziekenhuisopnames
Multidisciplinaire revalidatie heupoperatie	Investeren in thuiszorg
Casemanagement bij dementie*	Curatieve voorzieningen in verpleeghuizen
Voorkómen onnodige verpleeghuisopnames na ontslag uit het ziekenhuis	Interventies gericht op kwetsbare ouderen*
Investeren in zorg in de wijk	‘Person centered care’
Investeren in wijkverpleegkundigen*	Valpreventie intra- en extramuraal
Huisbezoek kwetsbare ouderen	Investeren in zorgnetwerken zoals Parkinsonnet*
Ondersteuning mantelzorgers	
Voorzieningen en woningaanpassingen	

* Van deze interventies wordt het besparingspotentieel in hoofdstuk 3 gekwantificeerd

3. Indicatieve kwantificering van mogelijke besparingen

3.1. Inleiding

Dit hoofdstuk bevat indicatieve berekeningen van de besparingen op de totale zorguitgaven na overheveling van de ouderenzorg naar zorgverzekeraars. De empirische basis voor deze berekeningen is smal, omdat er internationaal nog nauwelijks ervaringen bestaan met de integrale uitvoering van ouderenzorg en Zvw-zorg.¹ We richten ons daarom op vijf (clusters van) interventies waarvoor op basis van de beschikbare gegevens een indicatieve kwantificering van de potentiële baten mogelijk is:

- Casemanagement bij dementie
- Voorkomen van onnodige ziekenhuisopnames van ouderen in instellingen
- Inzetten op wijkverpleegkundigen
- Inzetten op zorgnetwerken naar het voorbeeld van ParkinsonNet
- Doelmatige inkoop bij intramurale zorg

3.2. Casemanagement dementie

In Nederland wordt jaarlijks bij ongeveer 20 000 ouderen de diagnose dementie gesteld (in de meeste gevallen Alzheimer). Deze patiënten doorlopen doorgaans een zorgtraject dat begint met lichte vormen van ondersteuning en begeleiding en dat eindigt in een verpleeghuis. Er is veel te winnen in kwaliteit van leven en waarschijnlijk ook in besparingen op zorgkosten indien het lukt

---

¹ Het eerder aangehaalde iBMG-rapport (van de Klundert en van Wijngaarden, 2011) bevat berekeningen van de baten van een aantal specifieke interventies. De door het iBMG berekende baten zijn verschillende redenen een onderschatting van de werkelijke baten. Dit heeft verschillende oorzaken:

- Het beperkte aantal onderzochte interventies. Zo komen vermijdbare ziekenhuisopnames alleen in de case-study heup aan bod. Uit internationaal onderzoek blijkt dat ook bij tal van andere situaties sprake is van vermijdbare ziekenhuisopnames (denk bijvoorbeeld aan suboptimale zorg in verpleeghuizen).
- Het beperkte aantal onderzochte interventies. Het betreft steeds interventies gericht op preventie van de case-study heup aan bod. Uit internationaal onderzoek blijkt dat ook bij tal van andere situaties sprake is van vermijdbare ziekenhuisopnames (denk bijvoorbeeld aan suboptimale zorg in verpleeghuizen).
- De aard van de onderzochte interventies: Het betreft steeds interventies gericht op preventie: van valincidenten, van verdere achteruitgang bij dementie. Voor dit soort preventieve interventies is de NNT (*number to treat*) vaak hoog, waardoor de kosten er 'vermeden patiënt' ook hoog zijn.
- De exclusieve focus op transitiekansen, dat wil zeggen de kans om van een bepaalde gezondheidstoestand over te gaan in een andere gezondheidstoestand. Interventies worden gemodelleerd via het effect op deze transitiekansen. *Binnen* elke 'toestand' (bijvoorbeeld mild dement, zwaar dement, wel of niet een heup gebroken) blijven in de iBMG berekeningen de kosten ongewijzigd. Hierdoor blijft het besparingspotentieel per definitie beperkt. Het is aannemelijk dat ook binnen 'toestanden' sprake is van allerlei besparingsmogelijkheden (zie paragraaf 3.6).

de zelfredzaamheid van dementiepatiënten te vergroten en het moment van opname uit te stellen.

Hier beperken we ons tot de mogelijke besparingen op de zorgkosten. In het iBMG-rapport treden deze besparingen niet op: de kosten nemen zelfs toe als het lukt om het aantal patiënten met zware dementie te verkleinen (van de Klundert en van Wijnbergen, 2011). De reden is dat patiënten met milde dementie volgens de iBMG-cijfers hogere zorgkosten genereren. De iBMG-onderzoekers hebben zelf ook hun twijfels bij de cijfers die aan deze conclusie ten grondslag liggen:

“Uit de verkregen data blijkt dat dementerenden thuis bij progressie van hun ziekte gemiddeld duurder zijn dan dementerenden in een verpleegtehuis of verzorgingshuis. Deze kosten bestaan voor een belangrijk deel uit hoge kosten voor GGZ, voor intramurale opname anders dan voor de in de selectiecriteria gehanteerde indicaties, en voor ziekenhuisopnames. Dit kan bijvoorbeeld het gevolg zijn van co-morbiditeit. Deze kostengegevens verdienen nadere analyse, mede omdat zij bij de evaluatie van interventies die erop gericht zijn langer thuis te verblijven tot gevolg hebben dat kosten niet afnemen maar toenemen.” (Van de Klundert en van Wijngaarden, p. 68).²

De praktijkervaringen van zorgverzekeraar VGZ wijzen wel op een fors besparingspotentieel (VGZ 2012). Deze verzekeraar zet sinds 2000 in zorgkantorregio Noord-Holland Noord (NHN) in op casemanagement bij dementie. Dit beleid heeft ertoe geleid dat in NHN veel meer dementiepatiënten Zvw-gefinancierde GGZ-zorg krijgen dan in de rest van Nederland. Initieel nemen hierdoor de kosten toe, maar omdat opname in het verpleeghuis hierdoor wordt uitgesteld dalen de totale kosten (curatieve GGZ + AWBZ). VGZ heeft dit onderzocht door bij overleden dementiepatiënten de zorgkosten gedurende de laatste drie jaar in kaart te brengen. Volgens de analyses van VGZ zijn de kenmerken van deze patiënten niet anders tussen de groep met en zonder extra GGZ zorg. Door het beroep op (met name intramurale) AWBZ-zorg uit te stellen dalen de kosten per patiënt met 50 000 in de laatste drie jaar tot aan overlijden. Geëxtrapoleerd naar heel Nederland zou dit neerkomen op besparingen van 200 miljoen euro per jaar. Hierbij is nog geen rekening gehouden met de kosten van case-management en met mogelijke kostenverschillen in de ziekenhuiszorg of de WMO.

---

² Eerder in het rapport merken de onderzoekers al op dat de gegevens over de AWBZ-kosten onvolledig zijn.

3.3. Vermijdbare ziekenhuisopnames uit verpleeg- en verzorgingshuizen

Jaarlijks belanden ongeveer 20% van de bewoners van verpleeg- en verzorgingshuizen in het ziekenhuis (de Klerk, 2011). Dit komt neer op 30 000 opnames per jaar. Binnen- en buitenlands onderzoek wijst uit dat een groot deel van deze opnames potentieel vermijdbaar is. Interventies die hieraan kunnen bijdragen zijn valpreventie, maar ook fitness programma's voor ouderen, investeren in klinische kennis van personeel in instellingen, investeren in bepaalde diagnostische en klinische voorzieningen in instellingen, maar ook investeren in goede palliatieve zorg aan het levenseinde die zinloze ziekenhuisopnames helpt voorkomen (Clark et al., 2010).

Ouslander et al. (2010) concluderen op basis van onderzoek in Amerikaanse verpleeghuizen dat maar liefst tweederde van de ziekenhuisopnames vermijdbaar is. Dat zou in Nederland neerkomen op 20 000 opnames per jaar.³ Tabel laat zien dat hierdoor een besparing van 100 miljoen euro aan ziekenhuiskosten mogelijk is. Voor de netto besparingen moeten hier de kosten van interventies van worden afgetrokken.

Tabel 2 Indicatieve besparing onnodige ziekenhuisopnames ouderen in instellingen

Ouderen in instellingen	waarvan laatste jaar in zkh geweest	kosten per opname (5 dgn)	kosten totaal, mln euro	waarvan potentieel vermijdbaar	potentiële besparingen (bruto), mln euro	
150 000	20%	30 000	5 000	150	67%	100

Bronnen: SCP (2011), Ouslander et al. (2010), Huijsmans en Wesseling (2010)

³ Dit aantal wordt ook genoemd door Huijsman en Wesseling (2010): "Oudere kwetsbare patiënten hebben tijdens een ziekenhuisverblijf een verhoogd risico op complicaties. Niet alleen op infectie, ondervoeding, delier en doorligwonden maar ook op een valpartij of bijwerkingen van medicatie. Bij 15 tot 50 procent van alle opgenomen oudere patiënten leidt dat tot lichamelijke en geestelijke achteruitgang. Het betreft 50.000 à 165.000 mensen per jaar. Daarnaast worden in Nederland jaarlijks 19.000 patiënten (opnieuw) opgenomen voor iets wat had kunnen worden voorkomen. Veel medische problemen die kwetsbare oudere mensen thuis ervaren, zijn namelijk een gevolg van de versnippering van de medisch-specialistische zorg of van een onvoldoende voorbereiding op ontslag uit het ziekenhuis. Inzicht in de kwetsbaarheid van deze patiënten en multidisciplinaire samenwerking met de verwijzende huisarts of specialist ouderengeneeskunde kunnen deze problemen voor een groot deel voorkomen. Voor de behandelaar in het ziekenhuis is de verwijzer het aanspreekpunt in de eerste lijn en omgekeerd geldt hetzelfde. Dat stelt hoge eisen aan de onderlinge bereikbaarheid én aan de kwaliteit van de communicatie. Bovendien moet de werkwijze in het ziekenhuis wijzigen: de aandacht verschuift van behandeling van de aandoening naar behoud van functies en zelfredzaamheid."

3.4. Inzetten op wijkverpleegkundigen

Recent onderzoek van BMC hebben becijfert dat de inzet van wijkverpleegkundigen een jaarlijkse besparing kan opleveren van 15 à 30 miljoen euro (Van der Meer en Postma, 2012). Onderstaand kader vat de onderzoeksresultaten samen.

Wijkverpleegkundige bespaart op zorg in verpleeghuizen en ziekenhuizen

De wijkverpleegkundige bespaart per jaar bijna 18 duizend euro aan zorgkosten. Hiervan wordt 84 procent bereikt door het voorkomen van zorg door instellingen in de 'tweede lijn'. Daarnaast is sprake van gezondheidswinst voor cliënten ter waarde van bijna 38 duizend euro.

Dit blijkt uit onderzoek dat ZonMw heeft laten verrichten door BMC. Het bureau onderzocht de kosten en baten van zogenoemde 'Zichtbare-schakel'-wijkverpleegkundigen die voor hun werk niet gebonden zijn aan CIZ indicaties. Per wijkverpleegkundige wordt jaarlijks € 17.606,- bespaard aan zorg bij verschillende soorten instellingen. Per cliënt gaat het om € 227,-. Daarnaast realiseert de wijkverpleegkundige jaarlijks 1,89 gezonde levensjaren bij haar (of zijn) cliënten. Dit vertegenwoordigt een gezondheidswinst van € 37.743,-. Gemiddeld neemt de kwaliteit van leven bij cliënten toe met 2.4%.

Van alle besparingen wordt 41% gerealiseerd door het voorkomen van zorg in instellingen voor intramurale verpleging en verzorging en 21% door het voorkomen van ziekenhuiszorg. Daarnaast zijn er besparingen in de gehandicaptenzorg en geestelijke gezondheidszorg, waarmee het totaal aan besparingen in de 'tweede lijn' uitkomt op 84%. De besparingen zijn voor 50% terug te voeren op bekostiging vanuit de Awbz, voor 29% op de Zorgverzekeringswet en voor 20% op een groep van andere financieringsbronnen. Besparingen in de Wmo-sfeer zijn nihil. Er blijkt sprake te zijn van substitutie van duurdere tweedelijnszorg met goedkopere eerstelijnszorg, mantelzorg en 'zelfzorg'. Ook is er sprake van verschuiving van bekostiging vanuit de Zvw en Awbz naar de Wmo.

Het niet gebonden zijn aan CIZ indicaties blijkt een belangrijke verklarende factor te zijn voor de gevonden toegevoegde waarde. Daarnaast speelt een rol dat de wijkverpleegkundigen bij veel cliënten somatische, psychische en sociale zorg weten te combineren. Ook speelt haar onafhankelijkheid een rol. Hierdoor ontstaan oplossingen zonder rekening te hoeven houden met de belangen van derden. De onderzoekers raden aan om deze factoren te borgen in de wijkverpleegkundige functie. Daarnaast adviseren zij wijkverpleegkundigen om waar mogelijk te streven naar korte interventies.

Bron: <http://www.bmc.nl/wijkverpleegkundige-bespaart-op-zorg-in-verpleeghuizen-en-ziekenhuizen>, zie ook van der Meer en Postma (2012).

3.5. Parkinsonnet

De effecten van Parkinsonnet op de zorgkosten zijn onlangs onderzocht door Munneke et al. (2010). Tabel 3 vat hun resultaten samen. Een fors deel van de besparingen heeft betrekking op informele zorg en productiviteitsverlies, maar ook de besparingen op de zorgkosten zijn substantieel.

Tabel 3 Besparingen door Parkinsonnet

Prevalentie	Besparingen (euro) per patiënt per jaar:		totale potentiële besparingen per jaar bij landelijke invoering (mln euro)	
	half jaar	jaar		
20000	727	1454	29	inclusief informele zorg en productiviteitsverlies
20000	404	808	16	alleen zorgkosten (Zvw, AWBZ, WMO)

Bron: besparingen per patiënt per half jaar ontleend aan Munneke et al. (2010); totale besparingen berekend aan de hand van de huidige prevalentie (ongeveer 20 000).

3.6. Investeren in zorginkoop

Overheveling van de ouderenzorg naar *risicodragende* zorgverzekeraars prikkelt zorgverzekeraars tot verdere professionalisering en optimalisering van de zorginkoop. Te denken valt aan het contracteren van nieuwe aanbieders als die een betere prijs/kwaliteit leveren, lessen uit het buitenland toepassen, invoeren van landelijke benchmarks, verbetering van de logistiek, beter management van instellingen, substitutie van dure voor goedkope zorg, vergroten van zelfredzaamheid door het inzetten van ICT en e-health voor het vergroten van de zelfstandigheid en zelfredzaamheid van ouderen. Maar het kan ook gaan om hele andere interventies, die we nu nog nauwelijks in beeld hebben.⁴

Ook in het eerder geciteerde iBMG-rapport wordt op basis van expert-gesprekken met verzekeraars de verwachting uitgesproken dat overheveling van (delen van) de AWBZ doelmatige inkoop mogelijk maakt:

“De respondenten constateren dat zij in het huidige systeem geen zicht hebben op cliënttrajecten. Zo gauw cliënten overgaan naar de AWBZ verdwijnen zij grotendeels uit

⁴ Een mooi voorbeeld is het terugdringen van ‘elderspeak’ (infantiliserend taalgebruik) door verplegenden bij ouderen met dementie. Dergelijk taalgebruik blijkt te resulteren in verzet tegen behandeling, waardoor de behandeling meer tijd kost en waardoor de kosten met stijgen, volgens recent onderzoek met maar liefst 30% (Williams et al. 2009). Communicatietraining van verplegenden blijkt ‘elderspeak’ volgens ditzelfde terug te kunnen dringen.

beeld. Wanneer de AWBZ voor eigen cliënten wordt uitgevoerd [of overgeheveld naar de Zvw, MP] is dit overzicht er wel. Dat maakt het mogelijk om analyses te maken om daarmee lacunes in het zorgaanbod te identificeren en ook om patronen en trends te signaleren. De verwachting is dat verzekeraars daarmee effectiever en efficiënter zullen kunnen inkopen.” (Van de Klundert en van Wijnbergen, 2011).

Het is aannemelijk dat door dit soort initiatieven de kosten kunnen dalen. Bij de kwantificering hiervan beperken we ons tot de intramurale ouderenzorg. De kosten van een plaats in de intramurale ouderenzorg zijn in Nederland hoog in vergelijking met andere landen (zie tabel 4). Het betreft hier de totale kosten, dus inclusief de eigen bijdrage. In hoeverre de hoge kosten in Nederland is veroorzaakt door kwaliteitsverschillen met het buitenland of door verschillen in doelmatigheid is niet bekend.

Tabel 4 Intramurale ouderenzorg: gemiddelde kosten per bewoner per jaar, circa 2007

	Nederland	Duitsland	België	VK	VS
Aandeel 65+ Intramuraal (publiek en privaat)	7,1	4,1	8	4,2	3,6
Kosten per bewoner per jaar incl. eigen bijdrage (x1000 euro)	verzorgingshuis 41 verpleeghuis 76	28 - 37	36,5	30 – 51	49 - 56

Bron: Pomp (2008)

Van de ruim 2,6 miljoen Nederlanders van 65 jaar en ouder wonen er ruim 100 000 in een verzorgingshuis en ruim 50 000 in een verpleeghuis. Als door innovatief inkopen de kosten per bewoner met 1000 euro dalen – en dan liggen de kosten nog ruim boven die in België en Duitsland – levert dit al een jaarlijkse besparing op van 150 miljoen euro.

3.7. Conclusies

Tabel 5 vat de indicatieve besparingen samen. Effecten op de kwaliteit van de zorg laten we buiten beschouwing; het is aannemelijk (en in een aantal gevallen ook aangetoond) dat deze effecten positief zijn. De besparingen tellen op tot een half miljard euro per jaar. Dit komt overeen met 5 procent van de kosten van de ouderenzorg.

Benadrukt moet worden dat het om bruto besparingen gaat, waar de kosten van de interventies nog op in mindering moeten worden gebracht. In dat opzicht leveren de cijfers een overschatting. Hier staat tegenover dat de voorbeelden slechts een partieel beeld schetsen van de initiatieven

dat na overheveling tot stand kunnen komen. De dynamiek die na overheveling ontstaat kan resulteren in tal van andere initiatieven gericht op een grotere doelmatigheid van de zorg. Aard en effecten van die initiatieven zijn slechts beperkt voorspelbaar.

Tabel 5   **Indicatieve besparingen: samenvatting van vijf voorbeelden**

Omschrijving	Jaarlijkse besparingen, mln euro, bruto [†]
Casemanagement dementie	200
Vermijdbare ziekenhuisopnamen van bewoners van verpleeg- en verzorgingshuizen	100
Inzetten op wijkverpleegkundigen	15 – 30
Parkinsonnet	16**
Doelmatige en professionele inkoop intramurale zorg	150
Totaal vijf voorbeelden (afgerond)	500

*   Exclusief kosten van de interventie

**   Exclusief gunstige effecten op productiviteit en mantelzorg

4. Randvoorwaarde: snelle invoering van risicodragendheid

4.1. De wenselijkheid van risicodragendheid op korte termijn

Overheveling van de ouderenzorg naar de Zvw leidt alleen tot prikkels om te investeren in doelmatigheid als zorgverzekeraars ook substantieel risicodragend worden gemaakt voor de kosten van de overgehevelde zorg. De enige uitzondering hierop vormen investeringen in de ouderenzorg die leiden tot lagere Zvw-kosten. Een voorbeeld is investeren in de kwaliteit en voorzieningen in verpleeghuizen ter voorkoming van onnodige (en onnodig lange) ziekenhuisopnames. Ook zonder risicodragendheid hebben zorgverzekeraars een prikkel om hierin te investeren.

Zonder risicodragendheid ontstaat bovendien het gevaar van *cost shifting*. Na overheveling naar de Zvw wordt dat gemakkelijker dan in de huidige situatie met zorgkantoren. *Cost shifting* houdt in dat de zorgverzekeraar de kosten zoveel mogelijk laat neerslaan in kostendragers waarover geen risico wordt gelopen. Een voorbeeld zou zijn patiënten zo snel mogelijk uit het ziekenhuis naar een verpleeghuis te ontslaan, ook als dat ondoelmatig is. Het risico van *cost shifting* ontstaat als de mate van risicodragendheid sterk verschilt tussen delen van de zorg waartussen (echte of boekhoudkundige) substitutie mogelijk is. Financiële schotten gaan *cost shifting* tegen. Dit is dus een extra argument voor risicodragende uitvoering van de ouderenzorg: zonder risicodragendheid is ontschotting niet goed mogelijk vanwege het risico van *cost shifting*. Tabel 6 vat bovenstaande argumenten voor risicodragendheid samen.

Tabel 6 Risicodragendheid en prikkels

Hebben zorgverzekeraars een prikkel tot:	Risico- dragende uitvoering	Niet-risico- dragende uitvoering
Doelmatig inkopen	Ja	Nee
Investeren in de ouderenzorg om hogere kosten in de ouderenzorg zelf te voorkomen?	Ja	Nee
Investeren in ouderenzorg om hogere kosten in de Zvw te voorkomen?	Ja	Ja
Investeren in de Zvw om hogere kosten in de ouderenzorg te voorkomen?	Ja	Nee
Investeren in de WMO om hogere kosten in de ouderenzorg te voorkomen?	Ja	Nee
<i>Cost shifting</i> (kosten zoveel mogelijk laten neerslaan in de ouderenzorg)	Nee	Ja

4.2. Risicodragendheid: hoe?⁵

Zorgverzekeraars kunnen op verschillende manieren risicodragend worden gemaakt. Tabel 7 brengt de verschillende opties in kaart.

Tabel 7 Vormen van risicodragendheid

	Korte omschrijving	Toelichting
1	Het ideale model: risicodragend met goede ex ante verevening†, eventueel met een nominale premie	Zorgverzekeraars zijn sterk risicodragend zowel qua prijs als volume, kwaliteit is geborgd via een combinatie van goed geïnformeerde en mobiele gebruikers, kwaliteitstoezicht, en P4P. Het financiële schot tussen Zvw en AWBZ is opgeheven. Zorgverzekeraars mogen naar eigen inzicht AWBZ-middelen inzetten voor projecten met de gemeente. Via concurrentie op de markt voor (Zvw-)polissen komt doelmatigheidswinst ten goede aan de consument.
2	Indicatieverevening	Dit model verschilt in één belangrijk opzicht van het ideale model: zorgverzekeraars ontvangen een normbedrag per indicatie. Hierdoor hebben zij geen financiële prikkel om het volume en de mix aan indicaties te beheersen. Indicatiestelling door een onafhankelijke partij.
3	Indicatieverevening met een uitgesteld normbedrag per indicatie (CPB-variant)	Deze variant is bedoeld om verzekeraars toch een belang te geven bij het beheersen van volume en mix van indicaties. Dit wordt bereikt door verzekeraars gedurende een bepaalde periode na de indicatiestelling, bijv. het eerste jaar, de gehele schadelast van een verzekerde te laten dragen.
4	Indicatieverevening alleen voor intramurale ouderenzorg	Deze variant komt in beeld als aan indicatieverevening voor de hele AWBZ teveel haken en ogen zitten. Een optie is dan indicatieverevening alleen toe te passen op de intramurale ouderenzorg.
5	Maximumbudget met shared savings	Zorgverzekeraars zijn gebudgetteerd, maar mogen een deel (aanzienlijk kleiner dan 100%) van het niet-besteelde budget behouden. Budgetoverschrijdingen zijn niet toegestaan, behoudens een beroep op een knelpuntenprocedure.
6	Maximumbudget met volumeprikkel, bijvoorbeeld wachtlijsten intramurale zorg	Zorgverzekeraars zijn gebudgetteerd. Het niet-besteelde budget vloeit terug in de algemene kas. Zorgverzekeraars krijgen een bonus of malus op basis van intramurale wachtlijsten. Dit prikkelt verzekeraars om: a. onnodige vraag naar intramurale zorg tegen te gaan en b. voldoende te investeren in intramurale capaciteit. Dit model loopt vooruit op het scheiden van wonen en zorg, waardoor een tekort aan intramurale capaciteit kan ontstaan.

† Met ex ante verevening wordt bedoeld verevening waarin de Indicatie of het huidige zorggebruik geen rol speelt. Dit levert de sterkste doelmatigheidsprikkel op.

Bron: Pomp (2012).

Het ideale model, met volledige risicodragendheid in combinatie met pure ex ante verevening (waarin de huidige zorgvraag en de huidige gezondheidstoestand geen rol spelen), is weinig

⁵ Deze paragraaf is gebaseerd op Pomp (2012).

realistisch. Het is vrijwel uitgesloten dat goede verevening mogelijk is zonder gebruik te maken van kenmerken van de huidige gezondheidstoestand (zoals indicaties). De reden is dat veel AWBZ-gebruikers langdurig hoge kosten maken. Een verzekeraar met een goede reputatie als AWBZ-uitvoerder trekt daarom verzekerden aan die AWBZ-zorg nodig hebben.⁶ Omdat normbedragen bij een systeem van pure ex ante verevening gebaseerd moeten zijn op de verwachte zorgkosten in de hele populatie is dit een verliesgevende strategie.⁷ Overigens is ook in de Zvw de huidige gezondheidstoestand een belangrijk vereveningskenmerk, bijvoorbeeld in de vorm van Farmaceutische kostengroepen (FKGs) en Diagnostische kostengroepen (DKGs).

Wel haalbaar lijkt 'indicatieverevening', waarbij de verzekeraar een normbedrag ontvangt op basis van een onafhankelijke indicatie, gecorrigeerd voor persoonskenmerken. Dit model geeft verzekeraars een prikkel om de kosten per indicatie te beheersen. Als indicaties flexibel mogen worden ingevuld door zorgverzekeraars, kan indicatieverevening forse doelmatigheidswinst opleveren. Hierbij is relevant dat na het scheiden van wonen en zorg de intramurale indicaties waarschijnlijk (deels) komen te vervallen. De zorggebruiker heeft dan geen recht meer op intramurale zorg: de zorgverzekeraar kan kiezen voor extramurale zorg als dat doelmatiger is. Het omgekeerde geldt uiteraard ook: als de verzekeraar van mening is dat intramuraal verblijf doelmatiger is dan zorg thuis, dan kan hij besluiten de AWBZ-gebruiker uitsluitend intramurale zorg aan te bieden (tenzij de cliënt bereid is de extra kosten zelf te dragen). Of een dergelijke inperking van de keuzevrijheid voor gebruikers maatschappelijk acceptabel is, is een politieke afweging. Maar als zorgverzekeraars dit soort keuzes niet mogen maken vervalt een potentieel belangrijk instrument voor doelmatigheidsverbetering.

Voorwaarden voor invoering van indicatieverevening zijn:

- Zorgverzekeraars hebben een goede onderhandelingspositie ten opzichte van zorgaanbieders. Aan deze voorwaarde is in de ouderenzorg waarschijnlijk voldaan.
- De indicatiestelling vindt plaats door een onafhankelijke partij. De beleidstrend richting delegeren van indicatiestelling aan aanbieders is wat dit laatste betreft riskant, en zal in een model gebaseerd op indicatieverevening gepaard moeten gaan met adequate controle en sancties.

---

⁶ Als de AWBZ vooral acute zorg zou verzekeren die ook voor de patiënt niet goed te voorspellen is, zou dit probleem zich niet voordoen.

⁷ Achterliggende oorzaken zijn de kenmerken van de AWBZ: het verbod op premiedifferentiatie gecombineerd met een acceptatieplicht – beide kenmerken hebben ook grote voordelen in termen van toegankelijkheid en solidariteit.

- Binnen groepen met dezelfde vereveningskenmerken zijn de voorspelbare verschillen in zorgkosten niet al te groot (anders zou een te sterke selectieprikkel ontstaan). In hoeverre aan deze voorwaarde is voldaan, is op dit moment niet te zeggen.

4.3. Zorgt indicatieverevening voor de juiste prikkels?

Indicatieverevening op basis van indicaties bevat geen prikkel om het indicatievolume terug te dringen. Integendeel, een ongunstig aspect van dit model is de ingebouwde prikkel om verzekerden die geen of weinig zorg nodig hebben toch aan een zo zwaar mogelijke indicatie te helpen. Dit levert immers een normbedrag dat hoger is dan de kosten van de te leveren zorg.

Tabel 8 geeft voor de in hoofdstuk 3 gekwantificeerde voorbeelden weer in hoeverre indicatieverevening voor de noodzakelijke prikkels bij zorgverzekeraars zorgt. Bij twee van de vijf voorbeelden is het denkbaar dat indicatieverevening niet de juiste prikkels oplevert om het besparingspotentieel te realiseren. Zoals eerder aangegeven leidt case-management bij dementie tot uitstel van opname in het verpleeghuis. Als opname in het verpleeghuis via een zwaardere indicatie tot een hoger normbedrag leidt, dan ondergraaft indicatieverevening de prikkel om te investeren in case-management. Wellicht is dit te ondervangen door een vast normbedrag voor de diagnose 'dementie' te hanteren, ongeacht het stadium van de aandoening. Initieel maakt de zorgverzekeraars dan winst op deze populatie, later juist winst. Een bezwaar tegen deze oplossing is dat verzekeraars dan een prikkel hebben om de zorg voor zwaardere patiënten te verwaarlozen, zodat deze overstappen naar een ander verzekeraar. Reputatie-effecten, aangevuld met intensief kwaliteitstoezicht en openbare kwaliteitsindicatoren, kunnen dit voorkomen. Ook een malus-systeem op basis van het aantal dementie-patiënten dat 1 of 2 jaar na de diagnose overstapt naar een andere verzekeraar kan worden ingezet om de kwaliteit van zwaardere dementie-zorg te stimuleren. Met dit pakket maatregelen is het wellicht mogelijk om indicatieverevening in te voeren mét een preventieprikkel voor zorgverzekeraars.

Tabel 8 Doelmatigheidsprikkels onder indicatieverevening

Omschrijving	Levert indicatieverevening de juiste prikkels?
Casemanagement dementie	Afhankelijk van hoe normbedragen worden bepaald
Vermijdbare ziekenhuisopnamen van bewoners van verpleeg- en verzorgingshuizen	Ja
Inzetten op wijkverpleegkundigen	Ja
Parkinsonnet	Ja (besparingen grotendeels in huidige Zvw)
Doelmatige en professionele inkoop intramurale zorg	Ja (besparingen bij gegeven indicatie)

5. De bezwaren van het CPB

5.1. Inleiding

Drie politieke partijen (VVD, CDA en D66) bepleiten in hun verkiezingsprogramma's voor overheveling van een groot deel van de AWBZ naar de Zvw.⁸ Opmerkelijk genoeg is in de doorrekening van deze verkiezingsprogramma's door het Centraal Planbureau (CPB, 2012) de overheveling naar zorgverzekeraars niet terug te vinden. De reden is dat het CPB meent dat overheveling naar zorgverzekeraars zal leiden tot hogere zorguitgaven. Politieke partijen hebben daarom ten behoeve van de doorrekening door het CPB hun plannen aangepast. In plaats van overheveling naar zorgverzekeraars kiezen zij nu voor overheveling naar gemeenten of naar een niet nader gespecificeerde landelijk kernvoorziening. In dit hoofdstuk gaan we nader in op de bezwaren van het CPB.

5.2. De aannames van het CPB

In Keuzes in Kaart 2012 noemt het CPB de volgende bezwaren tegen overheveling van (delen van) de AWBZ naar zorgverzekeraars:

"In het basispad is er mee gerekend dat de AWBZ uitgevoerd gaat worden door zorgverzekeraars. In het regeerakkoord is immers besloten om de uitvoering van de AWBZ over te hevelen van de regionale zorgkantoren naar individuele zorgverzekeraars 'met hun risico's' (variant Zorg Verzekerd uit de Brede Heroverweging Langdurige Zorg). Echter, onderbrenging van langdurige risico's bij private verzekeraars vereist onder andere financiering op basis van kapitaaldekking. Dat vraagt om het aanleggen van een **vermogensbuffer in de orde van grootte van 30 mld.** Daar werd niet in voorzien. In de Programmabrief Langdurige Zorg ziet de regering af van risicodragende uitvoering van de AWBZ door zorgverzekeraars. Het CPB had aan deze maatregel geen besparing toegekend, ervan uitgaande dat risicodragende uitvoering toch niet mogelijk zou zijn. De regering heeft echter gekozen voor niet-risicodragende uitvoering door zorgverzekeraars (UAZ). Dit zal een opwaarts effect hebben op de kosten van de AWBZ. Allereerst op de

---

⁸ De Task Force Beheersing Zorguitgaven (TF, 2012) kwam onlangs met de aanbeveling delen van de AWBZ over te hevelen naar de WMO of de Zvw. De langdurige GGZ kan volgens de TF naar de Zvw. De functies begeleiding en extramurale zorg lenen zich volgens de TF goed voor overheveling naar de WMO. Wat betreft de extramurale verpleging stelt de TF dat voor beide opties, overheveling naar WMO en naar Zvw, iets te zeggen valt. Voor de overige AWBZ, de zwaardere ouderenzorg en gehandicaptenzorg, bepleit de TF handhaving van de status quo, dus de AWBZ uitgevoerd door niet-risicodragende zorgkantoren. Deze rest-AWBZ omvat dan 13,6 miljard euro, gerekend in prijzen en volumes van 2011.

apparaatskosten, de 'kleine geldstroom'. Momenteel bedragen die kosten 1¼% van de uitkeringen. Dat is bijna even weinig als de kosten voor uitvoering van de AOW. **Spreiding van de uitvoering over verschillende verzekeraars zal mogelijk leiden tot een hoger niveau van dienstverlening, maar ook tot hogere uitvoeringskosten.** Bij de uitvoering van pensioenregelingen zijn dit soort schaaleffecten ook duidelijk waarneembaar. In het basispad is gerekend met een stijging tot 2¼% van de uitkeringen, een toename met 1%-punt ofwel ¼ mld euro. Voorts zal er een **opwaartse druk ontstaan op het niveau van de uitkeringen, de 'grote geldstroom'.** In de nieuwe situatie zullen niet alleen de gebruikers van zorg en de zorgverleners maar ook de zorgverzekeraars belang krijgen bij zoveel mogelijk budget. De enige countervailing power komt dan nog van het onafhankelijk Centrum Indicatiestelling Zorg (CIZ). Het CIZ is daar, bijvoorbeeld in vergelijking met het Duitse zusterinstituut, onvoldoende voor toegerust. Het zal moeilijker worden om de uitgaven binnen een strak budgettair kader te houden. In het basispad is gerekend met een extra groei van ¼% per jaar gedurende de periode 2014-2017. Dat is cumulatief eveneens 1% van de uitkeringen ofwel ¼ mld euro. In het basispad komen de AWBZ uitgaven in 2017 vanwege UAZ dus ½ mld hoger uit. Alle partijen kiezen voor een andere aanpak van de AWBZ. Dat impliceert dat de uitgavenverhoging van ½ mld euro uit hoofde van UAZ niet plaats zal vinden. Dat is in de ombuigingen verdisconteerd." (CPB, 2012)

Elders in het rapport stelt het CPB nog dat bij een voorziening meer ruimte zou zijn voor maatwerk, terwijl bij een verzekering sprake is van een recht op zorg:

"[B]ij een verzekering ligt de nadruk meer op het recht op zorg op basis van zeer gedetailleerde landelijk uniforme criteria, bij een voorziening meer op de omvang van het beschikbare budget en de behoefte van elke individuele cliënt: meer maatwerk, minder regels." (CPB, 2012)

Samengevat: het CPB noemt vier bezwaren tegen uitvoering van de AWBZ door zorgverzekeraars:

- De noodzaak van een extra solvabiliteitsbuffer van 30 miljard euro*
- Hogere uitvoeringskosten (¼ miljard euro per jaar*)
- Opwaartse druk op het zorgvolume (¼ miljard euro per jaar*)
- Gebrek aan maatwerk

*Genoemde bedragen hebben betrekking op uitvoering van de gehele AWBZ door zorgverzekeraars; voor de overheveling van alleen de ouderenzorg naar de Zvw moeten deze bedragen in ieder geval worden gehalveerd.

In hetgeen volgt plaatsen we een aantal kanttekeningen bij deze bezwaren.

5.3. Solvabiliteitseisen

Het uitgangspunt van het CPB dat risicodragende uitvoering door zorgverzekeraars een vermogensbuffer van dertig miljard euro moeten aanhouden is vermoedelijk gebaseerd op een langjarige verzekering, zonder jaarlijkse overstapmogelijkheid, zonder acceptatieplicht en zonder verbod op premiedifferentiatie.

Als zorgverzekeraars delen van de AWBZ gaan uitvoeren op een vergelijkbare manier als nu het geval is bij de Zvw, dus met een jaarlijkse overstapmogelijkheid voor verzekerden, een acceptatieplicht en een verbod op premiedifferentiatie, valt moeilijk in te zien waarom voor de AWBZ wel kapitaaldekking nodig is en voor de Zvw niet. Het CPB signaleert dit zelf ook in een eerdere publicatie (Besseling et al. 2011). Het CPB geeft hierin aan dat bij indicatieverevening – door het CPB aangeduid als een lichte vorm van risicodragendheid – de noodzaak van extra reservevorming slechts zeer beperkt toeneemt:

“Overigens is bij deze lichte vorm van risicodragendheid maar beperkt behoefte aan reservevorming. Bij de Heroverweging Langdurige Zorg (2010), schatte men de vereiste solvabiliteitsreserve in op 1,5 mld euro.” (Besseling et al., 2011).

Het bedrag van maximaal 1,5 miljard volgt uit de solvabiliteitseisen bij de Zvw onder Solvency II. Er zijn ook scenario's denkbaar met een lagere opbouw.

5.4. Uitvoeringskosten

Het CPB onderbouwt de aannahme dat de uitvoeringskosten zullen stijgen na afschaffing van de zorgkantoren door te verwijzen naar de pensioenfondsen, waar sprake is van schaalvoordelen (kosten per lid zijn kleiner bij grote pensioenfondsen). Deze vergelijking gaat echter om een aantal redenen mank.

1. Schaalverkleining is niet het hele verhaal. Zorgverzekeraars kunnen na overheveling hun backoffice-activiteiten voor hun eigen verzekerden landelijk samenvoegen (schaalvergroting), als hierdoor de kosten dalen.
2. Lagere lasten door één loket: de integratie van Zvw en ouderenzorg in één verzekering leidt tot lagere administratieve lasten en resulteert juist in lagere uitvoeringskosten, zowel bij verzekeraars als bij zorgaanbieders.
3. Investeren in de 'kleine geldstroom' om te besparen op de 'grote geldstroom': zorgverzekeraars kunnen besluiten om na overheveling te investeren in verdere professionalisering van de zorginkoop, in de verwachting dat dit leidt tot lagere kosten. Dit kan resulteren in een stijging van de uitvoeringskosten maar hier staat een grotere daling van de zorgkosten tegenover.

Los van deze bezwaren is de omvang van de extra kosten die het CPB veronderstelt erg fors, zonder dat dit goed wordt onderbouwd. De beheersvergoedingen van alle zorgkantoren tezamen komen op 160 miljoen euro in 2012. De door het CPB veronderstelde stijging met een kwart miljard euro is dus een stijging met ruim 150%. Zorgverzekeraars Nederland komt zelf op een maximale toename van 30 miljoen euro. Het betreft hier de extra uitvoeringskosten indien de gehele AWBZ zou worden uitgevoerd door de zorgverzekeraars. Bij overheveling van de ouderenzorg naar de Zvw zullen de extra uitvoeringskosten nog aanzienlijk lager uitkomen.

5.5. Opwaartse druk op het zorgvolume

Het derde bezwaar van het CPB betreft de druk die zorgverzekeraars zullen uitoefenen op de indicatiestellers om hogere indicaties toe te kennen. Hoe groot dit risico is, is onduidelijk. Het CPB heeft dit niet onderzocht. Er zijn ook aanwijzingen dat het CIZ zich juist strikt (volgens sommigen te strikt) houdt aan indicatieprotocollen, ondanks zware druk van patiënten en familieleden om meer zorg te indiceren (zie bijvoorbeeld Braam, 2008).

Bovendien is het niet duidelijk waarom zorgverzekeraars belang zouden hebben bij extra zorgvolume. Zorgverzekeraars hebben hoogstens financieel belang bij een hogere *indicatie* als dit

niet automatisch leidt tot extra zorg. In dat geval geldt dat de overwinsten die hiervan het gevolg zijn via lagere premies op de markt voor de basispolis worden weggeconcurrerd.

Daar komt bij dat bij een gegeven indicatie, zorgverzekeraars juist een prikkel hebben om het zorgvolume te verkleinen. Veel van de interventies genoemd in hoofdstuk 3 zijn van dit type, waaronder alle interventies gericht op het voorkomen van onnodige ziekenhuisopnames en het verlagen van de kosten van intramurale zorg.

5.6. Maatwerk

Ook over de CPB-aanname dat bij een verzekering minder ruimte is voor maatwerk dan bij een voorziening is discussie mogelijk. Als een zorgverzekeraar een doelmatig alternatief biedt voor de geïndiceerde zorg waar de patiënt mee akkoord gaat, is er geen reden om dat in een verzekeringspolis te verbleden. Een alternatief waar de patiënt *niet* mee akkoord gaat valt in een verzekeraarsmodel soms af (maar zie de opmerking hierover in paragraaf 4.2). Gemeenten hebben meer ruimte om dergelijke alternatieven wel door te zetten. Het is echter wat eufemistisch om dit als maatwerk te betitelen. Een adequater label is rechtszekerheid: bij een verzekering heeft de zorgvrager volgens het CPB meer rechtszekerheid dan bij een voorziening.

6. Literatuur

Besseling, P., C. van Ewijk, W. Elsenburg, Risicodragende uitvoering AWBZ door zorgverzekeraars verhoogt de kosten, Mejudice, 22 mei 2011

Bont, M. de, et al., Versterken van verpleging thuis: Naar een Basisvoorziening Wijkverpleging, Verpleegkundigen & Verzorgenden Nederland (V&VN) & Nederlandse Patiënten Consumenten Federatie (NPCF), 2012

Braam, S., Ik blijf thuis! Het verhaal van mijn moeder, Nijgh & Van Ditmar 2008

Clark et al., Cost Drivers for Dually Eligible Beneficiaries: Potentially Avoidable Hospitalizations from Nursing Facility, Skilled Nursing Facility, and Home and Community-Based Services Waiver Programs, Final Task 2 Report, RTI International, augustus 2010

CPB, Keuzes in Kaart 2012

Dijk, I. van, De plus van opplussen? Een ex-ante onderzoek naar de effecten van preventieve woningaanpassingen in de gemeente Haarlem, Master thesis Universiteit Utrecht, 2012

Ekman, I. et al., Effects of person-centred care in patients with chronic heart failure: the PCC-HF study, European Heart Journal (2012) 33, 1112–1119

Klerk, M. de, Zorg in de laatste jaren: Gezondheid en hulpgebruik in verzorgings- en verpleeghuizen 2000-2008, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag, november 2011

Klundert, J van de, en J. van Wijngaarden, De toegevoegde waarde van zorgverzekeraars in de Nederlandse ouderenzorg, Erasmus Universiteit Rotterdam, Instituut Beleid en Management Gezondheidszorg, 2011

Koopman, S, en M. Pomp, De AWBZ op een tweesprong, Economisch Statistische Berichten, 12-10-2012

Luppa et al., Predictors of nursing home admission of individuals without a dementia diagnosis before admission - results from the Leipzig Longitudinal Study of the Aged (LEILA 75+), BMC Health Services Research, 2010, 10:186

Meer, E.H. van der, en J.P. Postma, De 'Zichtbare schakel'-wijkverpleegkundige: een hele zorg minder, Kosten-batenanalyse in opdracht van ZonMw, BMC, juni 2012

Munneke M, et al., Efficacy of community-based physiotherapy networks for patients with Parkinson's disease: a cluster-randomised trial. Lancet Neurol. januari 2010 Jan;9(1):46-54

OECD, Help Wanted? Providing and Financing Long-term Care, OECD Publishing, 2011

Ouslander, et al., Potentially Avoidable Hospitalizations of Nursing Home Residents: Frequency, Causes, and Costs, *JAGS* 58:627–635, 2010

Pomp, M., *Uitgavenbeheer in de ouderenzorg: drie beleidsopties. Achtergrondstudie bij het RVZ-advies Uitgavenbeheer in de gezondheidszorg*, 2008

Pomp, M., No risk, no gain: Uitvoering van de AWBZ door zorgverzekeraars, *NZa Research paper*, 2012 – 02, oktober 2012

Robertson, H., *Integration of health and social care A: review of literature and models Implications for Scotland*. 2011

Schut, E. en W. van de Ven, *Uitvoering van de AWBZ door zorgverzekeraars onverstandig*, *ESB*, 20 augustus 2010

Taskforce Beheersing Zorguitgaven, *Naar beter betaalbare zorg*, juni 2012

VGZ, *Rapportage Zorgkosten Dementie*, maart 2012

VWS Stuurgroep Chronische Zorg, *Visiedocument: Integrale zorg in de eigen omgeving: de toekomst van de chronische zorg en de huidige eerste lijn*, 2010

Williams KN, Herman R, Gajewski B, Wilson K., Elderspeak communication: impact on dementia care, *Am J Alzheimers Dis Other Demen*. 2009 Feb-Mar;24(1):11-20

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer mr. A. Rouvoet
Zorgverzekeraars Nederland
Postbus 520
3700 AM Zeist

Kenmerk: 201200553

Den Haag, 16 oktober 2012

Geachte heer Rouvoet,

Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

Aan de kabinetsinformatie
Dhr. Drs. W.J. Bos en dhr. H.G.J. Kamp
Postbus 20008
2500 EA Den Haag

Waddinxveen, 11 oktober 2012

Geachte heer Bos, geachte heer Kamp,

FOSAG-NOA vertegenwoordigt namens schildersorganisatie Koninklijke FOSAG en afbouworganisatie NOA de gezamenlijke belangen op het gebied van onderhoud (schilders- en onderhoudsbedrijven, metaal conservering-, vastgoedonderhoud- en glaszetbedrijven) en de uitvoerende afbouw (stukadoor- en afbouwbedrijven, plafond- en wandmontage-, vloeren- en terrazzobedrijven) van onroerend goed en infrastructuur in ons land.

Wij volgen de kabinetsformatie met bijzondere interesse. Nederland staat voor enorme uitdagingen op het gebied van economie en werkgelegenheid. Onze bedrijfstakken kunnen bijdragen aan het behalen van deze doelstellingen. Graag vragen wij daarom uw aandacht voor drie mogelijke oplossingen. Het betreft het uit het slop trekken van de bouwconomie, de terugdringing van de informele economie en zowel het behoud als de stimulering van ambachtelijke werkgelegenheid.

Nationaal stimuleringsprogramma Woningbouw

Eerder al wezen de gezamenlijke bouwpartners u op de voorstellen in het Nationaal Stimuleringsprogramma Woningbouw. Als mede-ondertekenaar brengen wij de voorstellen graag opnieuw onder uw aandacht. Juist op dit moment dient de woningbouw benut te worden om de economie op gang te krijgen. De financiële gevolgen voor het Rijk zijn bescheiden, terwijl de voorstellen starters nieuwe kansen geven, banen helpen creëren en de economie uit het dal trekken.

Terugdringing zwartwerk

Nederland is de laatste jaren opgeklommen in het rijtje Europese landen betreffende het terugdringen van zwartwerk. Zwartwerk (informele economie) is een taai verschijnsel dat helaas ook onze arbeidsintensieve bedrijfstakken schade zou kunnen berokkenen. Het definitief maken, na een langdurig Europees experiment, van een laag btw-tarief voor de arbeidsintensieve diensten, in het bijzonder schilderen en stukadoors aan woonhuizen ouder dan twee jaar, heeft stevig bijgedragen aan het terugdringen van zwartwerk. Blijkens een rapport "Effecten BTW-verandering op het gedrag van consumenten in de Schilders- en stukadoorsbranche" van onderzoeksbureau Panteia EIM, dat in opdracht van onze bedrijfstakken onlangs is uitgevoerd, zal bij het verplaatsen van de genoemde activiteiten naar het hoge btw-tarief, het zwartwerk in onze sectoren 30 tot 40 procent toenemen.

FOSAG - NOA

Postbus 30, 2740 AA Waddinxveen
Coenecoop 5, 2741 PG Waddinxveen
Telefoon: 0182 - 57 21 66
Fax: 0182 - 57 20 83

FOSAG - NOA is een samenwerkingsverband van:

FOSAG, Ondernemersorganisatie schilders-,
onderhouds-, metaal conserverings-
en glasbranche

NOA, ondernemersvereniging voor
Stukadoors & Afbouw,
Vloeren & Terrazzo,
Plafond- & Wandmontage

Reden te meer om in de komende kabinetsperiode de lage btw-tariefstelling voor de arbeidsintensieve diensten te handhaven.

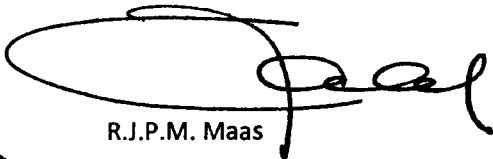
Ontslagrecht en ambachtelijke werkgelegenheid

Voorts heeft Nederland een sterk gereguleerde arbeidsmarkt. Het demissionaire Kabinet Rutte heeft de voorstellen uit het Lenteakkoord verder uitgewerkt om het ontslagrecht te versoepelen en om de WW op een nieuwe leest te schoeien. Aangegeven is daarbij dat bij de verplichte doorbetaling van WW-uitkeringen door werkgevers de seizoensgevoelige sectoren evenals de MKB-bedrijfstakingen ontzien dienen te worden. Onze schildersbedrijfstaking is zo'n seizoensgevoelige bedrijfstaking. Zowel stukadoor- als schildersbedrijfstakingen bestaan hoofdzakelijk uit kleine tot zeer bedrijven. Wij zijn in gesprek met het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid om een alternatief te bieden dat past bij zowel de kabinetsdoelstelling als bij het seizoensgevoelige en MKB-karakter van onze bedrijfstakingen. Hierbij past het om ruimte te bieden voor alternatieven voor de WW-doorbetalingsverplichting opdat zoveel mogelijk ambachtelijke werkgelegenheid zal worden behouden.

Wij hopen dat een nieuw kabinet open staat voor onze voorstellen en wensen u veel succes in de komende periode van informatie.

Hoogachtend,

Stichting FOSAG-NOA

R.J.P.M. Maas

Voorzitter

Bijlage: Effecten BTW-verandering op het gedrag van consumenten in de Schilders- en stukadoorbranche, Onderzoeksbureau Panteia EIM in opdracht van FOSAG-NOA, 2012

Cc.: Onderhandelaars kabinetsinformatie, de heren Blok, Dijsselbloem, Rutte en Samsom;

Fractiewoordvoerders fiscale zaken en ontslagrecht en WW.

FOSAG - NOA

Postbus 30, 2740 AA Waddinxveen
Coenecoop 5, 2741 PG Waddinxveen
Telefoon: 0182 - 57 21 66
Fax: 0182 - 57 20 83

FOSAG - NOA is een samenwerkingsverband van:

FOSAG, Ondernemersorganisatie schilders-,
onderhouds-, metaalconservierungs-
en glasbranche

NOA, ondernemersvereniging voor
Stukadoors & Afbouw,
Vloeren & Terrazzo,
Plafond- & Wandmontage

Effecten BTW-verandering op het gedrag van consumenten in de Schilders- en stukadoorsbranche

drs. K.L. Bangma
drs. D. Snel

Zoetermeer, 23 maart 2012

Dit onderzoek is gefinancierd door CNV Vakmensen, FNV Bouw en FOSAG-NOA.

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij EIM. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van EIM. EIM aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

The responsibility for the contents of this report lies with EIM. Quoting numbers or text in papers, essays and books is permitted only when the source is clearly mentioned. No part of this publication may be copied and/or published in any form or by any means, or stored in a retrieval system, without the prior written permission of EIM. EIM does not accept responsibility for printing errors and/or other imperfections.

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1 Inleiding	7
2 Consumentenreactie	9
2.1 Beschrijving consumentenplannen	9
2.2 Reactie consumenten op hogere BTW	10
2.3 Houding consumenten tegenover zwart werken	11
2.4 Omvang zwartwerk in de praktijk	11
2.5 Ervaringen met uitgevoerde werkzaamheden	12
BIJLAGE I Enquêtevragen	15

Samenvatting

Staatssecretaris Weekers heeft in april 2011 namens het kabinet zijn nota de Fiscale agenda naar de Tweede Kamer gestuurd. Deze fiscale agenda bevat een beleidsvisie op het Nederlandse belastingstelsel op de lange termijn. Onder andere wordt een verschuiving voorgesteld van de directe belastingen naar de indirecte belastingen. De staatssecretaris geeft daarbij aan dat dit op termijn moet leiden tot één uniform BTW-tarief.

Dit heeft met name gevolgen voor arbeidsintensieve diensten die nu nog veelal onder het lage BTW-tarief vallen. Voor de schilders- en stukadoorsbranche zou dit een hogere BTW-aftocht en daarmee hogere prijzen tot gevolg kunnen hebben. Hogere prijzen kunnen daarmee negatieve gevolgen hebben voor de omzet en werkgelegenheid in de branche.

In het voorliggende onderzoek is gekeken naar de te verwachten gedragsreacties van consumenten op het verhogen van het BTW-tarief naar 19% op de vraag naar schilders- en stukadoorsdiensten.

Een enquête is uitgevoerd onder een representatieve steekproef van 500 huiseigenaren die hebben aangegeven van plan te zijn schilderwerkzaamheden of stukadoorswerkzaamheden uit te laten voeren in de komende 2 jaar. Er is voor deze groep consumenten gekozen, omdat deze eigenaren aan de vooravond staan van het (laten) uitvoeren van schilders- of stukadoorswerkzaamheden en dan een concreter beeld kunnen bieden dan de overige consumenten.

Zwartwerk komt weinig voor in de schilders- en stukadoorsbranche. Circa 12% van de respondenten geeft aan dat zij in het verleden wel eens schilders- of stukadoorswerkzaamheden zwart hebben laten uitvoeren. Bij dit lage percentage kan een rol spelen dat consumenten niet graag toegeven dat zij werk zwart uitbesteden. Anderzijds lijkt dit lage percentage ook een gevolg te zijn van de introductie van het lage BTW-tarief voor schildersdiensten- en stukadoorsdiensten aan huizen van 2 jaar en ouder.

Hoewel zwartwerk relatief weinig voor lijkt te komen, staan consumenten er nadrukkelijk welwillend tegenover om schilder- en stukadoorswerkzaamheden zwart te laten uitvoeren. De welwillendheid van consumenten om een opdracht zwart te verlenen wordt belangrijk sterker indien schilder- en stukadoorswerkzaamheden onder het hoge BTW-tarief komen te vallen. Van de consumenten die aanvankelijk zeiden dat zij niet op zoek gaan naar een bedrijf dat zonder factuur wil werken, zegt nu alsnog bijna 40% op zoek te gaan naar een bedrijf dat zonder factuur werkt.

1 Inleiding

Staatssecretaris Weekers heeft in april 2011 namens het kabinet zijn nota de Fiscale agenda naar de Tweede Kamer gestuurd. Deze nota bevat een beleidsvisie op het Nederlandse belastingstelsel op de lange termijn. De agenda bevat een vijftal onderdelen. Eén onderdeel betreft een verschuiving van de directe belastingen naar de indirecte belastingen. Het kabinet geeft aan dat zij de discussie met de kamer wil aangaan over de mogelijkheden om de belasting op arbeid te verlagen en de belasting op consumptie (BTW!) te verhogen. Hij stelt voor om in de huidige kabinetsperiode al de eerste stappen hiertoe te willen zetten, door het lage BTW-tarief 'betekenisvol' te verhogen. De staatssecretaris geeft daarbij aan dat dit op termijn moet leiden tot één uniform BTW-tarief. Dit heeft met name gevolgen voor de arbeidsintensieve diensten die nu nog veelal onder het lage BTW-tarief vallen. Om deze reden is dit voor de schilders- en stukadoorsbranche zeer relevant. Voor de stichting FOSAG-NOA is dit reden om EIM te vragen onderzoek te doen naar de effecten van een verhoging van de BTW naar één uniform BTW-tarief. Hierbij wordt uitgegaan van een verhoging naar 19%. Centraal hierbij staat de vraag wat de te verwachten gedragsreacties van consumenten op de invoering van één uniform BTW-tarief van 19%.

De te verwachten gedragsreacties van consumenten is gemeten door het uitvoeren van een enquête. Deze enquête is uitgevoerd onder 500 huiseigenaren die van plan zijn schilders- of stukadoorswerkzaamheden uit te laten voeren in de komende 2 jaar. Om te komen tot een representatieve steekproef onder consumenten is gekozen voor het aantal van 500. Er is voor deze groep consumenten gekozen, omdat deze eigenaren aan de vooravond staan van het verliezen van een schilders- of stukadoorsopdracht en dan een concreter beeld kunnen bieden dan de overige consumenten

2 Consumentenreactie

Er is onderzocht wat de effecten zijn van een verhoging van BTW voor de schilders- en stukadoorsbranche. In dit hoofdstuk komt aan de orde wat de reactie is van consumenten, als alle stukadoor- en schilderwerkzaamheden onder het hoge BTW-tarief van 19% komt te vallen. Dit is gedaan op basis van een enquête onder consumenten met een eigen woning.

Een enquête is uitgevoerd onder 500 huiseigenaren die van plan zijn schilder- of stukadoorwerkzaamheden uit te laten voeren in de komende 2 jaar. Het aantal van 500 is gekozen om tot een representatieve steekproef te komen onder consumenten. Er is voor deze groep consumenten gekozen, omdat deze eigenaren aan de vooravond staan van het mogelijk verlenen van een schilders- of stukadoorsopdracht en dan een concreter beeld kunnen bieden dan de overige consumenten.

2.1 Beschrijving consumentenplannen

De consumenten die ondervraagd zijn, lijken al heel concrete plannen te hebben voor schilder- of stukadoorwerkzaamheden. Een meerderheid verwacht dat de werkzaamheden al in de komende zes maanden zullen worden uitgevoerd.

Tabel 2.1 Verwachting uitvoering werkzaamheden

	<i>percentage respondenten</i>
In de eerste 6 maanden van 2012	51
In de tweede helft van 2012	35
In 2013	14

Plannen zijn relatief omvangrijk

Over het algemeen hebben de plannen betrekking op grotere werkzaamheden. Ruim 55% van de consumenten geeft aan dat de omvang van de werkzaamheden meer dan 24 uur aan arbeid zal vergen.

Tabel 2.2 Inschatting over omvang van de uit te voeren werkzaamheden

	<i>percentage respondenten</i>
0 tot 8 uur	8
8 tot 24 uur	37
24 tot 40 uur	34
40 tot 80 uur	17
meer dan 80 uur	5

Ongeveer 30% van de mensen zullen de werkzaamheden professioneel laten uitvoeren. Ook zal circa 45% van de consumenten de werkzaamheden zelf uitvoeren. De overige respondenten geven aan dat zij het nog niet weten, of dat zij het door mensen uit de kennissenkring zullen laten uitvoeren.

Tabel 2.3 Uitvoering van werkzaamheden

	<i>percentage respondenten</i>
vooral zelf uitvoeren	45
vooral uit laten voeren door mensen uit kennissenkring	14
professioneel laten uitvoeren	30
weet nog niet door wie	12

2.2 Reactie consumenten op hogere BTW

Aan consumenten is gevraagd of het invloed heeft op hun plannen, als alle schilder- en stukadoorwerkzaamheden onder het hoge BTW-tarief zouden vallen. Een flink aantal van de consumenten geeft aan dat een hogere BTW invloed heeft op hun plannen. In de enquête geeft 26% van de consumenten aan dat een hogere BTW zal betekenden dat ze de werkzaamheden niet meer door een professioneel bedrijf laten uitvoeren, maar dat ze het zelf gaan doen of het laten uitvoeren in vrienden- en/of kennissenkring. Ongeveer 12% van de consumenten geeft aan dat zij de werkzaamheden nog even zullen uitstellen.

Tabel 2.4 Effect als alle schilder- en stukadoorwerkzaamheden onder het hoge BTW-tarief van 19% komen te vallen

	<i>percentage respondenten</i>
maakt niets uit: voert zelf uit of door kennissen e.d.	35
maakt niets uit: laat gewoon professioneel uitvoeren	22
ga het zelf (of door kennissen) in plaats van professioneel	26
stelt de werkzaamheden nog even uit	12
anders	4

2.3 Houding consumenten tegenover zwart werken

Consumenten zijn welwillend tegenover zwartwerken

Veel consumenten staan er voor open om schilder- en stukadoorwerkzaamheden geheel of gedeeltelijk zonder factuur uit te laten voeren. Hiermee kunnen consumenten de BTW ontwijken. Van de consumenten die van plan zijn om de komende jaren werkzaamheden uit te laten voeren, geeft 38% aan eerst te zoeken naar een bedrijf dat bereid is om geheel of gedeeltelijk zonder factuur te werken¹. De bereidheid van professionele schilders- en stukadoorsbedrijven om aan zwart werken mee te werken is in de praktijk laag. Dit blijkt onder meer uit het gegeven dat 88% van de consumenten toch bij een bedrijf blijkt uit te komen die de werkzaamheden volledig wit uitvoert².

Hogere BTW doet welwillendheid tegenover zwartwerken sterk toenemen

De meerderheid van de consumenten (62%) geeft aan niet actief te zoeken naar een bedrijf dat bereid is om zonder factuur te werken. Dit blijkt te veranderen als de BTW omhoog gaat naar 19%. Van alle consumenten die aanvankelijk zeiden dat zij niet op zoek gaan naar een bedrijf dat zonder factuur wil werken, zegt nu 36% alsnog op zoek te gaan naar een bedrijf dat zonder factuur werkt.

Tabel 2.5 Aan respondenten die aangeven hebben onder het 6%-BTW-tarief niet op zoek te gaan naar een bedrijf dat geheel of gedeeltelijke zonder factuur werkt, is gevraagd of zij wél naar een schilders- of stukadoorbedrijf zullen gaan zoeken als de werkzaamheden onder het hoge BTW-tarief van 19% zouden komen te vallen

	<i>percentage respondenten</i>
Wel op zoek naar bedrijf dat zonder factuur werkt	36
Niet op zoek naar bedrijf dat zonder factuur werkt	64

2.4 Omvang zwartwerk in de praktijk

39% van de consumenten heeft nog recent werkzaamheden laten uitvoeren

Aan de respondenten is ook gevraagd of zij in het verleden ook schilders- of stukadoorwerkzaamheden hebben laten uitvoeren. In 92% van de gevallen bleek dit zo te zijn. Circa 39% heeft dit nog recent (na september 2009) laten uitvoeren.

¹ Ook is naar de 'zwart'-werk attitude geïnformeerd door bij consumenten te vragen naar hun bereidheid om de rekening contant te betalen. Van de consumenten geeft 13% aan de rekening contant te willen betalen. Circa 30% van de consumenten geeft aan de rekening contant te betalen, als de rekening lager uitvalt. Hieruit blijkt dat een relatief groot aantal consumenten bereid is om de werkzaamheden 'zwart' te laten uitvoeren, als hun dat een substantieel financieel voordeel oplevert.

² Zie hiervoor tabel 2.7.

Tabel 2.6 Laatste keer dat respondent schilder-of stukadoorwerkzaamheden heeft laten uitvoeren aan woning

	<i>percentage respondenten</i>
na september 2009	39
2006 - september 2009	33
2000 - 2005	17
voor 2000	3
niet	8

In 12% van de gevallen wordt geen of ten dele BTW in rekening gebracht

In 12% van de gevallen blijkt niet of slechts over een deel van het bedrag BTW in rekening gebracht te zijn. Hieruit blijkt dat in weinig gevallen, de schilder- en stukadoorwerkzaamheden 'zwart' worden uitgevoerd. Ook consumenten die aangeven dat ze welwillend staan tegenover zwartwerken, blijken in de praktijk uit te komen op een bedrijf die de werkzaamheden 'wit' uitvoert. Het lage BTW-tarief lijkt hier een belangrijke rol bij te spelen. Door de toepassing van het lage BTW-tarief, vervalt in hoge mate de financiële prikkel voor consumenten om de werkzaamheden 'zwart' te laten uitvoeren.

Tabel 2.7 BTW-percentage dat door professioneel bedrijf in rekening is gebracht

	<i>percentage respondenten</i>
over gehele bedrag lage BTW-tarief	30
over gehele bedrag hoge BTW-tarief	23
gedeeltelijk laag en gedeeltelijk hoog BTW-tarief	9
over deel BTW-tarief en over deel geen BTW	6
over gehele bedrag geen BTW	6
niet bekend	27

2.5 Ervaringen met uitgevoerde werkzaamheden

Bij de uitgevoerde werkzaamheden blijkt het accent op schilderwerkzaamheden te liggen. In 61% van de gevallen betreft het vooral schilderwerkzaamheden. De werkzaamheden betreffen in 26% van de gevallen, zowel binnenshuis- als buitenshuiswerkzaamheden.

Tabel 2.8 Uitgevoerde werkzaamheden van de laatste keer

	<i>percentage respondent</i>
voornamelijk schilderwerkzaamheden	61
voornamelijk stukadoorwerkzaamheden	13
zowel schilder- als stukadoorwerkzaamheden	26

Tabel 2.9 Locatie uitgevoerde werkzaamheden van de laatste keer

	<i>percentage respondent</i>
voornamelijk binnenshuis	38
voornamelijk buitenshuis	36
zowel binnenshuis als buitenshuis	26

In de helft van de gevallen blijkt een professioneel bedrijf Ingehuurd te zijn. Hierbij is er een voorkeur voor het inschakelen van een eenmansbedrijf.

Tabel 2.10 Uitvoering van werkzaamheden

	<i>percentage respondent</i>
zelf uitgevoerd	34
door mensen uit kennissenkring	16
professioneel eenmansbedrijf	31
professioneel meermansbedrijf	17
iemand anders	2

Opvallend is de wijze waarop het contact met een professioneel bedrijf gelegd wordt. In veel gevallen wordt het bedrijf door anderen aanbevolen. Van de consumenten geeft 49% aan dat het bedrijf door een ander is aanbevolen. In 24% van de gevallen, hebben consumenten eerder ervaring met het bedrijf opgedaan.

Tabel 2.11 Wijze in contact gekomen met professioneel bedrijf

	<i>percentage respondent</i>
via Internet/telefoongids/gouden gids	17
werd aanbevolen door anderen	49
eerdere ervaring mee opgedaan	24
andere wijze	11

BIJLAGE I Enquêtevragen

1) Bent u of één van de andere leden van het huishouden eigenaar of huurder van de woning?

- eigenaar
- huurder -> *einde vragenlijst*

2) Verwacht u in 2012 of 2013 een of meerdere van de volgende werkzaamheden uit te voeren of uit te laten voeren aan of in uw woning?

Meerdere antwoorden mogelijk.

- aanleg tuin	-> <i>einde vragenlijst</i>
- isoleren van dak, vloer of spouwmuren	-> <i>einde vragenlijst</i>
- schilderwerkzaamheden	-> <i>door met vragenlijst</i>
- stukadoorwerkzaamheden	-> <i>door met vragenlijst</i>
- vervangen van glas door HR++/HR+++ glas	-> <i>einde vragenlijst</i>
- vervangen van kozijnen	-> <i>einde vragenlijst</i>
- iets anders	-> <i>einde vragenlijst</i>

3) Verwacht u deze werkzaamheden uit te voeren...

- in de eerste zes maanden van 2012
- in de tweede helft van 2012
- in 2013

4) Betreffen dit werkzaamheden...:

- voornamelijk binnenshuis
- voornamelijk buitenshuis
- zowel binnenshuis als buitenshuis

5) Wat is uw inschatting over de omvang van de uit te voeren werkzaamheden in uren:

- 0 tot 8 uur
- 8 tot 24 uur
- 24 tot 40 uur
- 40 tot 80 uur
- meer dan 80 uur

6) De uit te voeren werkzaamheden.

- gaat u vooral zelf uitvoeren (eventueel samen met gezinsleden)
- gaat u vooral uit laten voeren door mensen uit uw kennissenkring
- laat u professioneel uitvoeren
- weet u nog niet door wie u deze laat uitvoeren

7) Als u de werkzaamheden professioneel zou laten uitvoeren en u gevraagd of u de rekening contant of op factuur wilt betalen, dan kiest u voor:

- altijd contant
- altijd op factuur
- alleen contant als de rekening lager is

8) Wanneer was de laatste keer dat u in de afgelopen jaren schilder- of stuka- doorwerkzaamheden van substantiële omvang (tenminste 8 uur werk) hebt uitgevoerd of laten uitvoeren aan uw woning?

- na september 2009
- eerder dan september 2009, maar later dan 2005
- in de jaren 2000 tot en met 2005
- voor 2000
- niet -> door naar vraag 15

9) De werkzaamheden betroffen

- voornamelijk schilderwerkzaamheden
- voornamelijk stukadoorwerkzaamheden
- zowel schilder- als stukadoorswerkzaamheden

10) Wat voor type werk betrof dit?

- Voornamelijk binnenshuis
- Voornamelijk buitenshuis
- Zowel binnenshuis als buitenshuis

11) Door wie heeft u de werkzaamheden laten uitvoeren

- Ik heb ze zelf uitgevoerd (met hulp van gezinsleden) -> door naar vraag 15
- Door mensen uit mijn kennissenkring -> door naar vraag 15
- Door een professioneel eenmansbedrijf
- Door een professioneel meermansbedrijf
- Door iemand anders, namelijk...

12) Hoe bent u in contact gekomen met dit bedrijf / iemand anders, namelijk?

- Via internet / telefoongids / gouden gids
- Werd aanbevolen door anderen
- Ik heb daar eerder ervaring mee opgedaan
- Andere wijze, namelijk....

13) Wat was het BTW-percentages dat u in rekening is gebracht?

- Over het hele bedrag is het lage BTW-tarief (6%) in rekening gebracht
- Over het gehele bedrag is het hoge BTW-tarief (19%) in rekening gebracht
- Er is gedeeltelijk het lage BTW-tarief (6%) en gedeeltelijk het hoge BTW-tarief (19%) in rekening gebracht
- Over een deel van het bedrag werd wel BTW in rekening gebracht en over het overige deel is geen BTW in rekening gebracht
- Over het gehele bedrag is geen BTW in rekening gebracht
- Niet bekend

14) In veel gevallen vallen werkzaamheden van schilders- of stukadoors onder het lage BTW-tarief van 6%. Kunt u aangeven welke situatie het meest op u van toepassing is, als dit zou gaan veranderen.

Als alle schilder- en stukadoorwerkzaamheden onder het hoge BTW-tarief van 19% komen te vallen...

- 1 dan maakt dat voor mij geen verschil; ik zou het toch wel zelf uitvoeren (of door mensen in mijn vrienden, kennissen of familiekring)

- 2 dan maakt dat voor mij geen verschil; ik laat het gewoon professioneel uitvoeren
- 3 dan ga ik het zelf doen (of door mensen uit mijn kennissenkring) in plaats van dat ik het professioneel zou hebben laten uitvoeren
- 4 dan stel ik de werkzaamheden nog even uit
- 5 Anders, namelijk...

14b) Als u schilders- of stukadoorswerkzaamheden zou willen laten uitvoeren, zoekt u dan eerst naar een bedrijf dat geheel of gedeeltelijk zonder factuur werkt (waardoor u geen of slechts een deel van de BTW in rekening gebracht zal worden) voordat u de opdracht aan dat bedrijf geeft?

- Ja   -> door naar vraag 16
Nee   -> door naar vraag 15c

14c) Indien alle schilders- of stukadoorswerkzaamheden onder het hoge BTW-tarief van 19% zouden komen te gaan vallen (in plaats van onder het lage BTW-tarief van 6%), zou u dan in overweging nemen om te gaan zoeken naar een bedrijf dat geheel of gedeeltelijk zonder factuur werkt (waardoor u geen of slechts een deel van de BTW in rekening gebracht zal worden) voordat u de opdracht aan dat bedrijf geeft?

- Ja
nee

15) Hoe lang bent u al in het bezit van een eigen woning?

- minder dan 2 jaar
- twee tot tien jaar
- tien jaar of langer

16) Hoe oud is uw eigen woning?

- minder dan 2 jaar oud
- Twee tot tien jaar oud
- Tien tot twintig jaar oud
- Twintig tot vijftig jaar oud
- vijftig jaar of ouder

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer R.J.P.M. Maas
Stichting FOSAG-NOA
Postbus 30
2740 AA Waddinxveen

Kenmerk: 201200555

Den Haag, 17 oktober 2012

Geachte heer Maas,

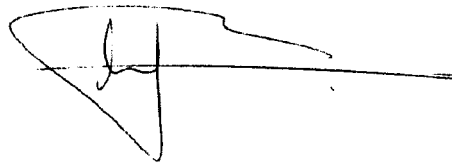
Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

Bureau van de informateur
De heer H.Kamp en de heer W.Bos
p/a Ministerie van Algemene Zaken
Postbus 20001
2500 EA den Haag

Leeuwarden, 12 oktober 2012

Geachte heer Kamp, geachte heer Bos,

In opdracht van de Tweede Kamer onderzoekt u de mogelijkheid om te komen tot een kabinet van VVD en PvdA.

Gezien de economische situatie zullen hervormingen een grote rol spelen in het formatieproces en zullen inwoners van het land de gevolgen merken. De Landelijke Brancheorganisatie van Antidiscriminatievoorzieningen vraagt u hierbij rekening te houden met kwetsbare groepen en het gevaar van uitsluiting.

Antidiscriminatie bureaus (ADB's) houden zich bezig met de bevordering van gelijke behandeling en bestrijding van discriminatie en uitsluiting. Gemeenten zijn wettelijk verplicht een antidiscriminatie voorziening aan te bieden aan haar inwoners. Gedupeerden van discriminatie naar afkomst, sekse, seksuele gerichtheid, geloofsovertuiging, leeftijd en chronische ziekte/handicap kunnen bij de bureaus terecht voor advies en bijstand. Daarnaast vindt voorlichting, training en onderzoek plaats.

Vrijdag 12 oktober is door demissionair minister Leers een applicatie van de LBA voor de smartphone in gebruik genomen waarmee mensen door hen ervaren discriminatie kunnen melden bij het dichtstbijzijnde ADB. Een van de manieren waarmee ADB's de laagdrempeligheid om te melden proberen te garanderen.

Wij verwachten dat de komende periode eerder meer dan minder mensen op de arbeidsmarkt en binnen andere sectoren de dupe kunnen worden van uitsluiting op basis van een van deze discriminatiegronden. Antidiscriminatie bureaus zijn dan van belang om de vinger aan de pols te houden.

De signalerende functie van de ADB's komt tot zijn recht in het Regionaal Discriminatie Overleg dat ieder ADB structureel heeft met politie en openbaar ministerie en in de contacten met het gemeentelijk bestuur.

Het zou voor ons een enorme steun in de rug zijn als het nieuwe kabinet zich expliciet sterk maakt voor gelijke behandeling in Nederland. Het moet weliswaar allemaal iets minder, maar daar mogen bepaalde groepen niet de dupe van worden.

Na het Universal Periodic Review (mensenrechtenexamen) bij de VN-mensenrechtenraad in juli dit jaar was een van de aanbevelingen aan Nederland om te komen tot een nationaal actieplan om discriminatie tegen te gaan. Het overnemen van deze aanbeveling zou een duidelijk signaal zijn van het kabinet dat het staat voor alle inwoners van Nederland.

Wij zijn verheugd over de totstandkoming van het nieuwe College voor de Rechten van de Mens.

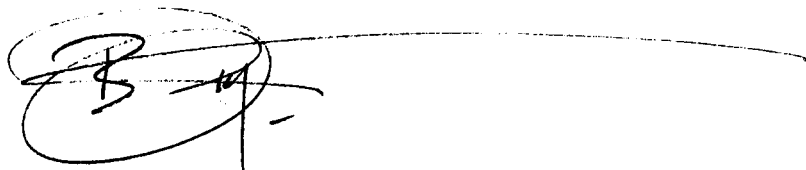
Ten aanzien van de komst van de Nationale Politie bepleiten wij het vasthouden van antidiscriminatie als thema voor de politie en het Openbaar Ministerie, onder andere vormgegeven in de Aanwijzing Discriminatie van het College van Procureur-Generaal.

De Landelijke Brancheorganisatie van Antidiscriminatievoorzieningen wenst u veel succes met de formatie,

Met vriendelijke groet,

Arja Kruis
voorzitter

Brenda Ottjes
secretaris

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Brenda Ottjes', with a long horizontal line extending to the right.

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Mevrouw A. Kruis
Landelijke Brancheorganisatie
Antidiscriminatiebureaus
Eewal 56
8911 GT Leeuwarden

Kenmerk: 201200557

Den Haag, 17 oktober 2012

Geachte mevrouw Kruis,

Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

Bezuidenhoutseweg 12, 2594 AV Den Haag
Postbus 93002, 2509 AA Den Haag

**Gastvrij
Nederland**

Nationale Raad
toerisme, recreatie,
horeca en vrije tijd

Aan informateurs
de heren drs. W.J. Bos en H.G.J. Kamp
Postbus 20008
2500 EA Den Haag

Briefnummer
12/11.478/Hae/MK

Den Haag
15 oktober 2012

Onderwerp
Input Gastvrij Nederland 'Gastvrijheid
van wereldklasse!' bij formatieproces
nieuwe kabinet

Telefoonnummer
06 228 09 248
E-mail
haerkens@vno-ncw.nl

Geachte heren,

Graag vraag ik uw aandacht voor de reactie van Gastvrij Nederland bij de totstandkoming van nieuw kabinetsbeleid.

Introductie

De gastvrijheidseconomie verdient voor Nederland jaarlijks minimaal € 37 miljard (1). De 50.000 bedrijven verschaffen werk en inkomen aan 412.000 Nederlanders. De gastvrijheidseconomie is daarmee verantwoordelijk voor 4.5 % van alle banen in Nederland en 3% van het bruto nationaal product. Onderzoek laat zien dat investeren in deze sector loont: een toename van bestedingen leidt tot meer werkgelegenheid. Het is daarom van belang om gezamenlijk, met overheden en ondernemers te werken aan Nederlandse gastvrijheid van wereldklasse. Hiermee brengen we meer binnen - en buitenlandse (zakelijke) gasten naar ons land die hier hun geld uitgeven. Gastvrij Nederland creëert daarmee tot 2020 50.000 extra banen voor Nederland.

- 1) Deze 37 miljard is gebaseerd op een strakke definitie van de gastvrijheidseconomie. Bestedingen aan vrijetijdsactiviteiten die korter duren dan twee uur blijven bijvoorbeeld buiten beschouwing. Volgens het continue vrijetijdsonderzoek is voor 1 tot 2 uur een bedrag gemoeid van € 10 miljard dat niet wordt meegenomen. Verder wordt de € 18 miljard die Nederlanders jaarlijks aan funshoppen uitgeven niet in de cijfers meegenomen. Ook indirecte bestedingen (bijvoorbeeld effecten bij toeleverende bedrijven) ontbreken geheel.

Gastvrij Nederland is gelieerd aan VNO-NCW en MKB Nederland
ANVR, ANWB, CLC VECTA Centrum voor Live Communication, Club van Elf, HISWA-Vereniging, Koninklijke Horeca Nederland, Koninklijk Nederlands Vervoer, NBTC, Nederlandse Vereniging van Luchthavens/Schiphol, Nederlandse Vereniging van Dierentuinen, RECRON, Vereniging van Evenementenmakers, Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties en VVV Nederland

Gastvrijheidseconomie en topsectorenbeleid

De gastvrijheidssector is een belangrijke economische, sociaal-maatschappelijke pijler van de Nederlandse economie.

Zij geeft aan honderdduizenden Nederlanders werk en is voorwaardenschepend voor een succesvol topsectorenbeleid.

Investeren in de gastvrijheidssector is de sleutel tot groei van onze economie en herkenbaar voor de positionering van Nederland. Gevraagd wordt om een rijksoverheid die alle partijen bij elkaar brengt om samen met de gastvrijheidssector de belemmeringen waar ondernemers tegenaan lopen integraal op te lossen, innovatie te stimuleren, overbodige regels weg te nemen en investeringsruimte te creëren voor ondernemers. Meer dan eens kosten deze voorstellen geen geld, maar leveren ze geld op.

Gastvrij Nederland onderscheidt een viertal domeinen van bovengemiddelde betekenis waarin de rijksoverheid een beslissende rol speelt bij de vitaliteit van de sector als geheel, te weten:

- **Investeringsruimte**
- **Regeldruk**
- **Positionering en promotie van Nederland**
- **Integraal beleid**

In de bijlagen vindt u per onderwerp een beknopte uitleg en concrete tekstvoorstellen voor in het regeerakkoord.

Gastvrij Nederland is van mening dat het verwerken hiervan leidt tot Gastvrijheid van Wereldklasse. Het realiseren van een gastvrijheidseconomie van wereldklasse is een belangrijke aanjager voor de binnenlandse economie om Nederland uit de crisis te trekken. U heeft de mogelijkheid de kansen te verzilveren.

Ik vertrouw erop dat de concrete onderwerpen van deze brief mee zullen worden gewogen bij de vormgeving van vernieuwend economisch beleid in de komende kabinetsperiode. Desgevraagd ben ik graag beschikbaar voor een aanvullende toelichting.

Met vriendelijke groet,

Drs. Th.G.P.M. Ruijs
Voorzitter Gastvrij Nederland

Bijlage 1: Investeringsruimte

Wat is het probleem?

De rijksoverheid legt steeds meer verantwoordelijkheid in de handen van decentrale overheden. Dit leidt niet alleen tot een groeiende hoeveelheid aan en verschillende interpretaties van wet- en regelgeving, maar vooral tot een forse toename en - vaak willekeurige - stijging van gemeentelijke heffingen en leges. De stapeling van deze verhogingen, maar ook van accijnzen, BTW, energie- en waterheffingen in combinatie met de afname van koopkracht zorgt er voor dat ondernemers minder kunnen investeren. Enkele illustraties:

- Voor de BTW is de Rijksoverheid de bepalende factor. De BTW gaat naar de Staat en wordt betaald door de consument. Dit betreft in veel gevallen 1/5 van de prijs die de consument betaalt. Dit gaat ten laste van de concurrentiekracht.
- Bedrijven in de gastvrijheidssector moeten bijna 1/4 van de totale kosten uitgeven aan lokale lasten. Daarbij is er geen eenheid in hoogte van die lasten of dat de opbrengsten ervan aantoonbaar terugvloeien naar de sector.
- De gastvrijheidssector is verweven met oneindig veel beleidsvelden. Gevolg is een cumulatie van maatregelen, waardoor de sector onevenredig zwaar getroffen wordt.

Oplossing:

De Rijksoverheid creëert investeringsruimte door een

- laag BTW tarief voor de gastvrijheidssector te behouden.
- Meer concrete afspraken te maken met de decentrale overheden om de lokale lastenstijgingen aan banden te leggen. Dat is overigens geheel in lijn met de meerjarenafspraken die in 2011 tussen het Rijk en de decentrale overheden zijn gemaakt. Afspraken die vooralsnog niet hebben geleid tot het beoogde resultaat.

Resultaat:

- Behoud van volume (minimaal 37 miljard euro omzet en 400.000 werknemers).
- Nederland blijft aantrekkelijk; toerist hoeft niet voor lagere tarieven de grens over.
- Behoud investeringskracht en rendementskracht. Dit leidt tot innovatie en versterking van het gastvrijheidsaanbod.
- Blijvende groei en ondersteuning aan succes economische topsectoren.

Wat kan de Rijksoverheid doen?

Gastvrij Nederland is van mening dat het kabinet maatregelen moet nemen om de lokale lastendruk in de hand te houden. Ondanks het streven van opeenvolgende kabinetten om ondernemers te ontlasten, is er namelijk nog steeds geen begin van een trendbreuk.

Bijlage 2: Ondernemingsdossier (www.ondernemingsdossier.nl)

Wat is het probleem?

De gastvrijheidssector' wordt geconfronteerd met veel regels, vergunningen en toezicht. Voorgaande kabinetten hebben zich ingezet om samen met de sector hier structureel verandering in te brengen. Wij vragen een nieuw kabinet om deze succesvol ingeslagen weg voort te zetten met als pijlers: aanpakken onnodige regeldruk, stroomlijning lokale overheden, risico-gestuurd toezicht, kwalitatief goede regelgeving, vertrouwensbenadering en slimme informatie-uitwisseling. De gastvrijheidssector werkt met KHN en RECRON als koploperbranches bovengemiddeld actief aan het bewerkstelligen van een slimme informatie-uitwisseling tussen ondernemers en overheden via het Ondernemingsdossier. Bij het uitrollen van het Ondernemingsdossier speelt de Rijksoverheid een cruciale rol.

Oplossing: het Ondernemingsdossier

Ondernemers, maar ook overheden vinden dat dit beter kan. Zij werken daarom samen aan de ontwikkeling van het Ondernemingsdossier om de regeldruk te verminderen en het toezicht te vereenvoudigen. Door een nieuwe manier van samenwerken en informatie delen tussen onderneming en overheden wordt het makkelijker om aan de regels te voldoen en kost ook het toezicht minder tijd. Het Ondernemingsdossier ontslaat de overheid niet van de plicht om overbodige en slechte regelgeving aan te pakken: het Ondernemingsdossier is geen Excusdossier.

Hoe werkt het precies

Het Ondernemingsdossier stelt een onderneming in staat om bepaalde informatie uit de eigen bedrijfsvoering eenmalig beschikbaar te stellen aan overheden zoals toezichthouders en vergunningverleners. De onderneming bepaalt zelf welke overheden toegang hebben tot het Ondernemingsdossier. Vooraf dienen daarom goede afspraken gemaakt te worden over hoe de onderneming en haar overheden de juiste gegevens kunnen uitwisselen. Deze afspraken worden op branche niveau vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst. Zodat er uiteindelijk één informatiebron is van het bedrijf met haar overheden: het Ondernemingsdossier.

Wat kan de Rijksoverheid doen?

Om een grote uitrol van het Ondernemingsdossier mogelijk te maken, moet de wetgeving van de (Rijks) overheid digitaal, consistent en op maat gesneden beschikbaar zijn in de vorm van een regelhulp. De ondernemer, maar ook de toezichthoudende overheid, weten hierdoor waar zij aan toe zijn. Als de overheid zijn verantwoordelijkheid niet neemt bij het digitaal op maat gesneden toegankelijk maken van wet- en regelgeving, dan dreigt de uitrol van het ondernemingsdossiervertraging op te lopen.

Bijlage 3: Investeren in positionering en promotie van Nederland

Wat is het probleem?

Nederland is een prachtige bestemming voor vakanties en zakelijk bezoek. Ons land biedt veel diversiteit op weinig vierkante kilometer: een prachtige kust, moderne steden met bijzondere architectuur, kunst en cultuur, groene, karakteristieke landschappen en bijzonder erfgoed. De toeristische sector biedt op langere termijn gunstige perspectieven: de World Tourism Organization (UNWTO) verwacht voor de komende jaren wereldwijd een groei van 4% in het aantal internationale toeristen per jaar. Dat de bestemming Nederland hiervan profiteert is echter niet vanzelfsprekend: Nederland is niet de enige bestemming in de wereld. Het marktaandeel van Nederland, ook binnen Europa, staat onder druk. De internationale concurrentie is groot en groeiende. Tegelijkertijd hebben we te maken meteen consument die ons voor uitdagingen stelt qua bereikbaarheid, beïnvloedbaarheid en loyaliteit. Hier komt bij dat de concurrentie vooral groot is in segmenten die belangrijk zijn voor ons land: steden- en kustbezoek en zakelijke bijeenkomsten en congressen. Terwijl overheden van veel andere (nieuwe) bestemmingen substantieel investeren in de positionering en promotie van hun bestemming, is in Nederland juist sprake van een terugtrekkende overheid. Van de rijksinvestering van ruim 16,5 miljoen, blijft in 2015 nog zo'n 8,4 miljoen over voor bestemmingspromotie.

Oplossing

(Inter)nationale bestemmingspromotie vormt een belangrijk instrument om de bestemming 'Holland' op de kaart te zetten en hiermee bezoekers te bewegen Nederland te bezoeken en hier hun euro's uit te geven, maar ook om er voor te zorgen dat Nederlanders in Nederland op vakantie gaan. Doorgaans kiest een bezoeker eerst voor zijn bestemming en pas daarna voor een hotel, attractiepark, museum of restaurant. Een rijksbijdrage aan deze bestemmingspromotie is essentieel. Immers, de verantwoordelijkheid voor de overkoepelende positionering en promotie van ons land kan niet worden neergelegd bij individuele ondernemers. Sterker nog: zij betalen hier al deels aan mee. Het Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen geeft namens het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie vorm aan de positionering en promotie van de bestemming Nederland. Daarbij zoekt het NBTC actief de samenwerking met marktpartijen in de gastvrijheidsector, die meedenken over en substantieel mee-investeren in de marketing van ons land. Immers, deze bedrijven profiteren – net als de overheid – van bezoekers en bestedingen in ons land. Dit samenwerkingsmodel combineert investeringen van de sector (2011: 45%) en overheid (2011: 55%). Hiermee wordt op slimme wijze de slag- en concurrentiekracht van 'Holland' vergroot. Bijkomende voordelen van deze samenwerking zijn efficiency, effectiviteit en uniformiteit van het Holland-merk (geen versnippering).

Bijlage 4: Integraal beleid

Overstijgend belang van de gastvrijheidseconomie

De gastvrijheidseconomie heeft grote waarde. Het gaat om tientallen miljarden euro's aan bestedingen aan dagjes uit en vakanties en honderdduizenden banen. De Tourism Satellite Account spreekt van 37,3 miljard euro (2011), maar deze kent een strakke afbakening en doet daarmee geen recht aan de daadwerkelijke omvang van de sector. Deze wordt in werkelijkheid op het dubbele ingeschat. Met 412.000 werkzame personen is de sector in ieder geval goed voor 4,5% van het arbeidsvolume in Nederland. De maatschappelijke waarde is eveneens omvangrijk. Zo levert de gastvrijheidseconomie een positieve bijdrage aan de instandhouding van voorzieningen in de minder dichtbevolkte (krimp) gebieden in ons land, zorgt de gastvrijheidseconomie voor de broodnodige ontspanningsmogelijkheden, draagt zij bij aan de herbestemming van het erfgoed, is zij een belangrijke rationale achter de inrichting van natuur. Daarmee zorgt de gastvrijheidseconomie voor een veraangenaming van het woon- en werkklimaat en draagt zij bij aan diverse grote maatschappelijke opgaves voor de komende tijd. Te denken valt aan kwaliteit van de woon- en leefomgeving (randvoorwaardelijk voor topsectorenbeleid), duurzaamheid (werkgelegenheid, voorzieningenniveau), gezonde bevolking (actief/sportief bezig zijn) en sociale cohesie (verbinding bevolkingsgroepen).

Complex samengestelde sector

De gastvrijheidseconomie wordt gekenmerkt door vele dwarsverbanden met andere domeinen, waaronder natuur- en waterbeleid, regelgeving, multifunctionele landbouw, ruimtelijke ordening, marketing en promotie en ook het topsectorenbeleid. Vanwege deze dwarsverbanden en de relatie tot het maatschappelijk nut is de ontwikkeling van de gastvrijheidseconomie per definitie een opgave voor ondernemers en overheid samen. Het gebrek aan inzicht in de samenhang van deze dwarsverbanden en verkokerd denken bij de rijksoverheid zorgt te vaak voor een stapeling van problemen en een bovengemiddelde regeldichtheid.

Vitale gastvrijheidseconomie nodig voor succesvol topsectorenbeleid

Om te kunnen excelleren met de Nederlandse topsectoren dient de kwaliteit van de omgeving (voorzieningenniveau, culturele uitingen, dynamiek binnensteden) hiermee in overeenstemming te zijn. Nederland is alleen blijvend aantrekkelijk voor (internationale) kenniswerkers en Nederlanders zelf als het er prettig leven is: werken, wonen en én recreëren. Dat vereist een divers, hoogwaardig en samenhangend toeristisch-recreatief-cultureel voorzieningenniveau. Juist de gastvrijheidseconomie kan voor Nederland het verschil maken. De basis is immers goed. Nederland biedt door zijn afwisseling veel beleving per vierkante kilometer en is daardoor bijzonder aantrekkelijk voor bezoekers en bewoners.

De aanwezigheid van oude steden, water, mooie landschappen, een goede (water) infrastructuur, handelsgeest en diversiteit aan

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer drs. Th.G.P.M. Ruijs
Gastvrij Nederland
Postbus 93002
2509 AA Den Haag

Kenmerk: 201200559

Den Haag, 17 oktober 2012

Geachte heer Ruijs,

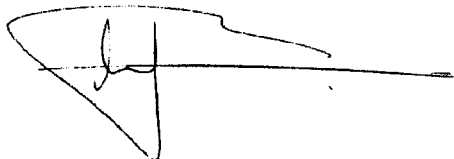
Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

Brieven aan de informateur
Postbus 20008
2500 EA Den Haag

Raad van Bestuur
Mn Services N.V.
Postbus 30025
2500 GA Den Haag

Prinses Beatrixlaan 15
Den Haag
T +31 (0)70 316 04 50
F +31 (0)70 316 05 55
www.mn.nl

Onze referentie 12.078/SVO/HAG
Graag bij correspondentie over dit onderwerp onze referentie vermelden.

KvK: 27191631

Datum 15 oktober 2012

Geachte informateurs,

Graag willen wij, tijdens het proces van de formatie, enkele punten onder uw aandacht brengen die voor ons van groot belang zijn.

MN is een van de grootste pensioenuitvoeringsbedrijven en vermogensbeheerders van Nederland. Met ruim 60 jaar ervaring beheert MN een vermogen van bijna €77 miljard euro voor diverse pensioenfondsen in zowel Nederland als het Verenigd Koninkrijk. Graag grijpen wij dit moment aan om de consequenties van invoering van nieuwe regelgeving op pensioenfondsen, in termen van administratieve lasten, onder uw aandacht te brengen.

Uitvoeringskosten en administratieve lasten Nederlandse regelgeving

Wij zijn er trots op dat we in de gelegenheid zijn om pensioenregelingen van onze opdrachtgevers uit te voeren tegen zeer lage kosten per deelnemer. Dat willen wij uiteraard ook in de komende jaren kunnen blijven realiseren. Afgelopen jaren is echter gebleken dat bij hervormingen en herzieningen op pensioendossiers vanuit de wetgever weinig rekening wordt gehouden met de uitvoeringskosten en administratieve lasten van de genomen besluiten voor pensioenfondsen en hun deelnemers. Bij het ontwerp van een maatregel kan deze op papier een besparing opleveren, maar indien de maatregel gepaard gaat met forse administratieve kosten voor pensioenfondsen (die rechtstreeks ten koste gaan van het pensioen van de deelnemers) kunnen de maatschappelijke kosten van de maatregel hoger zijn dan de baten. Bij deze administratieve kosten kan gedacht worden aan vereiste aanpassingen aan ICT-systemen, een hoger aantal administratieve handelingen per klant, herinrichting van onderdelen van de organisatie, en inhuur van extra personeel om aan bijvoorbeeld compliance- en risicomanagement regelgeving te kunnen blijven voldoen.

Een dossier waarop MN de komende jaren toenemende administratieve lasten voorziet zijn de maatregelen uit het 'Septemberakkoord pensioenen' en de 'Hoofdlijnennota ftk'. Met name het feit dat in 2013 een apart regime gevoerd zal worden, waarna in 2014 de overgang naar de

nieuwe – nominale en reële – pensioencontracten zal plaatsvinden, levert uitvoeringstechnisch gezien onnodige extra kosten op.

Een voorbeeld van een reeds genomen besluit dat aanzienlijke administratieve lasten met zich meebrengt is het besluit 'Wijziging ingangsdatum AOW'. Dit besluit, waardoor de AOW niet meer ingaat op de eerste dag van de maand waarop een Nederlander de AOW-datum bereikt, maar pas op de daadwerkelijke verjaardag, betekende een bescheiden besparing voor de overheid op haar AOW uitgaven, maar bracht hoge administratiekosten met zich. Deze kosten komen direct ten laste van het pensioen van de deelnemers, een consequentie die het verdient om nogmaals onder de aandacht te worden gebracht.

Het gaat hierbij niet om marginale gevolgen voor de deelnemers, want de impact van administratieve lasten op het pensioen is zeer fors: een daling van de jaarlijkse lasten met 1%-punt kan uiteindelijk een 30% hoger pensioenvermogen opleveren¹.

Uitvoeringskosten en administratieve lasten Europese regelgeving

Speciale aandacht willen wij in dit verband vragen voor de administratieve lasten die samenhangen met de stapeling van verschillende regelingsvoorstellen voor de financiële markten die momenteel bij de Europese Unie in voorbereiding zijn of zijn aangenomen. Voorbeelden hiervan zijn de herziening van de Europese pensioenfondsenrichtlijn (IORP), de Alternative Investment Funds Managers richtlijn (AIFM), de Financiële Transactietaks, Over-the-counter (OTC) Derivaten en Markets in Financial Instruments richtlijn (MiFID II). Veel van deze regelgeving komt voort uit de wens om de financiële sector verder te reguleren als gevolg van de crisis die in 2008 begon. Die wens begrijpen wij, maar pensioenfondsen zijn eindbeleggers, niet de veroorzakers van financiële instabiliteit. Deze visie is in Europees verband erkend middels een - tijdelijke - uitzonderingspositie voor pensioenfondsen voor de OTC richtlijn.

De implementatie van deze (voorgenomen) richtlijnen leidt echter tot forse jaarlijkse uitvoeringskosten. Wederom zijn het uiteindelijk de deelnemers van pensioenfondsen die hiervan nadeel ondervinden, omdat deze uitvoeringskosten jaarlijks het rendement op de pensioenbesparingen drukken, wat een forse impact op het uiteindelijk te behalen pensioen kan hebben.

Tenslotte

Het is onvermijdelijk dat bij fundamentele herzieningen van wet- en regelgeving (extra) administratieve kosten gemaakt worden, maar een realistische inschatting van de administratieve impact op de pensioensector van regelgeving zou onderdeel uit moeten maken van het opstellen van de betreffende regulering. Regelgeving die onnodig de uitvoeringskosten

---

¹ Zie het rapport 'Kosten pensioenfondsen verdienen meer aandacht' uit 2011 van de Autoriteit Financiële Markten

van pensioenfondsen verhoogt kost de deelnemers van pensioenfondsen immers een stuk pensioen.

Met betrekking tot Europese regelgeving op pensioengebied geldt hetzelfde aandachtspunt. Het is van belang om Brusselse beleidsmakers goed te blijven informeren over de structuur en achtergrond van Nederlandse pensioenfondsen, duidelijk te maken dat zij een andere achtergrond hebben dan 'gewone' financiële instellingen, en inzichtelijk te maken wat de administratieve consequenties van Europese regelgeving voor pensioenfondsen zijn.

Met vriendelijke groet,

drs. R. Hagendijk
Voorzitter Raad van Bestuur

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer drs. R. Hagendijk
MN Services N.V.
Postbus 30025
2500 GA Den Haag

Kenmerk: 201200561

Den Haag, 17 oktober 2012

Geachte heer Hagendijk,

Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

201200562

Delft, 13 oktober 2012

Open brief

Aan:
de informateurs
de heren H. Kamp en W. Bos

en de onderhandelaars voor een nieuw regeerakkoord
de heren M. Rutte en D. Samsom

Over:
Vrije en open-source software

Geachte informateurs en onderhandelaars,

Ik heb de partijprogramma's van de VVD en PvdA aandachtig doorgelezen met betrekking tot beleid op het gebied van software, internet, informatie en data. Ik kreeg de indruk dat beide partijen wat deze onderwerpen betreft grotendeels op één lijn zitten. Maar het viel mij ook op dat de opmerkingen over deze onderwerpen enigszins gefragmenteerd door de programma's stonden.

Het onderwerp vrije software of Free and Open-Source Software (FOSS) komt in geen van beide partijprogramma's voor. Vrije software kenmerkt zich door vrijheid voor de gebruiker: de vrijheid om de software te (her)gebruiken, te bestuderen, te verspreiden en te verbeteren.

Overheidsinvesteringen in vrije software en het gebruik van vrije software bieden de Nederlandse samenleving belangrijke voordelen ten opzichte van gesloten of bedrijfseigen software. Door het open en publieke karakter van vrije software, komen investeringen in vrije software innovatie, onderwijs, en de economie ten goede en kunnen kosten worden gereduceerd.

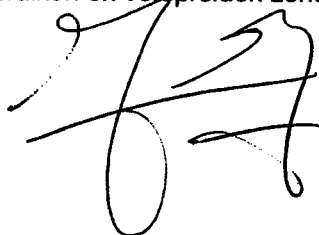
Als u nog niet bekend bent met FOSS is het wellicht moeilijk de enorme kracht en voordelen ervan te doorgronden. Daarom ben ik graag bereid eventuele vragen te beantwoorden en de concepten van vrije software uit te leggen. Wellicht kunt u zich ook wenden tot de ICT-woordvoerders in de Tweede Kamer van uw fractie, die ik reeds over dit onderwerp persoonlijk heb gesproken.

Omdat het gebruiken en stimuleren van vrije software zo belangrijk is heb ik op internet het initiatief genomen hierover een concept paragraaf voor het regeerakkoord te schrijven. Daarnaast gaat de tekst over twee verwante onderwerpen: internet en open data. Ik breng deze tekst onder uw aandacht met het verzoek in het regeerakkoord een paragraaf op te nemen over vrije software, zodat concreet beleid op dit terrein (verder) wordt ontwikkeld.

Deze tekst vindt u als bijlage bij deze brief. U bent vrij om met de tekst te doen wat u wilt. U mag hem veranderen, gebruiken en verspreiden zonder verdere voorwaarden.

Vriendelijke groet,

Jan Vlug
Molenweide 90
2614 LK Delft
j@nvlug.org
06 16504176

Bijlage:

Concept tekst voor regeerakkoord:

Softwarebeleid

De regering is zich bewust van het belang van informatiesystemen die worden gebruikt door de overheid en in de samenleving.

Geld dat door de overheid wordt uitgegeven aan informatiesystemen moet ten goede komen aan de maatschappij. Daarom zal de regering het gebruik van vrije en open software en open standaarden voorschrijven als de gebruiks- of ontwikkelingskosten door de (semi-)overheid worden betaald. De software kan dan makkelijk worden hergebruikt en er wordt efficiënt gebruik gemaakt van belastinggeld.

Deze werkwijze zal ook bijdragen aan de verbetering van, ontwikkeling van en onderwijs in software in Nederland.

Het gebruik van open en vrije software stimuleert de gemeenschapszin, samenwerking en innovatie. Softwarepatenten zijn hiervoor een bedreiging en de regering zal zich daar tegen verzetten.

Internetvrijheid

Het internet speelt belangrijke rol in de democratie door de mogelijkheid om informatie en opinies voor een groot publiek toegankelijk te maken. De regering zet zich daarom in voor netneutraliteit en is daarom tegen censuur op het internet. In het kader hiervan zal de Nederlandse regering zich tegen het ACTA-verdrag verzetten. De regering spant zich in om openheid en transparantie van de overheid te bevorderen. Het internet zal een belangrijke rol vervullen in het openbaar maken van informatie in het kader van de Wet Openbaarheid van Bestuur.

Databeleid

Onderzoeksresultaten gefinancierd door de (semi-) overheid zullen algemeen toegankelijk worden gemaakt door het gebruik van open standaarden. Overheidsinstellingen en semi-publieke instellingen zullen geen gebruik maken van digitale restricties en bedrijfseigen of gesloten standaarden die verspreiding van publiek betaalde informatie en onderzoeken belemmert.

De publieke omroep, de overheid en onderwijsinstellingen zullen open standaarden gebruiken zodat de toegankelijkheid van media en informatie voor alle burgers is gewaarborgd.

Het beleid van de regering is erop gericht de privacy van burgers te beschermen.

De regering zal onderzoek doen naar hervorming en modernisering van het auteursrecht om het minder restrictief en vrijer te maken, zodat het delen van cultuur en kennis wordt bevorderd.

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer J. Vlug
Molenweide 90
2614 LK Delft

Kenmerk: 201200563

Den Haag, 17 oktober 2012

Geachte heer Vlug,

Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

201200564

Samenwerkingsverband
Regio Eindhoven

Keizer Karel V Singel 8
Postbus 985
5600 AZ Eindhoven
Tel: 040 2594594
E-mail: info@sre.nl
Internet: www.sre.nl
KvK: 17245531
Bankrek.nr.: 87.89.12.084
Iban: NL03 INGB 0678912084

Aan:
de Tweede Kamer der Staten Generaal
t.a.v. de informateurs W.J. Bos en H.G.J. Kamp
Postbus 20018
2500 EA 's-GRAVENHAGE

VERZONDEN 12 OKT. 2012

uw kenmerk	uw brief van	ons kenmerk 30904JPKIMGE	datum 12 oktober 2012
onderwerp Versterken positie Brainport regio Eindhoven in regeerakkoord		e-mailadres r.engels@sre.nl	

Geachte heren Kamp en Bos,

De Noordvleugel en de Zuidvleugel van de Randstad en onze Brainport regio Eindhoven zijn de drie motoren van onze nationale economie. Hier vindt ook nu nog banengroei plaats en is de economische groei groter dan het Nederlands gemiddelde. Het veilig stellen van de kracht en de dynamiek van deze regio's is dus cruciaal. Het zijn de kurken waar het land op drijft

Wij doen met deze brief een oproep aan u om in het regeerakkoord de positie van de Brainport regio gelijk te schakelen met de Noordvleugel en de Zuidvleugel van de Randstad: op economisch gebied, ruimtelijke gebied (inclusief verkeer en vervoer) en in de wijze waarop partnerschap tussen rijk en regio (de provincie inbegrepen) wordt vormgegeven. De bestuurlijke structuur moet hierbij aansluiten, inclusief de daarbij horende bevoegdheden en zeggenschap over middelen.

Wij zoeken daarom een vitaal partnerschap met het rijk. Zelf investeren we in de samenwerking met (de regio's rondom) Amsterdam en Rotterdam, zodat we nationaal kunnen blijven concurreren met andere topregio's in Europa en zo ook de nationale ambitie dichterbij brengen om tot de top van kenniseconomieën in de wereld te behoren.

Met het topsectorenbeleid is een goede basis gelegd voor modern industriebeleid. Wij pleiten voor voortzetting van dit beleid. We zijn echter van mening dat de aansluiting beter moet tussen topsectoren en regionale ecosystemen (waar topsectoren en zogenaamde 'cross-overs' tussen topsectoren geworteld zijn). Dit is ook in lijn met de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte, die prioriteit legt bij de drie economische economische topregio's. Bij de ontwikkeling van sterke economische regio's horen passende krachtige bestuurlijke arrangementen. Om die reden moet het Rijk regionale samenwerking optimaal faciliteren rond de grootstedelijke economische zwaartepunten, Brainport regio Eindhoven inbegrepen.

Wij nemen daarin als regio natuurlijk ook onze eigen verantwoordelijkheid. We vernieuwen onze samenwerking die geënt is op een gedeelde agenda, een gedeeld belang en een gedeeld besef dat wij allen gebaat zijn bij een sterke stedelijke regio. Wij streven naar nieuwe en flexibele samenwerkingsvormen, die gedreven zijn vanuit de inhoud. En die het belang van de bewoners en bedrijven in de regio centraal stellen, ongeacht gemeentegrenzen. We willen meer kracht kunnen maken dan nu met de WGR+ mogelijk is. Op het terrein van economie en arbeidsmarkt, bereikbaarheid en gemeentegrens overstijgende ruimtelijke vraagstukken is een verdergaande vorm van samenwerking noodzakelijk. Wij gaan in de regio niet-vrijblijvende en elkaar versterkende en elkaar gunnende (publiek-private) partnerschappen aan. Vanuit deze opvatting zijn de gemeenten in de regio bereid om in het belang van de toekomst van onze sterke Brainport regio Eindhoven de burgemeester van Eindhoven te mandateren in de relatie met de rijksoverheid ten behoeve van de strategische economische agenda en de bovenregionale bereikbaarheidsvraagstukken alsmede het openbaar vervoer. Dit vanuit de visie dat bestuurlijke krachtenbundeling en nabijheid onmisbaar is bij de (door)ontwikkeling van onze sterke economische regio.

Uiteraard zijn wij graag bereid tot nadere toelichting.

Hoogachtend,

mede namens de burgemeesters van de 21 gemeenten van het Samenwerkingsverband Regio Eindhoven,

het Dagelijks Bestuur
van het Samenwerkingsverband Regio Eindhoven,

de voorzitter,

R. van Gijzel.

de secretaris

drs. H.J.G. Engels.

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer R. van Gijzel
Samenwerkingsverband Regio Eindhoven
Postbus 985
5600 AZ Eindhoven

Kenmerk: 201200565

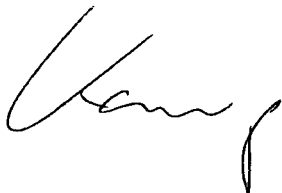
Den Haag, 17 oktober 2012

Geachte heer Van Gijzel,

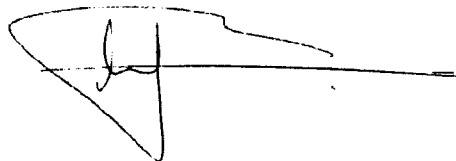
Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

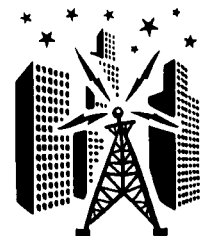
BEZOEKADRES
Heuvellaan 33
NL 1217 JL Hilversum

POSTADRES
Postbus 125
NL 1200 AC Hilversum

T +31 (0)35 671 41 00
F +31 (0)35 671 41 71
I www.metropoleorkest.nl

CHEF-DIRIGENT Vince Mendoza

201200566

**Metropole
ORKEST**

De heer W. Bos - informateur
p/a Tweede Kamer
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

<i>referentie</i>	<i>datum</i>	<i>telefoon</i>
AK	15 oktober	+31(0)35 - 6714111
<i>betreft</i>		<i>e-mail</i>
Metropole Orkest		a.kok@mco.nl

Geachte heer Bos,

Het Metropole Orkest is nog NIET gered!

Hoewel de minister op verzoek van Kamermeerderheid op 12 december 2011 heeft toegezegd het Metropole Orkest niet te laten vallen en daarbij niet op "een miljoen meer of minder" zou kijken, is er door haar nog geen gebaar in deze richting gemaakt. Verandert er niets, dan houdt het unieke en geliefde Metropole Orkest per 1 augustus 2013 op te bestaan. Terwijl de Minister op 12 december jl. toch duidelijk stelde: "Mijn wens is, conform de wens van de Kamer, om het Metropole de komende jaren naar zelfstandigheid te begeleiden."

Door de voorgenomen bezuinigingen op de mediabegroting dreigt het Metropole Orkest nu echter toch te verdwijnen. Het populairste orkest van Nederland kan een bezuiniging opvangen door meer commerciële activiteiten te ontplooiën. Daartoe heeft het een businessplan ingediend bij het ministerie van OCenW. Ook het orkest moest daarbij offers brengen, dat was vanaf het begin duidelijk. Dat dit nooit zonder structurele hulp zou kunnen, was ook evident. Echter, door te koersen op volledige privatisering is geen bredere afweging gemaakt. Uit het mediabestel was de bedoeling, maar tegelijkertijd was er nog geen toegang tot het cultuurstelsel. Terwijl de Raad voor Cultuur daar recent juist voor pleitte:

"De Raad acht het de hoogste tijd om voor de aanstaande Cultuurnotaperiode de al jarenlang bestaande schotten in zowel financiering als beleidsmatige sturing te doorbreken en te komen tot een heldere positionering van het MCO en haar ensembles in relatie tot het podiumkunstenbestel."

Een potentieel fataal dilemma voor het Metropole Orkest. De snelheid waarmee het kabinet nu van plan is te bezuinigen is zelfs voor het Metropole Orkest te veel van het goede. Hiermee zou een einde komen aan wat wereldwijd door de kenners wordt gezien als een van de beste orkesten in zijn genre.

Wat is de stand van zaken

De minister heeft 9 miljoen beschikbaar, die evenwel grotendeels een sigaar uit eigen doos is. 8 miljoen betreft frictiebudget en is bestemd voor afvloeiing van musici en complete beëindiging van het orkest. Het mag van de minister gebruikt worden voor een doorstart, maar dan moeten de musici afzien van

toekomstige claims. Een duivels dilemma: je zekerheden opgeven voor een onzekere toekomst met het orkest. Eén ding staat vast: met de resterende incidentele bijdrage van 1 miljoen is de belofte van de minister verre van ingelost. De vraag is dus of er geen sprake is van vals gewekte verwachtingen van de kant van de minister: de musici blijven berooid achter als we nu niet handelen.

Bedrijfsmodel en subsidie

Onderzoek laat zien dat het Metropole Orkest NIET zonder structurele subsidie kan: het laten optreden van een groot orkest kost altijd meer dan wat de reële kaartprijs oplevert, een fenomeen waar overigens alle orkesten mee te maken hebben (een reële prijs die gevraagd kan worden per ticket is circa €40,- de kostprijs is al snel zo'n €150,- bij een uitverkochte zaal).

Wat doet het Metropole Orkest zelf om te overleven? Het orkest gaat zijn budget (fors) verminderen. Enerzijds door de vaste formatie te verkleinen (vaste kern, flexibele schil), waardoor de structurele kosten zich verhouden met de structurele inkomsten, en anderzijds door alternatieve financieringsbronnen aan te boren: sponsoring, mecenaat, publieksgelden. De onderzochte potentie van deze bronnen ligt rond de 1 miljoen per jaar (350k sponsoring, 100k mecenaat, 550k uitkoop en recette). Uiteraard zal het orkest geen mogelijkheid onbenut laten de eigen inkomsten verder te verhogen.

Alleen, de omvang van het orkest op het podium zal meestal zo groot moeten zijn als die nu is. Anders is er geen sprake van het Metropole Orkest, kan de zo geroemde unieke klank niet worden gewaarborgd en gaan de duizenden composities en arrangementen die op de specifieke Metropole-bezetting zijn geschreven verloren.

Het Metropole Orkest heeft 3,5 miljoen structurele subsidie per jaar nodig. Het orkest verdient dit! Door de impact die het orkest genereert, de trots die het stimuleert en de belangen die het internationaal voor ons land verdedigt. Er is geen cultuurinstelling in Nederland die voor de subsidie-euro zoveel mensen van zo verschillende achtergrond bereikt als het Metropole Orkest en daarmee voldoet het Metropole Orkest bij uitstek aan het belangrijkste subsidiebeleidscriterium voor media en cultuur op dit moment: een breed publieksbereik.

De structurele subsidie is opgebouwd uit 1 miljoen sales, marketing, huur + alle backoffice activiteiten en 2,5 miljoen voor het primaire proces (1,5 miljoen dekking entreekaarten, 1 miljoen activiteitenlasten).

Wanneer het orkest een structurele subsidie ontvangt, zal er vanzelfsprekend sprake zijn van minder frictie door ontslag. Dit betekent dat een gedeelte van het beschikbare budget opnieuw inzetbaar zal zijn. Omdat er door de transitie naar een ander bedrijfsmodel toch zeker enige frictie optreedt, zal naar verwachting 4 van de 8 miljoen beschikbaar zijn. Dit houdt in dat de financieringsbehoefte per jaar voor de komende vier jaar met een miljoen zal dalen (naar 2,5 miljoen). Dit alles wel onder de voorwaarde dat de musici hun toekomstige rechten daarmee niet verspelen.

Dekking

De dekking van de gevraagde financiering komt uit de omroepreserve: 3,5 jaar x 3,5 miljoen = 12,3 miljoen). Overigens is dit ten opzichte van de totale mediabegroting een relatief gering bedrag: De mediabegroting is 700 miljoen per jaar. 3,5 miljoen is dus 0,5 procent van de mediabegroting. Bovendien zal het orkest zich voor omroepproducties beschikbaar blijven houden: bijzondere producties, unieke content door live-registraties, muziek bij tv-series etc.

Na 3,5 jaar moet de aansluiting met het cultuurbestel, conform het advies van de Raad voor Cultuur gerealiseerd zijn. Het Metropole Orkest zal in ieder geval permanent uit mediabegroting verdwijnen.

Het Metropole Orkest heeft 66 jaar in de mediabegroting gezeten. Het zal toch niet zo zijn dat het orkest na 66 jaar trouwe dienst met lege handen uit het mediabestel dient te vertrekken (en vervolgens ten onder gaat). Zowel overheid als omroepen dienen hier hun verantwoordelijkheid te dragen!

Er dient nu gehandeld te worden!

De tijd verstrijkt en met iedere extra maand van onzekerheid, wordt het voor het orkest moeilijker om aan de eigen toekomst gestalte te geven. Voor een goede planning is duidelijkheid een vereiste: kunnen concerten toegezegd worden, kan aan de vraag van artiesten tegemoet gekomen worden?

Daarom doet het Metropole Orkest een dringend beroep op u, kabinetsonderhandelaars en leden van de Tweede Kamer. Houd de minister aan haar toezegging. De investering is overzienbaar, afgezet tegen het bereik relatief gering, en de dekking is bekend. Red de unieke lichte muziekcultuur van Nederland. Red het Metropole Orkest!

Met vriendelijke groet,

STICHTING MUZIEKCENTRUM VAN DE OMROEP

Anton Kok
Algemeen directeur

Bijlage

Het orkest

- *Het Metropole Orkest wordt internationaal gezien als één van de beste orkesten voor jazz, pop, lichte en wereldmuziek. Het heeft sinds de oprichting in 1945 miljoenen harten geraakt, miljoenen oren gestreeld. De weg van het Metropole Orkest is gelauwerd met onderscheidingen: filmmuziek (Oscar), kleinkunst, Eurovisiesongfestival (met de begeleiding van het orkest is dit festival maar liefst 5 keer gewonnen), Grammy's (9 nominaties, 4 gewonnen), etc. etc.*
- *Het Metropole Orkest is een waar ambassadeur voor Nederland in het buitenland. Het stelt Nederland in een positief daglicht en draagt daardoor bij aan een optimale handelsverhouding met vele landen, bijvoorbeeld in de opkomende economieën (Brazilië, Rusland, India, China).*
- *Het Metropole Orkest is de top van de piramide: door de aanwezigheid van het Metropole Orkest en de rol die vele musici spelen als docent aan conservatoria, inspireert en stimuleert het een nieuwe generatie musici in de lichte muziek. Het is het "Koninklijk Concertgebouworkest van de lichte muziek".*
- *Het Metropole Orkest heeft een ontegenzeggelijke economische impact door het creëren van directe werkgelegenheid in het orkest, maar ook in vele (toeleverende) sectoren (geluid, licht, zalen). Het Metropole Orkest draagt zorg voor een optimaal vestigingsklimaat (bedrijven, hoogopgeleiden), draagt bij aan het bestedingen van bezoekers in horeca en hotels.*
- *Het Metropole Orkest heeft een geheel eigen en complementaire taak in het Nederlandse cultuurbestel: het is ambassadeur van Nederland, het activeert en stimuleert het kunstvakonderwijs in de lichte muziek, het verzorgt de filmmuziek voor de Nederlandse speelfilmproductie, het speelt, vernieuwt en houdt het rijke erfgoed in de lichte muziek levend. Maar bovenal enthousiasmeert, ontroert en verbindt het Metropole Orkest mensen. En daarbij bereikt het dagelijks bijna iedereen in Nederland, ook de mensen die door de gesubsidieerde cultuur niet of nauwelijks worden bediend. De "Return-On-Investment" van de subsidie van het Metropole Orkest is ongekend: met iedere subsidie-euro worden meer mensen bereikt en wordt meer impact gegenereerd dan wie ook!*

Missie en taak van het Metropole Orkest

"Het Metropole Orkest wordt gezien als één van de beste jazz- pop- wereld- en lichte-muziekorkesten ter wereld. De muziek van het Metropole Orkest raakt, ontroert, inspireert en verbindt mensen. Er is geen cultuurinstelling die meer Nederlanders bereikt. Als ambassadeur van ons land staat het in het buitenland in hoog aanzien. Als top van de piramide stimuleert het actief het conservatorium-onderwijs en inspireert het nieuwe generaties musici in de lichte muziek. Het Metropole Orkest vernieuwt de lichte muziek en houdt haar rijke erfgoed levend."

Uit de sectoranalyse podiumkunsten Raad voor Cultuur:

"Het Muziek Centrum voor de Omroep (MCO) is geen onderdeel van de huidige Basisinfrastructuur, maar wordt gefinancierd vanuit de mediabegroting. In de praktijk is het MCO echter sterk verweven met het muzikaleven. Onder dit centrum vallen het Radio Filharmonisch Orkest, de Radio Kamer Filharmonie, het Groot Omroepkoor, het Metropole Orkest en een omvangrijke muziekbibliotheek. Verderop wordt nader op deze anomalie ingegaan."

"De Raad vindt het, in het licht van de taakstelling waar het hele departement mee te maken heeft, onbegrijpelijk dat deze bezuinigingsopdrachten gescheiden worden behandeld. Een integrale afweging is voor zowel de Raad als voor het MCO zelf niet mogelijk."

"Zowel in het advies over het orkestenbestel als in het advies over het meerjarenbeleidsplan van het MCO heeft de Raad zich uitgesproken over de betekenis en de rol van het MCO in het muzikaleven. Een integrale afweging zou moeten gaan over zowel het centrum als geheel als over de afzonderlijke onderdelen. Er zijn verschillende vraagstukken die in het brede perspectief bekeken zouden moeten worden: de positie van de orkesten in het orkestenbestel, waarde komende jaren veel te gebeuren staat; de positie van het Groot Omroepkoor, dat specifiek repertoire in Nederland mogelijk maakt, maar dat zich ook verhoudt tot andere (semi)professionele koren en bijvoorbeeld ook een rol vervult in talentontwikkeling voor de koorzang (zie ook eerdere aanbeveling voor nader advies); de positie van de bibliotheek, die niet alleen een uitleenfunctie heeft maar ook een rol voor het muzikaal erfgoed vervult; en de unieke mogelijkheden en repertoire van het Metropole Orkest."

De Raad constateert dat de huidige constructie voor aansturing en financiering belemmeringen opwerpt voor het functioneren van het bestel als geheel. Het gaat dan om de flexibiliteit en daarmee de effectiviteit van de MCO-ensembles, de ruimte in de omroep-programmering voor andere gezelschappen en een gelijke concurrentiepositie ten opzichte van andere orkesten.

De Raad acht het de hoogste tijd om voor de aanstaande Cultuurnotaperiode de al jarenlang bestaande schotten in zowel financiering als beleidsmatige sturing te doorbreken en te komen tot een heldere positionering van het MCO en haar ensembles in relatie tot het podiumkunsten

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer A. Kok
Stichting Muziekcentrum van de Omroep
Postbus 125
1200 AC Hilversum

Kenmerk: 201200567

Den Haag, 17 oktober 2012

Geachte heer Kok,

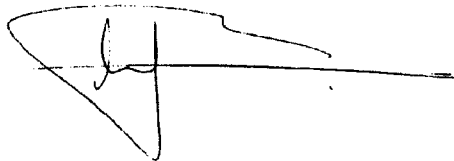
Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

201200568

Tweede Kamer der Staten-Generaal
De heer drs. W.J. Bos
Postbus 20018
2500 EA 'S-GRAVENHAGE

doorkiesnummer
(070) 373 8001

betreft
Definitieve inzet gemeenten
kabinetsformatie

oms kenmerk
BB/U201201593

bijlage(n)
1
datum
15 oktober 2012

Geachte heer Bos,

Veel van de ambities die u nu bij de onderhandelingen formuleert, zullen door of samen met de gemeenten moeten worden waargemaakt. Immers, de gemeenten zijn op veel terreinen de werkvloer van de overheid.

Wij als gemeenten hebben de afgelopen tijd gewerkt aan een visie op de komende periode, die is uitgewerkt in het bijgaande stuk 'Samen sterker uit de crisis'.

Het stuk is afgelopen vrijdag 12 oktober door onze Algemene Ledenvergadering vastgesteld en kent daarmee een groot draagvlak in onze lokale bestuurslaag.

Wij bevelen u de inhoud van het stuk van harte aan, en zijn vanzelfsprekend gaarne bereid toelichtingen of uitwerkingen te verstrekken.

In de Code Interbestuurlijke Verhoudingen is de bepaling opgenomen dat de kabinets(in)formateur de provincies en gemeenten behoort te consulteren wanneer de bestuurlijke en financiële verhoudingen onderwerp van gesprek zijn. Wij zien vanzelfsprekend uit naar deze consultatie.

Hoogachtend,
Vereniging van Nederlandse Gemeenten

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'R.J.J.M. Pans', written in a cursive style.

mr. R.J.J.M. Pans
voorzitter directieraad

Samen sterker uit de crisis

1 De cruciale rol van gemeenten

Nederland staat voor grote opgaven. Zowel financieel-economisch als op het gebied van zorg, wonen en veiligheid is behoefte aan nieuwe perspectieven. Die kunnen alleen worden geboden als de kracht van de samenleving zelf wordt benut. De lokale overheid is daarbij cruciaal. De gemeenten staan het dichtst bij de burgers, bedrijven en maatschappelijke instellingen. Gemeenten pakken concrete problemen aan, bedenken oplossingen en voeren die ook uit. Het zijn de gemeenten die relevante partners, de marktpartijen en maatschappelijke instellingen, kunnen mobiliseren en verbinden omwille van de bovenliggende doelen als concurrentiekracht en werkgelegenheid. Zij stimuleren innovatieve oplossingen om tot een duurzame economie te komen. Aan de andere kant zetten gemeenten zich in om een schild te zijn voor de zwakkeren en ervoor te zorgen dat mensen niet tussen de wal en het schip vallen.

Organisatorisch zijn de gemeenten vaak de verbindende schakel tussen de horizontale samenwerking met en tussen maatschappelijke instellingen, inwoners en bedrijven en de verticale samenwerking tussen de diverse overheden en de verschillende overheidslagen (lokaal, provinciaal, nationaal en Europees).

De verdere Europese ontwikkeling tot een concurrerende, duurzame en sociale markteconomie vindt uiteindelijk plaats op lokaal niveau: in de gemeenten van de EU en de regio's waarin deze gemeenten samenwerken.

2 Perspectief op een nieuwe aanpak

Dit stuk geeft op een aantal cruciale punten invulling aan de gedachte van het benutten van de kracht van inwoners en hun verbanden en een nieuw partnerschap binnen die ene overheid van Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen. Op deze terreinen doen wij het aanbod om vernieuwende, daadkrachtige afspraken te maken. Om van dit pakket aan voorstellen een succes te maken, is een aantal concrete afspraken van Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten nodig om het werk van de overheid dicht bij de burgers te organiseren; al dan niet in de vorm van een bestuursakkoord.

Het dragende perspectief van deze visie van de gemeenten op de nieuwe kabinetsperiode is nieuw partnerschap tussen overheden, en het putten uit de eigen kracht van de samenleving. Er kan optimaal gebruik worden gemaakt van de kracht en potentie van de samenleving en de mogelijkheden van de overheid. Inhoudelijk, maar ook organisatorisch is een omslag nodig. Een omslag van systeemdenken naar het denken vanuit burgers, hun maatschappelijke verbanden en het bedrijfsleven zelf. Zo ontstaat de innovatieve kracht die we nodig hebben.

Vanuit deze gedachte zijn **thema's** geïdentificeerd waarop gemeenten het verschil kunnen maken, mits het Rijk op zijn beurt de randvoorwaarden daarvoor biedt. De volgende hoofdthema's geven uiting aan dat nieuwe partnerschap:

- Participatie en zelfredzaamheid
- Kwaliteit in de stedelijke omgeving en het landelijk gebied
- Veiligheid voor onze inwoners
- Financiën en belastingen die aansluiten bij de lokale situatie
- Kwaliteit van dienstverlening
- Effectief Bestuur
- Een sterke publieke sector

De manier waarop nu het **sociale domein** is georganiseerd moet stukken beter. Dichtbij de mensen zelf kan meer worden bereikt, op maat, en tegen lagere kosten. Gemeenten hebben dat laten zien bij de bijstand en ondersteuning.

In de afgelopen periode is een beweging ingezet om nog meer taken in het sociale domein naar gemeenten over te brengen: bij Werk, Zorg en Jeugd. Wij hebben onze steun daarvoor uitgesproken en willen deze bewegingen vasthouden. De huidige plannen tot decentralisatie gaan echter nog uit van de oorspronkelijke, verkokerde wet- en regelgeving, organisaties en geldstromen. Wij willen dat er wordt gedacht vanuit de burgers zelf.

Waar het om gaat is de ruimte te geven aan de eigen kracht van burgers met een logische ondersteuning door professionals. Daar moeten ruimte en mogelijkheden komen om maatwerk te kunnen leveren. Deze nieuwe benadering, dicht bij en samen met burgers met nieuwe vormen en instrumenten, vereist een ingrijpende omslag binnen gemeenten en betrokken instellingen. En het vraagt een omslag in het denken bij het Rijk. Concreet willen we dat de beweging naar meer taken en verantwoordelijkheden voor gemeenten in het sociale domein wordt doorgezet. Sturing en organisatie kunnen veel beter dan nu. In deze aanpak zijn in ieder geval Werk, jeugdzorg en begeleiding geïntegreerd, en is een goede samenhang met passend onderwijs. We vragen van een nieuw kabinet om binnen drie maanden na installatie met gemeenten tot afspraken te komen over randvoorwaarden die gelden voor alle decentralisaties naar gemeenten, waarin bovengenoemde uitgangspunten worden bekrachtigd.

De lokale overheid speelt een cruciale rol in het **economische domein**. Goed functionerende steden en stedelijke regio's spelen een belangrijke rol in het weer op gang brengen van de economie. Met de ontwikkelkracht, het innovatievermogen en de bestuurskracht kunnen stedelijke regio's een belangrijke bijdrage leveren aan het uitvoeren van de grote opgaven voor werk, wonen en in het sociale domein.

In het **ruimtelijk domein** staat de dramatische situatie op de woningmarkt voorop. Die vraagt om een oplossing die meerjarige zekerheid biedt, de investeringscapaciteit van woningcorporaties op peil houdt en de budgetten voor de stedelijke vernieuwing intact houdt. Het kabinet zal nu fundamentele keuzes moeten maken. Om de uitdagingen aan te gaan, is een gezamenlijke aanpak van alle overheden en andere partijen geboden. Het is van belang om blijvend te kunnen investeren in wijken en buurten. De kwaliteit van de leefomgeving in buurten en wijken hangt deels samen met de inzet door woningcorporaties. De verbinding met en het toezicht op de corporaties moet daarom worden geïntensiveerd.

Een punt uit het vorige regeerakkoord staat bij ons nog op de agenda: de uitname van 100 miljoen uit het Gemeentefonds voor de Regionale uitvoeringsdiensten. De schaalvoordelen van deze Rud's lopen lang niet op tot dit bedrag. Om van deze kwaliteitsverbetering een succes te maken moet deze uitname daarom worden teruggedraaid.

Onze inwoners willen zich veilig voelen in de eigen leefomgeving. De overheid is aan zet om hiervoor zorg te dragen. Gemeenten hebben de regie over de lokale situatie en zullen in samenwerking met relevante partners optimale veiligheidszorg bieden aan hun inwoners. De burgemeester moet dan wel over voldoende doorzettingsmacht beschikken om partners, indien noodzakelijk, naleving van de gemaakte afspraken te kunnen afdwingen.

De komst van de nationale politie mag niet betekenen dat de politie zich alleen op de justitiële keten richt. De politie moet zichtbaar aanwezig zijn in de wijken en zich te richten op openbare orde, veiligheid en leefbaarheid. Daarbij kan ook de kracht van de samenleving worden benut.

De financiën en de belastingen zijn onderwerp van veel onderling gesteggel binnen de overheid. De overheid als geheel wordt daar niet beter van, laat staan de burger. De overheidsfinanciën en belastingen kunnen beter aansluiten op de plaats en mogelijkheden van de verschillende overheden.

Het verplicht op te leggen schatkistbankieren levert de overheid als geheel – en daarmee de maatschappij – een grote schadepost op. Een ander voorbeeld is de Wet Hof, die zo eenzijdig vanuit de Rijkssystemen is geschreven dat gemeenten gepaard geld toch niet mogen uitgeven. Wij gaan graag in gesprek over alternatieven voor deze contraproductieve wetten. De belastingen vormen een terrein waarop de verhouding tussen Rijk en gemeenten is scheefgegroeid. Mensen moeten zelf onderling kunnen uitmaken hoeveel geld zij over hebben voor de publieke voorzieningen. Dat geldt voor het landelijke niveau evengoed als voor de lokale overheid. Daarom moet het belastinggebied van lokale overheden worden verruimd ten koste van die van het Rijk.

Voor een effectievere en transparantere dienstverlening stellen we voor om gezamenlijk op te trekken in het ontwikkelen van standaarden in de dienstverlening aan burgers en bedrijven. Een ander belangrijk en actueel punt is de veiligheid van digitale dienstverlening. Cybercrime is niet meer weg te denken uit onze maatschappij. Veilige bedrijfsvoering is een cruciale randvoorwaarde voor het vertrouwen van burgers en bedrijven in de overheid en specifiek gemeenten als meest nabije overheid. Gemeenten investeren in de beveiliging van software en systemen informatiebeveiliging en nemen daarin hun aandeel, maar dit maakt daarnaast ook een intensief partnerschap dwars door overheden heen noodzakelijk.

Op dit moment loopt de werkloosheid op en snijden we in onze ambtelijke apparaten. Voor de toekomst moeten we zorgen dat we een aantrekkelijke werkgever blijven, voor huidige, maar ook voor toekomstige ambtenaren. Daarvoor willen we de ruimte om te investeren in vernieuwing van arbeidsrelaties door middel van een toekomstbestendig arbeidsvoorwaardenbeleid.

De optimale bestuurlijke schaal bestaat niet. Een bestuurlijke organisatie die zich flexibel toespit op de burgers en bedrijven en schaalgrootte van de problemen wel. Gemeenten kiezen daarom zelf de wijze waarop wij dat vormgeven; via meer en intensievere samenwerking en/of samenvoeging. We willen daarvoor met het Rijk tot afspraken komen over nieuwe vormen van intensieve regionale samenwerking en de wijze waarop we dat vorm kunnen geven.

3 Concrete uitwerking per thema

1 Participatie en zelfredzaamheid

1.1 De beweging naar meer taken en verantwoordelijkheden voor gemeenten in het sociale domein (zorg, werk, onderwijs) moet worden doorgezet. Sturing en organisatie kunnen veel beter dan nu.

1.2 Voorwaarden om decentralisatie goed vorm te geven zijn:

- **Beperking en stroomlijning van toezicht en regelgeving;**
- **Ontschotting van financieringsstromen;**
- **Zorgvuldige planning in de tijd;**
- **Een toereikende financiering voor gemeenten op een wijze die het inhoudelijke oogmerk ondersteunt.**

1.3 Gemeenten moeten activerend en innoverend zijn door samen met maatschappelijke instellingen en burger initiatieven nieuwe aanpakken te ontwikkelen die uitgaan van de kracht van de burger zelf en diens sociale omgeving.

- 1.4 De individuele problemen van onze inwoners, maar zeker ook hun eigen mogelijkheden en hun kracht in hun (sociale) omgeving zijn vertrekpunten. Daarbij zijn de professionals die een directe band hebben met de mensen om wie het gaat essentieel; zij moeten handelingsvrijheid krijgen om maatwerk te kunnen leveren. De ring van instellingen, regelingen en geldstromen daaromheen wordt – onder regie van gemeenten – daaraan dienstbaar. Teneinde hierbij belemmerende verkokerde wet- en regelgeving op te heffen wordt het nieuwe kabinet gevraagd een dereguleringsprogramma te starten.
  - 1.5 Werkgevers moeten in staat worden gesteld om in te spelen op de grotere (arbeids)participatie en zelfredzaamheid van inwoners als gevolg van de nieuwe aanpak. Hiervoor moeten zij vroegtijdig worden betrokken bij de ontwikkeling van landelijk en lokaal beleid.
  - 1.6 Met deze uitgangspunten kan een aanpak worden ontwikkeld die zowel effectief als financieel duurzaam is. Vertrekken vanuit de kracht van de burger is mogelijk voor zowel werk, jeugdzorg, begeleiding en ook bij passend onderwijs. Dat vereist dat het Rijk niet komt met verkokerde wetsvoorstellen.
  - 1.7 Meer partnerschap, en vertrouwen in elkaars capaciteiten tussen gemeenten en Rijk is daarbij nodig. Gemeenten vragen medewerking van het Rijk door zonder vertraging, verdere bezuinigingen, gedetailleerde regelgeving en extra informatiearrangementen de afzonderlijke wetten, regels en geldstromen in te richten ten behoeve van lokale samenhang in het sociaal domein. Kabinet en gemeenten zullen binnen drie maanden na installatie afspraken maken over deze uitgangspunten, die vervolgens wettelijk veranderd moeten worden.
- 2 Meer kwaliteit in de stedelijke omgeving en het landelijk gebied
    - 2.1 Goed functionerende steden en sterke regio's zijn de motoren van de Nederlandse economie. Zij zijn essentieel voor het economisch herstel. Het kabinet wordt verzocht het topsectorenbeleid in overleg met stedelijke regio's en gemeenten voort te zetten.
    - 2.2 Een aantrekkelijk woon- en leefklimaat en goede voorzieningen zijn belangrijke voorwaarden voor het aantrekken en behouden van bewoners en bedrijven. Mede vanwege het nationale belang is investeren in de steden een verantwoordelijkheid van alle overheden gezamenlijk.
    - 2.3 Niet-stedelijke gebieden hebben vooral buiten de Randstad te maken met de gevolgen van de economische concentratie in steden. Hun bevolking neemt af en verandert van samenstelling. Hier is een kwalitatieve transitie nodig om de leefbaarheid en economische vitaliteit te waarborgen.
    - 2.4 Gemeenten worden beperkt in hun woonbeleid omdat de woningmarkt volkomen vast is gelopen. Bovendien gaat het hier om een groot maatschappelijk probleem. De tijd is er nu rijp voor dat het Rijk knopen gaat doorhakken. De oplossing zit hem in een meer neutrale behandeling van de koop- en huursector, het stimuleren van de woningbouwproductie en het ondersteunen van mensen met lagere inkomens.
    - 2.5 Nadat het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing in 2014 affloopt, komen essentiële maar onrendabele investeringen geheel voor rekening van de gemeente. Zeker na het wegvallen van de inkomsten uit de grondexploitatie biedt de gemeentebegroting daarvoor geen ruimte. Hier heeft ook het Rijk een blijvende verantwoordelijkheid. Gemeenten willen dat er € 220 miljoen per jaar in de Rijksbegroting wordt gereserveerd voor noodzakelijke onrendabele investeringen in wijken en buurten.

- 2.6 Investerings van woningcorporaties in woningbouw, stedelijke vernieuwing en leefbaarheid zijn voor gemeenten van enorm belang. Die investeringscapaciteit moet op niveau blijven, maar staat nu onder grote druk. Het kan niet zo zijn dat vermogen van de corporaties structureel wordt aangewend om gaten in de rijksbegroting te dichten. Daarnaast moet het toezicht op woningcorporaties worden verbeterd. Onverantwoordelijke risico's voor huurders en de overheid moeten onmogelijk worden gemaakt. Alleen wanneer voldoende toezicht waarborgt dat de sector de eigen risico's kan beheersen en opvangen kunnen gemeente en corporatie op lokaal niveau afspraken maken over een toegankelijke woningmarkt en een prettige leefomgeving.
- 2.7 Als ruimtelijke ontwikkelingsplannen worden gerealiseerd, is iedereen gebaat bij een hoog tempo en overzichtelijke procedures. Knelpunten in het omgevingsrecht moeten daarom voortvarend worden aangepakt. Uitgangspunt zou moeten zijn dat alle ruimtelijke procedures maximaal een jaar mogen duren en dat de rechterlijke toetsing aanzienlijk zal moeten worden versneld. Het primaat in de ruimtelijke ontwikkelingen ligt op lokaal niveau.
- 2.8 De stedelijke gebieden vormen de economische motoren van ons land. Een goede bereikbaarheid van deze gebieden is van essentieel belang voor de economische groei in ons land. Gemeenten hebben de ambitie om via gebiedsgerichte samenwerking een impuls te geven aan de economische groei door te investeren in een betere en duurzame bereikbaarheid. Gemeenten willen met het Rijk tot afspraken komen dat vormen van intensieve intergemeentelijke samenwerking op het gebied van mobiliteit mogelijk blijven. De wettelijke verkeer- en vervoertaken en de bijbehorende BDU-middelen dienen op dit intergemeentelijk schaalniveau beschikbaar te blijven.
- 2.9 Samen met het bedrijfsleven en de rijksoverheid zorgen gemeenten voor een transitie van het afvalbeleid in de richting van een circulaire economie. Gemeenten willen hun aandeel leveren om van afval weer nieuwe grondstoffen te maken. Het bedrijfsleven heeft een grote verantwoordelijkheid voor het voorkomen van onnodige en milieubelastende producten en verpakkingen en het hergebruik van grondstoffen. Deze ambitie moet krachtig worden gestimuleerd.
- 2.10 De vormgeving en inrichting van de Regionale uitvoeringsdiensten wordt regionaal bepaald. De schaalvoordelen van deze Rud's lopen lang niet op tot het bedrag van € 100 miljoen dat structureel uit het gemeentefonds wordt genomen. Om van deze kwaliteitsverbetering een succes te maken moet deze uitname daarom worden teruggedraaid.
- 2.11 Economisch herstel en verduurzaming moeten en kunnen hand in hand gaan. Een voorbeeld is de onderlinge benutting van restenergie van bedrijven in een gemeente of regio. Gemeenten nemen initiatieven en ondersteunen plannen voor de verduurzaming van anderen. Samen met het nieuwe kabinet geven de gemeenten daaraan een krachtige impuls.
- 2.12 Gemeenten zetten in op lokale opwekking van schone energie. De energiebelasting zet hier echter een rem op. Door de energiebelasting voor duurzame opwekking van energie af te schaffen worden gemeenten in staat gesteld om te investeren in duurzaamheid.
- 2.13 Cultuur draagt bij aan de kwaliteit van leven en de economie. Juist in de culturele infrastructuur was decennialang sprake van een partnerschap; overheden zagen hierin een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Die gezamenlijke verantwoordelijkheid moet in de komende periode weer door alle betrokken overheden worden waargemaakt.

3 Veiligheid voor onze inwoners

- 3.1 Een gevoel van veiligheid is van groot belang. Dagelijks werken gemeenten preventief en repressief aan een zo optimale veiligheid. De beschikbaarheid van voldoende handhavingscapaciteit is daarbij van groot belang. De komst van de nationale politie mag niet betekenen dat de politie zich louter en alleen op de justitiële keten richt. De politie dient voldoende tijd te hebben om zichtbaar aanwezig zijn in de wijken en zich te richten op taken die gericht zijn op openbare orde, veiligheid en leefbaarheid.
  - 3.2 Naast de overheid zijn er de mensen zelf. Sociale zelfredzaamheid en sociale controle zijn van groot belang. Door sociale controle neemt de gelegenheid voor het plegen van criminaliteit af. Tevens is gebleken dat burgerbetrokkenheid een positief effect heeft op de veiligheidsbeleving.
  - 3.3 Veiligheidsopgaven lenen zich niet voor een eenduidige oplossing. Maatwerk is vereist. Dat vereist een samenhangende aanpak van de verschillende disciplines binnen het veiligheidsdomein, zonder dat schaalverschillen daarbij in de weg zitten. Niet de gerechtelijke kaart moet de maat der dingen worden, maar de concrete veiligheidsvraagstukken.
  - 3.4 Om het veiligheidsbeleid te kunnen laten slagen, moet samenwerkingsvermogen worden georganiseerd tussen alle relevante veiligheidspartners. Zolang zij dienstbaar zijn aan de multidisciplinaire aanpak van de problemen leiden hulpstructuren als veiligheidshuizen en veiligheidsregio's tot betere resultaten in de bestrijding van de criminaliteit en het verhogen van de veiligheid in de woonomgeving. De burgemeester moet dan wel over voldoende doorzettingsmacht beschikken om bij partners, indien noodzakelijk, naleving van de gemaakte afspraken te kunnen afdwingen. De schaal van de veiligheidsregio's staat niet ter discussie.
  - 3.5 De wietpas wordt niet definitief ingevoerd dan nadat de lokale overheden daarmee hebben ingestemd. Rekening wordt gehouden met de ervaringen die in het zuiden van het land zijn opgedaan.
  - 3.6 Het beheer van de nationale politie wordt ondergebracht bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- ### 4 Naar financiën en belastingen die aansluiten bij de lokale situatie
- 4.1 Financiën en belastingen kunnen beter aansluiten bij de positie die de overheden, in casu gemeenten innemen.
  - 4.2 Onze visie op het gemeentelijk belastinggebied bestaat uit de volgende gekoppelde elementen:
Het gemeentelijk belastinggebied wordt uitgebreid door een keuze te maken uit de beschikbare alternatieven.
Tegelijkertijd wordt een aantal 'kleinere' belastingen opgeheven.
De totale belastingdruk stijgt niet door een naventante verlaging van de rijksbelastingen.
Deze verlaging wordt mogelijk doordat een groter belastinggebied gekoppeld is aan een kleiner gemeentefonds.
  - 4.3 Een centrale inning van die nieuwe belasting door de Belastingdienst moet helpen om de efficiëntie en klantgerichtheid te verhogen.

- 4.4 Het wetsvoorstel Houdbare Overheidsfinanciën en het schatkistbankieren belemmeren regionale en lokale investeringen en maken het besteden van spaargeld onmogelijk. Dat is onverantwoord in een tijd waarin ledere kans om de economie een impuls te geven moet worden aangegrepen. Bovendien treden deze voorstellen in de autonomie van de decentrale overheden. Gemeenten zijn dan ook zowel tegen het wetsvoorstel Houdbare Overheidsfinanciën als tegen het schatkistbankieren. Gemeenten zijn bereid constructief mee te denken over oplossingen van de financiële problematiek.
- 4.5 Gemeenten delen in evenredigheid mee in de plussen en minnen op de rijksbegroting, via de gelijk de trap op, trap af systematiek.
- 4.6 Om te voorkomen dat overheden elkaar over en weer bezig houden met discussies over de uitleg van gemaakte afspraken moet er zo spoedig mogelijk een Instituut komen dat interpretatieverschillen over financiële afspraken tussen het Rijk en gemeenten beslecht.
- 5 Naar een eenduidige kwaliteit van dienstverlening
- 5.1 Gemeenten willen samen met de Rijksoverheid komen tot een geactualiseerd overheidsbreed dienstverleningsconcept, waarbij nadrukkelijk kansen van Innovatie worden benut. Hiervoor vragen gemeenten bij het Rijk om één aanspreekpunt en mandaat. Op hun beurt standaardiseren de gemeenten hun dienstverlening aan burgers en bedrijven zodanig dat deze effectiever en transparanter wordt.
- 5.2 Specifieke aandacht is nodig voor de kwetsbaarheid van de, voor een goede dienstverlening noodzakelijke, digitale gegevenshuishouding. Cybercrime is niet meer weg te denken uit onze maatschappij. Veiilige bedrijfsvoering is een cruciale randvoorwaarde voor het vertrouwen van burgers en bedrijven in de overheid. Gemeenten investeren in de beveiliging van software en systemen informatiebeveiliging en nemen daarin hun aandeel, maar dit maakt daarnaast ook een intensief partnerschap dwars door overheden heen noodzakelijk. Ook hier is een gezamenlijke aanpak van Rijk en gemeenten geboden.
- 6 Naar effectief Bestuur
- 6.1 De optimale bestuurlijke schaal bestaat niet. Een organisatie die zich flexibel toespitst op de burgers en bedrijven en schaalgrootte van de problemen wel. Gemeenten klezen zelf de wijze waarop zij dat vormen; via meer en intensievere samenwerking en/of samenvoeging.
- 6.2 Gemeenten moeten de vrijheid krijgen om hun samenwerking zelf vorm te geven. Dat kan onder meer door gebruik te maken van WGR en WGR-plus regelingen. Belemmeringen voor grensoverschrijdende samenwerking moeten worden weggenomen. Ook nieuwe vormen van intensieve regionale samenwerking, zoals in de metropoolregio Rotterdam - Den Haag, moeten worden toegelaten en gefaciliteerd.
- 6.3 Gemeenten verbeteren de kwaliteit van hun eigen regelgeving en willen met het kabinet afspraken maken over verbetering van de rijkswetgeving, waar in de praktijk de meeste last van wordt ondervonden.
- 6.4 Europese regels en ambities vormen steeds meer het kader waarbinnen Nederland haar aanpak kan kiezen. Betrokkenheid van gemeenten en de VNG bij Europese ontwikkelingen is onontbeerlijk. Gemeenten willen met het Rijk tot afspraken komen om nog nauwer met de VNG te gaan samenwerken als het gaat om de besluitvorming in Brussel en de voorbereiding van de Nederlandse standpunten hiervan in Den Haag

7 Naar een sterke publieke sector

- 7.1 Gemeenten willen gezamenlijk met het Rijk investeren in de kwaliteit van de publieke sector middels gerichte scholing en opleiding voor de ambtenaren in de publieke sector.
- 7.2 Op korte termijn zullen als gevolg van bezuinigingen en reorganisaties duizenden mensen bij gemeenten herplaatst moeten worden. Op lange termijn zal als gevolg van de "grote uittocht" een tekort aan werknemersaanbod kunnen worden verwacht. Partnerschap tussen de werkgevers in de publieke sector biedt hierbij een kans om mensen aan het werk te houden door een open arbeidsmarkt te creëren. Dat kan onder meer met regionale arbeidsmarktverbanden en het creëren van een open arbeidsmarkt voor de publieke sector.
- 7.3 Gemeenten willen de ruimte om te investeren in vernieuwing van arbeidsrelaties middels een toekomstbestendig arbeidsvoorwaardenbeleid om zo als sector een aantrekkelijke werkgever te blijven voor huidige en toekomstige ambtenaren.

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer mr. R.J.J.M. Pans
Vereniging van Nederlandse Gemeenten
Postbus 30435
2500 GK Den Haag

Kenmerk: 201200569

Den Haag, 17 oktober 2012

Geachte heer Pans,

Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

201200570

VINCE MENDOZA

Mevrouw J.M. van Bijsterveldt-Vliegenthart
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag

Sep 30, 2012

Hooggeachte mevrouw Van Bijsterveldt,

Ik ben dankbaar dat ik sinds 1995 als dirigent aan het Metropole Orkest ben verbonden, sinds 2005 als chef dirigent en artistiek leider. Ik weet dat de beslissingen rond het voortbestaan van het orkest moeilijk zijn geweest voor u en ik dank u voor het nogmaals heroverwegen van onze plaats in de culturele traditie van Nederland.

Als ik terugkijk op de gebeurtenissen van het vorige seizoen ben ik blij te kunnen zeggen dat er schitterend werk door het orkest is verricht, zelfs onder zeer moeilijke omstandigheden. En kijken we terug op de afgelopen 5 jaar dan is er alle reden om te geloven dat het Metropole Orkest de dromen en verwachtingen van Dolf van der Linden uit 1945 heeft overtroffen: CD-opnames, Grammy awards, tv-uitzendingen, festivals, tournees, Cleo awards, tot drie keer toe een platina plaat en, vooral: honderdduizenden toeschouwers.

Ik maak graag van deze gelegenheid gebruik om u te vertellen welke richting we volgens mij met het orkest zouden moeten inslaan. Natuurlijk heeft ieder van ons persoonlijke redenen waarom we hopen op het overleven van het orkest. Zoals alle andere Nederlanders moeten ook wij de besluiten die voor ons worden genomen het hoofd bieden. Echter het einde van het orkest zou een grote tragedie zijn: Dolf's droom en de impact van het orkest op het Nederlandse cultuurlandschap in de afgelopen 65 jaar. Of ik de dirigent ben of niet, het voortbestaan van het Metropole Orkest in haar huidige vorm hangt af van het handhaven van de krachtige merknaam die gedurende zoveel seizoenen zo zorgvuldig is opgebouwd.

Naar mijn mening betekent een uitnodiging (of in dit geval een verplichting) aan het orkest om alleen te overleven 'in de markt', niets anders dan een recept voor uitsterven. In praktijk kan geen orkest ter wereld overleven als het voor 100% afhankelijk is van de markt, en het is naïef om iets anders te denken. Het 'American Model' voor kunstfinanciering is misleidend. Het bestaat niet. Maar het heeft wel een andere naam: 'You're on your own' (je staat er alleen voor). Alleen een businessplan voor een kunst-organisatie waarin ook een vorm van gemeenschapssubsidie is opgenomen is een valide plan. Het gaat in geen geval gebeuren binnen de korte tijdspanne die nu van ons wordt gevraagd. Hoe lang heeft het Concertgebouw Orkest erover gedaan om zich in dit opzicht te organiseren? Wij behoeven een organisatiestructuur zoals die nog nooit heeft kunnen bestaan in ons 'omroep-leven'. Wat wij nodig hebben is adequaat management, fondsenwerving (of development), marketing, boekhouding, promotie.

PO Box 1687 Pacific Palisades CA 90272

www.vincemendoza.net

Ook hebben we artistieke leiding nodig op basis van de profiel-pijlers die onze artistieke commissie 7 jaar geleden heeft vastgesteld: jazz, pop, tv/film, Nederlandse muziek, Wereld muziek en onderwijs, waarmee wij een culturele dienst verlenen aan alle mogelijke gemeenschappen in Nederland. Hoeveel kunstorganisaties in Nederland kunnen dat van zichzelf zeggen? Ons scala aan mogelijkheden is breder dan waar een klassiek orkest ooit van zou kunnen dromen, alleen al in termen van omvang van onze projecten. Dit gebeurt alleen in Nederland, met het Metropole Orkest. Wij spelen geen opera, en we zijn geen klassiek orkest. Maar wie anders kan in de tijdspanne van één maand J-Dilla, Al Jarreau, Juan Esquivel, Anthony and the Johnsons, een programma voor kinderen en de partituur voor een videogame spelen?

De mensen in deze nieuwe organisatiestructuur zouden moeten worden geworven uit zowel de kunsten als de zakelijke wereld, en bekend moeten zijn met wat dit orkest specifiek nodig heeft. We zijn immers geen klassiek orkest noch een bedrijf. Naar mijn mening is het Metropole Orkest haar rol in het omroepbestel ontgroeid en heeft het zich ontwikkeld tot een parel in de kroon van de Nederlandse cultuur. Maar in feite worden we uit het ene bestel gegooid zonder toegang tot het andere. In plaats daarvan wordt ons de uitgang gewezen. Ik vind het moeilijk te begrijpen dat er geen onmiddellijke oplossing voor structurele subsidie is aangeboden door uw departement of door de Tweede Kamer. Ik zou denken dat 67 jaar trouwe dienst aan het Nederlandse én internationale publiek, voldoende reden is om dat wel te doen.

Behalve een organisatiestructuur hebben wij behoud van het 'brand' (merk) nodig. Het idee om het Metropole Orkest te verkleinen heb ik altijd beschouwd als 'nagel aan de doods-kist' voor de naamsbekendheid van het orkest. Daarom hebben we deze verkleining ook niet doorgevoerd tijdens de laatste herstructureringsperiode in 2005. Het is niet omdat ik zo graag met meer mensen op het podium sta. Maar wanneer je de groep kleiner en minder onderscheidend maakt wordt ze minder concurrerend en minder aantrekkelijk voor sponsors. Zo werkt het in de zakenwereld: je krijgt geen sponsorgeld voor een groep die nooit zichtbaar is en geen product kan verkopen, want waar zit dan de aantrekkingskracht? Op dit moment kunnen wij iets wat geen ander orkest kan, in dit land of in welk ander land ook. Het verkleinen van het Metropole Orkest tot een mini-ensemble zal de kansen om financiering aan te trekken ruïneren. Het is simpelweg het verkeerde recept.

Zo ook het plan om een 'À la Carte' of 'Project'-orkest samen te stellen, oproepbaar wanneer nodig. Donateurs en sponsors zijn niet geïnteresseerd in zo'n concept van een gelegenheidsorkest dat komt spelen in diverse ad-hoc verschijningsvormen. Om hun investering lonend te maken, willen zij een stabiel orkest met een vast publiek en een visie waaraan ze hun naam kunnen verbinden. Een project-orkest is niets meer dan een 'kaartenbak orkest', dat in elke hoek van het land kan worden gekopieerd en dat niets waard is. Ik heb veel orkesten in de Verenigde Staten die dit model hebben geprobeerd zien komen; ik heb ze ook zien gaan.

Naar mijn mening was de enige levensvatbare oplossing om de operationele begroting van het Metropole Orkest te verminderen, het reduceren van het aantal jaarlijkse diensten voor het orkest, ik denk dan aan misschien 30 in plaats van 50 concerten per jaar. Daarbij zijn nodig het behoud en wellicht het stimuleren van 'development', marketing en promotie-elementen van de organisatie om onze mogelijkheden te maximaliseren, het stimuleren van profiel en cashflow van het orkest, en niet te vergeten het vinden van een onderkomen waarvoor we geen huur hoeven te betalen. Ik weet niet zeker hoe ons huidige hoger management over dit plan denkt.

De lokale en nationale overheid moet zich realiseren wat de waarde kan zijn voor hun gemeenschap van een reeds lang gevestigd juweel als het Metropole Orkest, een waarde die reikt tot ver in de toekomst. In feite gaat het om de indringende vraag: wat acht het Nederlandse volk belangrijk voor de eigen culturele identiteit in de 21e eeuw?

Voor zover ik weet hebben we u voorzien van ten minste één, misschien twee business plannen. Naar mijn mening zal alleen met de strategie zoals ik die hierboven heb geschetst ons geliefde ensemble kunnen worden behouden, alles minder dan dat betekent het einde van het orkest. Ik ben ervan overtuigd dat 2 miljoen euro per seizoen misschien een 25-koppig orkest en personeel voor een korte periode in stand houdt voor een handvol concerten, maar uiteindelijk zal het moeilijk zijn om de financiële interesse van andere partijen in een dergelijk probeersel vast te houden.

En voor de goede orde, elk document of plan dat de verkleining van het Metropole Orkest aanbeveelt, was en zal nooit door mij worden goedgekeurd, ongeacht wat er op uw bureau is verschenen.

Tenslotte denk ik dat er onmiddellijke aandacht moet zijn voor de structurele subsidie en de organisatie voor volgend seizoen, anders ziet het er naar uit dat we in juli 2013 - na 67 jaar - afscheid moeten nemen. Helaas blij ik op dit moment weinig tot geen inbreng te hebben in de manier waarop de nieuwe structuur van het Metropole Orkest wordt gemaakt. Het lijkt curieus dat ik, met al mijn ervaring, nooit ben gevraagd om u te ontmoeten of u van informatie te voorzien. Op dit moment zie ik niet dat er een structuur wordt gevormd om het orkest voort te zetten, noch een adequate planning voor de financiering voor het volgende seizoen. Moeten we dit als een signaal opvatten? Is de Nederlandse regering bereid om het Metropole Orkest op te offeren?

Ik heb grote waardering voor uw geduld en welwillendheid mijn openhartige brief te lezen. Zoals de zaken er nu voorstaan, geven we weldra onze laatste concerten als Metropole Orkest. Ik wil niet dat dit onze slotzin wordt: "Wat hadden we geweldig kunnen zijn".
Ik hoop dat u ons kunt helpen.

Mag ik van u horen?

Met vriendelijke groeten,
hoogachtend,

Vince Mendoza
Artistiek Leider en Chef Dirigent
Metropole Orkest

vincemendoza@earthlink.net

cc: H. Zijlstra
H.G. J. Kamp
✓ WJ. Bos

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer V. Mendoza
P.O. Box 1687
Pacific Palisades
California 90272
U.S.A.

Kenmerk: 201200571

Den Haag, 17 oktober 2012

Geachte heer Mendoza,

In goede orde ontvingen wij een afschrift van uw brief die u aan de minister van
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, mevrouw J.M. van Bijsterveldt-Vliegenthart, deed
toekomen.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

PERSONOONLIJK

201200572

Brieven aan de (in)formateur(s),
de heer H.G.J. Kamp en de heer drs. W.J. Bos
p/a Tweede Kamer
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Den Haag, 15 oktober 2012

Contactpersoon:

J.A. Ringelberg (voorzitter PRO),

Doorkiesnummer: 070 - 3335256

Kenmerk: PRO12001

E-mail: jringelberg@minszw.nl

Betreft: Positie Rijksambtenaren en kwaliteit van de Rijksdienst

Geachte heer Kamp, geachte heer Bos,

Het Platform Rijks Ondernemingsraden is een informeel platform waarin de ondernemingsraden van alle departementen – en alle Hoge Colleges van Staat – zijn vertegenwoordigd; net zoals het Secretarissen Generaal Overleg een informeel platform is.

Met deze brief richt het PRO zich tot u beiden, om aandacht te vragen voor de positie van Rijksambtenaren en de kwaliteit van de Rijksdienst.

In een tweetal door het PRO georganiseerde bijeenkomsten in De Witte in Den Haag is de situatie van Rijksambtenaren aan de orde gekomen. In de eerste bijeenkomst van 25 juni jl. heeft de heer Kamp al te kennen gegeven dat het niet verstandig zou zijn de positie van de Rijksambtenaren nog verder te verzwakken. Tijdens de tweede bijeenkomst waren vertegenwoordigers van 8 politieke partijen aanwezig. Voor de aanwezige ambtenaren was het schokkend om te horen hoe achteloos aan de kwaliteit van het ambtelijk apparaat en de belangen van de Rijksambtenaren voorbij werd gegaan. Iedere partij had in kritiekloze navolging van het CPB een besparing van € 1,0 – 1,2 mld. opgenomen in hun programma, maar de meeste Partijvertegenwoordigers hadden geen flauw besef hoe deze besparing gerealiseerd moest worden. Dit was voor de aanwezigen een teleurstellende, beschamende en schokkende ervaring.

Wij hoeven u niet te wijzen op het feit dat het Nederlandse ambtenarenapparaat in vergelijking met onze Europese burens al relatief klein is en hoogwaardig van kwaliteit. Daarnaast staat het bekend om de grote loyaliteit aan "hun" Minister. Veel, zo niet alles, wordt gedaan om met minder geld en minder mensen steeds meer te realiseren van tenminste dezelfde hoge kwaliteit. Maar, zoals de heer Kamp in juni al opmerkte, is de rek er nu wel uit. Het punt is nu nabij dat – door de steeds terugkerende Taakstellingen – de kennis en kwaliteit niet langer geborgd kunnen worden en dat wij – de Rijksambtenaren/ de Rijksdiensten – niet langer een kundig en betrouwbaar gesprekspartner en opdrachtgever kunnen zijn. Nu al is het zo dat organisaties hun takenpakket niet meer kunnen uitvoeren zonder de inzet van externe inhuur. Nog los van het feit dat dit frustrerend is voor de Rijksambtenaar, is dit een ongewenste situatie voor wat betreft de uitvoering van werken, het verrichten van inspecties en het vertalen van politieke besluiten in beleid. Daarnaast merken wij op dat de ervaringen leren dat het uitbesteden van taken naar "de Markt" ook niet een zaligmakende oplossing is. De Markt is niet per definitie goedkoper, kan niet alles beter en efficiënter en is zeker niet zo toegewijd.

Graag reiken wij u daarom enkele bouwstenen aan, om te betrekken bij het informatieproces van VVD en PvdA:

- Geen nieuwe Taakstellingen voordat de Taakstellingen van het Kabinet Rutte-Verhagen zijn gerealiseerd (eind 2015). De invulling daarvan binnen de ministeries is al een grote operatie. Verdere verzwaring leidt tot onrust en mogelijk vertraging.
- Taakstellingen kunnen niet meer worden gerealiseerd met "de kaasschaaf". Zij zullen moeten worden gerealiseerd door afstoten of het merkbaar minder uitvoeren van taken. En de politiek dient hier voorbeeldgedrag in te tonen en de verantwoordelijkheid voor te nemen. Het kan niet meer zo zijn dat de politiek iets besluit en vervolgens de hete aardappel doorschuift naar de departementen.
- Geen nieuwe departementale herindelingen en/of fusies van onderdelen meer. De stof van de laatste herindelingen is nog maar nauwelijks neergehaald, geef nu iedereen de gelegenheid om aan de nieuwe situatie te wennen.
- Aandacht voor het imago van ambtenaar én werkgever, zeker in een tijd van vergrijzing waarin het noodzaak is om nieuwe werknemers aan te trekken moet de Rijksdienst weer een aantrekkelijk werkgever worden.
- Zorg voor een duidelijke onderbouwing vooraf van zowel de kosten als de opbrengsten bij een verschuiving van taken bijvoorbeeld naar de markt. De Markt is namelijk niet altijd goedkoper.
- Een nieuw en modern Sociaal Flankerend Beleid is nodig om gewenste veranderingen te bewerkstelligen. Het uitonderhandelde, maar niet ondertekende Van Werk Naar Werk voldoet hier volgens bonden, medezeggenschap en SGO prima aan. Medezeggenschap en vakbonden hechten veel waarde aan zo'n nieuw SFB.

U zult hebben opgemerkt dat wij vooral uw aandacht vragen voor de (bedreiging van de) kwaliteit van de Rijksdienst.

Vanzelfsprekend vestigen wij ook uw aandacht op het feit dat de langdurige 0-lijn (vanaf januari 2011) voor ambtenaren nu al leidt tot een koopkrachtverlies van ca 7%. En dit lijkt te gaan duren tot minstens eind 2015. Niet alleen treft dit de huidige Rijksambtenaren, maar het draagt ook niet bij aan het imago van een aantrekkelijke Rijksdienst "waar je als jongere graag zou willen werken" (hoe schitterend het werk daar ook kan zijn). En met de komende uitstroom van baby-boomers voor de deur is dat een groot risico.

Door de huidige Rijksambtenaren wordt de 0-lijn flink gevoeld, zeker in combinatie met een aanhoudende werkdruk door zowel de vele beleidswijzigingen (vanwege de economische crisis en de kabinetswisselingen) als de taakstellingen uit de voorgaande kabinetten.

Wij vertrouwen er op dat u onze bezorgdheid op een juiste waarde weet te schatten en dat u er rekening mee zult houden. Uiteraard zijn wij – indien u dit wenst – bereid onze punten mondeling aan u toe te lichten.

Wij wensen u veel sterkte, energie en plezier bij uw missie.

Hoogachtend,

namens het PRO,

J.A. Ringelberg (voorzitter PRO)

p/a Ministerie van SZW, Postbus 90801, 2509 LV Den Haag

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer J.A. Ringelberg
Voorzitter PRO
Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid
Postbus 90801
2509 LV Den Haag

Kenmerk: 201200573

Den Haag, 17 oktober 2012

Geachte heer Ringelberg,

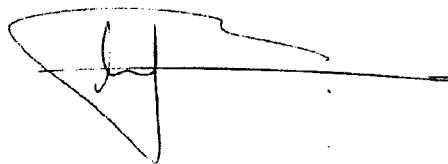
Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

201200574

Secretariaat Ministerraad
Ministerie van Algemene Zaken

> Retouradres Postbus 20001 2500 EA Den Haag

Aan de informateurs
H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Kabinet Minister-President

Binnenhof 19
2513 AA Den Haag
Postbus 20001
2500 EA Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Onze referentie
3116708

Datum 15 oktober 2012
Betreft Beantwoording IenM (201200496)

Geachte heren Kamp en Bos,

Bijgaand treft u aan de beantwoording van de staatssecretaris van IenM, de heer Atsma, op uw verzoek d.d. 11 oktober 2012 (kenmerk 201200496).

DE MINISTER-PRESIDENT,
Minister van Algemene Zaken,

Mark Rutte

> Retouradres Postbus 20901 2500 EX Den Haag

De Minister-President
Minister van Algemene Zaken
Binnenhof 20
2513 AA DEN HAAG

**Ministerie van
Infrastructuur en Milieu**

Plesmanweg 1-6
2597 JG Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

T 070-456 0000
F 070-456 1111

Ons kenmerk
IenM/BSK-2012/208305

Bijlage(n)

Datum 15 oktober 2012
Betreft Beantwoording vragen over waterschappen

Geachte heer Rutte,

Hierbij doe ik u toekomen de antwoorden op de vragen die u mij gesteld heeft per brief van 11 oktober 2012.

1. Stand van zaken rond het wetsvoorstel indirecte verkiezingen.

Het wetsvoorstel is op 26 juni 2012 bij nota van wijziging (TK 33 097, nr 15) op verzoek van de TK gewijzigd in een wetsvoorstel dat verlenging van de zittingsduur van de huidige besturen tot 1 januari 2015 regelt. Daarmee worden ook de verkiezingen van de nieuwe waterschapsbesturen uitgesteld tot eind 2014. De systematiek, directe verkiezingen met behulp van briefstemmen, is gehandhaafd. In de parlementaire behandeling heeft de TK op 02-07-2012 aangegeven dit uitstel te wensen om de TK in 2013 de tijd te geven voor een breed gedragen politiek besluit over de toekomst van de waterschapsverkiezingen. De gedachten van een meerderheid van de Kamer gingen daarbij uit naar een combinatie van de waterschapsverkiezingen met de gemeenteraadsverkiezingen in het voorjaar van 2014.

Het gewijzigde wetsvoorstel is door beide Kamers aanvaard en per 14 september 2012 in werking getreden.

Een wijziging van de verkiezingssystematiek (bijvoorbeeld stembusstemmen in plaats van het huidige briefstemmen, aanpassing van de verkiezingsdatum) vraagt een nieuwe beslissing en ook nieuwe wetgeving.

2. Fusie van de ambtelijke diensten van waterschappen met provincies met handhaving van de bestuurlijke verantwoordelijkheden.

Fusie van ambtelijke uitvoeringsdiensten met behoud van bestuurlijke verantwoordelijkheden tussen twee overheidslagen is in algemene zin mogelijk binnen de kaders van de Grondwet en de huidige organieke wetten (Provinciewet, Gemeentewet, Waterschapswet). Het is mogelijk dat ook waterschappen en provincies vrijwillig hun uitvoering bundelen in één organisatie. Indien men dit wil afdwingen dan zal dit wetswijziging vergen.

Bij een samenvoeging kunnen niettemin een aantal kanttekeningen worden geplaatst. Zowel de gezamenlijke waterschappen als de gezamenlijke provincies hebben een personeelbestand van ongeveer 10.000 medewerkers. Bij het waterschap betreft dit uitvoering en uitvoeringsgericht beleid (bv. het maken van beheersplannen) op het gebied van waterbeheer en afvalwaterzuivering. Bij de provincie gaat het zowel om beleid als uitvoering, en over een breed scala aan onderwerpen. De uitvoeringstaken van de provincie die raken aan de taken van het waterschap, vormen daar slechts een beperkt onderdeel van. Het betreft met name taken op het gebied van grondwater, zwemwater en vaarwegbeheer. Het samenvoegen van de uitvoeringsorganisaties leidt dus tot een nieuwe organisatie, waarin het overgrote deel zal bestaan uit medewerkers afkomstig van de waterschappen.

**Ministerie van
Infrastructuur en Milieu**

**Ons kenmerk
IenM/BSK-2012/208305**

Van een volledige integratie van de gehele ambtelijke diensten van provincies en waterschappen (dus niet alleen de uitvoering) zijn geen grote synergievoordelen te verwachten. De taken van de provincie raken slechts op de genoemde specifieke onderdelen aan die van het waterschap, waardoor een hybride ambtelijk apparaat zou ontstaan.

Een volledige samenvoeging leidt daarentegen mogelijk wel tot wettelijke fricties of op zijn minst tot lastige situaties. De provincie en het waterschap staan immers in hiërarchische verhouding tot elkaar, op grond van artikel 133 Grondwet. Zo heeft de provincie de taak tot het houden van toezicht op de waterschappen. Het is ongewenst om deze taken onder te brengen in een gezamenlijke ambtelijke organisatie van waterschap en provincie, zelfs al blijven de bestuurlijke bevoegdheden gescheiden.

Ook in het licht van scheiding tussen beleid (kaderstelling) en uitvoering, een van de pijlers van de huidige bestuurlijke organisatie en wetgeving, kunnen problemen ontstaan bij onderbrenging van de provinciale kaderstellende taken en de uitvoeringstaken van het waterschap in een gezamenlijke ambtelijke dienst.

Het is de vraag wat integratie betekent voor de rechtsposities van de ambtenaren. Op dit moment zijn de rechtsposities van de provincieambtenaren en waterschapsambtenaren verschillend. Als gekozen wordt voor volledige integratie van het ambtelijk apparaat zal nagedacht moeten worden welke rechtspositie deze nieuwe organisatie krijgt. Bij de recente overdracht van de muskusrattenbestrijding van de provincie naar de waterschappen was dit een belangrijk punt in de parlementaire behandeling.

Indien de gezamenlijke uitvoeringsorganisatie ingedeeld wordt naar provinciale grenzen, zal de behoefte aan bestuurlijk en ambtelijk overleg over de uitvoering van het watersysteembeheer toenemen. Het ambtelijk apparaat zal dan de provincietaken moeten behartigen en mogelijk de taken van delen van 1, 2 of 3 waterschappen. De waterschappen zijn nu veelal ingedeeld naar stroomgebiedsgrenzen, hetgeen het beheer vereenvoudigt. Provinciale grenzen zijn niet gekozen naar stroomgebieden.

Indien vooral wordt gezocht naar het bereiken van efficiency zou kunnen worden overwogen de provinciale uitvoeringstaken op het gebied van water onder te brengen bij de waterschappen. Daarmee blijft de gebiedsindeling gebaseerd op stroomgebiedsgrenzen gehandhaafd, en is minder verschuiving noodzakelijk. Bovendien wordt ook nu al in sommige delen van het land op vrijwillige basis het vaarwegbeheer als provinciale taak uitgevoerd door de waterschappen.

Dit zou dan verder doorgezet worden.
Het is ook in lijn met de recente overheveling van de muskusrattenbestrijding van de provincie naar de waterschappen.

Ministerie van
Infrastructuur en Milieu

Ons kenmerk
IenM/BSK-2012/208305

3. Mogelijkheid tot schrapping van de verkiezingen voor de vertegenwoordigers van de ingezetenen in het algemeen bestuur van het waterschap.

De waterschapsbesturen bestaan uit minimaal 18 en maximaal 30 leden. Daarvan zijn 7 tot 9 zetels gereserveerd voor de specifieke belangengroepen (bedrijven, eigenaren ongebouwd, en eigenaren natuurterreinen). Het merendeel van de zetels is dus gereserveerd voor de vertegenwoordigers van de ingezetenen, die via directe verkiezingen gekozen worden.

Het schrappen van de verkiezing van de ingezetenen raakt de legitimatie van meer dan de helft van de bestuursleden en ontnemt daarmee de basis aan het waterschapsbestuur en aan het waterschap als zelfstandig bestuursorgaan. Zonder het regelen van een alternatief zou dit feltelijk het opheffen van de waterschappen impliceren en dat is strijdig met de Grondwet.

Indien het gewent zou zijn om de verkiezing voor de ingezetenen te schrappen, is er dus behoefte aan een alternatief. Vanwege het adagium "no taxation without representation" is het gewent de ingezetenen in het bestuur vertegenwoordigd te houden. Ingezetenen betalen immers zuiveringsheffing als lozer van huishoudelijk afvalwater, watersysteemheffing en eventueel ook als huiseigenaar.

Het is in theorie denkbaar dat de categorie ingezetenen in het bestuur vervangen wordt door verschillende (geborgde) belangengroepen: huiseigenaren, lozers van huishoudelijk afvalwater, gebruikers van het gebied van het waterschap. Per belangengroep zou dan een vertegenwoordigende instantie aangewezen moeten worden, die verkiezingen of benoemingen binnen zijn eigen achterban organiseert. Het wordt een erg ingewikkelde operatie om de belangengroepen goed af te bakenen, en bij ieder belang een organisatie te vinden die de achterban voldoende kan vertegenwoordigen. Het wordt voor de burger ondoorzichtig via welke weg hij zijn vertegenwoordigers kan kiezen of benoemen en voor welk belang. Daar komt bij dat het twijfelachtig is of hiermee voldaan wordt aan de Grondwettelijke vereisten. Bij de parlementaire behandeling van de Wet modernisering waterschapsbestel, in 2007, heeft namelijk in de Eerste Kamer een uitgebreide discussie plaatsgevonden over de vraag of benoeming van de vertegenwoordigers voor de specifieke categorieën niet strijdig zou zijn met artikel 4 van de Grondwet. Daarbij bleek dat in wetenschappelijke publicaties het algemeen kiesrecht in ieder geval voor ingezetenen noodzakelijk wordt geacht.

Een ander alternatief voor de directe verkiezingen door ingezetenen zou het indirecte kiezen via de gemeenteraad zijn. Daarmee wordt voldaan aan de wens om de burger niet lastig te vallen met verkiezingen zonder de democratische legitimatie van het bestuur aan te tasten. Een wetsvoorstel hiertoe is echter dit voorjaar op politieke weerstand gestuit.

Ten overvloede:

Het is de bedoeling dat binnen enkele weken het wetsvoorstel naar de TK gaat dat regelt dat de waterschappen 50% van de kosten van het Hoogwaterbeschermingsprogramma gaan betalen. De waterschappen bekostigen deze kosten via de watersysteemheffing. Het adagium "no taxation without representation" wordt met dit wetsvoorstel juist weer benadrukt. Discussie nu over dit principe zal tot vertraging leiden en de 50% bijdrage (vanaf 2015 structureel 180 mln. per jaar) in gevaar brengen. Daarnaast zal discussie over het bestaansrecht van waterschappen zeker ook effect hebben op de in het Bestuursakkoord Water toegezegde efficiëntie-bijdrage van 750 miljoen tot 2020 in de watersector.

**Ministerie van
Infrastructuur en Milieu**

Ons kenmerk
IenM/BSK-2012/208305

Hoogachtend,

DE STAATSSECRETARIS VAN INFRASTRUCTUUR EN MILIEU,

Joop Atsma

201200575

GDF SUEZ

Postbus 10087, 8000 GB Zwolle

Directie

Grote Voort 291
8041 BL Zwolle
Tel. 088 769 29 00 - Fax 088 769 29 06

De informateurs
Drs. W.J. Bos en H.G.J. Kamp
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

uw referentie	onze referentie	datum
	E-32 RB/AvO	16 oktober 2012
contact	e-mail	telefoon
R.E.J. Bos	ruud.bos@gdfsuez.nl	088 769 29 19

Geachte Informateurs,

Energie is van levensbelang voor ons welzijn en onze veiligheid en is de motor van onze economie. Een betrouwbare en duurzame energievoorziening vraagt om een visionaire benadering met oog voor heden en toekomst. Daarom wil GDF SUEZ Energie Nederland (hierna GDF SUEZ) graag enkele punten onder uw aandacht brengen, die naar onze mening onderdeel moeten zijn van toekomstig duurzaam energiebeleid. Dit in aanvulling op de brief van de Vereniging Energie Nederland d.d. 24-9-2012 en de gezamenlijke brief van EON Benelux, RWE en ondergetekende d.d. 21-9-2012.

Hanteer Emissions Trading System (hierna ETS) als enig stimuleringskader voor transitie

- Om de energietransitie op snelle en kostenefficiënte manier vorm te geven stellen wij voor om zo spoedig mogelijk, doch uiterlijk vanaf 2020, het ETS als enig stimuleringskader te hanteren. Om de CO₂-prijs op voldoende niveau te krijgen pleiten wij voor een permanente verlaging van het aanbod van CO₂ rechten in Europa, zodanig dat de CO₂ - prijs rond de 50 euro/ton gaat bedragen. Na 2020 zijn naar onze mening geen aparte doelstellingen voor CO₂, energie efficiency en duurzame energie noodzakelijk. In de periode tot aan 2020 zal – zo lang de CO₂ prijs te laag is – tijdelijk subsidie nodig zijn om de doelstellingen op het gebied van duurzame energie te halen. Wij adviseren u te kiezen voor de meest kostenefficiënte manier (Stimulering Duurzame Energieproductie + of Hybride Leveranciersverplichting) en wel zodanig dat marktpartijen vrij zijn in de keuze van technologie.

Verbeter de marktwerking op de consumentenmarkt

- De handelsmarkt heeft zich de afgelopen jaren ontwikkeld tot een goed functionerende Centraal West Europese (CWE) markt. De eindgebruikermarkt is echter nog steeds een nationale markt. Een aantal jaren geleden is door de overheid wettelijk bepaald dat net- en leveringsactiviteiten gesplitst dienen te worden. De meeste distributiebedrijven hebben deze splitsing inmiddels doorgevoerd. Door een uitspraak van het Hof in Den Haag is de wettelijke noodzaak om te splitsen echter (voorlopig) verdwenen, terwijl alle argumenten om wel te splitsen nog steeds valide zijn. Na de uitspraak van het Hof is een zaak aangespannen bij de Hoge Raad die inmiddels prejudicieel advies heeft gevraagd aan het Europese Hof van Justitie.

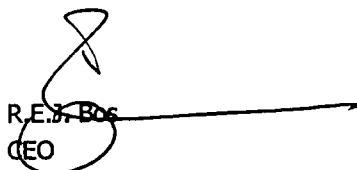
Naar verwachting zal een uitspraak van de Hoge Raad nog geruime tijd op zich laten wachten. Echter, zo lang deze situatie bestaat hebben niet gesplitste bedrijven nog een oneerlijke voorsprong op hun concurrenten (zoals de mogelijkheid tegen gunstigere voorwaarden kapitaal aan te trekken op basis van het eigendom van distributienetten). Wij verzoeken u aan deze situatie zo spoedig mogelijk een einde te maken door het introduceren van flankerend beleid, zoals een extra belasting per geleverde MWh voor niet gesplitste bedrijven, of de invoering van een zogenaamd Texaans reguleringsmodel.

Verbeter het investeringsklimaat

- De afgelopen jaren is door energiebedrijven fors geïnvesteerd in nieuwe centrales in Nederland. De komende jaren zullen extra investeringen nodig zijn om de energietransitie op gang te houden en wellicht zelfs te versnellen. Het is voor ondernemingen belangrijk dat het investeringsklimaat redelijk stabiel is, zodat ze met een bepaalde mate van zekerheid een rendement op hun investeringen kunnen maken. Dit is in Nederland helaas niet het geval. De elektriciteitsproductiesector in Nederland heeft het erg moeilijk. Dit wordt deels veroorzaakt door ontwikkelingen op de CWE markt. De Nederlandse overheid doet daar echter nog een forse schep bovenop. Wij wijzen op de kolentax, de mogelijke herintroductie van het LUP (Landelijk Uniform Producententarief) en de meestook verplichting van biomassa. Dit zijn extra kosten die niet doorbelast kunnen worden aan de klant en het bedrijfsresultaat direct negatief beïnvloeden. Bovendien zijn dit soort maatregelen geïntroduceerd nadat forse investeringsbesluiten al waren genomen. Daarom pleiten wij tegen stapeling van beleidsmaatregelen, maar voor maatregelen die het 'level playing field' in Europa bevorderen en voor maatregelen waarvan de kosten redelijkerwijs in de markt kunnen worden terugverdiend.
- In de CWE markt wordt in snel tempo nieuw vermogen van zon- en windenergie opgesteld. Dit heeft als gevolg dat gas- en kolengestookte centrales pas ingezet worden wanneer er onvoldoende zon en wind is. Dat is immers de enige manier om de elektriciteitsvoorziening te borgen. Het aantal draaiuren van gas- en kolengestookte centrales zal op termijn zeer beperkt zijn, waardoor het de vraag is of er voldoende prikkels in de markt zullen zijn om bestaande centrales open te houden of tijdig te investeren in nieuw productievermogen. GDF SUEZ is van mening dat als onderdeel van de discussie over transitie ook dit vraagstuk moet worden bekeken. In ons omringende landen worden immers ook al de eerste beleidsmaatregelen op dit punt genomen. Wij pleiten er daarom voor in deze kabinetsperiode te onderzoeken welk beleid noodzakelijk is om op de langere termijn investeringen in gas en kolen gestookte centrales – die onmisbaar blijven voor de betrouwbaarheid van de energievoorziening – te kunnen blijven verantwoorden.

Bij het vormen van een coalitie kunnen wij u slechts sterkte en wijsheid toewensen. Wij verwachten met deze brief u in ieder geval ondersteuning te hebben geboden in het ontwikkelen van een duurzaam energiebeleid en zijn graag bereid tot nadere toelichting.

Met vriendelijke groet,

R.E.J. Bos
CEO

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer R.E.J. Bos
GDF SUEZ
Grote Voort 291
8041 BL Zwolle

Kenmerk: 201200576

Den Haag, 17 oktober 2012

Geachte heer Bos,

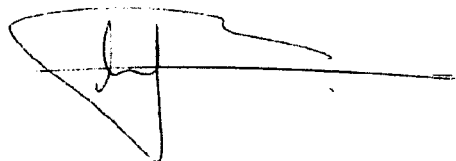
Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

201200577

Aan de informateurs, de heren H.G.J. Kamp en W.J. Bos
p/a Brieven aan de informateurs
Postbus 20008
2500 EA DEN HAAG

Utrecht, 16 oktober 2012

**Betreft: Studentenhuisvesting belangrijk in de formatiegesprekken over de
kenniseconomie en de woningmarkt.**

Geachte heren Kamp en Bos,

Op uw beider schouders rust de belangrijke taak om in deze economisch onzekere tijden een stabiel kabinet te formeren. Ongetwijfeld wordt er tijdens de formatie gesproken over de kenniseconomie en de woningmarkt. Onderwerpen waarover de twaalf in Kences verenigde sociale studentenhuisvesters een uitdrukkelijke mening hebben. In deze brief zetten we onze belangrijkste punten uiteen. Over de onderwerpen in deze brief is op verzoek uiteraard meer informatie beschikbaar.

33.000 kamers nodig tot 2020

Steden waar veel studenten wonen, zijn aantrekkelijk als vestigingsplaats voor onderzoeksinstituten en innovatieve bedrijven. Studenten leveren banen, economische meerwaarde en innovatie op. Studentenhuisvesting is daarbij een belangrijke faciliterende factor. Of zoals Sijbolt Noorda van de Vereniging van Universiteiten (VSNU) het zo treffend weet te zeggen: 'Studentenhuisvesting is de accu van de motor van de kenniseconomie'. De wachttijden voor studentenkamers nemen de laatste jaren echter alleen maar toe. Wachttijden van 2 jaar of langer zijn geen uitzondering meer. Dit leidt tot misstanden op de woningmarkt, zorgt voor suboptimale studiekeuzes en hindert de kenniseconomie. Het aantal studenten stijgt de komende jaren fors. Om die stijging op te kunnen vangen zijn er 33.000 extra kamers nodig tot 2020, zo blijkt uit de nieuwe monitor studentenhuisvesting, die het afgelopen jaar samen met het ministerie van BZK is ontwikkeld (meer info op www.wonenalsstudent.nl).

Scoren met studentenhuisvesting

'Het nieuwe kabinet kan scoren met studentenhuisvesting door samen met alle partners voortvarend het Landelijk Actieplan uit te voeren,' zo stelt Thom de Graaf, voorzitter van de HBO raad. In 2011 ondertekende Kences met het vorige kabinet het Landelijk Actieplan Studentenhuisvesting (LAS). Naast Kences zijn ook de VSNU, HBO-raad, het netwerk van Kennissteden, de G4, Vastgoed Belang en de LSVb partners in het LAS. Wij rekenen erop dat het nieuwe kabinet voortvarend inzet op de uitvoering van alle gemaakte afspraken. Een voor ons zeer belangrijke afspraak gaat over het ontzien van studentenkamers bij de verhuurdersbelasting en andere heffingen. Wij gaan er vanuit dat bij de uitvoering van de wet Verhuurdersheffing deze afspraak wordt bewaakt en gestand gedaan.

G4

De vier grote steden, Amsterdam, Utrecht, Den Haag en Rotterdam hebben ingezet op realisatie van een fors aantal studentenwoningen, voor de periode 2010-2014. Freek Ossel, wethouder Wonen van Amsterdam dringt namens de G4 aan op "snelle uitvoering van het Landelijk Actieplan Studentenhuisvesting om de gemeenten het goede instrumentarium te bieden voor de bouw van de noodzakelijke nieuwe studentenwoningen. De eerste resultaten van de extra inspanningen van de vier grote steden tekenen zich af, in 2011 tot heden zijn ruim 5.000 studenteneenheden toegevoegd. Het meer toespitsen van landelijke regelgeving en het wegnemen van knelpunten kan de productie van nieuwe studentenwoningen een extra impuls geven."

Voorkom ongelijke behandeling kamerbewoners

Een belangrijk punt is het opheffen van de ongelijkheid tussen zelfstandig en onzelfstandig wonen in wet- en regelgeving. De sociale studentenhuisvesters bieden woonruimte aan ruim 70.000 studenten. Daarvan woont 70% in kamers met gedeelde voorzieningen, zoals keuken, toilet en douche. Bij deze kamers staat betaalbaarheid voorop. De student merkt daar in zijn eigen portemonnee helaas weinig van. Veel regelgeving in Nederland is namelijk niet toegesneden op de gemeenschappelijke wijze waarop de meeste studenten wonen. Hierdoor worden kamerhuurders benadeeld. Voorbeelden van knellende regels zijn de Afvalstoffenheffing, de Energiebelasting en de Warmtewet. Samen met het nieuwe kabinet trekken we deze scheefheid graag recht, zodat we deze voor studenten passende en betaalbare woonvorm kunnen blijven realiseren.

Ons aanbod: partner van een nieuw kabinet bij versterking van de kenniseconomie

De deelnemers van Kences beloofden in het LAS om in de periode 2011-2016 zeker 16.000 kamers te bouwen. Een investering van 1 miljard euro, die ook een bijdrage levert aan de bouwsector, de kenniseconomie en aan de schatkist (BTW en lokale leges). We zijn goed op weg naar ons einddoel, sinds 2011 zijn er ruim 4.000 kamers opgeleverd en momenteel 2.600 kamers in aanbouw. De verdere voortgang van onze bouwprojecten is te volgen op www.dekenniseconomie.nl.

Om de gestelde doelen te halen, is een krachtige uitvoering van het LAS essentieel. Wij treden als partner bij de versterking van de kenniseconomie graag op korte termijn in overleg met het nieuwe kabinet.

Meer informatie?

Voor meer informatie over de bovengenoemde onderwerpen, studentenhuisvesting in het algemeen of over deelnemers van Kences, kunt u contact opnemen met directeur Vincent Buitenhuis (vincent.buitenhuis@kences.nl, 06-11004207).

Tot slot wensen wij u veel succes met het vervolg van de (in)formatiebesprekingen.

Hoogachtend,

Ton Jochems,
Voorzitter Kences

Deze brief wordt ondersteund door:

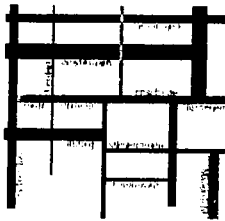
Sijbolt Noorda, voorzitter Vereniging van Universiteiten VSNU

Thom de Graaf, voorzitter Vereniging van Hogescholen HBO Raad

Freek Ossel, wethouder wonen in Amsterdam, en woordvoerder namens de G4.

Henri Lenferink, burgemeester van Leiden en voorzitter van het KennisSteden netwerk NL.

Bijlagen:

- Politiek dossier Studentenhuisvesting 2012
- Persbericht '33.000 extra kamers nodig in 2020' (Kences, 27 september 2012)
- Landelijk Actieplan Studentenhuisvesting 2011 - 2016
- 'Kennis als economische motor', publieksversie (TNO 2009)

Bijlage 1: Politiek dossier Studentenhuisvesting 2012

Vraag naar studentenkamers stijgt

- Aantal studenten groeit tot 2020 met 85.000.
- Daarvoor zijn 33.000 nieuwe kamers nodig.
- Over 16.000 zijn al afspraken gemaakt, een investering van 1 miljard euro.
Gunstig voor de bouwsector, de kenniseconomie en de schatkist (BTW en lokale leges).

Uitvoering Landelijk Actieplan Studentenhuisvesting

- Doorpakken met het Landelijk Actieplan Studentenhuisvesting.
- Geen verhuurdersbelasting (of andere heffingen) voor studentenkamers.
- Bestuurlijk overleg met nieuwe minister.

Voorkom ongelijke behandeling kamerbewoners

- Aanpassing van regelgeving die nadelig uitpakt voor kamerbewoners, zoals Afvalstoffenheffing, Energiebelasting en Warmtewet.

Meten is weten

- Doorgaan met de gezamenlijke monitor studentenhuisvesting.
- De monitor vormt de basis voor beleid, zowel landelijk als lokaal.

Studentenhuisvesting, de accu van de kenniseconomie

- Kences als gesprekspartner van het kabinet bij versterking van de kenniseconomie.

Bijlage 2: Persbericht '33.000 extra kamers nodig in 2020' (Kences, 27-09-2012)

PERSBERICHT

33.000 EXTRA KAMERS NODIG IN 2020

Utrecht, 27 september 2012

Het aantal studenten in het hoger onderwijs tot 2020 groeit met 85.000. Daardoor stijgt de vraag naar kamers in de studentensteden met 33.000. De helft van de kamers moet bestaan uit kamers met eigen douche, toilet en eventueel een keuken. Dat blijkt uit de eerste landelijke monitor studentenhuisvesting. De jaarlijks terugkerende monitor is een initiatief van Kences, de brancheorganisatie voor studentenhuisvesting en mede mogelijk gemaakt door het ministerie van BZK. De monitor is onderdeel van het Landelijk Actieplan Studentenhuisvesting, dat in 2011 ondertekend is. Landelijke uitkomsten van de monitor zijn vanaf vandaag te vinden op de website www.wonenalsstudent.nl.

Lokale rapportages over 29 studentensteden

De monitor biedt ook lokale rapportages over 29 studentensteden. Daarmee hebben studentenhuisvesters, beleidsmakers en marktpartijen vanaf nu een krachtig instrument in handen om op lokaal niveau te zorgen voor de juiste kamers op de juiste plek. De rapportages bieden inzicht in studentenaantallen en woonwensen per stad. Vanaf 1 november zijn de lokale rapporten gratis te downloaden op www.wonenalsstudent.nl.

Hoe wonen studenten nu?

Om goed inzicht te krijgen in de huidige woonsituatie en de woonwensen van studenten, deed Kences onderzoek onder ruim 35.000 studenten. Daaruit blijkt dat bijna 2/3^e deel van alle uitwonende studenten op kamers woont met gedeelde voorzieningen (toilet, keuken, douche) voor rond de 300 euro per maand. Zo'n 15% van de studenten woont op kamers met eigen douche, toilet en soms ook een keuken. Zij betalen meer dan 300 euro. De resterende 20% woont zelfstandig in een 'gewone woning' en betaalt grotendeels meer dan 400 euro per maand.

Hoe willen studenten wonen?

Als je kijkt naar het huidige aanbod van studentenkamers, dan geven studenten nadrukkelijk aan meer behoefte te hebben aan woonruimte met eigen voorzieningen (douche, toilet en eventueel keuken). Ook is er een redelijk grote groep studenten die graag een volledig zelfstandige woning wil huren. In de huidige marktomstandigheden zijn de kleine kamers zonder eigen voorzieningen populair onder studenten, vanwege de prijs en de beschikbaarheid. Liever woont men meer 'op zichzelf'. Uiteraard verschilt het beeld per stad.

Diepere analyse mogelijk voor fijnproevers

Naast de landelijke monitor en de lokale rapportages, bestaat vanaf dit najaar ook de mogelijkheid tot het (laten) uitvoeren van diepere (lokale) analyses. Voor de echte fijnproevers is vanaf 1 november een online programma beschikbaar, waarmee eigen analyses kunnen worden gemaakt van specifieke onderwerpen. Hiervoor moet een licentie worden aangeschaft waaraan kosten zijn verbonden. Meer informatie treft u aan op www.wonenalsstudent.nl.

Bijlage 3: Het Landelijk Actieplan Studentenhuisvesting 2011 – 2016

Landelijk Actieplan Studentenhuisvesting 2011 tot 2016

Vooraf

De vraag naar studentenhuisvesting zal ook in de toekomst aan blijven houden. De komende jaren ligt er daarom nog steeds een opgave voor meer woonruimte voor studenten. Tijdens de begrotingsbehandeling van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) op 2 december 2010 is toegezegd een onderzoek te zullen laten uitvoeren naar de knelpunten die de realisatie van (nieuwe) projecten studentenhuisvesting in de weg staan. De 7 puntenbrief van de G4 is hiervoor de basis geweest en hiermee is een eerste stap gezet door de volgende knelpunten te onderzoeken.

1. Heffing voor verhuurders
2. Bouwregelgeving
3. Huuropbrengsten
4. Tijdelijke ruimtelijke ontheffingen
5. Tijdelijke huisvesting van internationale studenten en PhD's.

De invulling van het opheffen van deze knelpunten via wet- en regelgeving is benoemd in de brief van 13 juli 2011¹ aan de Tweede Kamer. Hierop volgend is gestart met het opstellen van een actieplan studentenhuisvesting en zal een nadere uitwerking van de 7 punten in 2012 in gezamenlijkheid plaatsvinden. Bij dit actieplan zijn betrokken Kences, de brancheorganisatie voor studentenhuisvesting, de VSNU, vereniging van universiteiten, de HBO-raad overkoepelende vereniging van HBO-instellingen, Vastgoedbelang, vereniging van particuliere beleggers in vastgoed, de LSVb, belangenbehartiger van de Nederlandse studenten in het hoger onderwijs, alsmede de G4 en de Kennisstedes, waarin de steden Amsterdam, Delft, Den Haag, Eindhoven, Enschede, Groningen, Leiden, Maastricht, Nijmegen, Rotterdam, Tilburg, Utrecht en Wageningen vertegenwoordigd zijn.

Het doel van dit actieplan is om enerzijds te komen tot de realisatie van extra studentenhuisvesting voor de periode 2011 – 2016. Anderzijds wordt een proces ingang gezet waarbij alle betrokken partijen op zowel landelijk als lokaal niveau directer met elkaar gaan samenwerken om tot een goede invulling van het tekort aan studentenhuisvesting te komen. In veel steden heeft studentenhuisvesting al een plek gekregen in de collegeakkoorden en wordt samengewerkt om tot realisatie van meer studentenhuisvesting te komen. Sommige andere steden zijn nog niet zo ver. Dit actieplan moet er voor zorgen dat er continu aandacht zal zijn voor studentenhuisvesting bij de betrokken partijen. Opdat de woningmarkt voor studenten in de komende jaren meer in balans komt. De ondertekenaars van dit actieplan onderschrijven de analyse en de voorgestelde oplossingen en committeren zich aan de in dit stuk omschreven eigen inzet.

1. Inleiding

Met het Landelijk Actieplan Studentenhuisvesting wordt een verbreding gegeven aan de aandacht en inzet voor studentenhuisvesting die de afgelopen jaren heeft plaatsgevonden. Het eerste actieplan studentenhuisvesting dateert van 2003 en heeft geleid tot betere samenwerking tussen de betrokken lokale partijen, zoals gemeenten, studentenhuisvesters en andere woningcorporaties, universiteiten en hogescholen en studentenorganisaties/-vakbonden. In de periode 2003-2010 zijn er hierdoor 19.000 extra studenteneenheden gerealiseerd

Het onderzoek "Contrasten in de kamermarkt" uit 2010 heeft aangetoond dat het voorgaande actieplan heeft gewerkt. Het woningaanbod voor studenten is vergroot en lokaal is ervaring opgedaan met specifieke maatregelen voor studentenhuisvesting, zoals bijvoorbeeld campuscontracten, die een betere doorstroming kunnen genereren. Het onderzoek laat ook zien, dat de vraag naar studentenhuisvesting nu en in de komende jaren aanwezig blijft. Het is hierbij belangrijk te constateren dat de vraag naar studentenhuisvesting lokaal sterk verschilt. In sommige gemeenten is voor studenten nog steeds sprake van een gespannen woningmarkt, in andere steden is dat minder of is sprake van een kwalitatief tekort. Verder blijkt dat een groot deel van de studenten woont in de particuliere sector en dat er in deze sector in de bestaande voorraad nog capaciteit aanwezig is om

¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2010-2011, 32 500 VII, nr. 111

Effect op leefbaarheid

Studenten kunnen als inwoners van een stad een positieve bijdrage hebben op de levendigheid van de stad. Door studenten aan te trekken halen steden jonge, ambitieuze mensen naar zich toe. Dat is goed voor de ontwikkeling van het culturele leven en de versterking van de sociale cohesie in een stad of een wijk. Studenten vragen om en participeren in allerlei culturele initiatieven. Ze richten verspreid over de stad allerlei kleine bedrijfjes op. Ook kunnen ze in hun wijk meedoen aan initiatieven om achterstand te verkleinen en inburgering te stimuleren. Studenten kunnen door hun algemene en specifieke kennis inspirerende voorbeelden zijn voor kinderen die zonder studenten niet in aanraking zouden komen met moderne ontwikkelingen op het gebied van wetenschap en onderzoek. Dat kan heel eenvoudig georganiseerd worden, bijvoorbeeld in de vorm van huiswerkbegeleiding. Universiteiten, hogescholen en hun studenten kunnen daarom voor bedrijven en inwoners een academie voor hun stad vormen.

3. Verantwoordelijkheden en inzet

Studentenhuisvesting is niet de verantwoordelijkheid van één partij. Het zijn meerdere partijen die hierbij een belang en een rol hebben. Om studentenhuisvesting lokaal een goede invulling te geven is het belangrijk dat alle betrokken partijen hun ambities en mogelijkheden met elkaar delen om van daaruit naar een gericht lokaal plan van aanpak toe te werken. Zo heeft de ambitie van een universiteit die veel buitenlandse studenten wil aantrekken een relatie met de zorg voor voldoende specifieke huisvesting. Ook verschilt lokaal het belang dat aan studentenhuisvesting wordt toegekend. De ene gemeente heeft studenten wel als een prioritaire groep benoemd en de andere kiest voor andere doelgroepen. Lokaal zullen daarom alle betrokken partijen zich moeten inzetten om gezamenlijk tot een goede invulling van studentenhuisvesting te komen.

Gemeenten kunnen met studentenhuisvesters, woningcorporaties en marktpartijen (prestatie)afspraken maken over het gewenste aanbod voor studentenhuisvesting. Wijziging van het omzettingsbeleid kan voorwaarden scheppen voor vergroting van het aanbod. Aanpassingen van de (regionale) huisvestingsverordening kan o.a. ruimte maken voor groepswonen door studenten. Samenwerking met andere betrokken partijen is essentieel en de gemeente kan daarbij de regierol nemen.

Door deze aanpak kan een lokaal plan van aanpak tot stand komen, dat er, gelet op de lokaal verschillende omstandigheden, per gemeente anders uit kan zien. Het ministerie van BZK heeft hierbij een stimulerende en faciliterende rol door onder andere knelpunten in landelijke wet- en regelgeving weg te nemen. In de grote steden wordt al geruime tijd samengewerkt aan ambitieuze programma's en worden problemen regionaal opgepakt. Lokale partijen hebben hierbij een voortrekkersrol, waar nodig kunnen zij in de gebieden waar de problemen het grootst zijn lokale aanjaagteams vormen. Desgewenst kan daaraan ook het Rijk deelnemen, ter stimulering van agendering en realisatie van studentenhuisvesting.

Landelijke afspraken en overleg structuur

Om het lokale proces tot realisatie van meer studentenkamers te optimaliseren, maken de ondertekenaars van dit actieplan een aantal landelijke afspraken voor een betere afstemming van de inzet. Daarnaast bundelen partijen hun krachten door de komende jaren samen te werken en te overleggen middels de volgende overlegorganen:

Landelijk Platform Studentenhuisvesting, dit platform komt enkele malen per jaar bijeen om met landelijk betrokken partijen de realisatie van de studentenhuisvesting te bespreken en nieuwe initiatieven op te pakken.

Lokaal Platform studentenhuisvesting, dit platform komt zo vaak als nodig bijeen om met lokaal betrokken partijen de realisatie van de studentenhuisvesting te bespreken en nieuwe initiatieven op te pakken. Waar nodig zullen deze lokale platforms *aanjaagteams* inzetten om op korte termijn het woningaanbod voor studenten te vergroten.

Bestuurlijk Overleg, de landelijke voortgang en eventuele nieuwe inzet van initiatieven wordt jaarlijks besproken in een bestuurlijk overleg met de minister van BZK

- Daar waar mogelijk worden belemmeringen die voortkomen uit gemeentelijk beleid zo veel mogelijk weggenomen. Voorbeelden zijn beleidsregels voor nieuwbouw, kamerverhuur en parkeren waarbij een parkeernorm van 0 tot maximaal 0,1 parkeerplek reëel is.
- Indien de gemeente grond uitgeeft ten behoeve van studentenhuysvesting wordt daarvoor een sociale grondprijs gerekend.
- Gemeenten zetten de mogelijkheden uit het wetsvoorstel "permanent maken Crisis- en Herstelwet en quick wins" in om waar nodig en mogelijk tijdelijke vrijstellingen op het bestemmingsplan te verlenen.
- Gemeenten betrekken alle partijen (zowel toegelaten instellingen als marktpartijen) bij het realiseren van studentenhuysvesting en maken serieuze prestatieafspraken over nieuwbouw en/of herbouwprojecten voor studentenhuysvesting voor de langere termijn.
- Lokaal kunnen, ter stimulering van agendering en realisatie van studentenhuysvesting aanjaagteams worden gevormd waaraan ook het Rijk kan deelnemen..

Hoger Onderwijsinstellingen

- Hoger Onderwijsinstellingen zoeken naar locaties voor studentenhuysvesting op eigen grondgebied en binnen het eigen vastgoed. Ze zoeken naar slimme combinaties van onderwijs- en studentenhuysvesting.
- Als de locatie-eigenaar een Hoger Onderwijsinstelling is hanteert zij -wanneer mogelijk- een sociale grondprijs.
- Hoger Onderwijsinstellingen verstrekken aan de studentenhuysvesters vroegtijdig informatie over de vooraanmeldingen, feitelijke inschrijvingen en studentenprognoses.
- De huysvesting van internationale studenten is voor de Hoger Onderwijsinstellingen van groot belang. Daarom zijn zij bereid om met de verhuurder afspraken over het leveren van een bijdrage in de reserverings- en leegstandskosten van de Shortstay-kamers.
- Hoger Onderwijsinstellingen voorkomen de overlap van semesters voor internationale studenten mede om de overlap in de huysvestingsvraag te voorkomen.

Studentenhuysvesters (verenigd in Kences)

- De studentenhuysvesters verenigd in Kences zetten zich langjarig in voor de beschikbaarheid van betaalbare woonruimte voor studenten.
- Zij zorgen voor de bouw van 16.000 nieuwe eenheden studentenhuysvesting tot 2016, dit impliceert een investering van ruim €1 miljard.
- Het eerder genoemde investeringsfonds heeft als doel om het investeringsvolume te verdubbelen middels investeringen van buiten de sector.
- Met de bouw van meer studentenhuysvesting vergroten zij hun marktaandeel, hetgeen resulteert in een lagere gemiddelde huurprijs voor studenten.
- Studentenhuysvesters zoeken actief naar collegiale financiering binnen de sector.
- Waar mogelijk en wenselijk zetten de woningcorporaties reguliere woningen om naar studentenhuysvesting, zowel bij eigen bezit als bij bezit van andere corporaties.
- Kences en haar deelnemers blijven zich de komende jaren in zetten voor de vergroting van kennis en kunde t.b.v. studentenhuysvestingbranche, door het doen van onderzoek en het ontwikkelen van vernieuwende instrumenten. Voorbeeld hiervan is de monitor studentenhuysvesting, waarin Kences de komende jaren samen met BZK blijft investeren.

Particuliere verhuurders/studentenhuysvesters (verenigd in Vastgoed Belang)

- Particuliere verhuurders bieden zich voor de betrokken gemeenten aan als serieuze partij bij nieuwbouw of herbouwprojecten voor studentenhuysvesting voor de langere termijn.
- Deze verhuurders zetten zich lokaal actief in om bij te dragen aan het vergroten van het woningaanbod voor studenten en het ontplooiën van nieuwe initiatieven hiervoor.
- Particuliere verhuurders vullen marktlemtes op door woonruimte aan te bieden die nog niet (voldoende) wordt aangeboden. Uiteraard binnen de grenzen van de bestaande huurregelgeving en gemeentelijke regelgeving.
- Vastgoedbelang zet zich in om eigenaren van leegstaande kantoren te matchen met investeerders en beheerders om zo meer studentenhuysvesting te realiseren.
- Vastgoedbelang zet zich in om haar leden mee te laten doen in een investeringsfonds met als doel het investeringsvolume voor studentenhuysvesting te verdubbelen.
- Vastgoedbelang gaat door met het stimuleren van de (SKW-)certificering van bonafide verhuurders als deugdelijke kamerverhuurders en vraagt hier de ondersteuning van de gemeenten bij.

kennisontwikkeling op het terrein van de studentenhuisvesting. Op lokaal niveau is dit instrument een krachtig hulpmiddel om te komen tot beleidskeuzes ten aanzien van studentenhuisvesting. De eerste resultaten van de monitor Apollo2011, met daarin kwantitatieve resultaten van het prognosemodel worden eind 2011 gepresenteerd. In 2012 volgen de kwalitatieve resultaten.

Stimuleren en volgen van resultaten

Om bovenstaande acties te stimuleren en de uitkomsten te volgen zal er naast een monitor naar de vraag- en aanbodontwikkeling van studentenhuisvesting ook een monitor gericht op de gerealiseerde doelen, maatregelen en projecten komen. De inzet is hierbij gericht op het daadwerkelijk halen van de in dit Nationaal Actieplan Studentenhuisvesting opgenomen ambities. De resultaten worden besproken in het te vormen landelijke platform. Verder zal er vanuit dat platform vooral een focus liggen op die steden waar de vraag het hoogst is. Vanuit het Rijk zal hiervoor waarnodig extra inzet zijn om lokaal tot invulling van de projecten te komen.

6. Lokale Invulling

In veel steden heeft studentenhuisvesting al een plek gekregen in het collegeakkoord en wordt samengewerkt om tot realisatie van meer studentenhuisvesting te komen, daarbij wordt ook gewerkt met lokale aanjaagteams. Sommige steden zijn nog niet zo ver. Met dit actieplan wordt beoogd dat daar waar nodig lokaal plannen van aanpak voor realisering van studentenhuisvesting worden opgesteld. Daar waar het tekort op studentenhuisvesting het grootste is, zullen lokale partijen haast moeten maken met het opstellen van een dergelijk plan. Het landelijk platform kan ter ondersteuning hierbij betrokken worden en monitort de opstelling daarvan bij die gemeenten.

De huidige inzet vanuit de G4 is als volgt:

Amsterdam

Voor de huidige bestuursperiode 2010-2014 heeft Amsterdam het plan om 9.000 studenteneenheden toe te voegen, met als indicatieve verdeling : 5.000 in de nieuwbouw inclusief transformatie van (kantoor)gebouwen en 4.000 in de bestaande woningvoorraad door labelen en tijdelijke verhuur. In bepaalde projecten is het mogelijk om naast studenten ook jongeren te huisvesten. Borging van het jongerencontract vergroot en verstevigt die kansen.

De gemeente levert maatwerk voor realisatie van projecten met betrekking tot:

- toepassing regelgeving en beleid;
- begeleiding en ondersteuning;
- stimuleringsmaatregelen

De opgave van 9.000 loopt in de pas met de behoefte aan 8.700 studenteneenheden. Daarna groeit de behoefte door met in 2015 nog eens 1.600 eenheden. In totaal gaat het in zes jaar tijd (2010-2015) om 10.300 eenheden.

Den Haag

Voor de huidige bestuursperiode 2010-2014 heeft Den Haag de ambitie om 1.500 kamers te realiseren. In de planning staat 2.000 kamers en dit aantal wordt ook gerealiseerd. Voor 2015-2020 is de ambitie wederom 1.500 kamers.

Utrecht

De ambitie van het college is voor de huidige bestuursperiode 2010-2014 (met een doorkijk naar acht jaar) een substantieel groter aantal woningen voor studenten en starters te realiseren. Concreet gaat het in ieder geval om 500 extra eenheden voor studenten op de Uithof (op te leveren uiterlijk in 2014) oplopend tot 2.200 eenheden in de jaren daarna. Naar alle waarschijnlijkheid worden er op de Uithof 650 eenheden voor studenten opgeleverd in 2015.

Daarnaast lopen er concrete projecten t.b.v. het realiseren van 850 eenheden voor tijdelijke studentenhuisvesting en komen daar wellicht binnenkort nog 400 tot 800 eenheden bij. Ook zijn er de afgelopen jaren per jaar rond de 1.500 plankwoningen (voor tijdelijke bewoning) van corporaties ingezet in de tijdelijke verhuur t.b.v. studentenhuisvesting; in de loop van de tijd worden steeds meer corporatiewoningen gerenoveerd, waardoor het aantal plankwoningen zal teruglopen. De nieuwe prestatieafspraken zullen tot 2015 lopen.

7. Ondertekenaars

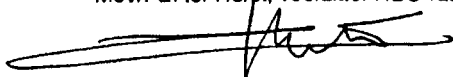
De ondertekenaars van dit Landelijk Actieplan Studentenhuisvesting vinden het voor de (kennis)economie van Nederland noodzakelijk dat er snel meer studentenhuisvesting wordt gerealiseerd om de kamernood een halt toe te roepen. We streven ernaar deze opgave, kwalitatief en kwantitatief, daadkrachtig op te pakken. We treffen allen stimulerende maatregelen door aanpassing van bouwregels en huurregels, woonlastenondersteuning en flankerend beleid. Opdat de woningmarkt voor studenten in de komende jaren meer in balans komt.

Het Landelijk Actieplan Studentenhuisvesting wordt gedragen door onderstaande partijen, vertegenwoordigd door de genoemde personen.

Namens de Universiteiten
Dhr. S.J. Noordanus, voorzitter VSNU

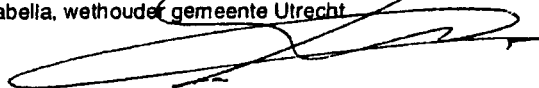
Namens de Hogescholen
Mevr. G. ter Horst, voorzitter HBO-raad

Namens de Kennissteden
Dhr. P.G.A. Noordanus, burgemeester van Tilburg

o.a.

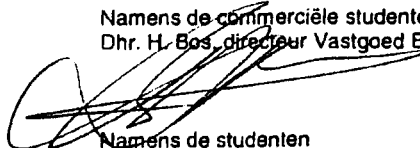
Namens de G4
Dhr. G. Isabella, wethouder gemeente Utrecht

Namens de sociale studentenhuisvesters
Dhr. T. Jochems, voorzitter Kences en dhr. J. Benschop, bestuurslid Kences

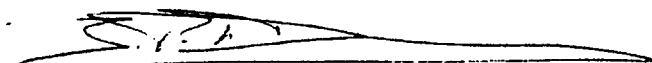
Namens de commerciële studentenhuisvesters
Dhr. H. Bos, directeur Vastgoed Belang

Namens de studenten
Dhr. P. ten Have, voorzitter LSVb

Namens de Rijksoverheid
Dhr. J.P.H. Donner, minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

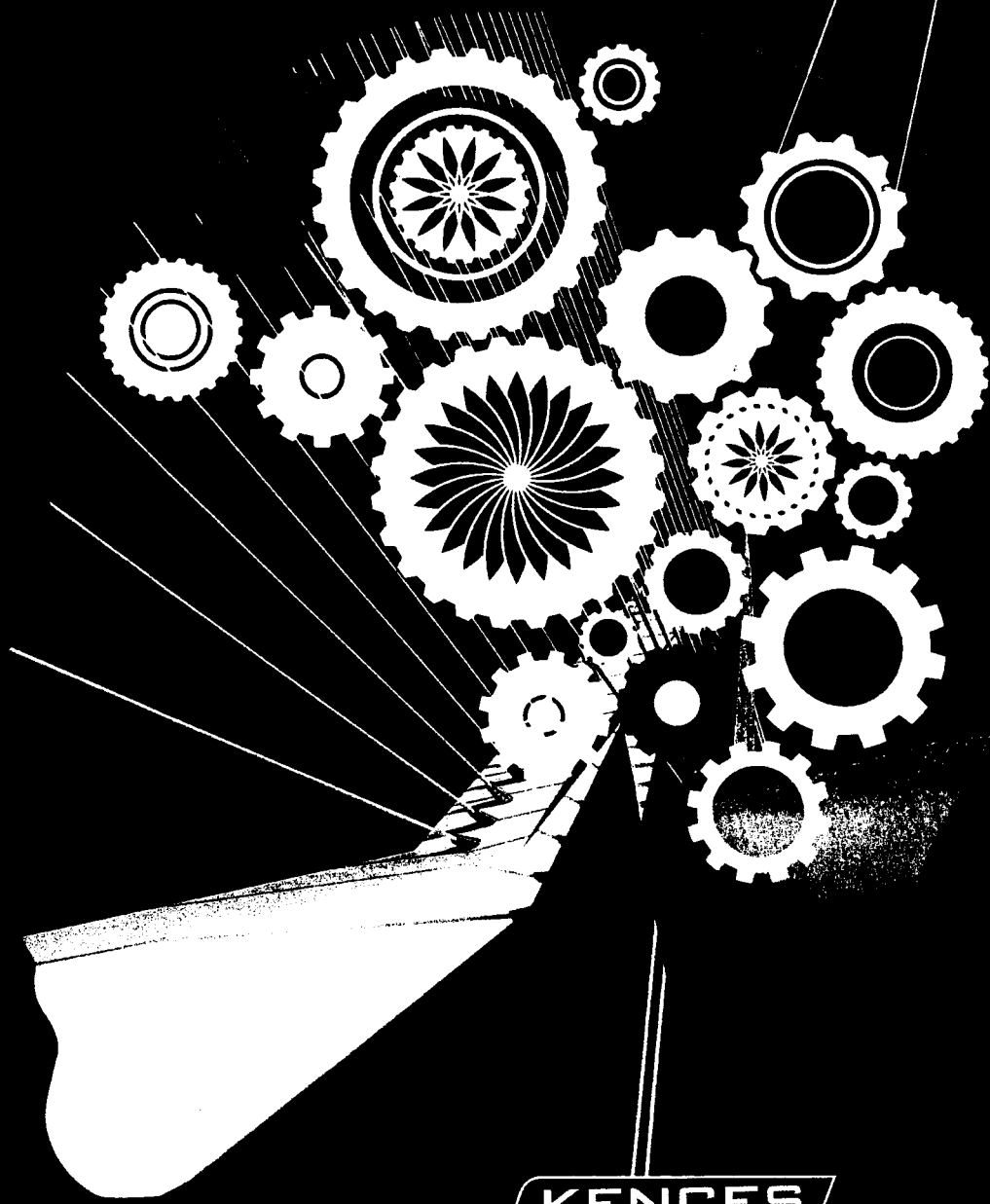

Delft, 17 november 2011

Bijlage 4: Onderzoeksrapport 'Kennis als economische motor' (TNO, 2009)

Kennis als economische motor

ONDERZOEK NAAR HET RUIMTELIJK-ECONOMISCH
EFFECT VAN HOGER ONDERWIJS

KENCES
Kenniscentrum Studentenhuisvesting

STUDENTENSTEDEN IN NEDERLAND

1964 1964 1964

1964 1964 1964

BETER ECONOMISCH KLIMAAT ROND KNAPPE KOPPEN

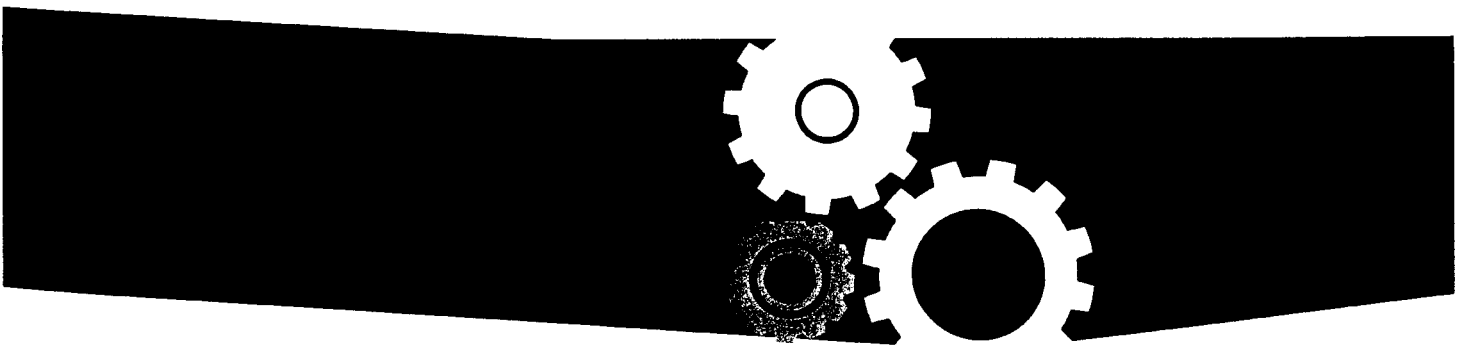
Het hoger onderwijs is vooral bedoeld om studenten te laten studeren en om fundamenteel onderzoek te doen. Het belang van hoger onderwijs in de studentensteden is echter veel omvangrijker. Vraag dat maar eens na bij een willekeurige burgemeester in één van die steden. Ze zullen volmondig beamen dat de levendigheid, welvaart en werkgelegenheid in hun steden voor een belangrijk deel te danken zijn aan de aanwezigheid van het hoger onderwijs.

Maar hoe groot is de economische impact van hoger onderwijs nu eigenlijk in de steden? Kences, het kenniscentrum studentenhuisvesting, heeft dat laten meten. Om aan te tonen dat het van groot belang is voor de regionale economie om te blijven investeren in hoger onderwijs. Een investering in het hoger onderwijs is een investering in de regionale economie. Het levert banen, economische meerwaarde en innovatie op. En de student speelt daarin ook zijn rol. Een rekensom van TNO laat zien dat elke student € 25.000,- per jaar bijdraagt aan de regionale economie. Dit onderzoek maakt de ruimtelijk-economische effecten van hoger onderwijs inzichtelijk in dertien studentensteden. Het zijn de universiteitssteden aangevuld met Den Haag. Daarmee heeft het onderzoek een hoge dekkinggraad. De uitkomsten zijn dan ook goed bruikbaar in andere studentensteden.

Studentenhuisvesting blijkt een belangrijke faciliterende factor bij het versterken van een plaatselijke of regionale economie. Uit het TNO-onderzoek leren we dat steden met hoger onderwijsinstellingen waar veel studenten wonen, aantrekkelijk zijn als vestigingsplaats voor onderzoeksinstituten en innovatieve bedrijven. Zij hebben en houden al die knappe koppen graag binnen handbereik. De studenten van vandaag zijn immers de kenniswerkers van morgen. Dit onderzoek sluit daarmee goed aan op het rapport dat de Onderwijsraad en de VROM raad in 2007 uitbrachten over de meerwaarde van zogenoemde 'leerwerklandschappen', gebieden waar leren, werken en andere functies worden gecombineerd. Deze landschappen leiden volgens de adviesraden tot een betere afstemming tussen onderwijs en bedrijfsleven. Ook bevorderen ze inspirerende en aantrekkelijke leer- en werkomgevingen voor studenten, docenten en werknemers.

Kortom, een stad die kansen creëert door kennisclustering en ruimte biedt voor goede huisvesting van studenten en afgestudeerden, werkt zo aan een betere economische ontwikkeling voor alle inwoners. Het moet in deze moeilijke economische tijden voor hogescholen, universiteiten, universitair medische centra, gemeenten en het bedrijfsleven een aantrekkelijk perspectief zijn om samen met de studentenhuisvesters de handen ineen te slaan en zo nog meer rendement te halen uit kennis als economische motor.

Vincent Buitenhuis, directeur Kences.

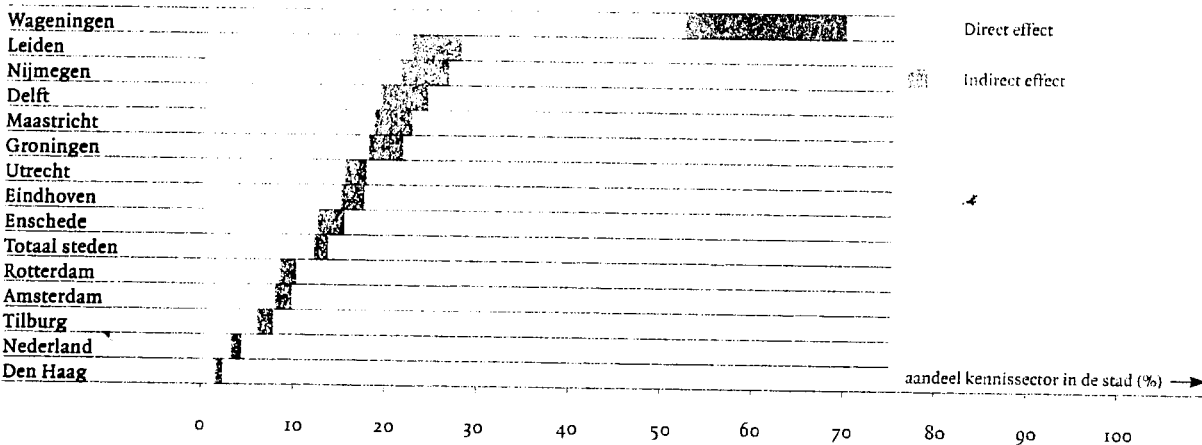
Universiteiten, hogescholen, universitaire medische centra en onderzoeksinstituten zijn van groot belang voor de regio. De organisaties, het personeel en studenten geven samen veel geld uit. De kennissector organiseert congressen, symposia en internationale uitwisselingen. De gebouwen moeten geschilderd, de kantines bevoorrad en syllabi gedrukt. Bovendien werken kenniscentra als een magneet op innovatieve bedrijven die zich ook maar al te graag in de buurt van hoger opgeleiden vestigen. Het belang van de kennissector voor de regionale economie is onomstreden. Maar hoe groot is dat belang nu eigenlijk?

BANEN

Nederland is een kennis economie. Bijna vier procent van de Nederlandse beroepsbevolking werkt in de kennissector. Dat betekent ruim 288.000 mensen die er dagelijks hun brood verdienen. Ter vergelijking: in de voeding- en genotmiddelenindustrie (qua werkgelegenheid in Nederland de grootste industriële bedrijfstak) werkt 'slechts' 1,7 procent van de beroepsbevolking.

Grafiek 1:

Direct en indirect effect werkgelegenheid van de kennissector als percentage van de totale werkgelegenheid per stad voor de dertien steden, totaal steden en Nederland.

Bron: TNO op basis van ILSA, CBS

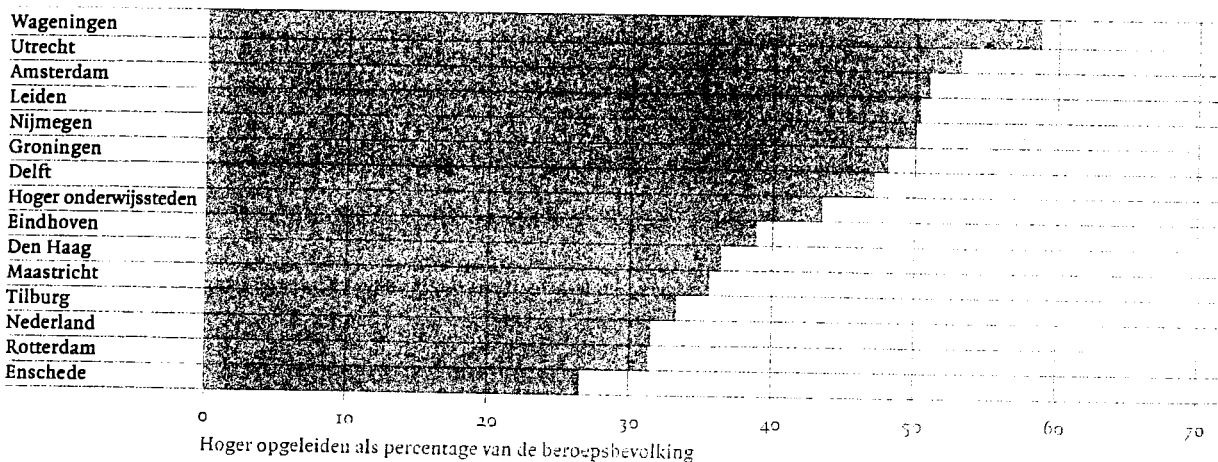
Ruim 210.000 kenniswerkers zijn werkzaam in de dertien steden waar de Nederlandse universiteiten zijn gevestigd. Zo werken er in Amsterdam maar liefst 36.000 mensen in de kennissector. Utrecht is goede tweede met 28.000 banen. Wageningen telt als kleine universiteitsstad iets meer dan 8.000 kenniswerkers, maar dat is ruim de helft van de beroepsbevolking! In grote steden als Rotterdam en Amsterdam gaat het om ongeveer acht procent van de beroepsbevolking.

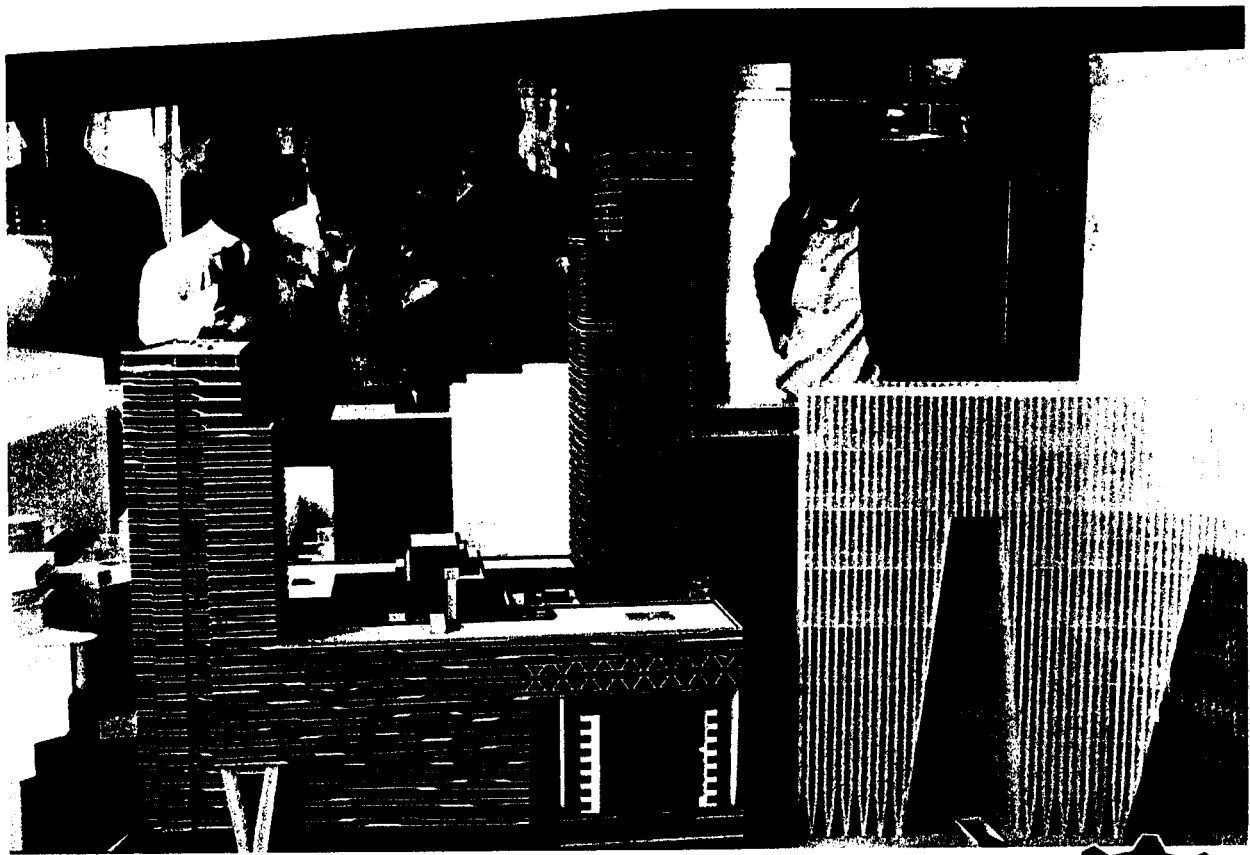
In de dertien steden is gemiddeld ruim tien procent van de beroepsbevolking werkzaam in het hoger onderwijs.

Grafiek 2:

Hoger opgeleiden als percentage van de beroepsbevolking in de dertien steden, het stedelijk gemiddelde en Nederland, 2005.

Bron: TNO op basis van CBS

ECONOMISCHE MEERWAARDE

Het belang van de kennissector voor de dertien steden kunnen we ook in geld uitdrukken. In 2005 leverde de sector een bijdrage van 14,5 miljard euro aan de Nederlandse economie. Dat is omgerekend zo'n € 25.000,- per student. Bijna elf miljard euro kwam in de dertien steden terecht.

In Amsterdam draagt de kennissector 1,9 miljard euro bij aan de stedelijke economie.

In Groningen, Nijmegen, Rotterdam en Utrecht gaat het om bedragen tussen de één en anderhalf miljard euro. In Wageningen daalt een kleine 400 miljoen euro neer dankzij de aanwezigheid van de kennissector. Dat is in Wageningen een economische bijdrage van bijna veertig procent. In Leiden, Nijmegen, Groningen, Maastricht, Delft en Utrecht zit de bijdrage aan de stedelijke economie tussen de tien en twintig procent. In de dertien onderzochte steden is gemiddeld 8,3 procent van 'de omzet' een gevolg van de aanwezigheid van hoger onderwijs. Landelijk ligt dit percentage op iets meer dan twee procent.

Tabel 1:

Toegevoegde waarde (miljoen euro) in het Hoger onderwijs (HBO + WO/UMC's) en Research & Development (Zelfstandig/intern), totaal en als aandeel van het stedelijk totaal voor 13 universiteitssteden en Nederland, 2005.

	HBO WO /UMC's	R&D (zelfstandig/ intern)	Totaal	Totaal sectoren	%
		(Miljoen Euro)			
Amsterdam	1.420	450	1.870	31.181	6,0
Delft	318	141	459	3.179	14,4
Den Haag	65	185	249	16.723	1,5
Eindhoven	288	550	839	9.354	9,0
Enschede	229	159	388	4.586	8,5
Groningen	941	126	1.068	7.564	14,1
Leiden	644	97	742	4.002	18,5
Maastricht	496	158	654	4.602	14,2
Nijmegen	831	195	1.026	5.889	17,4
Rotterdam	1.103	344	1.447	22.381	6,5
Tilburg	204	100	304	6.962	4,4
Utrecht	1.112	367	1.479	13.664	10,8
Wageningen	151	238	388	1.037	37,5
Totaal steden	7.803	3.109	10.912	131.125	8,3
Nederland	8.807	5.671	14.478	456.182	3,2

LOONSOM

In de kennissector zijn de salarissen heel behoorlijk. Dit blijkt als we kijken naar het aandeel van de sector in de totale loonsom in de steden. In Wageningen wordt maar liefst 67 procent van 'alle lonen' overgemaakt aan kenniswerkers (416 miljoen) en studenten (4,7 miljoen). In Delft, Leiden, Groningen, Maastricht en Nijmegen gaat het om percentages van rond de dertig procent. In alle dertien onderzochte steden ligt het gemiddelde op zestien procent, terwijl dit landelijk zes procent is.

Tabel 2:

Loonsom werkgelegenheid HBO, WO/UMC's en R&D (zelfstandig + intern), bestedingen studenten, totaal bestedingen en als percentage van loonsom stedelijk totaal, voor dertien universiteitssteden en Nederland, 2005

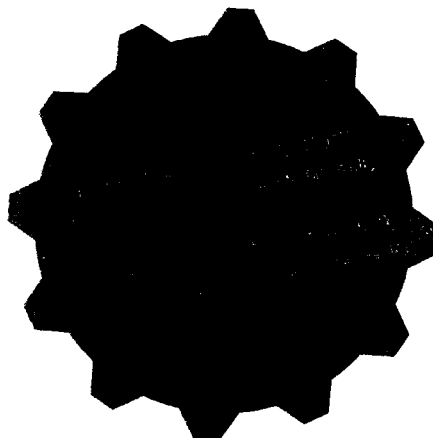
	Loonsom WO, HBO en R&D (direct en indirect)	Bestedingen studenten	Totaal	Als % loonsom stad
	(Miljoen Euro)			
Amsterdam	1.914,3	64,7	1979	11
Delft	492,5	13,6	506	28
Den Haag	267,3	21,3	289	3
Eindhoven	899,9	19,3	919	16
Enschede	416,5	16,0	432	16
Groningen	1.075,2	38,4	1114	39
Leiden	749,3	16,7	766	32
Maastricht	668,4	13,3	682	28
Nijmegen	1.039,8	24,6	1064	29
Rotterdam	1.472,1	40,8	1513	13
Tilburg	326,5	19,3	346	8
Utrecht	1.525,6	48,8	1574	20
Wageningen	416,6	4,7	421	67
Totaal steden	11.264	341,4	11.605	16
Nederland	15.087,2	573,3	15.661	6

bron: TNO op basis van CBS/LISA

INDIRECT EFFECT:

Voor de eerdergenoemde cijferingen is alleen gekeken naar de directe bestedingseffecten. Natuurlijk hebben deze bestedingen ook indirecte effecten op de lokale economie. De plaatselijke schilder, bakker, boekhandel en aannemer varen ook wel bij de aanwezigheid van de kennisbranche. Dus het werkelijke belang van de kennisindustrie voor de dertien steden is groter. Op basis van kengetallen gaat het in de onderzochte steden om 4,7 miljard euro meer dan de genoemde 11 miljard (6,5 miljard voor heel Nederland). Gerekend in banen gaat het om 48.000 meer banen dan de genoemde 210.000 (69.000 banen voor heel Nederland).

Meer informatie over alle cijferingen is te vinden in het onderliggende onderzoeksrapport 'Kennis als economische motor, het ruimtelijk-economisch effect van hoger onderwijs op de Nederlandse grote steden', dat in opdracht van Kences is uitgevoerd door dr. W. Manshanden van TNO Innovatie en Ruimte.

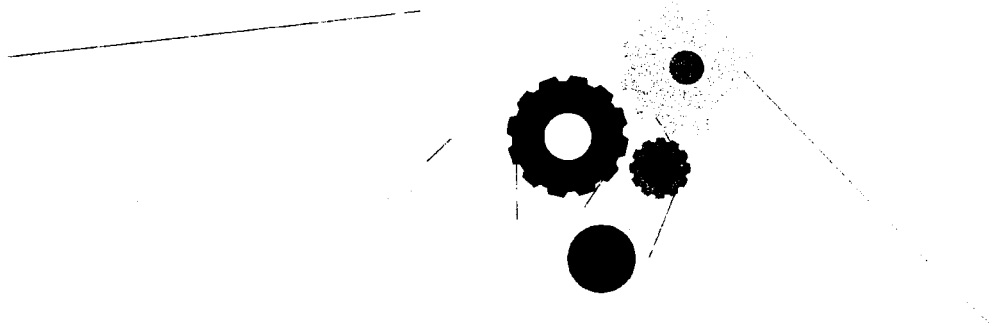

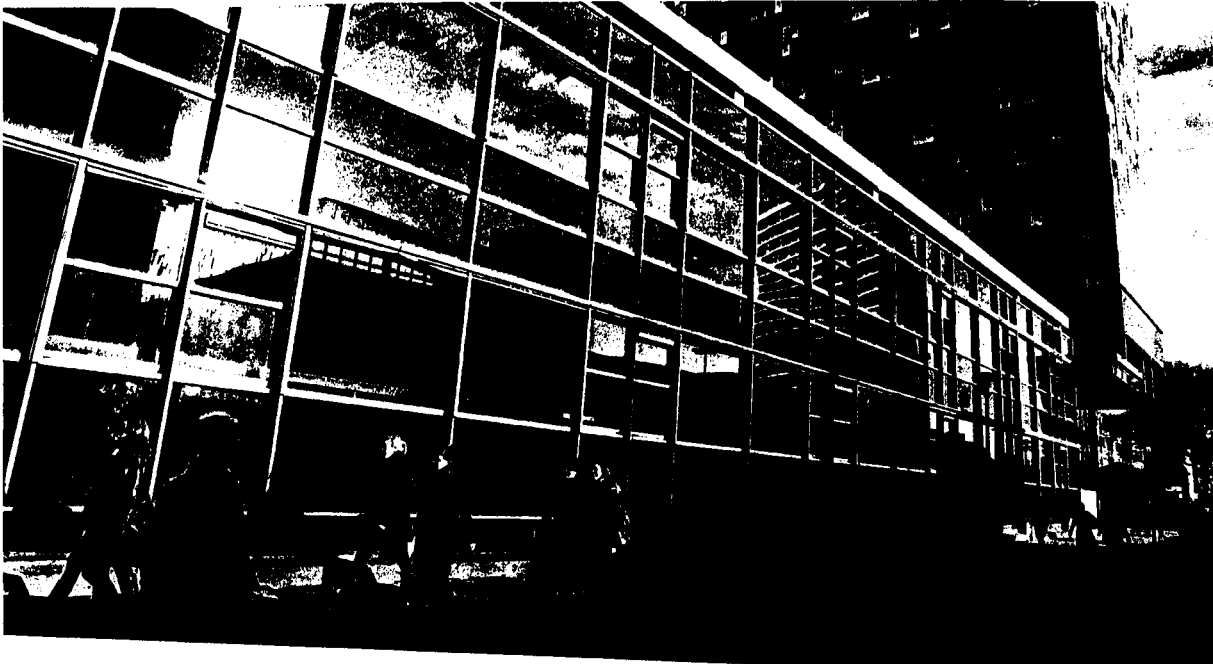
SCOREN VOOR OPEN DOEL

Het is helder. Studentensteden zouden een stuk armer en saaier geweest zijn zonder hoger onderwijs. En echt niet alleen vanwege het uitbundigere uitgaansleven. Maar vooral omdat hoger onderwijs - en met name de universiteiten - als een magneet werkt op innovatieve bedrijven en op publiek en privaat gefinancierde onderzoeksinstituten. De gebundelde aanwezigheid van professoren, wetenschappers, studenten, onderzoeksinstituten en bedrijven maakt het gemakkelijk om mensen en kennis uit te wisselen. De clustering veroorzaakt een spin-off met een aantoonbare meerwaarde. Het effect van deze spin-off wordt structureel als afgestudeerden blijven wonen en werken in de regio. Feit is dat kennisclusters fungeren als krachtige economische motor voor een regio. Goede studentenhuisvesting is bij de ontwikkeling van dergelijke kennisclusters een onmisbare faciliterende factor.

Het is nu aan de gemeenten, ontwikkelaars, financiers, studentenhuisvesters en onderwijsinstellingen om de handen ineen te slaan en te scoren voor open doel. Investeren in het hoger onderwijs en de clustering van kennis in steden loont. Het is een investering die de regionale economische motor beter laat draaien. Daarvan plukken alle inwoners in de regio hun vruchten.

En weet dat de aanwezigheid van studenten en afgestudeerden een stad & streek gemiddeld slimmer, jonger en vitaler houdt!

KENCES, KENNISCENTRUM STUDENTENHUISVESTING

Kences is het samenwerkingsverband van acht professionele sociale studentenhuisvesters in Nederland: DUWO, Idealis, Lefier, SSH, SSHN, Stadswonen, WonenBreborg en Woonbedrijf/Vestide.

Kences organiseert structurele kennisuitwisseling tussen de aangesloten deelnemers, werkt aan innovaties op het vlak van studentenhuisvesting en behartigt hun specifieke belangen.

Kences werkt aan goed en betaalbaar wonen in vrijwel alle studentensteden. De aangesloten organisaties huisvesten in de Nederlandse studentensteden ruim 60.000 studenten, een kwart van de markt.

Studentenhuisvesting is een 'aparte tak van sport' en vergt specifieke kennis en een op maat gesneden aanpak.

MEER WETEN?

Een afspraak maken kan rechtstreeks met Vincent Buitenhuis, directeur van Kences. Hij is bereikbaar via vincent.buitenhuis@kences.nl of telefonisch via 030-2525777.

DUWO
Specialist in studentenhuisvesting

lefier
Liefde voor de stad

sshn
de studentenhuisvester in Nijmegen

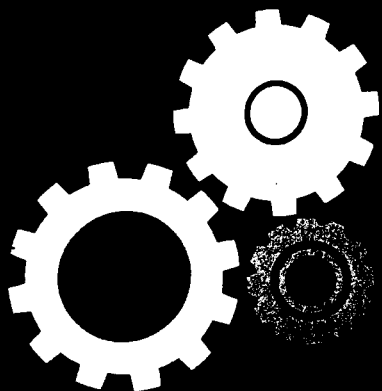

VESTIDE
KOÖPERATIE VOOR STUDENTE

WonenBreborg

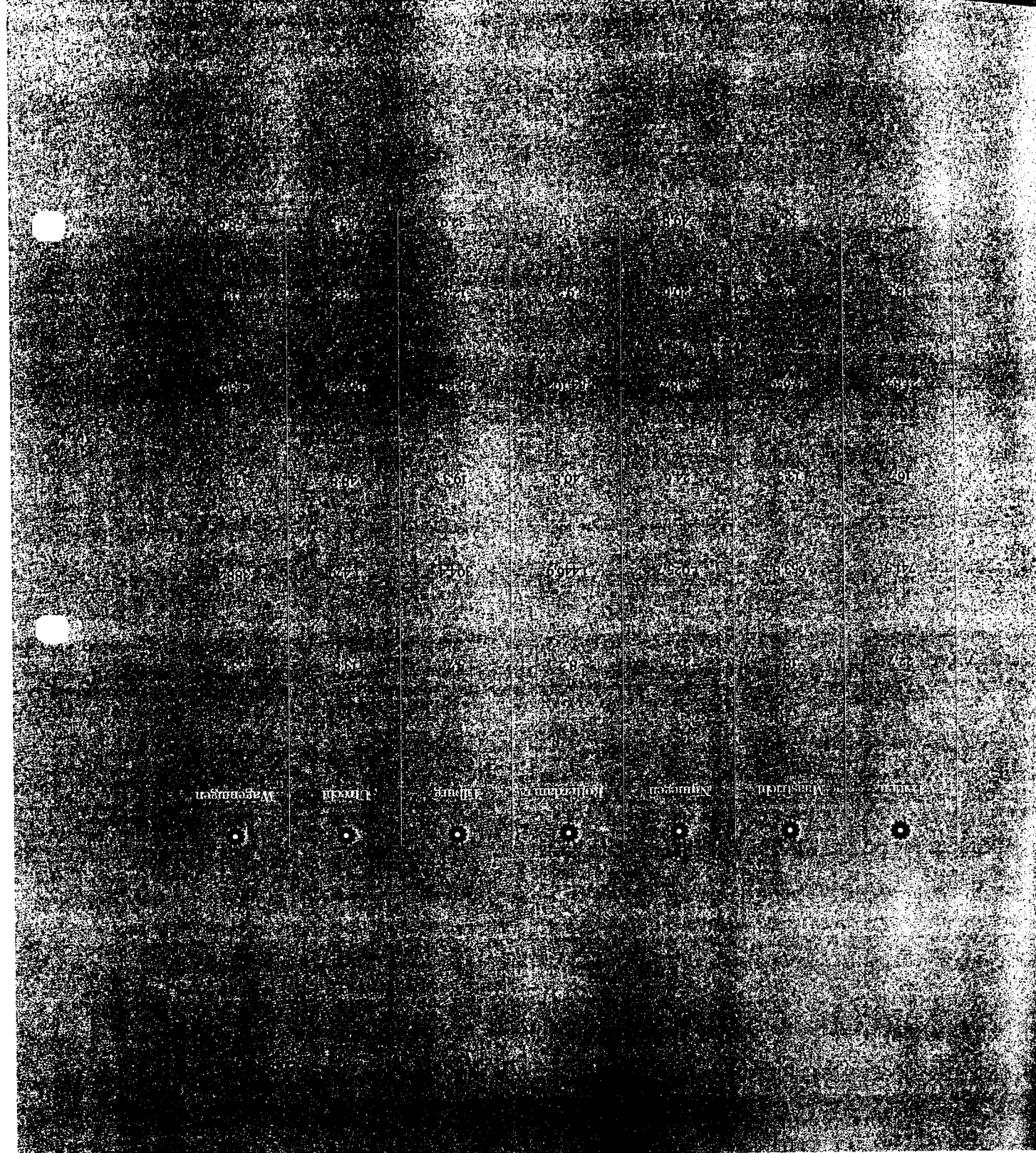
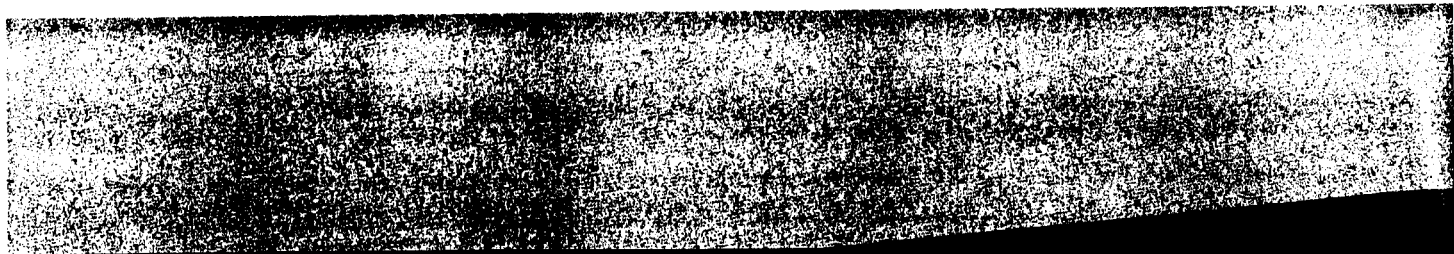
DE 13 STEDEËN UITGELICHT

	Amsterdam	Delft	Den Haag	Eindhoven	Eindhoven	Groningen
1. Hoger onderwijs (zoals gebruikt in bovenstaande onderzoeksresultaten)	100	100	100	100	100	100
2. Hoger beroeps onderwijs, wetenschappelijk onderwijs, umc's en research & development	100	100	100	100	100	100
3. Hoger beroeps onderwijs, wetenschappelijk onderwijs, umc's en research & development	100	100	100	100	100	100
4. Hoger beroeps onderwijs, wetenschappelijk onderwijs, umc's en research & development	100	100	100	100	100	100
5. Hoger beroeps onderwijs, wetenschappelijk onderwijs, umc's en research & development	100	100	100	100	100	100
6. Hoger beroeps onderwijs, wetenschappelijk onderwijs, umc's en research & development	100	100	100	100	100	100
7. Hoger beroeps onderwijs, wetenschappelijk onderwijs, umc's en research & development	100	100	100	100	100	100
8. Hoger beroeps onderwijs, wetenschappelijk onderwijs, umc's en research & development	100	100	100	100	100	100
9. Hoger beroeps onderwijs, wetenschappelijk onderwijs, umc's en research & development	100	100	100	100	100	100
10. Hoger beroeps onderwijs, wetenschappelijk onderwijs, umc's en research & development	100	100	100	100	100	100
11. Hoger beroeps onderwijs, wetenschappelijk onderwijs, umc's en research & development	100	100	100	100	100	100
12. Hoger beroeps onderwijs, wetenschappelijk onderwijs, umc's en research & development	100	100	100	100	100	100
13. Hoger beroeps onderwijs, wetenschappelijk onderwijs, umc's en research & development	100	100	100	100	100	100

DEFINITIES

hoger onderwijs (zoals gebruikt in bovenstaande onderzoeksresultaten):
 hoger beroeps onderwijs, wetenschappelijk onderwijs,
 umc's en research & development.

Wageningen

München

Frankfurt

Köln

Nürnberg

Münster

Leipzig

COLOFON

Uitgave
Kences
Postbus 85085
3508 AB Utrecht
www.kences.nl

Concept en ontwerp
DDK
www.ddk.nl

KENCES
Kenniscentrum Studentenhuisvesting

9 DECEMBER 2009
3E DRUK OKTOBER 2010

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer T. Jochems
Kences
Kenniscentrum Studentenhuisvesting
Postbus 85085
3508 AB Utrecht

Kenmerk: 201200578

Den Haag, 17 oktober 2012

Geachte heer Jochems,

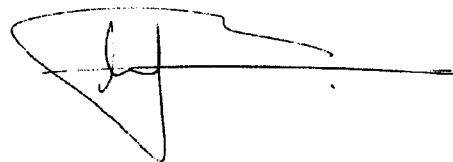
Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

Aan de informateurs, dhr. Henk Kamp en dhr. Wouter Bos
Ministerie van Algemene Zaken
Postbus 20001
2500 EA Den Haag

201200579
PORAAD

LOBO

Landelijke Oudervereniging Bijzonder
Onderwijs op algemene grondslag

Nederlandse oudervereniging
Katholiek
Onderwijs

●●● Vereniging
●●● Openbaar
●●● Onderwijs

Utrecht, 16 oktober 2012

Geachte heren Kamp en Bos,

Namens de ouders en de scholen in het primair onderwijs, willen wij u het volgende onder de aandacht brengen, als inbreng voor uw te sluiten regeerakkoord:

Allen die betrokken zijn bij het primair onderwijs (leraren, schoolleiders, schoolbesturen en ouders) werken hard om de kwaliteitsverbetering, die de afgelopen jaren is ingezet, een duurzaam karakter te geven. Continuering van die kwaliteitsverbetering vraagt om vertrouwen om te werken aan hogere onderwijsopbrengsten in brede zin, zodat elk kind zichzelf maximaal kan ontplooiën.

Wat is daarvoor nodig?

- Goede contacten tussen ouders, school en leerlingen komen de leerprestaties en de maatschappelijke ontwikkeling van leerlingen ten goede en werken door in de kwaliteit van de school. Van de politiek vragen wij om heldere en duidelijke kaders om dit partnerschap (en medezeggenschap) vorm te kunnen geven zonder verdere juridisering.
- Om kinderen en hun ouders in de toekomst goede kwalitatieve voorzieningen te kunnen blijven bieden, vormt het ontwikkelen van brede kindcentra een goed perspectief. Om de samenwerking tussen de verschillende sectoren (kinderopvang, peuterspeelzaalwerk, jeugdzorg, bibliotheek, sportvoorzieningen, etc.) te stimuleren, vragen wij de politiek de schotten tussen de stelsels van opvang en onderwijs op te heffen om zo de samenwerking te bevorderen.

Toelichting

Goed onderwijs zou een geschenk moeten zijn van de samenleving aan de kinderen. Maar zij is ook de belangrijkste investering van een samenleving in haar eigen toekomst. Onderwijs ontwikkelt de talenten van kinderen op terreinen van hoofd, hart en handen. Leren is voor elk kind van het grootste belang voor het functioneren in de samenleving. Niet alleen het leren van de basisvaardigheden taal en rekenen, maar ook sociale vaardigheden, de emotionele ontwikkeling en burgerschap. Onderwijs opent deuren, toont de mogelijkheden en leert kinderen de onbegrensde mogelijkheden achter hun horizon te zien. 'Perspectief bieden' en 'positieve levensverwachting' zijn daarin sleutelbegrippen.

De tendens van het onderwijsbeleid in de laatste jaren is dat de ruimte voor scholen om hieraan invulling te geven beperkter wordt. De eenzijdige economische benadering van het onderwijs en de noodzaak tot efficiëntie hebben het risico dat het systeem schoolbesturen, schoolleiders, leraren en ouders verkramp. Een systeem waarin voor de kinderen de deuren dichtgaan en schotten worden gezet.

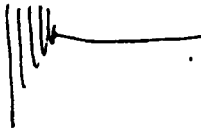

De PO-Raad en de ouderorganisaties LOBO, NKO, OUDERS & COO en VOO verwachten dat een nieuwe minister de deuren naar de toekomst opent, meer nadruk legt op de vormende taak van het onderwijs en investeert in effectieve samenwerking tussen ouders en school.

Hoogachtend,

Mevrouw mr. drs. C. Kerzee
Voorzitter PO-Raad

Mevrouw drs. R. Postma
Directeur LOBO

Mevrouw drs. L. Barbosa-Biesbroeck
Directeur NKO

De heer mr. W. van Katwijk
Directeur/bestuurder Ouders & COO

De heer B. Kollmer
Directeur/bestuurder VOO

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

PO-Raad, LOBO, NKO,
Ouders & Co, VOO
T.a.v. mevrouw mr.drs. C. Kervezee
Varrolaan 60
3584 BW Utrecht

Kenmerk: 201200580

Den Haag, 17 oktober 2012

Geachte mevrouw Kervezee,

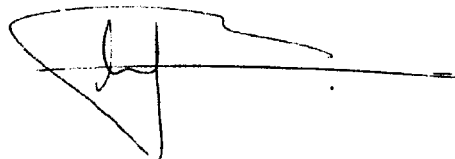
Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

Hendrik-Ido-Ambacht, 11-10-2012

Aan:
Formateurs H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Postbus 20008
2500 EA Den Haag

Onderwerp: stagnatie woningbouw en financiële positie VINEX-gemeenten

Geachte heren Kamp en Bos,

Al een aantal jaar hebben we in Nederland te maken met een economische crisis, deze crisis zorgt voor een grote stagnatie in de woningbouw. Dat geldt met name voor de aan- en verkoop van bestaande woningen alsook de productie van nieuwbouwwoningen. Op dat laatste probleem willen wij graag inzoomen.

Het Rijk heeft in de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra in 1991 de realisatie van Vinex-wijken geïnitieerd, om zo te kunnen voldoen aan de woningbehoefte in ons land en te coördineren waar deze woningen gebouwd zouden worden. De gemeenten die een Vinex-locatie binnen hun gemeente realiseren, hebben hierover afspraken gemaakt met Rijk en provincie. Als partners zijn we op basis van convenanten aan de slag gegaan met de realisatie van de woonwijken. Gronden zijn verworven, afspraken zijn gemaakt met projectontwikkelaars/aannemers/corporaties/beleggers om te komen tot realisatie van woningen, infrastructuur en voorzieningen. Wet- en regelgeving zijn gehanteerd om te komen tot goede resultaten hierbij. Gemeenten die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de plannen, hebben voor het realiseren van woningbouw forse financiële risico's genomen. Anders was en is deze woningbouwproductie niet mogelijk.

De huidige crisis is zeer langdurig van karakter: reeds vier jaar. Een crisis die met name voelbaar is op het terrein van de woningbouw. Een aantal, vaak kleine gemeenten, dreigt hiervan de dupe te worden. Reeds vier jaar lang worden woningbouwplannen aangepast aan de maatschappelijke vraag, worden herontwikkelingsplannen opgesteld en wordt geanticipeerd op de financiële veranderingen. Financiële plannen worden aangepast, forse bedragen uit de eigen gemeentelijke algemene middelen worden ingezet om het proces van woningbouwproductie niet verder te laten stagneren en om stimulansen te creëren. Hetgeen vaak ten koste gaat van andere (noodzakelijke) gemeentelijke maatregelen en voorzieningen binnen deze gemeente.

Voor een aantal gemeenten is de grens van de financiële inspanningen op dit terrein bereikt: alle gemeentelijke financiële speelruimte verdwijnt in de VINEX-locaties. Steeds meer gemeenten komen nu of binnen afzienbare termijn in financiële moeilijkheden. Deze problematiek is ook geschetst in de rapporten van deskundigen op dit gebied, zoals Deloitte ¹.

¹ Deloitte: Financiële effecten crisis bij gemeentelijke grondbedrijven

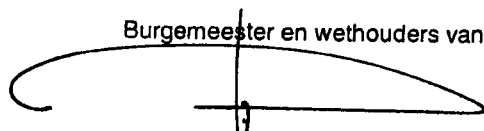
De langdurige financiële en economische crisis heeft effecten, die té groot zijn voor deze kleine gemeenten.

Wij vragen nadrukkelijk aandacht van de Rijksoverheid voor deze situatie. De VINEX-operatie is immers een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van alle overheden. De gemeenten zijn van mening dat, ook in moeilijke tijden, deze gemeenschappelijke verantwoordelijkheid tot uitdrukking gebracht moet worden. Op welke wijze dit zou moeten gebeuren, willen wij graag met u in een nader overleg bespreken.

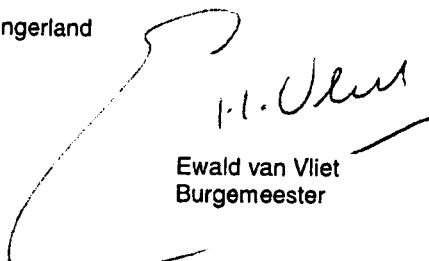
We hopen dat ons probleem voor u helder is en u hieraan aandacht wilt besteden. Mocht u een nadere inhoudelijke of financiële onderbouwing wensen dan zijn wij vanzelfsprekend bereid om die te leveren.

Met een vriendelijke groet,

Burgemeester en wethouders van Lansingerland

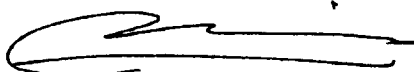

drs. ing. Ad Eijkenaar
Secretaris

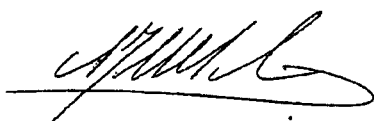
Ewald van Vliet
Burgemeester

Burgemeester en wethouders van Zwijndrecht

A.T. Kamsteeg
Wethouder

Burgemeester en wethouders van Hendrik-Ido-Ambacht

A.J.M. Martens
Secretaris

J. Heijkoop
Burgemeester

Correspondentieadressen:

Gemeente Hendrik-Ido-Ambacht
Postbus 34
3340 AA Hendrik-Ido-Ambacht

Gemeente Lansingerland
Postbus 1
2650 AA Berkel en Rodenrijs

Gemeente Zwijndrecht
Postbus 15
3330 AA Zwijndrecht

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Aan Burgemeester en Wethouders van de
gemeenten Lansingerland, Zwijndrecht
en Hendrik-Ido-Ambacht
T.a.v. Burgemeester E. van Vliet
Postbus 1
2650 AA Berkel en Rodenrijs

Kenmerk: 201200582

Den Haag, 17 oktober 2012

Geachte heer Van Vliet,

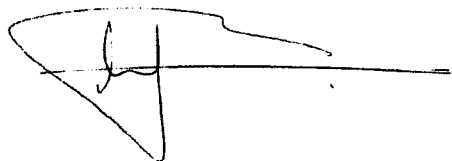
Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven,
nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons
onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

201200583

Bernard
van Leer
FOUNDATION

KINDEROPVANG

KIES VOORKINDEREN

Lange Houtstraat 2
2511 CW Den Haag
T: 070 – 3312200
E: info@bvleerf.nl

Tweede Kamer der Staten-Generaal
Drs. M. Rutte en Ir. D.M. Samson
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Den Haag, 16 oktober 2012

Betreft: Kinderopvang

Geachte heren,

Bijgaand treft u een tekstvoorstel voor het regeerakkoord. Het betreft plannen voor de verbetering van de kinderopvang in Nederland. Zodat het beleid voor de komende jaren in het teken staat van belangrijke vooruitgang voor jonge kinderen en hun ouders.

Kort samengevat bepleiten wij de volgende tekst: "De regering streeft verdere harmonisatie van voorzieningen voor jonge kinderen na. Tussen voorzieningen voor kinderopvang en onderwijs wordt grotere samenhang aangebracht. Dit maakt het mogelijk dat alle kinderen, of hun ouders werken of niet, toegang krijgen tot kwalitatief goede voorzieningen."

Bijgaande voorstellen hebben niet alleen de steun van de initiatiefnemers, de onafhankelijke organisaties de Bernard van Leer Foundation en Het Kinderopvangfonds en hun campagne 'Kies nu voor Kinderen'. De VNG en de 'kopgroep wethouders' hebben intensief meegedacht over de plannen. De plannen sluiten aan bij de richting die ook de PO-raad, de brancheorganisaties, de belangenvereniging voor ouders (BOinK) en de vakbonden voorstaan. Wetenschappers en individuele ondernemers / bestuurders uit het veld zijn nauw betrokken geweest bij de ontwikkeling van de voorstellen. Ze hebben dus een breed draagvlak.

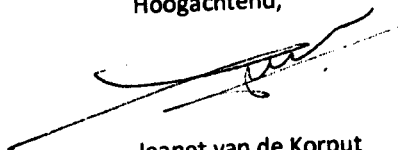
Bij uitvoering van deze plannen hoeft het budgettaire beslag de komende jaren niet toe te nemen. Dit blijkt uit een analyse van SEO die wij hebben laten verrichten (zie cijferbijlage bijgaand). Overigens geven recente cijfers aan dat het teruglopend gebruik en dus de besparingen voor 2012 en 2013 veel groter zijn dan eerder voorzien. Ons ijkpunt en dat van SEO is het budget voor 2012.

Ten opzichte van het voorziene budget voor 2012 na bezuinigingen leiden onze voorstellen (integratie van voorzieningen) tot zowel kwaliteitsverbetering, een grotere toegankelijkheid (voor alle kinderen vanaf 2-jarige leeftijd) als tot een kostenbesparing voor de ouders.

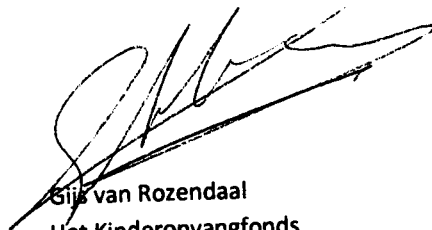
Het is aan het nieuwe kabinet en de Tweede Kamer om aan de hand van de feitelijke ontwikkelingen in 2012 en 2013 om de budgettaire kaders te bepalen. In alle gevallen leiden onze voorstellen tot verbeteringen zonder dat de kosten toenemen.

Wij bevelen ze daarom van harte in uw aandacht aan.

Hoogachtend,

Jeanet van de Korput
Bernard van Leer Foundation
T: 06 – 51054772

Gijs van Rozendaal
Het Kinderopvangfonds
T: 06 - 53816714

Bijlagen: Tekstvoorstel regeerakkoord
SEO tabellen

cc: De heer H.G.J. Kamp
De heer Drs. W.J. Bos

Bernard
van Leer
FOUNDATION

KINDEROPVANG

Tabel 2.1 Bezuinigingen in 2013 in totaal € 660 miljoen

	2012	2013
Bezuinigingen 2012		
Koppeling uren incl. uitvoeringskosten	70	70
Niet indexeren uurprijs	60	60
Aanpassing eerste en volgende kindtabel	270	325
Bezuinigingen 2013		
Verhoging eigen bijdrage	8	105
Afbouw vaste voet	5	100
Ex-ante besparing 2013 tov 2011	413	660

Bron: Brief KO 2011-9502 dd 6 juni 2011 'Kinderopvangtoeslag vanaf 2012'

Tabel 2.2 Bezuinigingen leiden tot minder gebruik van kinderopvang (cijfers in mln euro's)

	2011	effect gebruik urenkoppeling	ex ante effect overige bezuinigingen	effect gebruik overige bezuinigingen	2013
Werkgevers	911			-70	841
Overheid	2.256	-70	-590	-124	1.472
Ouders	1.171	-26	+590	-134	1.601
Totaal	4.338	-96	0	-328	3.914

Tabel 3.1 Partiële effecten terugdraaien bezuiniging 2013

	Ouders	Overheid	Totaal
terugdraaien bezuiniging	205	- 205	0
toename kosten formele kinderopvang	- 75		- 75
toename kinderopvangtoeslag	48	- 48	0
afname kosten informele opvang	22		22
loon	143		143
belasting	- 29	29	0
uitkeringen	- 6	6	0
Totaal materieel	309	- 219	90
minder vrije tijd	- 73		- 73
Totaal	236	- 219	17

Bron: SEO Economisch Onderzoek

Toelichting: + is baten, - is kosten, bedragen in miljoenen euro's per jaar

Tabel 3.2 Partiele effecten vergroten toegankelijkheid kinderopvang voor niet-werkende ouders

	Kind	Ouders	Overheid	Totaal
toename kinderopvangtoeslag		56	- 56	0
uitvoeringskosten			1	1
toename kosten formele kinderopvang		-77		-77
afname kosten informele opvang		23		23
loon	+PM			+PM
Totaal materieel	+PM	2	- 55	- 53+PM
meer vrije tijd		15	0	15
Totaal	+PM	17	-55	-38+PM

Bron: SEO Economisch Onderzoek

Toelichting: + is baten, - is kosten, bedragen in miljoenen euro's per jaar

Tabel 3.3 Partiele effecten verlaging leidster:kind ratio

	kind	buitenschoolse opvang	overheid	Totaal
kosten		244	0	244
overdracht naar overheid		-244	244	0
loon	-PM			-PM
Totaal	-PM	0	244	244-PM

Bron: SEO Economisch Onderzoek

Toelichting: + is baten, - is kosten, bedragen in miljoenen euro's per jaar

Tabel 3.4 Partiele effecten integratie VVE in kinderopvangvoorzieningen

	Kinderdagverblijven	Peuterspeelzalen	Totaal
subsidie VVE	300	- 300	0
kosten VVE	-300	300	0
Totaal	0	0	0

Bron: SEO Economisch Onderzoek

Toelichting: + is baten, - is kosten, bedragen in miljoenen euro's per jaar

Tabel 3.5 Partiële effecten integratie peuterspeelzalen in kinderopvangvoorzieningen

	Ouders	Kinderdagverblijven	Peuterspeelzalen	overheid	Totaal
kosten peuterspeelzaal			306		306
betaling peuterspeelzaal	70		-306	236	0
kosten kinderdagverblijf		-242			-242
betaling kinderdagverblijf	-242	242			0
kinderopvangtoeslag	172			-172	0
Totaal	0	0	0	64	64

Bron: SEO Economisch Onderzoek

Toelichting: + is baten, - is kosten, bedragen in miljoenen euro's per jaar

Tabel 3.6 Partiële effecten verminderen toegang tot gastouderopvang

	Ouders	Kinderdag- verblijven+ BSO	gastouder- opvang	overheid	Totaal
kosten opvang door verschuiving kinderen naar KDV en BSO		-239	203		-36
minder gebruik opvang door hogere prijs KDV en BSO		8			8
betaling kinderopvang	-28	231	-203		0
meer kinderopvangtoeslag	19			-19	0
hogere kosten informele opvang	-2				-2
minder loon	-18				-18
minder belasting en meer uitkeringen	4			-4	0
Totaal materieel	-25	0	0	-23	-48
vrije tijd	9				9
Totaal	-16	0	0	-23	-39

Bron: SEO Economisch Onderzoek

Toelichting: + is baten, - is kosten, bedragen in miljoenen euro's per jaar

Tabel 4.1 Programma 'kies nu voor Kinderen' levert per saldo € 248 miljoen op, exclusief kwaliteitseffecten

	Totaal materiële effecten	Vrije tijd	Totaal
Terugdraaien bezuinigingen 2013	90	-73	17
Vergroten toegankelijkheid kinderopvang voor niet werkende ouders	-53+PM	15	-38+PM
Leidster/kind ratio van 1 op 10 naar 1 op 15	244-PM		244-PM
Integratie VVE in KDV en BSO	0		0
Integratie peuterspeelzaal in KDV en BSO	64		64
Verminderen gastouderopvang	-48	9	-39
Totaal	297+/-PM	-49	248+/-PM

Bron: SEO Economisch Onderzoek

Toelichting: + is baten, - is kosten, bedragen in miljoenen euros per jaar

Tabel 4.2 Baten van programma 'Kies nu voor Kinderen' komen terecht bij ouders

	Kind	Ouders	overheid	Totaal
Terugdraaien bezuinigingen 2013		236	-219	17
Vergroten toegankelijkheid kinderopvang voor niet werkende ouders	+PM	17	-55	-38+PM
Leidster/kind-ratio van 1 op 10 naar 1 op 15	-PM	0	244	244-PM
Integratie VVE in KDV en BSO		0	0	0
Integratie peuterspeelzaal in KDV en BSO		0	64	64
verminderen gastouderopvang		-16	-23	-39
Totaal	+/-PM	237	11	248+/-PM

Bron: SEO Economisch Onderzoek

Toelichting: + is baten, - is kosten, bedragen in miljoenen euros per jaar

Bernard
van Leer
FOUNDATION

KINDEROPVANG

KIES VOOR KINDEREN

TEKSTVOORSTEL REGEERAKKOORD 2012 -2016

Geef alle kinderen kansen

De regering streeft naar een verbetering van de kwaliteit van de kinderopvang en naar meer samenhang bij de inzet van de middelen voor kinderopvang. Daarom richt de regering zich onder andere op een versterking van de werking van de motie Van Aartsen / Bos uit 2005.

Daartoe stimuleert zij enerzijds de samenwerking tussen kinderopvang en primair onderwijs om te komen tot brede dagarrangementen (met doorgaande ontwikkelijnen voor kinderen van 0-12). De gemeenten krijgen een belangrijke regierol om te komen tot kindcentra met goede pedagogische kwaliteit.

Anderzijds wil de regering komen tot een harmonisatie van de middelen en de regelgeving van voorzieningen op het gebied van kinderopvang, peuterspeelzalen en VVE. In samenhang hiermee wil zij op den duur alle kinderen tussen eerst 2 en later 1 en 4 jaar recht geven op minimaal vier dagdelen kinderopvang conform de Wet Kinderopvang en alle kinderen tussen 4 en 12 jaar recht op minimaal twee dagdelen BSO.

Goede voorzieningen voor jonge kinderen dragen namelijk bij aan een betere toekomst voor Nederland. Integrale voorzieningen voor kinderopvang, educatie en gezinsondersteuning bieden de beste voorwaarden voor sociale inclusie en respect voor diversiteit. De inzet op kwaliteit moet generiek zijn en dus alle voorzieningen betreffen. Om alle kinderen gelijke kansen te kunnen bieden moet binnen een breed ontwikkelingsgericht aanbod speciaal

---

aandacht worden besteed aan taalontwikkeling. De kwaliteit van voorzieningen kan voortdurend worden verbeterd door te investeren in de – opleiding van – pedagogisch medewerkers. Door de ouders te stimuleren minstens vier dezelfde dagdelen kinderopvang te benutten en twee dezelfde dagdelen buitenschoolse opvang, wordt de stabiliteit van de groep bevorderd. Dat komt de opvoedingsmogelijkheden, inclusief taalvaardigheid, ten goede. Voor de arbeidsmarktkansen en perspectieven van ouders van jonge kinderen zijn toegankelijke, flexibele en hoogwaardige kindcentra van het grootste belang. Kwalitatief goede gastouderopvang kan een welkome aanvulling op het aanbod en de keuzemogelijkheden van ouders zijn.

Daarom streeft de regering in de komende kabinetsperiode naar:

1. Stimulering van de samenwerking tussen kinderopvang (KDV en BSO) en basisonderwijs om te komen tot brede dagarrangementen met doorlopende ontwikkelingslijnen voor kinderen (kindcentra voor kinderen van 0-12);
2. Harmonisatie van de regelgeving van de voorzieningen voor kinderen van 0-4 (kinderopvang (KDV), peuterspeelzalen en programma's voor vroeg- en voorschoolse educatie), inclusief de financiële tegemoetkoming aan de ouders;
3. Het vergroten van de regierol van de gemeenten om te komen tot kindcentra met goede pedagogische kwaliteit, uit te werken in het Bestuursakkoord met de VNG;
4. Het toegankelijk maken van kinderopvangvoorzieningen voor alle kinderen vanaf hun tweede jaar; alle ouders (werkende en niet-werkende) krijgen recht op kinderopvangtoeslag voor minimaal vier dagdelen

---

kinderopvang tussen 2 en 4 jaar en voor minimaal twee dagdelen
kinderopvang tussen 4 en 12 jaar.

5. Om te komen tot goede, pedagogisch verantwoorde gastouderopvang kan deze alleen nog worden verzorgd vanuit de formele kinderopvangorganisaties. Daardoor wordt de gastouderopvang teruggebracht tot 10% van het kinderopvangbudget en worden maatregelen genomen om ongewenst gebruik (opa en oma vergoeding) tegen te gaan.

Bernard
van Leer
FOUNDATION

KINDEROPVANG

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Mevrouw J. van de Korput
Bernard van Leer Foundation en
De heer G. van Rozendaal
Het Kinderopvangfonds
Lange Houtstraat 2
2511 CW Den Haag

Kenmerk: 201200584

Den Haag, 17 oktober 2012

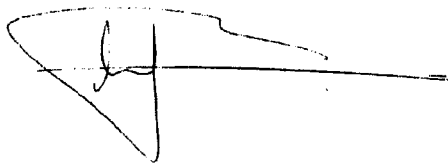
Geachte mevrouw Van de Korput,
Geachte heer Van Rozendaal,

In goede orde ontvingen wij een afschrift van uw brief die u aan de heren Rutte en
Samsom deed toekomen.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

Formatie team
 p/a Tweede Kamer
 Postbus 20018
 2500 EA Den Haag
 T.a.v. de heren Informatie

Leusden 16 oktober 2012

Betreft: Is de ABNAMRO weer de oplossing?

Geachte heren,

Al enige tijd loop ik met het idee rond u een brief te schrijven met een aantal gedachtes en ideeën of stellingen. Ik heb daarbij niet de illusie dat ze een daadwerkelijke bijdrage in uw huidige discussie zouden kunnen vormen. In het maximale geval zijn het suggesties, die u mogelijk zouden kunnen helpen bij het zoeken en vinden van lange termijn oplossingen voor vraagstukken die voorliggen. Ik vond het in ieder geval de moeite waard dit op te schrijven, in de hoop en de verwachting dat u deze brief in ieder geval minimaal zult lezen. U wordt op dit moment gesteld voor vraagstukken die allemaal structureel en fundamenteel en dus zeer ingrijpend zijn. Daarover heen komt nog het gegeven dat wij zoals afgesproken aan forse begrotingseisen moeten voldoen. *(Even tussendoor, dit soort normen is niet nieuw! Want hadden wij niet ooit de zgn. Zijlstra-of Zalm-norm?)* Maar het voldoen aan deze normen stelt ons voor grote uitdagingen. En hierbij wringt m.i. de schoen! De factor tijd veroorzaakt druk, op zichzelf.

Een opmerking vooraf. Mijn eigen politieke kleur wil ik hierbij proberen te elimineren. Ik ben blij met de uitslag van de verkiezingen. Er zijn nu door de kiezer duidelijk twee blokken gekozen. U moet het nu samen doen. Persoonlijk had ik nog liever gezien dat er een dusdanige verkiezingsuitslag uitgekomen zou zijn dat er sprake zou kunnen zijn van of een links of een rechts kabinet. Ik hou niet van het compromismodel. Dit wordt m.n. veroorzaakt door het enorm versnipperde politieke landschap in Nederland, maar dat is op dit moment een gegeven, een randvoorwaarde.

Even terug in de tijd. In de afgelopen 10 jaar hebben wij volgens mij 5 kabinetten gehad! Oorzaak het politieke landschap. Dus de politieke levensduur van een kabinet is kort. De maatregelen die genomen moeten worden zijn allemaal fundamenteel en dus voor de lange termijn. Een tegenstrijdigheid! Volgens mij zei mevr. Sap nog niet zolang geleden in een dergelijk kader: "De regering moet maatregelen nemen met een effect over de normale zittingsperiode heen." Een grote waarheid, maar daarbij ging zij nog uit van een periode van normaliter 4 jaar.

Ik noem een aantal van de problemen die op afzienbare termijn in ieder geval een politieke keuze behoeven:

- Het begrotingstekort moet teruggebracht worden binnen de afgesproken normen.
- Er moeten maatregelen genomen worden die de economische groei stimuleren. Ook het IMF begint zich hierin te roeren. En laten we in deze ook de multiplierwerking niet vergeten. Te veel bezuinigen zorgt eerder voor een sterkere krimp dan groei
- De problematiek van de bevoegdheden binnen Europa o.a. in verband met het in stand houden van de Euro.
- Saneren in de kosten van de diverse (semi)overheden door het doorvoeren van proces-resp. systeemwijzigingen. Minder provincies, waterschappen etc.

- Hervorming van het pensioenstelsel
- Het op gang brengen van de huizenmarkt
- De flexibilisering van de arbeidsmarkt
- Het onder controle houden van de kosten van de zorg
- De bezuinigingen bij defensie
- Ontwikkelingshulp
- De problematiek van de klimaatbeheersing en de energievoorziening
- En vele andere.

Het is mijn overtuiging dat de huidige mondiale crisis in eerste aanleg ontstaan is vanuit de bankencrisis. In die tijd heeft de toenmalige minister van financiën Bos zich terecht genoodzaakt gezien de ABNAMRO te redden en daarmee het financiële stelsel in stand te houden, voor in totaal bijna € 31 miljard. Ooit zal deze bank weer geprivatiseerd worden. Onze pensioenfondsen hebben enorme reserves.

Nu mijn suggestie:

Laat de staat de aandelen ABNAMRO, al dan niet tijdelijk, onderbrengen bij de Nederlandse pensioenfondsen tegen de nominale waarde of de historische koopprijs. Desnoods met een terugkoopverklaring op termijn. Hiermee wordt voldaan aan de eisen van de EU en tegelijkertijd tijd gekocht om breed gedragen en structurele oplossingen voor de geschetste problemen te vinden.

Stel een, politiek onafhankelijk, adviesorgaan samen dat een lange termijn, ofwel strategie, voor de NV Nederland zou moeten gaan opstellen. Dit orgaan zal met aanbevelingen moeten komen om te komen tot een degelijke economische groei. Welk aanbod zullen wij op welke markten moeten gaan richten. Daarna moet de politiek keuzes maken.

Versterk in dit verband de rol van het Ministerie van Economische zaken, in het vertalen van de strategie van de NV Nederland naar internationale activiteiten. Immers de economische groei zal in ons geval toch voor een belangrijk deel uit het buitenland moeten komen.

Probeer de goede kanten van het Poldermodel nieuw leven in te blazen. Niet in de laatste plaats omdat dit ook voor politieke continuïteit kan/ zal zorgen. Dat is in ons aller belang en heeft ons destijds een goede concurrentiepositie en dus economische groei gebracht.

Formeer een onafhankelijk adviesorgaan dat een advies moet gaan uitbrengen met betrekking tot de rol van Europa. Welke bevoegdheden gaan we in welk tempo, onder welke voorwaarden, overhevelen. Uiteindelijk is dit onvermijdelijk, en niet alleen in verband met de Euro.

De schuldenlast in bepaalde Zuid-Europese landen is fors en bezuinigingen zijn daar zeker noodzakelijk en dienen uiteraard gekoppeld te worden aan structurele hervormingen. Echter de maatregelen op zichzelf zorgen voor een enorme burgerlijke ongehoorzaamheid en protest. En vormen op zichzelf wederom een economische rem. Deze vormt ook mondiaal een bedreiging. Geef dit soort landen een ander tijdschema, niet in de laatste plaats voor politieke rust in die landen. Laat Europa komen met maatwerk per land. Te vergelijken met het regiobeleid las bijvoorbeeld De Reeschaven. Geef het IMF een grotere rol in deze. Maak een Marshal plan II. Daarbij zal een sanering in de schulden uiteindelijk onvermijdelijk zijn. Oproep: Wees duidelijk en vooral eerlijk in de stappen die daarin gezet moeten of gaan worden.

Bekijk de bezuinigingen op defensie ook in Europees verband.

Tot slot.

Al schrijvende merk ik enerzijds dat er nog tal van ideeën bij mij opkomen en anderzijds toch een rust bij mij binnenkomt vanwege het feit dat ik u dit heb geschreven. Daarom zal ik het hierbij voorlopig laten.

Veel sterkte in het huidige formatieproces.

Met vriendelijke groet,

**Jos van Koelen
Hohorstlaan 18
3833 BC Leusden
033-4323516
06-10222019**

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer J. van Koelen
Hohorstlaan 18
3833 BC Leusden

Kenmerk: 201200586

Den Haag, 17 oktober 2012

Geachte heer Van Koelen,

Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

E.h.n. dhr. W. Bos

201200587

/ KIEM

Aan de onderhandelaars namens VVD en PvdA,
de heren Mark Rutte en Diederik Samsom
Postbus 20008
2500 EA Den Haag

12DB.B006

Amsterdam, 11 oktober 2012

Geachte heer Rutte en Samsom,

Met de taak om een nieuw regeringsbeleid voor de komende vier jaar vorm te geven rust op uw schouders een zware verantwoordelijkheid. Ruim twee weken onderhandelen heeft u er nu opzitten. Veel aandacht is daarbij uitgegaan naar financiële onderwerpen, om Nederland de crisis uit te loodsen. Niet ten onrechte, vindt ook FNV KIEM. Het is immers van groot belang om de staatsfinanciën op orde te brengen en te investeren in duurzame economische groei.

Toch zijn er ook andere belangrijke keuzes met elkaar te maken in de Stadhouderskamer. Zoals over de toekomst van de culturele en creatieve sector in Nederland. Een sector die niet alleen een grote economische en maatschappelijke waarde vertegenwoordigt, maar ook kleur geeft aan de reputatie van Nederland in de wereld. Een sector die zware tijden doormaakt, maar tegelijk bomvol talent en potentie zit om Nederland versterkt en vernieuwd uit de crisis te laten komen.

Om dat potentieel aan te boren is slim kabinetsbeleid nodig. Beleid dat kritisch kijkt naar elke uit te geven euro, om vervolgens keuzes te maken die zich op langere termijn dubbel en dwars terugverdienen: in economische kracht, in innovatie, in internationale reputatie. Wij helpen u graag de voorwaarden te schetsen die nodig zijn om dat beleid te laten floreren.

Geef talent weer een kans

Je zal maar behept zijn met creatief talent, anno 2012. De academies en productiehuizen zijn grotendeels wegbezuinigd. Een startersregeling om je talent te ontplooien is er niet meer, evenmin als beurzen en stipendia. Ook instellingen waar je je werk kan presenteren zijn gesloten.

Zonder talentontwikkeling schiet Nederland zichzelf echter in de voet. Onze toonaangevende internationale positie is te danken aan investering in talent. Als we niet continu blijven investeren in de basis hebben we over tien jaar geen top meer. Draai dus de te ver doorgevoerde bezuinigingen op de ontwikkeling van onze creatieve talenten terug.

Stimuleer creatief ondernemerschap

Cultureel ondernemerschap, dat verwacht de overheid sinds enige jaren van kunstenaars en creatieven. Financieel zelfstandig en zelfbewust zaken doen op de culturele markt. Op zich een aantrekkelijke gedachte, die helaas echter niet geschraagd wordt door huidig of voorgenoemen overheidsbeleid. Het ontbreekt aan positieve prikkels om ondernemerschap in de sector te stimuleren. Focus het topsectorenprogramma van het ministerie van LEI bijvoorbeeld meer op de start-ups en zelfstandigen binnen de "creatieve industrie". Die zorgen voor veel meer creatieve dynamiek binnen de sector dan de nu omarmde grootbedrijven. Zet de invoering van de vernieuwde Thuiskopieregeling - die vanaf 2013 musici en auteurs eindelijk een redelijke vergoeding voor hun werk belooft te gaan geven – onverkort door. Stimuleer particuliere investeringen in de vaderlandse filmindustrie, door een taxshelter in te voeren zoals ons omringende landen al lang kennen. Een voorziening waarmee veel (top)talent voor de Nederlandse filmindustrie te behouden is.

En – niet in de laatste plaats – leer creatief talent hoe te ondernemen. Zorg dat ze gebruik kunnen maken van scholing en begeleiding, via het Besluit bijstandsverlening voor zelfstandigheden (Bbz). Met het wegvallen van de startersregeling WWIK is dat de geëigende en hoogstnodzakelijke steun in de rug die creatief talent nodig heeft om cultureel ondernemer te worden.

Bescherm de positie van zelfstandigen

Met een meerderheidsaandeel van 55% vormen zelfstandigen de kurk waar de creatieve sector op drijft. Voor een groot deel zijn dat creatieve professionals, die bewust gekozen hebben voor het zelfstandig ondernemerschap. Ze lopen ondernemersrisico's, waarbij resultaten nooit gegarandeerd zijn: een creatief proces leidt immers niet standaard tot een te gelde te maken product. De ureninspanning moet dus centraal staan bij beoordeling van het ondernemerschap en niet de gemaakte winst. Invoeren van een winstcriterium voor zelfstandigen gaat alleen werken bij massaproductie, grootverdieners en snelle groeiers. Behoudt dus vooral het bestaande fiscale urencriterium en pas dat zo aan dat de ureneis ook haalbaar is voor starters en parttimers. Dat voorkomt voor veel creatieve zzp'ers, die winst maken doorgaans niet voorop stellen, dat ze er duizenden euro's op achter uit gaan.

En dan nog zo'n dreigende financiële strop voor zzp'ers: het afschaffen van de arbeidskorting. Dat kost een doorsnee zelfstandige zo'n 600 à 800 euro per jaar. In een markt waarin de marges uiterst klein zijn en veel zelfstandigen nu al niet eens geld hebben voor een arbeidsongeschiktheids- en pensioenvoorziening is dat een onverantwoorde aderlating.

Oog voor schrijnende effecten van bezuinigingen

De cultuurbezuinigingen hebben velen in de sector hard getroffen. Juist ook komende maanden zal menig musicus, theatermedewerker, danser, muzikleraar of omroepmedewerker op straat komen te staan. Voor hen moet een nieuw perspectief komen. Omscholing dus, waarvoor geld maar ook een ontheffing van de sollicitatieplicht nodig is. Een nieuw kabinet moet dit mogelijk maken. Een verantwoordelijke overheid is immers bereid om de pijnlijke gevolgen van de eigen beslissingen onder ogen te zien en op te vangen.

..3

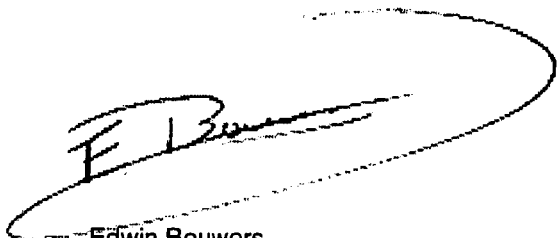
Onder de gezelschappen en instellingen die hun deuren moeten gaan sluiten zijn er ook die wel degelijk positief beoordeeld zijn door het Fonds Podiumkunsten. Ze moeten opdoeken omdat de geldpot leeg is, ondanks hun kennelijk belangrijke bijdrage aan de cultuur in Nederland. Dat onlogische bijeffect van de bezuiniging moet gerepareerd worden. Dat kan al met een bedrag van 15 miljoen euro.

Even schrijnend is de positie van de medewerkers van muziekscholen en centra voor de kunsten die de zogenaamde 'B3-status' hebben. Bij ontslag – en dat is voor velen een reëel vooruitzicht - dreigen zij tussen wal en schip te geraken. De werkgever mocht nooit subsidiegeld reserveren om ontslaguitkeringen mee te kunnen bekostigen en het UWV betaalt niet omdat de B3-instelling nooit premie betaald heeft. Een nieuw kabinet moet mogelijk maken dat deze instellingen toch kunnen overstappen naar het UWV, zonder dat er extra kosten in rekening worden gebracht.

Kortom, geachte heer Rutte en Samsom, het is tijd om de vraag op de onderhandelingstafel te leggen wat Nederland wil met cultuur en met zijn ontluikende creatieve sector. Is cultuur slechts een kostenpost? Moet creatief talent het maar zelf uitzoeken? Of kiest het nieuwe kabinet er uit welbegrepen eigenbelang voor om met slimme investeringen de kracht van de culturele en creatieve sector optimaal te benutten. Om economisch te groeien, ons innovatief te ontwikkelen, maatschappelijk te binden en internationaal aan de top te blijven.

Aan u de keuze. Wij wensen u alle sterkte en wijsheid toe.

Namens de 35.000 leden van FNV KIEM,
met vriendelijk groet

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'E. Bouwers', is written over a large, faint, oval-shaped watermark or background mark.

Edwin Bouwers
Voorzitter FNV KIEM

Cc: de informateurs, de heren Henk Kamp en Wouter Bos

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer E. Bouwers
FNV KIEM
Postbus 9354
1006 AJ Amsterdam

Kenmerk: 201200588

Den Haag, 17 oktober 2012

Geachte heer Bouwers,

In goede orde ontvingen wij een afschrift van uw brief die u aan de onderhandelaars namens VVD en PvdA deed toekomen.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

Adry de Jong-Jansen
Buro v. Maatsch. Dienstverlening
Paukenstr. 33
5402 HH Uden

201200589

Dhr. W. Bos
Ex-Minister
p/a Tweede Kamer PvdA
P. 20018
2500 EA Den Haag

Uden, 16-10-'12

Zeer Geachte Heer Bos,

Even ter herinnering: tijdens uw Ministerschap stuurde ik U nogwel eens het een en ander betr. onze onderzoeken op allerei gebied, daar wij werken ter opbouw van een werkelijk levende Mij.

Bij uw afscheid als Minister stuurde ik U die kaart met de rode roos. Waarop uw antwoord, wat ik ter bewaring heb, het gaf ook aan waar de PvdA x voor staat.

In verband met de verkiezingen zond ik bijgaande rapporteringen van een uitgebreid onderzoek naar de Tweede Kamerfracties. Maar hélaas door toedoen v.d. huidige slechte postbestelling kwam het ongestempeld dgn later weer retour en ontvingen de politici het pas in de Tweede Kamer toen zij op verkiezingstour waren.

Daar ik het in haast op papier zette, daarbij reuma etc. is het een slordig geheel geworden en had ik het liever in een mooie rapportering met meer ruimte tussen de onderwerpen gezonden.

Nu de inhoud ervan:

Ik hoorde U een tijdje geleden via de TV zeggen; dat men buiten landsgrens misschien wel minder ziektekosten premie betaalt, maar dat men veel extra's moet betalen.

Heer Bos maar indien zij niet ziektzijn hebben zij dan ook niets extra te betalen.

Heer Bos daar ik er zelf mee te maken heb gehad en ik daar uitgebreid werd voorgelicht is het daar op verlei gebied v.d. gezondheidskosten veel goed koper. Vooral voor Staatskas ook.

Dan nog dat de Medische Reguliere Geneeskunde vele tientallen jaren achter loopt bij de omliggende landen tot in Amerika toe. Dagelijks hoor je de verbazing over Nederland.

Bij een algemeen onderzoek verwondde mij een Arts in het ziekenhuis hier. Het werd ontkent. Bij herhaalde melding de volgende dag v.d. gevolgen werd het ontkent. De volgende dag 's nachts met medewerking van een andere Arts werd met spoed de operatiekamer in het Btl ziekenhuis klaar gemaakt, ander had ik U nu niet meer kunnen schrijven en niet zoveel kiezers voor de PvdA naar de stembus gekregen

Dagelijks verneem ik ernstige fouten van allerlei ziekenhuizen. Het is zo jammer dat Politici tijdens de verkiezingen uitgingen v.d. Rekenkamer, die enkel berekenen dat ouderen langer in leven blijven en er daarom meer ziektekosten zullen zijn, ook vele scootmobiels en allerlei andere middelen. En dat is niet zo die komen er door de onvolledige Medische studie. Vanuit Amerika de zelfde roep dan wij hier Te stoppen met het woord vergrijzing alsof het een sukkelend tijdperk is.

Een nwe levensfase met meer rust en tijd voor fijne dingen en kun je qua het lichamelijke zelfs gezonder worden.

Zoals ik in bijgaande rapportering ook aanhaal, wanneer er in medische en andere opleiding enkel mensgericht studenten worden aangenomen.

Heer Bos lees vooral daarin de fraude, fouten worden door Specialisten niet eens aan de huisartsen gemeld.

Bl. 2 behorend bij schrijven dd. 16-10-'12 v. Adry de Jong-Jansen

Ik zou U honderden ernstige gevallen op kunnen noemen op elk gebied.

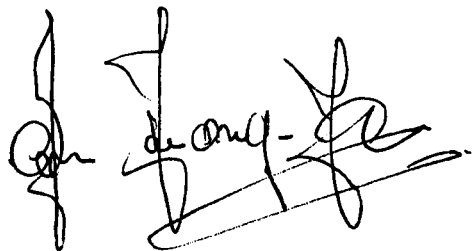
Overal in ^{de}Nederland betreffend.

Hier wordt het volgend jaar een nw. ziekenhuis geopend Bernhoven een sa-
mengaan al eerder met het ziekenhuis in Veghel en Oss. De nieuwste snuffjes
stellen zij ten toon, betr. gespreksgroepen voor klienten eerder, sport
vanuit het ziekenhuis geregeld en zelfs een vriendenclub vanuit de samen-
leving met als voorzitter de vroegere directeur v.d. Amerikaanse fabriek
de Emi. Ik belde hem kortgeleden ofdat hij op de hoogte was van hetgeen
daar binnen in het ziekenhuis plaatsvindt en de dagelijkse ernstige klach-
ten van mensen die je overal hoort in de samenleving het gesprek v.d. dag
omdat er ook onnodig overlijdens mee te maken hebben.

Ik probeer al vanaf voorjaar een geval bij de Directie te behandelen en-
kel een exuus, zij onttrekken zich er steeds aan.

Heer Bos ik wens U in de formatie veel succes en sterkte ik bid ervoor.
Ik zeg doorlopend in de sa menleving waar gewoonlijk in Nederland nega-
tief gesproken wordt, dat ik zo graag een ommekeer naar het positieve zou
zien o.a. hoe of we meedenken en doen ter oplossing v.d Staatsschuld.
En ofdat zij weten dat de grootste onkostenkost betr. de gezondheid is on-
ze Nederlandse Burgers die al vele jaren internatonaal ^{negatief} als nr1 op die
lijst staan waarvan de burgers het slechtst thuiszijn in de gezondheidszorg
van zichzelf en zich het slechtst onderhouden.

Heer Bos hartelijk gegroet er was geen rozenkaart voorradig in de winkel.

15b

SPOED, gezien dat U in de verkiezingstijd zit.

Adry de Jong-Jansen
Buro v. Maatsch. Dienstverlening
Paukenstr. 33
5402 HH Udem

Gezien 2 slepende
vingers en de haast
waarmee, gezien 12
sept. een zeer slordig
geheel, excuses.

Fractievoorzitters en alle Ledem
Tweede Kamer
P. 20018
2500 EA Den Haag

Onderwerp: Gezondheidszorg
Werkelijke oorzaak
Werkelijke oplossing

Uden, 16-08-'12

Geachte Dames en Heren,

Allereerst mijn functiomenen van waaruit:

Het vanuit de ander denkend, vanuit de volledige acceptatie v. ieder ander als mens zonder bevooroordeeling, zonder uitzondering, dit ter controle v. je eigen waarneming. Want vanuit de enkel verstandelijke redenering wordt nooit de ^{werkelijke} juiste oorzaak zichtbaar, dus ook niet de juiste oplossing.

Weel wordt er in de media, zoals ook bij U, gesproken over bezuiniging betr. de gezondheidskosten die onnodig schrikbarend hoog zijn. Buiten slechts 1 d. Specialist slaat iedereen, ook U allen, de plank volledig mis.

Ook U mw. Pia Dijkstra, in de Tweede Kamer gekomen vanuit de TV-ziekenhuis-programms. Waarin ik veel fouten constateerde en 3 ziekenhuizen en 1 verpleegtehuis waarvan de Directie me kortgeleden bedankte met de mededeling daarbij, dat de verandering direct in zou gaan.

Mw. Dijkstra, U zei kortgeleden in Nieuwsuur tegenover een andere Politica dat ouderem zouden moeten gaan sparen om v.d. nieuwste apparatuur gebruik te kunnen gaan maken. Het gebruik daarvan is geheel niet nodig, lees mijn gehele verdere verslag wat vooral preventie inhoud. Gezinsbijdrage kan dan in het geheel verdwijnen, of zeker sterk verminderd. Eigen-

Wat moet er gebeuren:

Dit betr. de Burgers, Medische-verplegende-en verdere zorgopleidingen, verpleeg-en ouderentehuizen, ziekenhuizen, zorghotels, schoonmaakbedrijven, en niet te vergeten de pharm.- en Farm. Industrie, Maatschappelijkwerk, Verzek. Voeding, Supermarkten.

De Burgers:

Al vele tientallen jaren behoort Nederland Internationaal tot de negatieve landenlijst waarop zij als nr. 1 staat. Waarvan de Burgers het slechtst tusszijn in de gezondheidszorg van zichzelf en zichzelf in deze dan ook met slechts t verzorgen.

Ik ging op onderzoek uit op allerlei plaatsen ook in winkels.

In een goed contact het beste resultaat, doordat men niet weet dat het een onderzoek betreft, soms vroeg ik iemand om raad.

Het was schrikbarend in het geringste niet thuis. Ook antwoorden als "Daar zijn wij burgers toch niet in thuis", of "De Overheid moet in deze maar voor ons zorgen". Deze antwoorden ook wanneer je hen attendeerde op voorlichtingen in deze.

Typisch, hoe hoger het IQ hoe slechter erim thuis. Hoe hoger het inkomen hoe minder doorgaans ook met ziekzijn te maken, Vaderlandsliefde: Gemietem v. luxe,

Wat moet erin deze gebeuren:

Enkel EBBO, het ontbijtje op school en daarbuiten door de GGD, en het appeltje op school, dit alles wat heel veel geld kost, zet geen zoden aan de dijk.

In voedlichtingen ontbreekt het belangrijkste.

Ben lesprogram, vooral op de Basisschool, moet er plaats gaan vinden. En dan niet door een leerkracht die wat opsomt uit een boekje, maar goed thuis is in de gezondheidszorg van zichzelf.

En niet zeuren Leerkrachten gezien zich al te houden hebben aan zoveel Wettelijke regels. Want deze les bevordert een goed functioneren v.d. leerlingen, sfeer, wa ardoor tijdwinst. Leerkrachten behoren memsgericht te zijn,

Bl. 2 behorend bij schrijven dd. 16-08-'12 v. Adry de Jong-Jansen.

want anders is er geen contact met de leerlingen en komt het ook niet goed over. Lage cijfers ontstaan nogal eens door de Leerkrachten die dit niet zelf in de gaten hebben.

Maar zo ook het ontstaan van gezondheidsklachten bij kinderen en daardoor ook ziektekosten voor ouders en Staatskas.

En wordt het kind ten onrechte met een soort AD bestempeld en jaren z.kosten

De huisarts het ook niet in zijn opleiding en bijscholing gehad te hebben, schrijft een medicijn voor. En zo wordt de hersenbeschadiging geboren.

Er moet in deze een Wet tot stand komen, dat men niet met de opleiding op de Pako kam start, ook niet Universitair wanneer niet mensgericht te zijn. Want kinderen en jongeren kunnen hier niet de dupe van worden. Je treft ze daardoor anders, later nogal eens in verkeerde studies en beroepen aan.

De Medische opleiding:

Stop met het gezegde dat wij de beste medische Geneeskunde zouden hebben, neem de slechtste. Buiten onze Landsgrenzen tot in Amerika toe, is men over de achterstand en het geknoei hier, verbaasd.

Allerlei uitvindingen wil men tot stand brengen om te verhelpen hetgeen men, door gebrek aan preventie in de opleiding, in de vernieling had gebracht. Het lichaam is intussen niet gezond meer door al het achtergebleven chemische afval. Wat weer vele behandelingen met zich mee gaat brengen. Staatskas.

Het is daarom intens triest dat als een Universiteit hier sinds 2010 veranderingen in de medische opleiding heeft aangebracht, o.s. niet geslaagd als dat mensgerichtheid ontbreekt, dat dan tot hun teleurstelling andere Universiteiten niet met hen in zee gaan uit economisch oogpunt.

Voor fijne mensgerichte medische Specialisten is het zeer zwaar om met dergelijke Specialisten samen te werken.

De ruzie nu in het Radboud-ziekenhuis voor de zoveelste keer, daar zouden de patienten niet onder lijden, dat gelooft U toch niet. Wat zit daar eigenlijk voor een Directie, ik hoop dat de Minister gauw in zal grijpen. Wat mensen beangstigd, het vernemen v. die berichten en niet in behandeling durven te gaan of met vrees. En dit bewerkstelligt vele kosten voor Staatskas. Niet mensgerichte Artsen:

Schrijven rekeningen zonder behandelingen.

Laten mensen onnodig terugkomen, want van elke afdeling o.a. de bloedafname ontvangt de Specialist financiën.

Jaregeleden vroeg men voor een uitdraai als de patient zijn gezondheid mede wilde bijhouden f.120,00. Wij lieten Den Haag dit weten toen artsen niet gevoelig ervoor waren hiervan af te stappen. Dus voortaan een gratis uitdraai, neem. De Arts laat de balie-medewerkster zeggen dat de Arts het zal overtrekken. Binnen gekomen krijgt de reeds lang genezen patient dubbel gevouwen de uitdraai overreikt, met de mededeling daarbij dat het dubbelgevouwen briefje aan de binnenzijde aan de ziektekostenverzekering gezonden kan worden. Na vertrek leest de Patient het, E 143,00 en dat voor geen behandeling. De Arts nadien verstrikt zich in een leugen. De ziekteverzekering waar een bevriende relatie in de Directie de Arts ook weer de hand boven het hoofd houdt. Vervolgens hetzelfde bij het Tuchtcollege, en in Beroep een opzettelijke besmeuring in leugens v.d. naam v.d. Patient, die daar geen weerwoord meer op mag geven. Via de Media hoor je de veelvuldigheid waarmee dit gebeurt. En wij vernemen dit ook van patienten.

Niet Mensgerichte Artsen verzwijgen ernstige fouten. Bij mailing aan de huisarts alsook schriftelijk worden ze er bewust in weggelaten, vooral betr. ouderen. En komt nadien een klient bij de huisarts met een klacht, dat die in het ziekenhuis erbij is opgelopen, zegt de Arts die niet op zijn laptop ziet staan, "maakt U zich maar geen zorgen". En zo komen velen in het mortuarium terecht. Waarbij velen met eerst weer vele dure medische behandelingen voor Artsportemonaie, ten koste v.d. Patient, de Verzek. en Staatskas. Oorzaak van overlijden gaat in de doofpot en afgelopen jaar zijn v.d. 2000 overlijdens er nog geen 300 bij Den Haag vermeld. Van een paar duistere gevallen ga ik het onderzoeken. Want families lijden eronder, waardoor ook weer ziektekosten voor patient, de Verzek. en Staatskas.

Dergelijke Medische Specialisten dulden ook geen tegenspraak en dat kost Staatskas ook veel, tot ziekteverzuim toe, de WW. ZW.

Bl. 3 behorend bij schrijven dd. 18-08-'12 v. Adry de Jong-Jansen.

Ik hoop dat de Minister de gemaakte afspraak met hem dat zij niet onder de ziekenhuisdirectie gaan behoren, direct ongedaan zal maken. Tot vreugde ool v.d. verpleegkundigen, waarvan 1 wat jaren geleden me zei: "Dem Haag zou eens moeten weten wat of hier onnodig wordt verricht ten koste van ons allen portemonnaie." Zo ook de ambulance veelvuldig onnodig heen en weer. Mensen met gemaakte fouten naar huis sturen, met de mededeling nadien, de oorzaak v. d. nwe klacht, thuis te hebben zou opgelopen. Ook behandelingen in 2 keer die in een keer kunnen. Attendeerde kortgeleden een jonge vrouw daarop, dan een afwijkend antwoord erop.

Voeding het tekort in de medische studie:

Jaren ervoor gestreden om het erin te krijgen. Maar wat zegt een medisch student nadien: "Het haalt niets uit, de Universiteit heeft er slechtst 14 dgn. voor uitgetrokken". En meden misschien niets meer.

Voeding het 1e medicijn voor de mens:

Maar helaas vanwege concurrentie teveel verschillende stoffen in voeding, die de werking van medicijnen volledig kunnen uitschakelen. Zo ook door de vele chemische stoffen. Met als gevolg: de Arts er niet in thuis, gaat er vanuit, het lichaam als oorzaak v.d. uitschakeling.

De een na de andere behandeling volgt, waarbij weer de nodige antibiotica. En door die gezamenlijke chemische afval in het lichaam, gaat de patiënt er onnodig op achteruit.

Slotson: "We hebben het geprobeerd" zegt de Arts "en bij ouderen," Ze zouden versleten zijn".

"Stop Nederland", zegt Amerika, "Vergrijzing een nw. leven". "Geen aftakelingsproces". En die onnodige langdurige behandelingen, ten koste v.d. patiënt, de Verzek. en Statskas.

Voeding betr. weer een ander ziekenhuis: Prostaatkanker daarop volgend darmkanker. Prostaatkanker: succesvol geopereerd niets meer zichtbaar. Halfjaarlijkse controle zonder tussentijdse voorschriften, noch v. voeding terwijl het lichaam toch vele bestralingen te verduren heeft gehad, noch wenken op ander gebied. 'm Melding van darmverstopping komt tot mij. Smel zeg ik, want het kan een poliep zijn en die moet er direct uit, want gaat die ontsteken wordt het karmkanker. Te laat het was reeds darmkanker. Een stoma, geregeld chemokuren, dagelijks een verpleegkundige, ten koste v. patiënt, Verz, Staat

Een krachtige 85j. Weduwnaar, die zelf zijn huis onderhield, overal bij was, lange fietstochten makend. Nu wel een dieet maar niet voldoende voorlichting en andere wenken da abij gekregen. Je verbaast je dagelijks in Nederland.

Knie-heup-etc operaties: Ouderdom komt niet met gebreken het is een kwestie v. preventie. Het wordt noch door de mensen noch door de Artsen preventief angepakt. Preventie zijn ook niet in hun studie opgesloten. Daarbij wordt liever geopereerd en het brengt zo ook financieel meer op voor hem. En U heeft kunnen vernemen dat er daardoor afgelopen jaar 20 Specialisten hier uit de Artsenst. zijn ontheven.

Buiten, geboren met een handicap, een ongeval of medische fout heeft niemand, een rollater of scootmobiel nodig.

Wanneer je terloops aan een ouders vraagt hoeof hij het maakt, steevast het antwoord: "Wat stijfjes maar dat hoort bij de leeftijd!" Op mijn antwoord dat het er niet bijhoort, wil men er meer van weten en wordt de rollater en zelfs de mobiel voorkomen, of beide zelfs weer ingeleverd. Maar U Tweede Kamer helpt mensen v.d. wal in de sloot in deze kortgeleden. Ik heb zelfs kortgeleden waargenomen dat een mensgerichte Arts die een klient naar binnen gedragen vanuit een scootmobiel kreeg, na 6 weken weer lopende kreeg, door de juiste voeding en verdere preventie en voedingssupplementen ter ondersteuning daar bij.

Tweede Kamer U werkt onbewust de hedendaagse gemakzucht zo in de hand. Verander U, in de verkiezingstijd niet het zelfmedelijden bij mensen in de hand werken en attendeer ze hoeof zij op de negatieve landenlijst staan en waarom, maak Nederland mede weer gezond.

Als broodjes over de toonbank worden die apparaten bij de Gemeenten verstrekt. De huis arts enkel de vraag "wat kunt U bewegen" maar niet wat doet U ter preventie en dan 'n briefje voor de Gemeente, die wel het een en ander vraagt ter vers trekking ervan, maar gezien de Internationale negatieve

Bl. 4 behorend bij schrijven dd. 18-08-'12 v. Adry de Jong-Jansen.

Landenlijst, ook niet voldoende kennis hiervoor in huis hebben. Maar treuri-
is dan, dat nu Gemeenten de taak betr. h. hulp en zorg v. h. CAK hebben over-
gedragen gekregen, dat zij dan de kosten of liever gezegd de gelden voor
die apparaten verkrijgen, door onterechte inkorting v. uren aan h. hulp bij
anderen. En zo deze mensen gehandicapter gaan worden. Is dat geen in-effi-
cient werken. Ten koste v. Staatskas.

Er zijn ook ouderen, die zeggen die rollater wel makkelijk te vinden en geer-
zin hebben zich op dat gebied te onderhouden. Het lukt nogwel eens om ze erva-
af te halen of niet te laten aanschaffen, door de mededeling dat achter de
rollater lopen, de gewrichten niet goed kunnen functioneren o.a.d. heupen en
een rijdende hoodschappentas met daarin een opvouwbaar stoeltje indien nodi-
beter is.

Opleiding tot Verpleegkundige en andere Zorg: Ook hierin een groot tekort
op allerlei gebied en geen vereising betr. mensgerichtheid. Een voorbeeld
v. d. velen: Een dame van ruim 80j. alles nog zelfte kunnen en lange fiets-
tochten makend, wordt onverwachts met erge pijn wakker en kan zich niet bewe-
gen. Op de SOS-knop gedrukt en daar verschijnt een Verpleegkundige. Die haa-
in bed gaat wassen en daarna komt een rollater en wordt zij daarachter ge-
plaatst. Na een tijdje krijgt zij een scootmobiel toegewezen.
Na haar mededeling aan mij ervan, maar de vergissing v. d. Verpleegkundige me-
degedeeld. Dat inplaats v. die pijnlijke wasbeurt in die situatie, er liggen
een aantal gymoefeningen voor zijn en vervolgens nog een aantal naast het
bed. Dat de pijn na het ontwaken was ontstaan, doordat de spieren ongebruik
die nacht, de artrose belasten. Na de gym weer vlot van beweging zonder pijn.
Maar dit dagelijks te ondernemen want je bent geen 20 meer. Daarbij heel
veel water dagelijks en de voeding die bij je behoort. De scootmobiel weer
ingelieverd, Staatskas ontlast.

Tweede Kamer zorg nu eens voor de volgende Wet betr. trappen:

Na herstel van een ongeval of ontsteking het advies van Artsen niet meer
trappen te gaan lopen en niet meer op de fiets. Juist wel want het ~~kan~~ zijn
de gymoefeningen voor de kniegewrichten. Bij verslijting geen pijnstillers
want dat ~~is~~ ~~kan~~ gorgt voor een chemische opslag, maar een voedingssupplement
die het gewricht weer gezondherstelt, gebruiken.
Nu die Wet: Treden behoren korter op elkaar en breder, of liever gezegd die-
per te zijn. Dat dat nu veelal niet is, kan het gewricht niet goed functioner-
en wat pijnlijk is en slijt. De doorsnee ziet niet, ook de Arts niet, dat dat
de oorzaak is. Mensen worden geadviseerd kleiner en gelijkvloers te gaan
wonen tot verdriet van hen en zie je ouderen zoals ~~een~~ bejaarden-en andere te
huizen, na een tijdje voort schuifekem. Niemand hoeft zo te lopen.
Ik geloof dat het te Culemborg is waar dergelijke trappen vandaan komen. Wij
hebben die en na een lange zit, heerlijk om even op en neer te gaan en alles
weer los. 10.000 keer dagelijks, behoren voeten te bewegen. Kleiner te
gaan wonen ook nog in verkeerde advisering, een zware belasting voor Staats-
kas.

Verpleegtehuizen kunnen voor meer dan de helft leeg:

En ook al heeft men een verwijskaart, geen nwe patienten aannemen als duidel-
lijk zichtbaar is, dat het is ontstaan door nalatigheid in preventie door
patient en Arts. Het is te gek dat door nalatigheid de verpleegkundigen en
verzorgenden het zo zwaar hebben.
Ieder mens heeft het recht om te leven hoef hij het wil, maar niet ten kos-
te van een ander en Staatskas. Een ~~ook~~ afvallingsproject geeft geen jo-jo
effect bij eens in de week enkel vloeibaar te gebruiken. Het geeft ontla-
ding bij pezen, spieren en gewrichten en alles functioneert prima.

Niet ten koste van.... geldt ook betr. het roken: Het is te gek dat mensen
langer in een ziekenhuis moeten vertoeven door hetgeen opgelopen door de
rokersadem v. d. verpleegkundigen en zelfs ook Artsen. Soms sterven.

Kinderen op scholen die dardoor bronchitus oplopen v. d. leerkrachten bijeen
in de rokerspauze en na dien naast het kind. Ook asma.

Ouderen geregeld ziek thuis en zelfs longontsteking door de rokersadem v.
de h. hulp of verzorgenden.

Wilt U echt bezuinigen, maak dan een Wet, het vereiste, geen toelating in me-
dische en verzorgende beroepen, alsook niet in onderwijs bij rokerzijnde.
Als U spreekt de ouderen hebben de Mij. opgebouwd, doe dan echt iets voor hen.

Bl. 5 behorend bij schrijven dd. 18.08.'12 v. Adry de Jong-Jansen
Zorginstellingen die h. hulp en/of zorg aan Burgers verstrekken.

Belastend voor hen gezien de onvolledige opleiding waarvan zij die leerlingen ontvangen. En daardoor worden burgers, waaraan die hulp verstrekt, zie O.A. niet in die opleiding betr. slechte bacteriën: Gronden en andere zaken die nagespoeld moeten worden, anders wordt direct de E-collie- en Aspergichilles- bacterie gekweekt, waardoor kinderen en vooral ouderen asma-bromchitus en longontsteking ontvangen.

Maag- en darminfecties doordat men met bevulde handen deurknoppen en in keukens van alles aanraakt, zonder even zeep gebruikt te hebben.

Ook niet op de hoogte van de preventieve verzorging van zichzelf en zo onverzorgd ziek aankomend op het hulpadres, mensen die bij hun handicap niet extra ziek moeten worden, ziek worden. En de hulp zelf ook nogal eens in de ziektewet. Staatskas wordt hierdoor doorlopend belast.

Jongerem v. die opleidingen benaderden mij met vragen. Hun antwoord: "Dit zijn belangrijke zaken zo niet de belangrijkste, 14 dgn vooraf a/m examen geen leerkracht die hier les in heeft gegeven". Ik ga de Directie bezoeken. Even U attenderend op de Gemeenten gezien de verstrekte uren hiervoor: Gezien het willen toekomen met de financiën gaat dit ten koste v.d. gezondheid v. vooral ouderen. Zij hanteren het schema v. schoonmaakbedrijven. Met resultaat, veel ziekteklachten maar vooral het verdriet daarvoor, vuile huizen.

Schoonmaakbedrijven: functionerend waar dan ook, het gaat hem alleen om hun eigen financiën en niet om het algemeen belang, onze huidige Mij.

Het beste onderzoek een v. ons daar voor enkele dagen/uren te laten solliciteren. O.A. in het Zorghotel: na vertrek v.d. herstellende patient moet de slaap- en badkamer + bed in 9 min schoongemaakt worden en komt de volgende in een schoonlijkende maar zeer milieuvervuilende kamer/badkamer terecht. Dan nog het belastende voor de werkneemster, ook nog veel tegelijk verplicht zeer zwaar te moeten beuren, niets rijdens. Niet te durven klagen als alleenstaande jonge moeder, want je zult je baan maar verliezen. Voor beide onderwerpen hier hebben we de Inspectie erop afgestuurd. Want hier werd Staatskas dubbel en dwars belast.

De scholen: Veel onnodige zieke kinderen en Leerkrachten. Opdracht v.d. Ploeg leiders a/d schoonmaaksters (zook bij bedrijven) 7 min. voor een vertrek, ewen vlekken wegpoetsen niet naspoelen dame, geen tijd voor, opdracht v.d. baas". Dan nog de giftige werking v.d. verschillende openstaande poetsmiddelen. Daarbij moet vanwege beveiliging direct na het poetsen de scholen hermetisch gesloten worden. En zo komen kinderen en Leerkrachten (s morgens in een schoonlijkend, maar milieuvervuilend gebouw. Staatskas belastend. Op mijn advies heeft een school het schoonmaakbedrijf afgeschaft en een ander schoonmaakbedrijf betropoetsend en tevens natuurmiddelen aangeschaft. Tweede Kamer hier past een nwe Wet, verplicht natuurlijke poetsmiddelen, scholen-ziekenhuizen-verpleeg/verzorgingstehuizen. Help Staatskas!!

Pak de Pharm- en Farm. industrie stevig aan: Hier functioneert men ook enkel voor eigen portemonnaie. Het gevaar in ernstige mate voor gezondheid v. mensen. Dan nog hun angst voor de betere opkomende gezondheidszorg. Hun strek: in samenwerking met de Groothandel en de opdracht aan de Apotheken: Wanneer patienten vanwege ernstige allergie geen chemische medicijnen mogen gebruiken en dus natuurlijke medicijnen maar ook verplichtend voedingssupplementen, die voor 3 uur besteld door de apotheek de volgende dag er kunnen zijn moet de apotheek verplichtend a/ d klanten mededelen, dat die producten na 14 dgn er pas zouden zijn. Mensen die dan niet er mee kunnen wachten nemen dan iets anders, waardoor ernstige gevolgen. En dit terwijl de Groothandel gratis die bedrijven kan bellem. In ziekenhuizen ook tegenwerking van niet-gerichte Artsen, met alle gevolgen vandien. Buiten landsgrens in deze volkomen samenwerking, apotheek-patient-ziekenhuis.

Tem slotte: Patienten verplichte gebruikers in deze, bezoeken daardoor zelden of geen Specialisten alsook geen therapeuten, preventie. Heel triest dat dan die producten medisch voorgeschreven niet worden vergoed. Maar wel worden vergoed vele chemische medicijnen aan Burgers die zich volkomen verwaarlozen en vele behandelingen daardoor plaatsvinden. Mensen werkend aan ge-

Bl. 6 behorend bij schrijven dd. 18-08-'12 v. Adry de Jong-Jansen

zond Nederland worden inplaats van beloofd gestraft.

Tweede Kamer snoer nu eens, die éénzijdig werkende Wetenschappers, die geregeld roepen: "Wetenschappelijk niet bewezen", de mond. Hun eenzijdig denken heeft de gezondheidszorg en de mens al zoveel schade toegebracht. Tevens zijn zij een belasting voor de mensgerichte Arts.

Het moet eens tot hen door gaan dringen, dat een hoog IQ met wat voor bijkomende titels dan ook, doorgaans nog geen wijsheid inhouden.

Besluiten door U Tweede Kamer als gem. groenten daar schrikt men aan de basis van, waar gaan we naar toe.

Psychiatrischen Maatsch.werk etc. op allerlei terrein:

Doorgaans met niet mensgerichte hulpverleners, waardoor hulpvragenden te lang in de hulpverlening zitten en daardoor niet werkelijk op de benen komen of in het geheel niet. Vergaderingen, vele langdurige besprekingen betr. de hulpvragenden, die je bij aanvang v.d. hulpverlening al op de been had kunnen zetten. Staatskas, Staatskas, Staatskas.

Geen mededeling aan de hulpvragende dat moeilijkheden ervoor dienen om jezelf te leren ontdekken. Hoe naar ook ook lijkend, het van pas komt. Dus van moeilijkheden geen probleem te maken. Leren te relativiseren, de vraagstelling aan jezelf hoe ga ik ermee om en je nadiem blij kunt zijn het te hebben meegemaakt. Het is daarom jammer, dat men via de T.V. steeds te horen krijgt, dat je de ellende het gehele leven als ellende met je meedraagt. Zie je dat mensen uit concentr.kampen na 70 jaar nog begeleiding nodig hebben. En anderen daarin nog erger hebben verkeerd en nadiem geen begeleiding nodig hadden en zelfs hun beul probeerden te vinden nadien, om hem te vragen hoef hij tot zoiets is gekomen, vanuit welke opvoeding. Uit dankbaarheid wel een goede opvoeding gehad te hebben en nu iets voor de ander te kunnen betekenen. Slachtoffer-dader waarin de vindingsrijkheid op eigen benen verder te gaan. Het ligt in ieders vermogen, maar de niet mensgerichte hulpverlener moet ook niet aangenomen worden in die opleiding, want hij kan dat niet overbrengen. Vandaar dat ik dit onderwerp U zo uitgebreid vertel. Mensen worden door gestuurd naar de psychiatrie die er niet horen, het is te gemakkelijk gemaakt het doorsturen. De Minister wil het terugvoeren naar de huisarts, maar de niet mensgerichte kan dat niet, enkel vriendelijke woordjes helpen niet, da'rbij heeft hij het niet in zijn opleiding gehad. De mensgerichte Arts voelt het van zichzelf aan.

Nu ervar ik dat vele mensen onder de huisarts lijden, niet kijken naar wat eventueel de oorzaak van de klacht kan zijn, snel, snel. Niet voldoende voorlichting te krijgen ook, totaal geen preventie. Vele, vele ernstige voorbeelden. Iemand krijgt 6 wekenlang 'n verschillend zalffe voor een zweer de vinger, die niet geneest. Ik zie de geheel grijze gezichtskleur v.d. patient ~~kan~~ stuur hem naar de Specialist, uitslag leukemie nog 4 weken. Toch er bovenop gekregen, maar nog zwak, waardoor bij controle de ziekenhuis bacterie opgelopen en sterft hij op Goede Vrijdag 3 uur. Het ziekenhuis te Den Bosch, wat geloof ik nooit zonder die bacterie is.

Terug naar de hulpverlening: Zuivering in de psychiatrie, alsook bij jeugd&gezin, de GGD, GGZ wat kost dat doorgaans geknoei Staatskas veel. Stoppen met anti-depressiva want het belemmert vreugde, dus geen inspiratie hoe er bovenop te komen en kennissen en vrienden zie ik die mensen in de steek laten, denkend dat ze geen wilskracht hebben. en juist wel. Er zijn andere middelen inplaats van anti-depressiva zoals een goede vit. B. Nooit geen slaapmiddelen, er zijn gezondere middelen. Anti-depressiva werkt dementie in de hand. Nu rest mij nog die luie ziektek. Verzekering eens aan te porren betr. schriftelijke voorlichting aan Klienten, vooral vooraf aan bepaalde leeftijden, het voorkomt operaties. Want vele voorlichtingen op T.V. en elders worden door mensen gemist. Ik heb ziektekosten verzekeringen gezegd mensgerichter te zijn, dus klientgericht, dat ze anders niets voorstellen, en dan wel op een vriendelijke, maar doordringende wijze.

Beste mensen ik kan deze slordigheid niet overdoen, het helpt niet want die 2 vingers schieten toch steeds er tussen. Pijm uit landsbelang, niet erg. Breng in de verkiezings tijd over, waarom zij op de negatieve landenlijst staan, niet tegen elkaar schoppen, maar samen denken. Links-en rechts-beoordelingen afschaffen, mensen die verschil van mening kunnen hebben, lukt sneller en kost dan ook minder. Succes en h. g. g. t. o. c. t. *Adry de Jong-Jansen*

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Mevrouw A. de Jong-Jansen
Paukenstraat 33
5402 HH Uden

Kenmerk: 201200590

Den Haag, 17 oktober 2012

Geachte mevrouw De Jong,

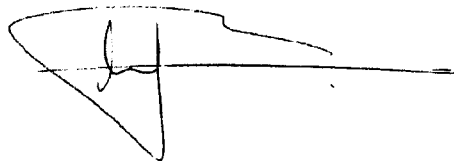
Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

201200592

Tweede Kamer der Staten Generaal
T.a.v. de heer W. J. Bos en de heer H.G.J. Kamp, informateurs
Postbus 20018
2500 EA 'S-GRAVENHAGE

Europeesk Buro foar Lytse Talen EBLT
p.a. Fryske Akademy
Postbus 54
8900 AB Ljouwert/Leeuwarden

Ljouwert/Leeuwarden, 17 oktober 2012

Betreft: Bescherming van het Fries en Nedersaksisch

Geachte heren Bos en Kamp,

Met veel belangstelling volgen wij uw vorderingen bij het vormen van een stabiele regering, die dit land weer vooruit kan helpen. Wij wensen u daarbij veel succes. Vooruitgang is ook precies datgene dat het Europeeske Buro foar Lytse Talen EBLT nastreeft, als het gaat om de positie van de door het Rijk erkende minderheidstalen in Nederland. Het EBLT is het platform van organisaties die opkomen voor de erkende minderheidstalen Fries en Nedersaksisch.

Zoals u ongetwijfeld weet heeft Nederland voor de talen Fries en Nedersaksisch het Handvest voor regionale en minderheidstalen van de Raad van Europa geratificeerd, waarbij overigens wel sprake is van een zeker niveauverschil. Doel van dit Handvest is om de minderheidstalen te beschermen en te bevorderen. Nederland schiet daarin, volgens rapportages van diezelfde Raad van Europa, helaas nog steeds te kort. Ten opzichte van het Fries is te weinig vooruitgang geboekt, voor het Nedersaksisch heeft de Rijksoverheid zich, ondanks de ratificatie van het Handvest niet tot nauwelijks ingespannen. Goede intenties blijven hangen in Haagse stroperigheid en in tegenstellingen tussen het Rijk en de betrokken provincies. Een dialoog met organisaties van sprekers van de talen is er niet of nauwelijks.

Een nieuwe regering en een nieuwe regeerperiode lijkt ons het moment om aan deze nogal ongelukkige toestand een positieve wending te geven. Wij zijn in ieder geval graag bereid om de dialoog aan te gaan met de nieuwe coördinerend bewindspersoon, doorgaans de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, en het parlement. Wij roepen u daarom op om in de regeringsverklaring op te nemen dat er een dialoog dient te komen tussen Rijk, organisaties van sprekers van minderheidstalen en de besturen van de betrokken provincies teneinde de bescherming van de minderheidstalen Fries en Nedersaksisch beter te regelen, volgens de letter en de geest van het Handvest.

Op dit moment spelen er ten aanzien van de Friese taal de volgende zaken: De bestuursafpraak Friese taal is verlopen en dient te worden vernieuwd. Het wetsvoorstel 'Gebruik Friese taal' van voormalig minister Donner bevat positieve elementen, maar is nog te beperkt. De wet regelt alleen het recht van Friezen om hun eigen taal te gebruiken bij overheid en rechtbank, maar bevat geen regelgeving op het gebied van onderwijs en media. De wet regelt evenmin het gebruik van het Fries door de overheid zelf

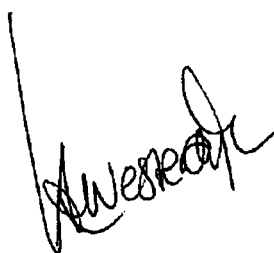
en kent ook geen financiële paragraaf om de geformuleerde doelen te implementeren. Kortom; de wet is ons inziens een stapje in de goede richting, maar meer een tussenstap en een beginpunt voor verdere dialoog dan een definitieve regeling voor de Friese taal.

In de Nedersaksische provincies en gemeenten is de allergrootste, al langer dan vijftien jaar uitgedragen wens om het Nedersaksisch onder de werking van deel III van het bovengenoemd Handvest te brengen. De regionale overheden hebben dit verzoek zeer goed onderbouwd. Desondanks heeft minister Spies het verzoek - op basis van een onjuist ambtelijk advies - niet ingewilligd. Ons verzoek is om het Nedersaksisch nu eindelijk de status van deel III van het Handvest te geven.

Met vriendelijke groet,

Onno Falkena
Voorzitter EBLT

K.A.H. (Annet) Westerdijk
Vice-voorzitter SONT

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer O. Falkena
Europeesk Buro foar Lytse Talen EBLT
p/a Fryske Akademy
Postbus 54
8900 AB Leeuwarden

Kenmerk: 201200593

Den Haag, 19 oktober 2012

Geachte heer Falkena,

Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

Aan de onderhandelaar namens PvdA
De heer Diederik Samsom
Postbus 20008
2500 EA Den Haag

Cc: de informateur, de heer Wouter Bos

Apeldoorn, 17 oktober 2012

Betreft: mogelijke afschaffing statiegeld

Geachte heer Samsom,

Vlak voor de zomer ondertekenden het verpakkende bedrijfsleven en (demissionair) staatssecretaris Joop Atsma de zogenaamde 'Raamovereenkomst verpakkingen', waarin onder andere de toekomst van het statiegeldsysteem in Nederland wordt bepaald. De derde betrokken partij - de Vereniging van Nederlandse Gemeenten - heeft ondertekening echter vooralsnog geweigerd, omdat zij het oneens is met de mogelijke afschaffing van het statiegeld op de grote PET-flessen.

Als wereldwijd marktleider op het gebied van zowel inname-apparatuur voor (statiegeld)verpakkingen als sorteer- en nascheidingsinstallaties, hebben wij de vrijheid genomen om enkele feiten rondom het statiegeldsysteem voor u op een rijtje te zetten in de bijgevoegde 'factsheet statiegeld'. We hopen dat dit document een helder overzicht biedt in de ingewikkelde en langdurige discussie, die telkens vertroebeld is door discutabel onderzoek waarin de macht van het verpakkende bedrijfsleven duidelijk naar voren komt.

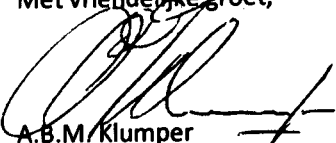
De uiteindelijke beslissing over de eventuele afschaffing van statiegeld heeft verregaande gevolgen. Wij willen u daarom verzoeken om in de onderhandelingen krachtig achter uw standpunt tegen afschaffing en vóór uitbreiding van het statiegeldsysteem te blijven staan, omdat het systeem brede steun vindt in de maatschappij en tevens een financieel aantrekkelijke inzameloplossing biedt met de hoogste milieuwaarde.

Uiteraard zijn wij graag bereid om u indien gewenst van aanvullende informatie te voorzien. Wellicht is het zelfs interessant om in de demoruimte van onze organisatie in Apeldoorn eens van gedachten te wisselen over de inzameling van grondstoffen. Tegelijkertijd kunnen wij dan de uitgebreide (en voor velen nog onbekende) mogelijkheden van onze gehele infrastructuur van ruim 4.200 emballageautomaten tonen. Zo zijn de systemen al geschikt voor de inname van kleine PET-flesjes / blikjes en is zelfs uitbreiding naar Tetra-pak mogelijk. Dit kan de zwerfafvalproblematiek door kleine drankverpakkingen direct oplossen tegen lage kosten.

Nu de PvdA mee gaat regeren, is dit een uitgelezen kans om de situatie wellicht ten goede te keren.

Wij wensen u veel succes!

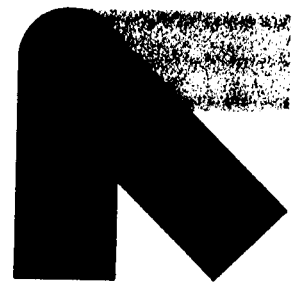
Met vriendelijke groet,

A.B.M. Klumper
Algemeen Directeur Tomra Systems B.V.

FACTSHEET STATIEGELD

DE FEITEN OP EEN RIJ

HOOGSTE INZAMELINGSPERCENTAGE

Met statiegeld wordt een inzamelingspercentage van 95-98% bereikt. Bij gemengde inzamel-systemen, zoals Plastic Heroes, ligt dit percentage rond de 40%.

HOOGWAARDIGE RECYCLING

Statiegeld levert een schone stroom PET (98% hoogwaardig hergebruik), terwijl die bij gemengde inzameling wordt vervuild (voornamelijk laagwaardig hergebruik). Alleen het statiegeldsysteem levert voldoende zuiver materiaal op voor de productie van nieuwe flessen (bottle-to-bottle).

INFRASTRUCTUUR / UITBREIDING STATIEGELD

In Nederland zijn ruim 4.200 emballage-automaten geïnstalleerd. Deze zijn op dit moment al geschikt voor de uitbreiding van statiegeld naar kleine PET-flesjes en blikjes, waar er in Nederland jaarlijks twee miljard van in omloop zijn.

BREDE STEUN IN MAATSCHAPPIJ

Naast vijf politieke partijen, verschillende universiteiten, recycling-/ afvalbedrijven en milieu-/ natuurorganisaties geeft ook 71% van de Nederlandse bevolking aan uitbreiding van statiegeld te steunen en ditzelfde geldt voor 94% van de gemeenten.

BIJDRAGE IN STRIJD TEGEN PLASTIC SOEP

50-80% van het afval op zee bestaat uit plastic. In het noordelijke gedeelte van de Stille Oceaan beslaat de plastic soep al een gebied dat twee keer zo groot is als de VS. Doordat de financiële prikkel goed werkt, is statiegeld een belangrijk wapen in de strijd tegen deze vorm van vervuiling.

KOSTEN ZWERFAFVAL

Het opruimen van zwerfafval kost gemeenten jaarlijks 200 miljoen euro. Drinkverpakkingen zijn verantwoordelijk voor de helft van de gemaakte kosten. Door statiegeld af te schaffen stijgen deze kosten wat leidt tot een hogere afvalstoffenheffing voor de burger.

ERGERNIS DRANKVERPAKKINGEN

Uitgedrukt in volume bestaat 50% van het zwerfafval uit drankverpakkingen: een top-3 ergernis van de Nederlandse bevolking.

KLIMAATVOORDEEL

Het statiegeldsysteem voor de grote PET-flessen zorgt voor ongeveer 30% van het klimaatvoordeel ondanks het relatief kleine volume. Dit komt door een hoog inzamelpercentage, weinig uitval in de verwerking, volledige toepassing als monostroom en een laag energiegebruik voor sortering en verwerking ten opzichte van de concurrerende systemen. Toevoeging van kleine PET-flesjes aan het statiegeldsysteem zorgt voor 11-14% toename van het milieuvoordeel.

KOSTEN VAN HET SYSTEEM

Het huidige statiegeldsysteem is niet kosten-efficiënt ingericht. Het is mogelijk om miljoenen euro's over te houden aan het statiegeldsysteem. Deze opbrengst kan terugvloeien naar de kas van de supermarkt, zodat zij vergoed worden voor hun investeringen. Als het statiegeld uitgebreid wordt met kleine PET-flessen en blikjes zullen deze opbrengsten nog verder toenemen, door schaalvoordelen en extra materiaalopbrengsten.

ALDI EN LIDL

Supermarktketens Aldi en Lidl zijn openlijk voorstander van statiegeld en weten het systeem bedrijfseconomisch positief in te vullen doordat zij een gesloten flessenstroom hebben. Dit kan voor alle supermarkten gelden.

GOEDE DOELLEN

Goede doelen lopen door het verdwijnen van statiegeld op PET-flessen mettertijd miljoenen euro's mis. Momenteel wordt bij emballageautomaten zeker 1,3 miljoen euro per jaar opgehaald voor hulporganisaties als KiKa, War Child, Unicef en nog vele andere.

STATIEGELD BIERFLESSEN EN -KRATTEN BLIJFT

Doordat het statiegeld op bierflessen en -kratten gehandhaafd blijft, zal de emballageautomaat een belangrijk onderdeel van de supermarkt blijven voor een efficiënte inname en correcte uitbetaling. Van de beoogde kostenreductie is in dat geval geen sprake voor de supermarkten.

EXTRA PLASTIC HEROES

In aanvulling op de automaat worden er bij alle supermarkten Plastic Heroes inzamelbakken geplaatst voor de PET-flessen. Dat kan flink wat overlast gaan veroorzaken, want deze 'oranje bollen' dienen in totaal 650.000 keer per jaar geleegd te worden. Daarnaast wordt de plek van deze bakken vaak als algemene stortplaats gebruikt en hebben de bakken een aanzuigende werking op vandalisme en ongedierte.

STATIEGELD IN HET BUITENLAND

25% van de Europeanen en 30% van de Noord-Amerikanen hebben een statiegeldsysteem voor frisdrank- en waterflessen. Vaak zit er ook statiegeld op kleine flesjes en blikjes, bijvoorbeeld doordat het statiegeldsysteem de laatste jaren is uitgebreid (zoals in Duitsland, de staat New York en Canada). In Scandinavische landen krijgen supermarkten een vergoeding voor de inname van emballage, waardoor het systeem daar zelfs winstgevend is.

Bronnen:

Milieu Centraal, 2010

Container Recycling Institute (CRI), 2010

Barnes et al., 2009

UNEP, 2009

VNG, 2012

Bottlebill.org

Deloitte, 2010

Universiteit Utrecht, 2010

TNS Nipo, 2011

CE Delft LCA rapport 2011

OVER TOMRA

Tomra Systems is in 1972 begonnen met het ontwerpen, produceren en verkopen van emballageautomaten voor de inname van gebruikte drankverpakkingen. Gedurende ons bestaan is de Tomra Groep sterk gegroeid en inmiddels beschikken wij over een breed assortiment producten voor het herkennen, sorteren, verzamelen en verwerken van verschillende materialen.

Elk jaar opnieuw helpen de geautomatiseerde oplossingen van Tomra om tientallen miljarden wegwerpverpakkingen te recyclen en de CO²-emissies aanzienlijk te reduceren. Wij zijn trots op onze bijdrage aan de maatschappij en zien met spanning uit naar de toekomst om een nog grotere impact te kunnen hebben op een schoner milieu en een duurzamere wereld.

Tomra Systems B.V.

Postbus 90

7300 AB Apeldoorn

Tel: +31 (0)55 599 88 44

Fax: +31 (0)55 599 88 80

info@tomra.nl

www.tomra.nl

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer A.B.M. Klumper
Tomra Systems B.V.
Postbus 90
7300 AB Apeldoorn

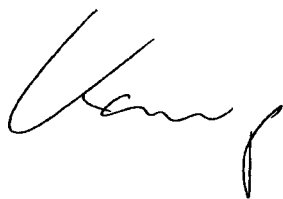
Kenmerk: 201200595

Den Haag, 19 oktober 2012

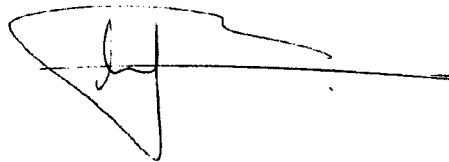
Geachte heer Klumper,

In goede orde ontvingen wij een afschrift van uw brief die u aan de onderhandelaar van de PvdA deed toekomen.

- Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

201200596

Nederlandse Vereniging van Leveranciers van Bouwgrondstoffen

Postbus 1331
2130 EK Hoofddorp
Bijlmermeerstraat 10a
2131 HG Hoofddorp
tel +31 (0) 23 540 35 35
fax +31 (0) 23 533 58 94
e-mail secretariaat@nvlb.nl
website www.nvlb.nl en
www.aggregates-catalogue.info
K.v.K. 34181876
ING Bank 68.63.71.607

Brief aan de informateurs
H.G.J. Kamp en Drs. W.J. Bos
p/a Tweede Kamer
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

ons kenmerk: NVLB/CvP/12.0942

datum: 16 oktober 2012

Betreft: De economische motor in de problemen.

Geachte heren Kamp en Bos,

Dat het met de bouwsector, een van de belangrijkste economische motoren van ons land, niet goed gaat is bekend. Dat laten de cijfers wel zien. Maar het is een feit dat deze motor binnenkort niet meer in staat is om de economie voort te stuwten.

De financiële én emotionele schade van deze stagnatie onder werkgevers, personeel, maar ook de opdrachtgevers, is groot. Het zijn niet alleen de kleine aannemers die onderuit gaan. Steeds vaker gaan grote bedrijven met meer dan honderd man personeel failliet. Niet alleen in de woning en utiliteitsbouw gaat het slecht, maar ook de grond-, weg- en waterbouwsector krijgt het nog zwaar te verduren. Van oudsher is de productie van bouwproducten en halffabricaten voor woning- en utiliteitsbouw en voor de infrastructuur de drijvende factor van de Nederlandse economie. De negatieve trends in de productie en groothandel van bulkgrondstoffen, aan het begin van de bouwketen, laten vooralsnog geen tekenen van herstel zien en wij verwachten dan ook dat in de laat-cyclische bouwsector, het volle effect van de economische tegenwind pas over een aantal jaren goed zichtbaar zal zijn, als er nu geen maatregelen worden genomen.

Wij vinden dat de bouwsector, in het belang van het stimuleren van de werkgelegenheid en de economie, steun van het kabinet kan gebruiken en daarom een belangrijk aandachtspunt bij de kabinetsformatie zou moeten zijn.

Deze steun zou naar onze mening kunnen bestaan uit implementeren van het Nationaal Stimuleringspakket Woningmarkt zoals dat door vijftien partijen uit de bouw- en woningmarktsector aan u is voorgelegd. Met dat hulppakket moet een eind gemaakt worden aan de malaise in de bouwwereld. Volgens Neprom, IVBN, Vastgoedpro, Vastgoedmanagement Nederland, VvE Belang, NVB, BNA, Aannemersfederatie Nederland, Bouwend Nederland, NLingenieurs, Fosag-Noa (schilders, onderhoud, glas), Hibin (bouwmaterialenhandel), NVTB (toeleveranciers), CNV Vakmensen en FNV Bouw zijn de maatregelen hard nodig. Drieënveertigduizend mensen verloren hun baan al in de bouw. Eén op de zes bedrijven die failliet ging, was een bouwbedrijf. Op korte termijn zouden nog eens dertigduizend banen verloren kunnen gaan.

De bedenkers van het Nationaal Stimuleringspakket Woningmarkt, zoals het plan heet, willen onder meer dat kopers van energiezuinige nieuwbouwwoningen een premie krijgen. Verder moeten starters financieel tegemoetgekomen worden. De besluiten uit het begrotingsakkoord die het verstrekken van hypothekebelemmeringen, moeten verdwijnen.

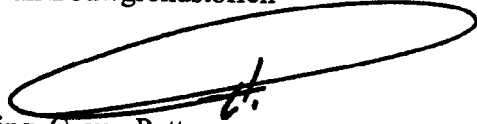
Over de grond-, weg- en waterbouwsector merken wij op dat deze sector, naast de rijksoverheid, voor ongeveer 70 % afhankelijk is van de financiering van lagere overheden als provincies, waterschappen en gemeenten. Nu deze organisaties onder druk van de eerste serie landelijke bezuinigingen, al dit jaar en ook de komende jaren op de uitgaven in de gww-sector voor de inrichting van de openbare ruimte en de infrastructuur en het onderhoud daarvan, gaan bezuinigen, zullen veel banen ook in deze sector verloren gaan.

De arbeidsmarkt in de bouwsector wordt door de bezuinigen negatief beïnvloed en wij zijn van mening dat het kabinet niet meer arbeidsplaatsen verloren moet laten gaan. Daarnaast vinden wij dat een nieuw kabinet aan de maatschappij verplicht is de nodige investeringen in de bouwsector te verrichten, te stimuleren en waar nodig te faciliteren. Dit kan alleen als de bouwsector steun van het kabinet krijgt en een belangrijk aandachtspunt bij de kabinetsformatie is.

Wij verzoeken u te bevorderen dat de bouwsector op de beleidsagenda van het nieuwe kabinet komt te staan.

Hoogachtend,

Nederlandse Vereniging van Leveranciers
van Bouwgrondstoffen

ing. C. van Putten
Directeur

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer ing. C. van Putten
Nederlandse Vereniging van Leveranciers
van Bouwgrondstoffen
Postbus 1331
2130 EK Hoofddorp

Kenmerk: 201200597

Den Haag, 19 oktober 2012

Geachte heer Van Putten,

Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven,
nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons
onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

201200598

K de Koggen

Aan de informateurs, de heren Kamp en Bos
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

GZ - psychologen in de eerste lijn

Mw. Drs. M.E. Bakker
Mw. Drs. C.J.H. v. Hensbergen

Amsterdam, 16 oktober 2012

Betreft:
Eigen bijdrage GGZ

Kerkstraat 36 b
1687 AR Wognum
tel. 0229-574 216 / 573 949
fax. 0229-578 445

KvK nr. 37148186

Geachte informateurs en leden van de Vaste Kamercommissie,

Klaarblijkelijk is de eigen bijdrage voor de GGZ van de baan. Helaas niet voor de gehele GGZ.

Terwijl de toegang tot de huisarts uiteraard (nog) zonder drempels is (ge vrijwaard van eigen risico en geen eigen bijdrage) is de toegang tot de eerstelijnspsycholoog verhoogd met drempels. (valt onder eigen risico en heeft als enige in de GGZ zorg een eigen bijdrage)

De specialist van de GGZ is dus makkelijker financieel toegankelijk dan de eerstelijns/generalistische GGZ. Dat is zoiets als de huisarts laten vallen in eigen risico en eigen bijdrage, en de specialist niet.

Anders gezegd: De duurdere specialistische GGZ wordt voor de patiënt het goedkoopst en daarmee dus het bereikbare en toegankelijke alternatief. Hiermee wordt de cliëntenstroom de verkeerde kant opgestuurd.

Uit onderzoek is gebleken dat er geen doeltreffender en doelmatiger vorm van eerstelijns GGZ-hulp dan eerstelijnspsychologische zorg. De cijfers spreken voor zich:

- Ruim 30 % van alle GGZ-cliënten tegen ca. 3% totale GGZ-kosten (volgens de verzekeraars)
- Gemiddeld 7 zittingen binnen range van 12 (al jaren, voor en na de Zorgverzekeringswet)
- 75% geholpen binnen 8 zittingen
- 90% binnen 12 zittingen
- Weinig afgebroken behandelingen
- 5% doorverwijzing, waarvan 8% naar 2^e lijn
- Waardering cliënten: 8,5
- Goedkoop en doeltreffend: gemiddeld 80 euro per zitting all in, incl. eigen bijdrage van 20 €

Ik verwijs ook naar het onlangs verschenen advies van het College voor Zorgverzekeringen om de eerstelijnspsychologische zorg om reden van de bewezen doeltreffendheid en doelmatigheid juist weer terug te brengen naar 8 zittingen en de aanspraak nog eens goed te bezien.

Niemand schiet iets met de voortdurende, feitelijke ongelijkheid op: de (potentiële) cliënten niet, de plannen voor de GGZ zoals neergelegd in het Bestuurlijk Akkoord GGZ van juni jl. niet en tot slot ook de staatskas niet.

Wij verzoeken u dan ook dringend om de eerstelijnspsychologische zorg, de toekomstige generalistische GGZ als onderdeel van de eerstelijns gezondheidszorg, een duidelijk plaats te geven in het gehele pakket en de ongelijkheid voor eens en altijd op te heffen!

met vriendelijke groet,

Rina van Hensbergen.

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Mevrouw drs. C.J.H. van Hensbergen
De Koggen GZ – psychologen in de eerste
lijn
Kerkstraat 36 b
1687 AR Wognum

Kenmerk: 201200599

Den Haag, 19 oktober 2012

Geachte mevrouw Van Hensbergen,

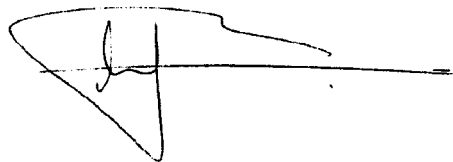
Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven,
nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons
onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

Federatieve Onafhankelijke Partijen Gelderland
Beemdkroon 32 **4007 SN TIEL**

201200600

Arnhem, 24 september 2012

ZIENSWIJZE

Onderwerp: INFORMATIERONDE 2012-2017

Aan de informateurs,
dhr. H.G.J. Kamp en drs. W.J. Bos
p/a Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA 'S-GRAVENHAGE

Behandelend ambtenaar: Uw brief van: Uw kenmerk: Aantal bijlagen:
2.

Geachte heren Kamp en Bos,

De Federatieve Onafhankelijke Partijen Gelderland vragen uw aandacht voor een drietal zaken bij de formatie.

De FOPG is tegenstander van het voorstel om het aantal raadsleden in te krimpen. Op ons initiatief is in verschillende gemeenten over dit onderwerp gesproken (bijlage 1a en 1b). Eerder hebben wij een brief aan Minister Spies over dit onderwerp gezonden, waarin wij aangeven dat een inkrimping de pluriformiteit van de volksvertegenwoordiging aantast. Ook hebben wij eerder al steun betuigd aan het standpunt van Provinciale Staten tegen een verdere inkrimping van het aantal Statenleden.

In de verkiezingstijd is D66-Kamerlid Schouw met een notitie gekomen over binnenlands bestuur. Gerard Schouw bepleitte een schaalvergroting; d.w.z. vermindering van het aantal gemeenten en provincies. Gelderland en Overijssel zouden samen moeten gaan. In onze optiek - overigens onderschreven door GS en PS - werken deze twee provincies prima samen en is schaalvergroting niet nodig. VVD-gedeputeerde Markink heeft dit in de Kamer nader toegelicht.

Tenslotte willen wij bepleiten dat de lagere overheden zelf over de besteding van hun reserves kunnen beslissen. De provincie Gelderland is eerst door de energiesplitsingswet gedwongen om Nuon te verkopen en nu zou de provincie niet zelf meet kunnen besluiten hoe zij dit geld spendeert. Het idee om de reserves af te romen is in onze visie een aanslag op de subsidiariteit van ons staatsbestel.

De Federatieve Onafhankelijke Partijen Gelderland hebben bij de behandeling van de Provinciebegroting een notitie uitgebracht waarin we op enkele provinciale thema's uitgebreid ingaan. We voegen deze hier ter informatie bij (bijlage 2).

Wij verzoeken u om goede nota te nemen van bovenstaande en deze brief tevens aan de Minister en Kamercommissie van BZK over te maken. Wij zien uw reactie in vertrouwen tegemoet.

Met vriendelijke groeten,
FEDERATIEVE ONAFHANKELIJKE PARTIJEN GELDERLAND,

drs. R.H.J.J. Sleegers, voorzitter

1A

30

① 34
① 4

Motie "Geen Inkrimping aantal volksvertegenwoordigers"

Agendapunt "Consultatie Inkrimping aantal volksvertegenwoordigers"

De Raad van de Gemeente Nijmegen in vergadering bijeen op woensdag 21 maart 2012,

Overwegende dat:

- In het regeerakkoord is opgenomen dat het kabinet komt met voorstellen tot vermindering van het aantal bestuurders en volksvertegenwoordigers, zowel voor gemeenten, provincies als waterschappen en dat dit voor de gemeenten een bezuiniging van ongeveer € 70 miljoen moet opleveren, een bedrag waarvoor zij ook gekort worden;
- het kabinet de gemeenten naast die bezuiniging nog een extra te realiseren bezuinigingstaakstelling van circa 40 miljoen euro oplegt, bijvoorbeeld in de vorm van vermindering van ambtelijke ondersteuning van de raad;

Spreekt uit dat:

- het kabinet geen degelijke onderbouwing geeft voor de aangekondigde bezuinigingen;
- bij doorzetten van dergelijke bezuinigingen de positie van de gemeenteraad in gevaar komt;
- de werkdruk van raadsleden in de afgelopen jaren enorm verhoogd is, omdat gemeenteraden meer verantwoordelijkheden en taken hebben gekregen;
- fracties voldoende in staat moeten kunnen zijn ook hun volksvertegenwoordigende rol invulling te geven;
- een vermindering van het aantal raadsleden de democratische pluriformiteit onder druk zet, omdat huidige kleinere partijen bij een kleinere omvang van de raad de kiesdeler mogelijk niet zullen halen;
- een bezuiniging op de ambtelijke ondersteuning van de gemeenteraad in de vorm van inkrimping van de griffie niet wenselijk is;
- de Nijmeegse raad geen voorstander is van het terugbrengen van het aantal raadsleden.

En verzoekt de voorzitter van de gemeenteraad:

1. een brief te sturen aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties met daarin de boodschap dat de gemeenteraad Nijmegen geen voorstander is van het inkrimpen van het aantal raadsleden.

Stadspartij Nijmegen NUI
Ben van Hees

CDA

GN

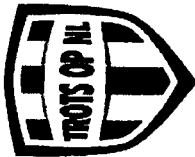
PvdA

D66
Rob Jetten

VVD

SP

GL

Artikel 44-vragen

Aan het College van Burgemeester en Wethouders,

Standpunt consultatie vermindering volksvertegenwoordigers

De Vereniging 'Federatieve Onafhankelijke Partijen in Gelderland' heeft de gemeenteraad van Arnhem, net als alle andere gemeenten in Gelderland, een brief gezonden met daarbij een consultatieverzoek van BZK aan IPO, UvW en VNG. Dit consultatieverzoek gaat over het voorgenomen wetsvoorstel om het aantal volksvertegenwoordigers in te krimpen. De gemeente Arnhem is lid van de VNG, maar ons is niks gevraagd.

Dit is aanleiding voor de volgende vragen:

1. Heeft u kennisgenomen van de brief van drs. R.H.J.J. Slegers, voorzitter FOPG, aan de gemeenteraad van Arnhem? Zo nee, bent u bereid om hier alsnog kennis van te nemen?
2. Waarom moet de gemeenteraad van Arnhem via de FOPG kennisnemen van het consultatieverzoek aan het IPO en VNG en heeft het VNG-bestuur en/of het College van B&W ons als Raad niet geïnformeerd c.q. geraadpleegd?
3. Wat is het standpunt van de gemeente Arnhem (beter: van B&W) in deze zaak?
4. Bent u het met de fractie van Trots op Nederland Arnhem eens dat het een slechte zaak zou zijn voor de pluriformiteit, de veelkleurigheid en de lokale democratie als dit concept-wetsvoorstel Wet wordt? Zo ja, dan deelt u net als Trots op Nederland de visie van Provinciale Staten dat hier de democratie geen goed wordt gedaan en vragen wij u of u bereid bent om de Gelderse Provinciale Staten, de 7 andere GSO-gemeenten, de Minister en het Parlement te informeren over dit standpunt?

Arnhem, 15 februari 2012

Fractievoorzitter Trots
A.J.B. Geurtz

Datum : 10-04-2012
Uw kenmerk :
Oms kenmerk : 2012.0.043.138
Zaaknummer : 2012-04-00570
Contactpersoon : LucasaUbbink
Telefoonnr. : 026-3774713

Aan de leden van de gemeenteraad

Onderwerp: Schriftelijke vragen art. 44 Rvo inzake het standpunt van de minister over vermindering van het aantal raadsleden

Geachte voorzitter en leden,

Het lid van de raad de heer Geurts heeft schriftelijk vragen op grond van artikel 44 van het Reglement van Orde van de politieke maandag van de gemeenteraad gesteld over inzake het standpunt van de minister over vermindering van het aantal raadsleden en de mogelijkheid om hierop te reageren.

De integrale tekst van de vragen luidt als volgt:

De Vereniging 'Federatieve Onafhankelijke Partijen in Gelderland' heeft de gemeenteraad van Arnhem, net als alle andere gemeenten in Gelderland, een brief gezonden met daarbij een consultatieverzoek van BZK aan IPO, UvW en VNG. Dit consultatieverzoek gaat over het voorgenomen wetsvoorstel om het aantal volksvertegenwoordigers in te krimpen. De gemeente Arnhem is lid van de VNG, maar ons is niks gevraagd.

1. Heeft u kennisgenomen van de brief van drs. R.H.J.J. Slegers, voorzitter FOPG, aan de gemeenteraad van Arnhem? Zo nee, bent u bereid om hier alsnog kennis van te nemen?
2. Waarom moet de gemeenteraad van Arnhem via de FOPG kennisnemen van het consultatieverzoek aan het IPO en VNG en heeft het VNG-bestuur en/of het College van B&W ons als Raad niet geïnformeerd c.q. geraadpleegd?
3. Wat is het standpunt van de gemeente Arnhem (beter: van B&W) in deze zaak?
4. Wat heeft uw College gedaan om dit standpunt binnen de VNG te laten landen?
5. Bent u het met de fractie van Trots op Nederland Arnhem eens dat het een slechte zaak zou zijn voor de pluriformiteit, de veelkleurigheid en de lokale democratie als dit concept-wetsvoorstel Wet wordt? Zo ja, dan deelt u net als Trots op Nederland de visie van Provinciale Staten dat hier de democratie geen goed wordt gedaan en vragen wij u of u bereid bent om de Gelderse Provinciale Staten, de 7 andere GSO-gemeenten, de Minister en het Parlement te informeren over dit standpunt?

Ad 4.
 Met het voorgaande is ons namens de vraag, die verwijst naar de impemningen "standpunten bij de VNG te laten landen", voor dit moment voldoende beantwoord.

Ad 5.
 Daarzette geldt voor de laatste vraag. In aanvulling hierop willen we vermelden, dat hoewel er een zekere relatie moge liggen tussen klassieke, pluriformiteit, veelkleurigheid en democratie deze in ieder geval gecompliceerder ligt dan in uw vraagstelling ligt besloten.
 Tevens merken wij op dat de situatie bij de provincie verschilt van die bij gemeenten. De Gelderse Provinciale Staten zijn in 2007 terug gegaan van 75 naar 53 volksvertegenwoordigers, met andere woorden toen al meer dan 25 %, daar zou nu een teruggang met 14 volksvertegenwoordigers bij komen. Zo'n vermindering is bij de gemeenten nooit aan de orde geweest en is ook nu niet aan de orde - de minister heeft voorgesteld van 39 naar 33 raadsleden terug te gaan (ruim 15 %).
 De positie van gemeente en provincie verschillen voorts voor wat betreft de relatie met het IPO (12 in plaats van ruim 400 leden).

Een speciale reden om een te bepalen standpunt onzerzijds - buiten de VNG om - in het bijzonder kenbaar te maken aan de Gelderse Provinciale Staten, de 7 andere GSO-gemeenten, de Minister en het Parlement zien wij niet, ook al hebben we begrip voor het mogelijke doorbraken van het laatste parket waarin lokale partijen zich bevinden, als ze hun lokale of regionale getuiden willen laten door- klinken in Den Haag.

Hoogachtend,
 het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
 de secretaris,
 de burgemeester,

Arnhem

CONCERNSTAF

Eusebiusbulevarij 53 • Postbus 9029 • 6800 EL ARNHEM
 Telefoon 0800 - 1609 • Fax 026 - 3774630 • E-mail: Gemeente@Arnhem.nl

Als antwoord op deze vragen delen wij u het volgende mee:

Ad 1.
 Uiteraard hebben we kennis genomen van de ingekomen stukken bij de raad zoals behandeld in de raadsvergadering in januari 2012. We hebben daarbij tevens nota genomen van het besluit van de Arnhemse raad kennis te nemen van dit schrijven en geen verdere actie te ondernemen.

Ad 2.
 De minister van EZK is via IPO en VNG een consultatie onder provinciale en gemeentelijke overheden gestart over het voorstel de besturen in te krimpen. Zoals u uit de eerste reactie hierover aan de minister van de VNG kunt opmaken loopt de discussie rond inkrimping van gemeenteraden al meerdere jaren. Desijds is geconstateerd, dat het aantal gemeentebestuurders - raad plus wethouders - bij de invoering van het duale stelsel sprongsgewijs is toegenomen. Dit omdat de wethouders niet langer deel uitmaken van de raden. De discussie in den lande over dat gegeven loopt reeds geruime tijd.

Kort door de bocht geformuleerd is door de VNG op het bedoelde voorstel nu gereageerd in die zin dat men een zekere inkrimping bespreekbaar acht, dat daarbij zeker niet aan inkrimping van 25 % wordt gedacht (overigens wordt die voor gemeenten van de omvang van Arnhem ook niet in die mate voorgesteld), en dat men een eventuele inkrimping gepaard zou willen zien aan een compensatie op het gebied van de kwaliteitsbevordering van raadsleden. Tot zover dit voorlopige standpunt.

Een uiteindelijk standpunt omtrent de visie van de VNG zal naar verwachting pas worden gegeven nadat leden zijn geraadpleegd (de VNG pleit voor een inbedding in een bredere visie op het - lokale - bestuur; en over die visies gaan volgens de VNG de leden). Ons heeft van de kant van de VNG momenteel nog geen verzoek om een standpunt in te nemen bereikt. Wel overigens verzoeken om in diverse verbanden over een en ander mee te praten.

Het lijkt ons het meest voor de hand liggend een verzoek van de VNG af te wachten. Wij gaan er - gelet op de voorlopige reactie van de VNG - ook van uit dat verdere verduidelijking van het standpunt van de minister tot de mogelijkheden behoort, alvorens een definitief oordeel wordt gevraagd. Bij zo'n definitieve standpuntbepaling is mogelijk een besluit van de Arnhemse raad aan de orde. Indien nodig zal een daarbov strekkend raadvoorstel aan u worden voorgelegd.

Ad 3.
 Wij vinden het niet verstandig nu op het adviestraject van de VNG vooruit te lopen. In de voorlopige reactie van de VNG, waarin de minister wordt gevraagd haar ideeën te heroverwegen, zien wij voldoende aanknopingspunten om degeewenst in een later stadium in overleg met u alsnog te reageren. We denken dat het beter is eerst even af te wachten hoe de discussie gaat lopen.

CONCERNSTAF

Eusebiusbulevarij 53 • Postbus 9029 • 6800 EL ARNHEM
 Telefoon 0800 - 1609 • Fax 026 - 3774630 • E-mail: Gemeente@Arnhem.nl

Vereniging van Nederlandse Gemeenten
Postbus 30435
2500 GK Den Haag

uw brief van:	uw kenmerk:	ons kenmerk:	datum:
—	-	griffier	2 mei 2012
onderwerp:		bijlagen:	verzonden:
Standpunt raad Druten inzake vermindering aantal volksvertegenwoordigers		-	2 mei 2012
			cc:-

Geachte heer, mevrouw,

In december 2011 heeft toenmalig minister Donner het IPO, de UWW en de VNG geconsulteerd inzake het voorstel tot vermindering van het aantal volksvertegenwoordigers. Uw organisatie heeft in een brief van 20 februari uw standpunt aan (inmiddels demissionair) minister Spies kenbaar gemaakt. U geeft daarin aan dat aan de hand van een tussenpeiling de meerderheid van de gemeenten zich niet kan vinden in het voorstel tot vermindering van het aantal volksvertegenwoordigers.

Ondanks het verstrijken van de consultatietermijn wil de gemeenteraad van Druten ook zijn standpunt in deze graag met u delen. De raad van Druten is van mening dat het aantal raadsleden niet omlaag mag, omdat hiermee de democratische veelvormigheid bijzonder zwaar onder druk komt te staan. De veelvormigheid van de samenleving dient naar onze mening ook in de samenstelling van de gemeenteraad tot uitdrukking te komen. Verder nemen door de decentralisaties de verantwoordelijkheden en de werkzaamheden voor raadsleden alleen maar toe. Het verminderen van het aantal volksvertegenwoordigers en in het bijzonder het aantal raadsleden, staat hiermee op gespannen voet. De raad kan zich dan ook achter de meerderheid van de eerder genoemde gemeenten scharen en sluit zich aan bij de schriftelijke reactie van de VNG van 20 februari.

Voor vragen of opmerkingen t.a.v. deze brief kunt u contact opnemen met de griffier, mw. J. Meerbeek (tel: 14 0487 en jmeerbeek@druten.nl).

Met vriendelijke groet,
namens de raad van de gemeente Druten,

Drs. L.J.E.M. van Riswijk
Burgemeester

Bezoekadres
Heuvel 1
6651 DA Druten

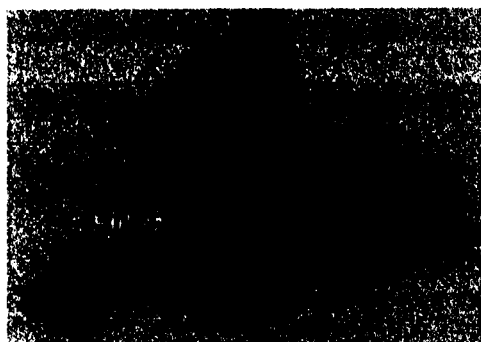
Postadres
Postbus 1
6650 AA Druten

Telefoon 14 0487
Fax 0487 - 58 01 99
KvK nr. 30279480

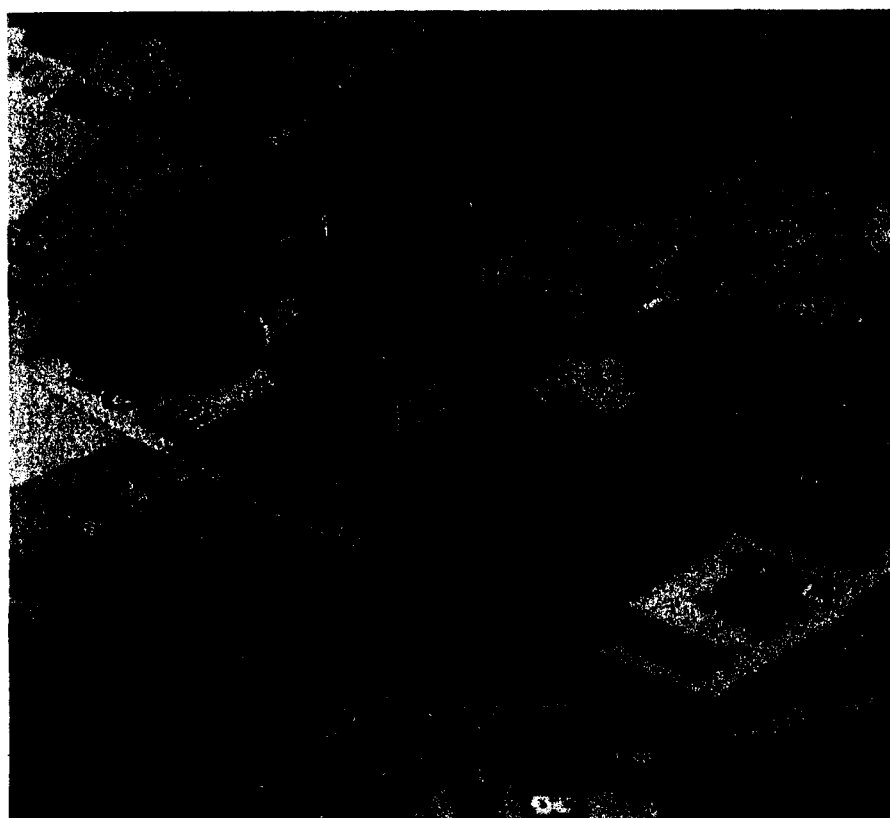
Bank BNG 28.50.02.112
IBAN NL73BNGH0285002112
BTW nummers NL001100415B03 /
NL001100415B02

BIC BNGHNL2G
E-mail info@druten.nl
Website www.druten.nl

INBRENG BIJ PROVINCIALE BEGROTING 2012

Provinciebegroting Gelderland
Vereniging van Federatieve Onafhankelijke Partijen in Gelderland
Arnhem, oktober 2011

Pak maar mijn hand

Kijk maar naar de huizen om je heen
Ze zouden nooit gebouwd zijn zonder steen.
En zitten er geen vleugels aan een vogel
Vliegt het toch nooit ergens heen.
Ook al krijg je nog zo vele kansen
Er gaat er altijd eentje mis.
En door dat je mijn gezang kunt horen
Weet je ook wat stilte is.

Want het een kan niet zonder het ander.

Pak maar mijn hand
Stel niet te veel vragen
Je kunt niet als enige de wereld dragen
Pak nou maar mijn hand
Laat mij de weg wijzen
Het is geen probleem
Als je keer op keer jezelf wilt bewijzen
Maar je kunt het niet alleen

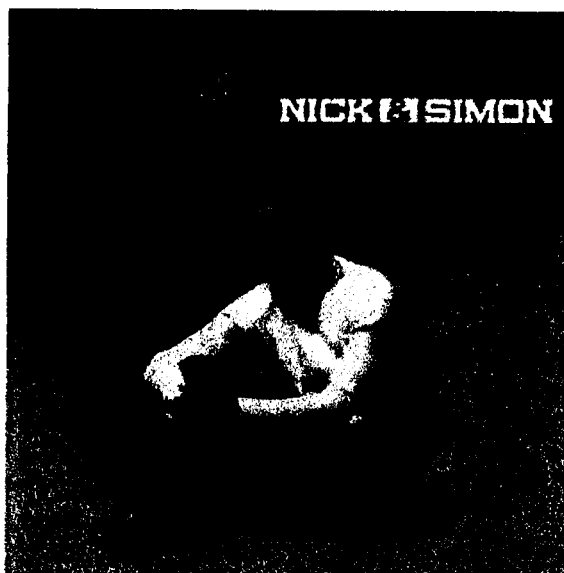
Als je weer een wedstrijd hebt verloren
En je voelt je niet zo fijn
Weet dan dat je extra goed moet zaaien
Wil de oogst wat beter zijn
Maar je vind de hulp zo overbodig
Want je weet het zelf zo goed
Toch heb je je naaste mensen nodig
Die vertellen hoe het moet

Want het een kan niet zonder het ander.

Dus pak maar mijn hand
Stel niet te veel vragen
Je kunt niet als enige de wereld dragen
Pak nou maar mijn hand
Laat mij de weg wijzen
Het is geen probleem
Als je keer op keer jezelf wilt bewijzen
Maar je kunt het niet alleen

Ik reik je m'n hand
Dus grijp deze kans
Want ik bied graag m'n hulp aan jou
Ik hoop dat jij mijn handen vertrouwt

Pak maar mijn hand
Stel niet te veel vragen
Je kunt niet als enige de wereld dragen
Pak nou maar mijn hand
Laat mij de weg wijzen
Het is geen probleem
Als je keer op keer jezelf wilt bewijzen
Maar je kunt het niet alleen

Inleiding

De Federatieve Onafhankelijke Partijen Gelderland (FOPG) reageren op de voorliggende Provinciebegroting voor 2012 (PS2011-831) en de Lange Termijn Visies (PS2011-644) die GS nu gepresenteerd hebben en die Provinciale Staten op 9 november 2011 plenair bespreken en vaststellen. Deze beide documenten komen na het Coalitieakkoord (PS2011-266), de Startnotitie (PS2011-320), de Koersnotitie (PS2011-361), de Uitvoeringsagenda van GS (PS2011-419) en Voorjaarsnota (PS2011-379). Bij de Uitvoeringsagenda hebben wij ook onze teleurstelling laten blijken over de benadering van het College richting onze organisatie. De FOPG wil graag een partner zijn van de provincie. Helaas krijgen wij geen contact met GS.

In deze notitie blikken we in de cursieve teksten terug op wat we al eerder geschreven hebben.

In het najaar – bij de begroting 2012 – komt het College met zes beleidsuitwerkingen (lange termijnvisie economie, evenementenbeleid, herijking EHS, landbouwbeleid, stad en regio en sociaal profiel). De FOPG bepleit een korte inspraakronde voor iedereen, zodat er breed draagvlak kan ontstaan voor deze uitwerkingen. Helaas kiest u hier niet voor.

1. Economie, werk en innovatie

Er zal een nieuw Gelders Economisch Plan (GEP) vastgesteld moeten worden. Het komt er nu op aan om samen met de regio's en gemeenten nieuw aansprekend beleid te maken. Niet alleen binnen de provincie, maar ook naar Brabant en Overijssel toe. Ook grensoverschrijdend werken – Duitsland – kan kansen opleveren. Brabant en Overijssel lijken economisch in het zicht te zijn gekomen. Met Enschede en Eindhoven gaat Nijmegen aan de slag op het gebied van Health en Technology. Dat is grensoverschrijdend werken, zoals wij ook voorstelden. Dat moet op meer vlakken kunnen.

Nieuwe bedrijventerreinen zijn onnodig om te creëren, volgens het Centraal Plan Bureau, maar herstructurering van terreinen is afdoende. We zien uit naar de discussie hierover naar aanleiding van het Structuurplan en de Regionale Plannen voor Bedrijventerreinen.

Ruimte voor innovatie wordt wel ingeruimd. Op de Winkelsteeg in Nijmegen wordt hier aan gewerkt (NTC).

Het arbeidsmarktbeleid wordt stopgezet. We bepleiten een blijvende aandacht voor de aansluiting tussen onderwijs en onderneming. De POA's blijven hiervoor in stand. We zien aandacht voor de maakindustrie wat ons verheugt.

Cultuur en cultuurhistorie is een taak van de provincie, net als de provinciale media. Zowel Meer verbindingen als Belvoir-3 loopt in deze Statenperiode af en verdient in 2012 een opvolging, om de cultuur in onze provincie op de kaart te houden. Het cultureel beleid zal meer in andere portefeuilles moeten gaan landen als economie, innovatie, stedenontwikkeling en onderwijs. De culturele sector moet ondernemender worden.

We zien een integrale wijze van werken denkend vanuit de economische kracht van Gelderland. De linkse lokale partijen zullen dit gevaarlijk vinden, want het moet niet zo zijn dat als iets op het gebied van sport, cultuur of ruimte geen economisch rendement oplevert het geschrapt wordt. De rechtse lokale zal hier minder moeite mee hebben.

Het Gelders Milieuplan (GMP5) zal per 1 januari 2013 van kracht moeten gaan. Per 2012 zal er ook een nieuw Gelders Klimaatplan (GKP2) moeten zijn. Gemeenten kennen eigen milieu-, klimaat- en duurzaamheidsbeleid wat door het GMP5 en GKP2 zal worden ondersteund. We zien hier de clusterende functie van de provincie als bestuurslaag. Ook de Structuurvisie zal een bijdrage leveren aan een beter milieu.

We zien een sterke inzet op energietechnologie. Arnhem wil energiestad worden. Wethouder Van Gastel-Schäffner heeft hier inmiddels steun voor vanuit haar gemeente Arnhem en vanuit de Stadsregio Arnhem Nijmegen. Naast Health en Food kan Energy de derde Valley worden. Leuke bijkomstigheid is het dat er ook milieuvordelen mee worden gehaald.

We zien geen plannen om een nieuw Gelders Klimaatplan per 1-1-2012 op te stellen, wat wij betreuren.

2. Dynamische steden en vitale regio's

Het Gelders Steden Ontwikkelingsbeleid, het Regionaal Samenwerkingsplan en het Regiocontract voorziet in een lokale behoefte. Het GSO is met name in de wijken van belang waar het gaat om een leefbare omgeving op het fysiek, sociaal, economisch en veiligheidsdomein. Wij bepleiten een nieuwe periode waarbij de gemeenten en de wijkcomités nog beter betrokken worden bij de invulling van het GSO/KSO en RSP. De Regioverkenning zoals in het Kansenboek beschreven en de debatten rond de RSA kunnen een bouwsteen bij de regiocontracten en het opstellen van de Structuurvisie zijn.

Onze pleidooien zijn overgenomen waar wij content mee zijn. Wij gaan deze processen scherp volgen in de regio's en steden.

3. Zorg en Welzijn

Na 2013 zullen diverse sociale domeinen naar de gemeenten worden overgeheveld. Wij concluderen dat het volledige sociale domein naar de Regiocontracten gaat. Het is hiermee geen pijler meer in het beleid.

Alleen op het gebied van jeugdzorg lijkt de provincie nog taken uit te willen voeren, afgezien van de RSP/RSA-trajecten. Wij betreuren dit, omdat wij vrezen dat niet iedere gemeente deze taken volwaardig kan invullen zal aankloppen bij centrumgemeenten als goede buur.

4. Mobiliteit

Er zal deze periode ook een nieuw PVVP moeten verschijnen met een nieuwe Netwerkanalyse. Ook hier geldt dat gemeenten eigen Gemeentelijke Verkeers- en Vervoersplannen zullen hebben die naar onze mening een basis kunnen vormen. En

ook hier zou een centrale plaats waar al deze documenten van de 56 gemeenten terug te vinden zijn een goede zet zijn, zodat integraal vervoersbeleid mogelijk is. Wij zouden graag op korte termijn een Fietsvisie willen bepleiten om de ambities op dat vlak helder te krijgen.

We bepleiten een ronde van inspraak op de visie Transport in balans 2012-2015 en rekenen op een inspraakronde door Minister Schultz van Haegen waar het gaat om de wijze en routing van transport door Noordoost-Nederland. Blij zijn we dat u ons pleidooi voor een Fietsvisie overneemt. Het PVVP zal opgaan in de Structuurvisie Gelderland, begrijpen wij, wat een slimme bundeling is.

5. Ruimtelijke ordening

Het belangrijkste item op het gebied van ruimtelijke inrichting in deze Statenperiode zal het vaststellen van het nieuwe Streekplan worden. Deze Provinciale Structuurvisie zal de fysiek-ruimtelijke toekomst inrichten van de provincie. Het Gelders College benadrukt dat zij als provinciale overheid de 'gebiedsregisseur' is geworden.

In de Ruimtelijke ordening is de huizenbouw een belangrijk item. Afgezien van het feit dat een huis een van de eerste levensbehoeften is, is het waar en hoe wat bouwen een belangrijk ruimtelijk vraagstuk. Adequate antwoorden moeten provincie en regio's samen met Rijk en gemeenten/woningcorporaties leveren. In de KWP-3 moeten antwoorden gegeven worden. Het ISV is al uitgeput tot 2014 en wordt niet meer gevuld.

Het Streekplan wordt vervangen door een Structuurvisie. Wij zullen – mede op basis van ons discussiedocument en de inspraak op de Rijksstructuurvisie – hier een inbreng bij leveren. Wij zien uit naar een eerste versie van dit document.

6. Natuur en landschap

Het PMJP loopt in 2015 af en zal een andere invulling krijgen. Dit kabinet wil stoppen met de Ecologische Hoofdstructuur. Wij denken dat een Gelders Natuurbeheersplan noodzakelijk is om eigen natuurbeheerbeleid te kunnen voeren.

De EHS en WILG komen terug in de Structuurvisie. Uitvoering van natuurbeleid zal zeer uitgedaagd zijn, wat voor sommige gemeenten een domper zal zijn. Het groene karakter van Gelderland wordt hiermee aangetast.

7. Bestuur en financiën

De provincie werkt op vele terreinen samen met de diverse partners. Ook staat de provincie in sommige gevallen boven de andere overheid in de toezichhoudende en controlerende zin. Gemeentebegrotingen en jaarrekeningen worden aan de provincie voorgelegd. Ook kunnen burgemeesters en burgers raadsbesluiten voordragen ter vernietiging door de Kroon. De Commissaris van de Koningin maakte tot nu toe jaarlijks een burgerjaerverslag. Wij bepleiten dat hij ook over 2011 en verder een Bestuurlijk Jaarverslag maakt om de vinger aan de pols te houden op deze terreinen. Wij zien geen nieuwe ontwikkeling op dit thema, wat wij zeer betreuren.

Federatieve Onafhankelijke Partijen Gelderland

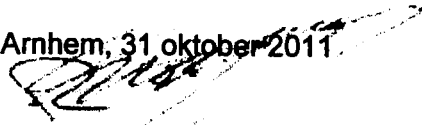

Tenslotte

De Federatieve Onafhankelijke Partijen in Gelderland uiten hier nogmaals onze teleurstelling over het feit dat wij geen uitnodiging ontvingen voor de Cinemec-bijeenkomst van 1 juni en vraagt opnieuw om actief geïnformeerd te worden bij momenten waarop inspraak mogelijk is. Naast de formele wegen van inspraak denken wij graag ook informeel mee.

Uit protest wijzen wij de Provinciebegroting om principiële redenen af en zullen wij bezien of wij overgaan tot het zetten van juridische stappen tegen deze begroting.

Arnhem, 31 oktober 2011.

Drs. R.H.J.J. Sleegers,
Voorzitter FOP Gelderland

De Vereniging voor Federatieve Onafhankelijke Partijen in Gelderland is opgericht op 10 maart 2011 en zetelt in Arnhem. De vereniging ziet zichzelf als opvolger van GelderlandLokaal en heeft als doel lokale partijen te informeren over het werk van de provinciale volksvertegenwoordiging. Ook kunnen lokale partijen samen middels de vereniging lokale punten richting provincie aandragen.

<http://www.fop gelderland.weblog.nl>

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer drs. R.H.J.J. Slegers
Federatieve Onafhankelijke Partijen
Gelderland
Beemdtkroon 32
4007 SN Tiel

Kenmerk: 201200601

Den Haag, 19 oktober 2012

Geachte heer Slegers,

Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven,
nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons
onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

201200602

'Networking to make disability matter'

DCDD

P.O. Box 13054
3507 LB Utrecht
the Netherlands
Phone +31 30 231 65 06
Fax +31 30 236 30 09
dodd@dodd.nl
www.dodd.nl

ING 5293254
Chamber of Commerce 30169313

Informateurs Drs. W.J. Bos en H.G.J. Kamp
Tweede Kamer
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Betreft: Inclusie van mensen met een handicap in OS-beleid

Den Haag, 15 oktober 2012

Geachte Informateurs,

Allereerst willen we u beiden nog feliciteren met uw aanstelling als informateur na de verkiezingsuitslag van 12 september jl.

Het informatieproces is inmiddels in volle gang. Desalniettemin hopen wij dat u het onderwerp van inclusie van mensen met een handicap in ontwikkelingssamenwerking als basis mensenrecht mee zal nemen in de besprekingen.

De verkiezingsprogramma's laten zien dat de VVD en PvdA zeer verschillend denken over een aantal belangrijke zaken zoals de financiering van ontwikkelingssamenwerking en ook de ratificatie van het VN Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap (VRPH). Toch kun je zowel vanuit een liberaal, als vanuit een sociaal standpunt de basisrechten van de mens verdedigen. Daar horen uiteraard ook die van mensen met een handicap toe, die, als ze zowel economisch als op andere gebieden deelnemen aan de samenleving, een waardevolle bijdrage kunnen leveren. Nu voorlopig besloten is tot het handhaven van het budget voor ontwikkelingssamenwerking, lijkt ons het meer dan vanzelfsprekend om in de uitvoering van het ontwikkelingsbeleid de inclusie van en toegang voor mensen met een handicap te vergroten. Immers, dit zal een daadwerkelijke bijdrage leveren aan armoedebestrijding aangezien deze groep tot de allerarmsten in ontwikkelingslanden behoort en deze allerarmsten nog niet worden bereikt door ontwikkelingsprojecten¹.

Inclusie van mensen met een handicap wordt dan ook een steeds belangrijker thema op de internationale ontwikkelingsagenda. Inmiddels hebben 124 landen het VN verdrag inzake de rechten van mensen met een handicap geratificeerd, waaronder 11 van de 15 partnerlanden² van Nederland.

¹ www.padev.nl/other_output/Kazimierczuk_2010.pdf

² <http://www.un.org/disabilities>. 11 van de 15 partnerlanden van Nederland hebben het VN verdrag geratificeerd: Bangladesh, Benin, Ethiopië, Ghana, Indonesië, Jemen, Kenia, Mali, Mozambique, Oeganda en Rwanda.

Nederland zelf heeft zich helaas nog recentelijk tijdens de plenaire sessie van de *United Nations Human Rights Council* moeten verantwoorden waarom zij het verdrag nog niet heeft geratificeerd. De Europese Unie heeft het verdrag eind 2010 geratificeerd. Misschien is u bekend dat de Europese Commissie op dit moment stappen zet om 'disability', net als ooit bij 'gender' is gebeurd, te 'mainstreamen'. Dit is zowel relevant voor NGO's die subsidieaanvragen indienen bij de EU, als voor de Nederlandse afstemming met Europa.

Nederland mag en kan niet langer wachten met het respecteren van de rechten van mensen met een beperking, in Nederland en daarbuiten. Nu, tijdens het formatieproces, is het moment om ratificatie van het verdrag in Nederland op de agenda te zetten en inclusie mogelijk te maken. Mocht u van ons nadere informatie en ondersteuning wensen, dan zijn wij daar uiteraard graag toe bereid.

Wij wensen u een succesvol verloop van het informatieproces toe.

Met vriendelijke groet,

Harriet de Jong
Coordinator DCDD

Namens de *Dutch Coalition on Disability and Development*

PARTNER TO
ENTERPRISING PEOPLE

Kerk
in Actie

Cordaid

Liliane
Fonds

open de wereld
voor een kind
met een handicap

KINDERPOSTZEGELS
voor kinderen door kinderen

ICDI

International Child Development Initiatives

LEPRA
zending

Prisma

Visio

Voorheen Stichting Dark & Light

revalidatiefonds

CG-Raad

Chronisch ziekten en Gehandicapten Raad Nederland

ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Karunafoundation

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Mevrouw H. de Jong
Dutch Coalition on Disability and
Development
Postbus 13054
3507 LB Utrecht

Kenmerk: 201200603

Den Haag, 19 oktober 2012

Geachte mevrouw De Jong,

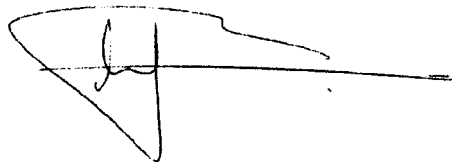
Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

Aan de informateurs W. Bos en H. Kamp

p/a Tweede Kamer
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Maastricht, 17 oktober 2012

Geachte heren Bos en Kamp,

Hierbij vragen wij uw aandacht voor de positie van Zuid-Limburg in de totstandkoming van het nieuwe regeerakkoord. Verder investeren in groei en innovatie staat voorop in Zuid Oost Nederland. Hier werken bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheid eendrachtig samen volgens het zogenaamde triple helix-principe in een bottom up aanpak, die de basis vindt in een sterke maakindustrie.

De leidraad is de Brainport 2020-agenda. Innovatie is het middel. De bijdrage van Zuid Oost-Nederland aan het bruto nationaal product neemt toe met 40 miljard tot 136 miljard euro per jaar in 2020. Het innovatieve MKB speelt hierin een belangrijke rol met een gepland aandeel in de omzet uit innovatie van 11% nu naar 20% in 2020.

Zuid-Limburg is met o.a. de Chemelot Campus in Sittard-Geleen en de Maastricht Health Campus een belangrijke pijler van Brainport Zuid Oost Nederland. De kracht van Zuid-Limburg zal groeien als deze - dwars door de 220 kilometer lange grens - verbonden wordt met de Euregio.

Graag zouden we deze positie terug willen zien in het tot stand te komen regeerakkoord:

Als onderdeel van Brainport Zuid Oost Nederland, moet Zuid-Limburg duurzame, economische meerwaarde creëren uit de samenwerking met de regio's Aken en Leuven/Hasselt in de topsectoren Chemie en Life Sciences. De status van 'Europese pilotregio' is een belangrijk middel om hiervoor de voorwaarden te scheppen, onder andere in de vorm van Euregionaal openbaar vervoer, Euregionale technische opleidingen, Euregionale fiscale- en pensioengelijkheid ten behoeve van een Euregionale arbeidsmarkt."

Deze tekst is door ons, via de partijlijnen, ingestoken bij de PvdA en VVD. En in de aanloop naar de verkiezingen is de positie van Zuid Limburg uitgebreid met de politieke partijen besproken. De aanwezige kandidaat-Tweede Kamerleden hebben aangegeven deze inzet te steunen. Opname in het regeerakkoord is voor onze regio essentieel om de komende jaren de Haagse steun te krijgen die nodig is om onze doelstellingen te realiseren.

Graag treden we in overleg om de acties en investeringen die nodig zijn om bovenstaande ambitie mogelijk te maken, te bespreken.

Vertrouwende op uw medewerking!

Mede namens mijn collega's van Sittard-Geleen en Heerlen

O. Hoes
Burgemeester van Maastricht

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Gemeenten Maastricht, Sittard-Geleen en
Heerlen
T.a.v. De heer O. Hoes
Burgemeester van Maastricht
Postbus 1992
6201 BZ Maastricht

Kenmerk: 201200605

Den Haag, 19 oktober 2012

Geachte heer Hoes,

Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

201200606

's-Hertogenbosch

Aan de (in)formateur(s)
P/a Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20008
2500 EA Den Haag

Datum : 15 oktober 2012

Oproep voor Rijksimpuls integrale gebiedsontwikkeling en monumenten

Geachte (In)formateur(s),

Aan het nieuwe Kabinet doen wij de oproep om het volgende te agenderen.

1. De overheden moeten de duurzame gebiedsontwikkeling in stedelijke gebieden stimuleren waarbij herbestemming van monumentale gebouwen en complexen een cruciale rol speelt. Op deze wijze investeren in het erfgoed draagt aantoonbaar bij aan de duurzame economische groei van de steden.
2. Voor instandhouding van met name gemeentelijke monumenten houdt na het huidige Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV 3) een belangrijke geldstroom voor de steden op. Er is behoefte aan een structurele financiële impuls voor de instandhouding van deze categorie monumenten, ook na 2014.

Het gaat in beide gevallen om de langdurige instandhouding van belangrijke omgevingskwaliteiten van de steden. De economische kansen én belangen zijn bijzonder groot.

Dit is een oproep voor een gezamenlijke inspanning van ministeries, provincies en gemeenten om samen met marktpartijen mogelijkheden voor financiële stimulansen verder te onderzoeken.

Wij hopen dat u deze oproep wilt betrekken bij uw nadere uitwerking van het nieuwe Kabinetsbeleid, in het bijzonder bij de opstelling van de Begroting 2015 en de jaren daarna. In de bijlage lichten wij onze oproep toe.

Over dit initiatief heb ik in eerste instantie overleg gevoerd met de collega-portefeuillehouders van enkele grote steden en zij stemmen in met deze koers. Het initiatief krijgt een vervolg met de genoemde nadere onderbouwing van de behoefte van de toekomstige impuls binnen de 56 steden, die zijn aangesloten bij de Federatie Grote Monumentengemeenten.

Namens het college van burgemeester en wethouders,

Wethouder Mr. H.C. van Olden, gemeente 's-Hertogenbosch
Portefeuille o.m. Cultuurhistorie, De Groene Vesting, Maatschappelijk Vastgoed

Bijlage

Het gaat hier om een nieuwe economische impuls voor duurzame gebiedsontwikkeling in stedelijke gebieden, uitgaande van bestaande en te versterken omgevingskwaliteiten. Het aanwezige gebouwde erfgoed speelt daarin een centrale rol. Deze oproep is het resultaat van een initiatief binnen enkele grote gemeenten. Ons initiatief ligt in de lijn met het gestelde in de brief van 28 september jl. van het "H-Team" aan uw (in)formateurs onder de titel "Trendbreuk in de ruimtelijke ordening vraagt offensief kabinetsbeleid". Zoals de brief van het "H-Team" al aangeeft is het juist nu essentieel dat de overheden, dus ook het Rijk, de verantwoordelijkheid nemen, ook financieel.

Deze oproep bevat bouwstenen voor de nadere uitwerking en voorwaarden van de overheidsimpuls, die we op korte termijn samen met marktpartijen, organisaties en overheden verder willen ontwikkelen.

Erfgoed is karakter, aantrekkingskracht en vitaliteit

Deze oproep is geïnitieerd door een aantal grote steden waar het cultuurhistorisch erfgoed in zeer belangrijke mate bijdraagt aan de identiteit en aantrekkelijkheid van de stad. Die kwaliteiten vertalen zich aantoonbaar door in economische zin en geldt voor vrijwel alle steden waar vergelijkbare stedelijke programma's worden ontwikkeld. De ervaringen binnen deze steden tonen aan dat het cultuurhistorische karakter en het kwalitatief aanzien van een stad bepalend is voor haar aantrekkingskracht en economische vitaliteit. Deze ervaringen vormen een fundament voor ons pleidooi voor een gezamenlijk gedragen investeringsagenda die zowel rijk, provincies en de gemeente binnen hun verantwoordelijkheid moeten dragen in nauwe samenwerking met de marktpartijen.

Wij roepen het nieuwe Kabinet daarom op dit initiatief te betrekken bij de nadere uitwerking van voorstellen voor de financiering van de stedelijke vernieuwing en specifiek van het gebouwde erfgoed. Aanleiding is mede onze visie in het verband van het onlangs uitgekomen rapport genaamd "Het project Toekomst Stedelijke Vernieuwing na 2014". Daarin stond onder meer de vraag centraal hoe het verder moet met de stedelijke vernieuwing als het ISV na 2014 ophoudt. Alleen als gemeenten, provincies, rijk en marktpartijen samenwerken aan het structureel investeren in cultureel erfgoed en ervoor zorgen dat er – net zoals bij de rijksmonumenten – ook structurele financiële middelen en instrumenten beschikbaar zijn om ook de gemeentelijke monumenten te restaureren en waar nodig te herbestemmen, dan worden effectief mogelijkheden geboden voor economische en ruimtelijke ontwikkeling vanuit de kracht van bestaande gebieden binnen gemeenten. Wij doelen hier met name op ontwikkelingen die niet zonder financiële ondersteuning haalbaar zijn maar juist wel enorme kansen bieden voor herbestemming van historische gebouwen die dan als vliegwiel, katalysator en broedplaats voor ontwikkeling van gebieden fungeren.

Kracht van de stad

Grote steden met een historische binnenstad hebben duidelijk een voorsprong als het gaat om aantrekkingskracht voor bedrijven, onder andere in de commerciële dienstverlening, voor instellingen en organisaties, bewoners en toeristen. Die voorsprong kan nog veel verder worden benut, ook als het gaat om Nederlandse steden verder te promoten in een internationaal perspectief bij het versterken van hun concurrentiekracht. De combinatie van overwegend goed functionerende binnensteden met een grote diversiteit aan voorzieningen en bijzondere ruimtelijke historische kwaliteiten, met een eigen identiteit en met een grote gelaagdheid door een eeuwenoud "Behoud door ontwikkeling"-proces, maken de Nederlandse binnensteden uniek. De stad inspireert en stimuleert creativiteit, ondernemerschap en ontwikkeling. Het Centraal Planbureau erkent deze katalyserende rol in het rapport 'Stad en Land'. De stad is terug op de planologische agenda als banenmotor en als habitat voor de creatieve klasse en kenniswerkers: aanjagers van ontwikkeling en economische groei.

Juist buiten de historische binnensteden zijn grote kansen in gebieden die enerzijds grenzen aan de historische binnensteden en anderzijds aan woongebieden, het zijn veelal voormalige industrie- en spoorzones. In deze gebieden vinden we volop kansen voor herontwikkeling, met als kenmerken potentiële economische structuurversterking, ruimte bieden voor de topsectoren van de economie, broedplaatsen van cultuur en innovatie, kansen op het terrein van groene energie en duurzaamheid, eigen identiteit door aanwezige historische bebouwing en mogelijkheden voor waardecreatie in de stad. De wijze van ontwikkelen is in een 'nieuwe stijl', zeer integraal tot en met inrichting openbare ruimte en groen, met veel aandacht voor aanwezige en te creëren omgevingskwaliteiten.

Doelstellingen

Duurzame stedelijke ontwikkeling en instandhouding en herbestemming van monumentale gebouwen in specifieke stedelijke gebieden staan in veel gemeenten hoog op de agenda. Daar liggen grote kansen en melden zich veel initiatiefnemers. Gemeenten willen de gebiedsontwikkeling op verschillende manieren faciliteren met op het ruimtelijke vlak als doelen:

- Bijdragen aan een duurzame herontwikkeling van bestaande stedelijke gebieden. Elke stad kent die gebieden: In 's-Hertogenbosch gaat het bijvoorbeeld om het zeer omvangrijke, ruim vijf hectare grote GZG-gebied binnen de historische binnenstad (voormalig ziekenhuis) met een negental monumenten en om de direct aan de binnenstad grenzende herontwikkeling van voormalige industriële monumentale gebouwen op de locatie Kop van 't Zand. Het gaat in alle gevallen om herbestemming van bestaande gebouwen, mede als drager en vliegwiel voor de gebiedsontwikkeling en zelfs als sleutel tot het succes.
- Integrale gebiedsaanpak, met aandacht voor de economische ontwikkeling, nieuwe functies, verbeteren van de leefomgeving, restauratie en hergebruik van belangrijke monumentale gebouwen, verbeteren van de openbare ruimte en stedelijke groenstructuren.
- Inzet op duurzame herontwikkeling met het oog op milieudoelstellingen op het gebied van energie besparen, productie van hernieuwbare energie en terugdringen van CO₂-uitstoot.
- Op peil houden van de staat van monumentale bebouwing, waaronder een kwaliteitsimpuls voor bijzondere woningbouwcomplexen, niet primair voor rijksmonumenten (waarvoor reguliere rijksmiddelen als het BRIM beschikbaar zijn), maar juist ook voor gemeentelijke monumenten en andere bijzondere bebouwing. Het ISV is t/m 2014 nog een belangrijke rijksimpuls voor integrale aanpak, herbestemming en instandhouding van onder meer gemeentelijke monumenten. Vanaf 2015 is voortzetting van een noodzakelijke rijksimpuls essentieel bij integrale gebiedsaanpak, naast het rijk mede gefaciliteerd voor de provincies, gemeenten en marktpartijen.

Samen investeren

De gemeenten willen niet alleen samen met andere partijen investeren in de verbetering van de stedelijke omgeving, maar ook doelen bereiken op het gebied van milieu en economie. Juist door bestaande gebieden te herontwikkelen en tevens op aanzienlijke schaal hergebruik te stimuleren kunnen de doelen worden bereikt. De bestaande initiatieven, onder meer uit de bouwsector, moeten gefaciliteerd worden. En particuliere investeringen moeten weer getriggerd worden. Voorwaarde is dan wel dat rijk in samenwerking met de provincies en gemeenten voorziet in een nader te concretiseren impuls en hiervoor ook EU-gelden verder worden ingezet.

Argumentatie

Naast het verbeteren van de ruimtelijke omgeving is hier vooral sprake van een economisch belang. De Nederlandse steden met een bijzondere historische kern scoren niet voor niets hoog in de onlangs uitgebrachte "Atlas Nederlandse Gemeenten 2012". Op grond van de ervaringen in deze steden komen wij voor onze oproep voor de financiële impuls op de volgende argumentatie:

- Investeren in de instandhouding en het functioneren van de historische binnensteden vertaalt zich in een uitstekend, aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven en bewoners. Investeren komt ten goede aan de bouwsector (met als neveneffect instandhouding van ambachtelijke kennis en kunde), maar ook aan de dienstverlening, horeca en vele andere branches. Investeren in restauratie en herbestemming van monumenten heeft een aantoonbaar terugverdieneffect voor de overheid – al decennia lang levert subsidiëring en financiering meer op dan dat het kost (!); het multipliereffect door particuliere investeringen is daarbij aanzienlijk. Inzet van middelen kan door middel van revolverende fondsen, maar ook door subsidiëring (revolverende fondsen zijn niet altijd geschikt voor elke financiering) en nieuwe vormen van ondersteuning. Het gaat daarbij primair om het investeren in de gemeentelijke monumenten.
- Herbestemming is niet een opgave op zich, maar ook een groot economisch belang in de verdere ontwikkeling van de (historische) steden.
- Op het gebied van duurzaamheid zijn er vele kansen voor terugdringen van CO₂-uitstoot door vooral her te bestemmen en niet uit te gaan van sloop en nieuwbouw. Dit is met name ook het moment om te investeren in energiebesparing en om hernieuwbare energie te ontwikkelen, ook in en bij monumenten en historische wijken/gebieden, waaronder de binnensteden.

- In de kabinetsreactie op de "Actieagenda Bouwteam" wordt ten aanzien van de "Routekaart Renovatie, transformatie en herbestemming" aangegeven dat het initiatief bij de bedrijven, provincies en gemeenten ligt. Ook wordt aangegeven dat overheden steeds minder middelen hebben om in stedelijke vernieuwing te investeren en dat gewerkt wordt aan een nieuwe, meer faciliterende aanpak in nauwe samenwerking met tal van initiatiefnemers. Eveneens wordt in de reactie van het voormalige Kabinet aangegeven dat zij de noodzaak om te komen tot nieuwe financierings- en verdienmodellen in de vastgoedsector (waar het monumentaal erfgoed ook deel van uitmaakt) onderkent en dat dit een uitdaging voor banken en beleggers moet worden. Uiteraard onderschrijven wij een aanpak die gericht is op het zo laagdrempelig mogelijk maken voor initiatiefnemers om te investeren in erfgoed/vastgoed en hen daarin zodanig te faciliteren dat initiatieven zo min mogelijk belemmerd worden door regelgeving, zonder dat dit ten koste gaat van relevante cultuurhistorische waarden: dit is ook één van de doelstellingen van de landelijke Modernisering van de Monumentenzorg. De noodzaak tot het effectief invulling geven aan deze investeringsagenda mag echter niet geheel afhankelijk worden van de bereidheid van banken en beleggers om te investeren. De haalbaarheid voor een structurele investeringsagenda in samenwerking met de marktpartijen is juist mede afhankelijk van de bereidheid van de overheden om ook financiële middelen en instrumenten beschikbaar te stellen. Voor rijksmonumenten is er al een samenwerking, vooral met provincies. Met name voor gemeentelijke monumenten is dat ten aanzien van het Rijk na het eindigen van het ISV in 2014 niet meer het geval en vervalt een impuls, waar de noodzaak blijft bestaan om het gebouwde erfgoed op peil te houden en een actieve en functionele rol te laten vervullen binnen het Nederlandse cultuurhistorische landschap.
- Het achterwege blijven van investeren in de instandhouding van historische gebieden leidt aantoonbaar tot achteruitgang, vervolgschade en maakt dure renovaties en restauraties in de toekomst nodig. De restauratieachterstand bij gemeentelijke monumenten, zo blijkt uit recent landelijk onderzoek door het Nationaal Restauratiefonds, bedraagt meer dan 18% van de voorraad gemeentelijke monumenten. Daar bovenop komen nog de vele honderden beeldbepalende panden binnen de beschermde stads- en dorpsgezichten. Om te kunnen voldoen aan de landelijke taakstelling om de fysieke kwaliteit van rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten beheersbaar te houden is door het Rijk bepaald dat een overschrijding van 10% restauratieachterstand van de aanwezige monumenten ongewenst is.
- Afstoting van grote monumenten door het rijk aan de markt en aan lagere overheden vereisen extra middelen voor de instandhouding van deze kostenintensieve gebouwen, om een beslag op de beperkte bestaande middelen voor de overige monumenten te voorkomen.

Continue ontwikkelen

Duurzame stedelijke ontwikkeling en behoud van cultuurhistorisch erfgoed is prioriteit op de planologische agenda. Gebiedsontwikkeling met een integrale benadering waarbij met de technologie van vandaag en morgen het erfgoed wordt behouden. Overheden en ondernemers investeren al jaren in historie en ook het Rijk heeft middels ISV-geld t/m 2014 (voor onder meer gemeentelijke monumenten) en de BRiM-regeling (voor rijksmonumenten) erfgoed ondersteund. Erfgoed heeft echter continue investeringen nodig, ook voor gemeentelijke monumenten en dit is een gezamenlijke opgave, ook na 2014! Komend jaar zullen wij bij veel grote gemeenten hun investeringsbehoeften onderzoeken waarin de geplande investeringen van gemeenten, provincies en de behoefte aan investeringen van rijkswege duidelijk worden.

Over dit initiatief heb ik in eerste instantie overleg gevoerd met de collega-portefeuillehouders van enkele grote steden en zij stemmen in met deze koers. Het initiatief krijgt een vervolg met de genoemde nadere onderbouwing van de behoefte van de toekomstige impuls binnen de 56 steden, die zijn aangesloten bij de Federatie Grote Monumentengemeenten.

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer mr. H.C. van Olden
Het College van Burgemeester en
Wethouders van de gemeente
's-Hertogenbosch
Postbus 12345
5200 GZ 's-Hertogenbosch

Kenmerk: 201200607

Den Haag, 19 oktober 2012

Geachte heer Van Olden,

Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven,
nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons
onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

Koepel van Nederlandse
Verenigingen van Gepensioneerden

KNVG

Aan Tweede Kamer der Staten-Generaal
Ter attentie van de informateurs de heren H. Kamp en W. Bos
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Utrecht, 21 oktober 2012

Betreft: belangen gepensioneerden en belastingvoorstellen

Geachte informateurs,

Bij het uitzetten van het regeringsbeleid voor de komende jaren zullen ingrijpende maatregelen op veel verschillende gebieden aan de orde moeten komen. Onvermijdelijk zullen daarbij ook belangen en verwachtingen van gepensioneerden in het geding komen.

De Koepel van Nederlandse Verenigingen van Gepensioneerden (KNVG) signaleert een reeks van beleidsvoornemens, die leiden tot eenzijdige stapeling van maatregelen, die buitenproportioneel is en de draagkracht van veel gepensioneerden ver te boven gaat.

De KNVG verzoekt de formateurs en onderhandelaars voor het nieuw te vormen kabinet rekening te houden met deze ontwikkeling.

In de publieke en politieke discussie is het afgelopen jaar het zwaar vertekend beeld ontstaan, dat Nederlandse gepensioneerden relatief rijk zijn en daarom een bovenproportionele bijdrage aan de gezondmaking van de Nederlandse financiën kunnen leveren.

Daarbij wordt voorbij gegaan aan het feit, dat veel gepensioneerden met een aanvullend pensioen al geconfronteerd werden met koopkrachtdalingen tot 10% in de periode 2006-2013.

Gepensioneerden krijgen volgens de thans voorliggende plannen al te maken met hervorming van het pensioenstelsel, het jarenlang achterwege blijven van

indexering, afstempeling van nominale pensioenrechten en maatregelen voor zorgkostenbeheersing.

Bij het volgen van de voorstellen voor belastinghervorming van de commissie Van Dijkhuizen komen daarbij ook nog: fiscalisering van de AOW en het schrappen van de ouderenkortingen, terwijl algemene voorstellen zoals de verdere verhoging van de BTW en beperking van de hypotheekrenteaftrek voor bestaande gevallen veel gepensioneerden ook raken.

De KNVG waarschuwt dat met fiscalisering van de AOW een einde komt aan de AOW als volksverzekering met een premiebetaling voor een recht op een ouderdomspensioen. De maximering van de aftrek van de pensioenpremie is bovendien een principiële inbreuk op de omkeerregel met vergaande negatieve gevolgen voor het pensioensparen en voor het draagvlak van ons Pensioenstelsel dat al zo onder druk staat. Wij kunnen ons niet aan de indruk onttrekken dat met de loongrens van € 62.000 het sparen voor een aanvullend pensioen op middelloonbasis boven 35.000 tot 40.000 euro wordt ontmoedigd.

De Koepel beseft dat hervormingen lang niet altijd zonder pijn kunnen verlopen. Daarom is een eerlijke en voor iedereen begrijpelijke verdeling van lasten van groot belang. Wij erkennen dat ook gepensioneerden kunnen bijdragen aan het gezond maken van de overheidsfinanciën, maar een evenwichtige belangenafweging op basis van realiteitszin is daarbij geboden.

De Koepel van Nederlandse Verenigingen van Gepensioneerden (KNVG) is opgericht om vanuit het belang van gepensioneerden met een aanvullend pensioen op constructieve wijze mee te discussiëren over de aanpassingen die in Nederland de komende jaren moeten worden doorgevoerd om het hoofd te bieden aan de financiële crisis.

De KNVG denkt en werkt graag met u mee aan realistische plannen voor gezonde en houdbare overheidsfinanciën.

Met vriendelijke groet,

Drs. Martin van Rooijen
Voorzitter

Cc:

- Fractievoorzitters Tweede Kamer
- Commissie Financiën
- Commissie SZW

Adres: Arthur van Schendelstraat 850, 3511 ML Utrecht

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer drs. M. van Rooijen
Koepel van Nederlandse Verenigingen van
Gepensioneerden
Arthur van Schendelstraat 850
3511 ML Utrecht

Kenmerk: 201200609

Den Haag, 23 oktober 2012

Geachte heer Van Rooijen,

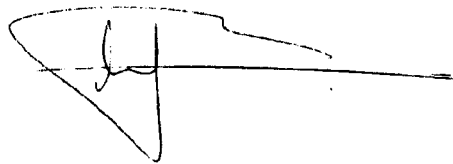
Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

**WSW en overige
gesubsidieerde
arbeid****Postadres**
Postbus 3010
2700 KT Zoetermeer**Bezoekadres**
Boerhaavelaan 1
2713 HA Zoetermeer**T** 0900 2282522
(10 ct per minuut)
F 079 35 21 226
I www.abvakabofnv.nl
E post@abvakabo.nlKvK 40 41 06 96
ING 294606

Aan de informateurs
De heren H.G.J. Kamp en drs. W.J. Bos
p/a Tweede Kamer
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Cc: Fractievoorzitters Tweede Kamer

Datum
19 oktober 2012
Briefnummer
OMSISN20121019MNN
Dossier

Behandeld door
Mevr. I. Snel
Doorkiesnummer
079 353 6418
Bijlage(n)

Geachte heren Bos en Kamp,

Hierbij vragen wij uw aandacht voor het belang van een goed werkende sociale werkvoorziening en de visie van Abvakabo FNV daarop.

Abvakabo FNV is blij dat de Wet Werken naar Vermogen (WWVN), net op de valreep, werd tegengehouden. Dat neemt niet weg dat wij erkennen dat er op het terrein van arbeidstoeliding van arbeidsgehandicapten en anderen met een afstand tot de arbeidsmarkt nog veel te verbeteren valt. Verbeteren in resultaat, maar ook verbetering in de efficiency van het proces dat tot vergroting van de opnamecapaciteit van de reguliere arbeidsmarkt leidt. Een nieuwe regeling en nieuw systeem moeten dan wel daadwerkelijk bijdragen aan een grotere deelname van mensen met een arbeidsbeperking aan het arbeidsproces. Daarbij moeten we succesfactoren in het huidige systeem niet overboord gooien. Een cruciaal uitgangspunt daarbij is dat SW-medewerkers zich niet onderscheiden van andere werknemers, zij het dat zij aangepaste arbeid en begeleiding nodig hebben om hun werk te kunnen verrichten.

Hoewel al jaren de wens bestaat om meer mensen met een arbeidsbeperking regulier te laten werken, is de realiteit dat de Sociale Werkvoorziening nog steeds de belangrijkste werkgever voor werk onder aangepaste omstandigheden is. Daar vinden 100.000 mensen werk en ontwikkeling. Luisterend naar de experts op arbeidsmarktgebied zal daar niet snel verandering in komen.

In plaats van een nieuw systeem te bedenken dat hetgeen dat nu werkt marginaliseert, verdient het aanbeveling om daar juist op voort te bouwen. Ons doel is daarbij het bieden van een passende werkomgeving voor mensen met een arbeidsbeperking, van waaruit zij zich kunnen ontwikkelen en (indien mogelijk) uitstromen naar reguliere arbeid. Uitgangspunt is daarbij dat mensen een economisch zelfstandig bestaan op kunnen bouwen, zonder aanvullende financiële maatregelen. Dat wil zeggen een inkomen op *minimaal* WML niveau. Andere cruciale onderdelen van deze werkomgeving zijn begeleiding en maatwerk. De Sociale Werkvoorziening beschikt over de expertise om arbeidsgehandicapten te begeleiden naar en tijdens regulier werk. Het ondersteunen van werkgevers in het bieden van werk aan arbeidsgehandicapten, bijvoorbeeld door banen en arbeidsprocessen aan te passen,

behoort ook tot de core business van SW bedrijven. Zoals bekend is goede begeleiding van mensen met een arbeidsbeperking en het ontzorgen van werkgevers van doorslaggevend belang voor arbeidsparticipatie van mensen met een arbeidsbeperking. Niet afbreken wat (al) werkt dus, maar kijken waar verbeteringen mogelijk zijn en daarop verder bouwen.

De visie van Abvakabo FNV is neergelegd in ons alternatief op de WWVN, " De beste weg naar werk". Samengevat komt dit neer op het volgende:

- **Samenvoeging SW, WWB (WIJ) en Wajong tot 1 regeling**
Abvakabo FNV is voorstander van 1 regeling. Voorwaarde is hierbij wel dat onderscheid wordt gemaakt in de aard van de afstand tot de arbeidsmarkt (arbeidsgehandicapt / structureel functioneel beperkt, versus redeneren als geen / te weinig werkervaring of opleiding).
Daarbij moet rekening worden gehouden met de mogelijke effecten van bezuinigingen. In de praktijk moet de uitvoerder kiezen welke mensen naar werk worden bemiddeld en welke niet. Belangrijk is daarom dat het systeem geen prikkels bevat die het voor de uitvoerder aantrekkelijk maakt om makkelijk bemiddelbaren te verkiezen boven minder makkelijk bemiddelbaren. De ervaring leert dat mensen met een structurele beperking dan aan het kortste eind trekken.
- **Uitvoering door gemeenten**
Abvakabo FNV gaat uit van uitvoering door de gemeenten. Hier zijn wel voorwaarden aan verbonden. Om te voorkomen dat er 415 varianten van de wet worden uitgevoerd en betrokkenen de dupe kunnen worden van gemeentelijke willekeur, vindt Abvakabo FNV een bepaalde mate van landelijke kaderstelling essentieel. Onderdelen hiervan zijn controle op de uitvoering en indicatiestelling door een landelijke onafhankelijke organisatie. Het geheel van rechten en plichten moet met elkaar in evenwicht zijn. Mensen met een functionele beperking moeten het recht op ondersteuning kunnen opeisen. Daartegenover staat dat van hen verlangd wordt dat zij meedoen naar vermogen.
- **Geen beperking toegang SW**
De SW is de grootste werkgever van mensen met een arbeidsbeperking. Zolang voor deze groep nog nauwelijks duurzame banen op de reguliere arbeidsmarkt beschikbaar zijn, is het contraproductief om het aantal SW plekken terug te dringen. Het leidt tot minder mensen aan het werk in plaats van meer. Dit geldt bij voorbeeld ook voor het plan van de wethouders van de G4. Volgens hen zou de SW alleen moeten openstaan voor mensen die in staat zijn minimaal 50 procent van het minimumloon te verdienen. Hiermee dreigt een grote groep mensen voor de rest van hun leven aan de "zijkant" van de samenleving te worden geplaatst. De G4 gaat hiermee immers volledig voorbij aan de bedoeling van beschut werk: het bieden van arbeid voor mensen die slechts onder aangepaste omstandigheden tot regelmatige arbeid in staat zijn. Juist die mensen die de G4 wil uitsluiten van de SW zijn over het algemeen aangewezen op beschut werk waarbij regelmaat, goede begeleiding en continuïteit belangrijk zijn. Ook lijken de vier grote steden geen oog te hebben voor de functie van een baan: persoonlijke ontwikkeling, zingeving en werknemerschap. Kortom, meedraaien in de maatschappij met de capaciteiten die je hebt.
Veel beter is het om meer in te zetten op detachering (meer hierover onder het kopje "Werkgeversaanpak").

Overigens wil Abvakabo FNV u ook in dit verband wijzen op de desastreuze gevolgen voor de positie van het pensioenfonds PWRI, indien besloten zou worden de toegang tot de SW substantieel te beperken.

➤ **Inkomen**

Uitgangspunt van Abvakabo FNV voor de mensen die in de Sociale Werkvoorziening werkzaam zijn (en zullen zijn), is een volwaardige cao met een bijbehorend functiewaarderingsstelsel en pensioenregeling. Dat betekent ook dat de gemeenten financiële ruimte nodig hebben om cao onderhandelingen te voeren. Abvakabo FNV is overigens bereid fundamenteel te kijken naar hoe die cao eruit moet zien, om maximaal in te kunnen zetten op doorstroom naar regulier werk

Voor de mensen die niet werkzaam zijn in de Sociale Werkvoorziening, maar wel onder de toekomstige regeling vallen, geldt dat werk daadwerkelijk moet lonen. Dat betekent geen beloning die lager ligt dan het wettelijk minimumloon. Abvakabo FNV is daarbij voorstander van loonkostensubsidie. Dit instrument komt tegemoet aan de wens van werkgevers om gecompenseerd te worden en biedt de voor arbeidsgehandicapten belangrijke werknemersstatus. Om die reden zijn wij fel gekant tegen loondispensatie. Gelukkig lijkt vriend en vijand aan de hand van de pilots Werken naar vermogen van mening dat dit instrument niet werkt.

➤ **Werkgeversaanpak**

De achilleshiel van de Wet werken naar vermogen is de ontbrekende werkgeversaanpak. Een nieuwe wet zal alleen kans van slagen hebben als er een adequate werkgeversaanpak in zit verweven. Abvakabo FNV ziet daarvoor meerdere mogelijkheden.

Het ontzorgen van de werkgevers is een van de belangrijkste voorwaarden. Het moet voor werkgevers financieel niet uitmaken of het werk wordt uitgevoerd door een arbeidsgehandicapte die begeleiding nodig heeft en minder productief is of door een werknemer waarbij dat niet aan de orde is. Ook op het gebied van begeleiding dient de werkgever te worden ondersteund. Het stimuleren van detachering is en blijft in dit verband van belang, evenals de ontwikkeling van de SW bedrijven naar mens-ontwikkelbedrijven.

Abvakabo FNV is voorstander van invoering van premie, die werkgevers stimuleert om mensen met een arbeidsbeperking in dienst te nemen. Werkgevers die dat in voldoende mate doen, betalen niets. Werkgevers die daar beneden zitten, betalen een standaardpremie over de loonsom. Daarnaast dient bij aanbestedingsprocessen van de overheid (Rijk, Provincie en gemeenten) een quotum voor werknemers met een arbeidsbeperking als voorwaarde te worden opgenomen.

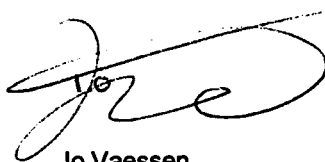
Ten slotte: Abvakabo FNV realiseert zich dat de financiële consequenties van een eventueel toekomstige regeling in het huidige economisch klimaat belangrijker zijn dan ooit. De 2 miljard bezuiniging als onderdeel van de WVVN was echter volstrekt niet realistisch en haalbaar. Wel zien we dat daar waar gemeenten vooruit lopen op die wet, de SW-bedrijven ten onder (dreigen te) gaan.

Wij dringen er bij u op aan om in deze discussie het belang van werk voor mensen met een arbeidsbeperking te laten prevaleren boven bezuinigingsdoelstellingen. Ons plan "De beste weg naar werk" biedt iedereen met een arbeidsbeperking werk en leidt naar onze overtuiging bovendien tot wel tot haalbare besparingen.

Hoogachtend,

Corrie van Brenk
Bondsvoorzitter

Jo Vaessen
voorzitter Sectorbestuur WSW

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Mevrouw C. van Brenk
ABVAKABO FNV
Postbus 3010
2700 KT Zoetermeer

Kenmerk: 201200611

Den Haag, 23 oktober 2012

Geachte mevrouw Van Brenk,

Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

A.H. Casteleijn
Markt 40
2631 ED Nootdorp

e-mail: hans.casteleijn@gmail.com
telefoon: 015-2155599

Aan:

Formateurs Henk Kamp en Wouter Bos
Binnenhof 6
2513 AA Den Haag

Nootdorp, 21 oktober 2012

Betreft : Het ministerie van Infrastructuur & Milieu

Geachte heren Kamp en Bos,

Graag vraag ik naar aanleiding van bijgaande brief uw aandacht bij de formatie voor het Ministerie van Infrastructuur en Milieu.

Ik ben van mening dat bij de vorming van dit ministerie twee jaar geleden er veel relevante kennis en deskundigheid verloren is gegaan Van enige vorm van samenhangend beleid op de terreinen van milieu, duurzaamheid, mobiliteit, natuur en economische revitalisering is volstrekt geen sprake meer.

Ik vertrouw op uw wijsheid en zakelijk inzicht.

Met vriendelijke groet,

Hans Casteleijn
Verkeerskundige en betrokken burger

Voor de exploitatie van het OV is geen geld meer. Wie als passagier in een stadsbus in Utrecht stapt, schrikt zich beroerd. Het is net een stad op de Balkan. De bussen zijn vuil, slecht onderhouden, het personeel is gedemotiveerd. Een derde van het personeel bestaat uit ongemotiveerde uitzendkrachten. Het mag u niet onbekend zijn dat de directie van het GVU/Connexxion het personeel intimideert om de zwartboeken niet openbaar te maken. Het wagenpark van het GVU blijkt zelfs niet eens te voldoen aan de gewone APK-keuringseisen !! In de afgelopen maanden ging het om afgebroken stuurstangen, lekkende remleidingen, een ontploft koelwatercircuit (dat haalde de krant) waardoor hete stoom de bus binnenkwam, weigerende deuren, etcetera. Het Utrechtse college slaapt rustig verder in hun stadhuis. Wat er in de stad gebeurt, lijkt bestuurders niet meer te interesseren. De burgemeester holt van blinder naar het volgende incident. Hopelijk wordt het nu het GVU. Oplossing: iedereen moet maar met de auto gaan, daar leggen we 14 banen asfalt voor aan.

3. Spoorwegbeleid / HSL

Als het niet zo immens triest was hoe hier miljarden aan belastinggeld zijn verspild, dan zou je er hard om kunnen lachen. Eerst is er voor heel veel geld een onnodige tunnel onder het Groene Hart door aangelegd. Inderdaad onnodig, want bij een nuttige commerciële snelheid van 170 km/uur was een tunnel niet nodig geweest. 300 km/uur is een fictie voor het traject Rotterdam-Schiphol, dat door slapende ambtenaren achter een bureau is bedacht. Pure energieverkwisting voor die korte afstand.

Een belangrijke doelstelling van het HSL net was om Europese hoofdsteden met elkaar te verbinden. Nou is toevallig in Nederland Den Haag onze internationale regeringsstad. Jammer, maar door een verkeerde tracé- en beleidskeuze valt die stad buiten de boot. Zelfs in de exploitatie weet men geen oplossing te vinden, wat een gotspe is.

U als minister kleedt de internationale spoorverbindingen totaal uit, verkwist miljarden aan overheidsinvesteringen en verhoogt de tarieven tot een niveau waarop de klanten weglopen. De Fyra en NS HiSpeed zijn een totale mislukking en al lang commercieel failliet. Waarom deze idioterie doorzetten ? Zorg voor goede en betrouwbare spoorverbindingen.

In Breda wordt een groot en prestigieus station gebouwd. Helaas voor een belangrijk deel voor de kat zijn viool !! Voorzien was om hier een modern overstapstation te bouwen met snelle aansluitingen vanuit Brabant naar Brussel en Parijs. Ooit zat ook in de planning om de spoorlijn Utrecht – Breda aan te leggen, waardoor dit zielige, volgebouwde land een tweede aansluiting op het HSL-net zou krijgen. Inmiddels is er zelfs geen geld meer voor de exploitatie van een normale spoorverbinding met Brussel en Antwerpen.

Met interesse zie ik hierop uw antwoord tegemoet. Verder kan ik slechts hopen op een formatie waarbij het gezond verstand en zakelijke inzicht mogen leiden tot ministeries waar betrokkenheid bij de maatschappelijke interesse weer de toon zullen bepalen.

Met vriendelijke groet,

Hans Castelijns

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer A.H. Casteleijn
Markt 40
2631 ED Nootdorp

Kenmerk: 201200613

Den Haag, 23 oktober 2012

Geachte heer Casteleijn,

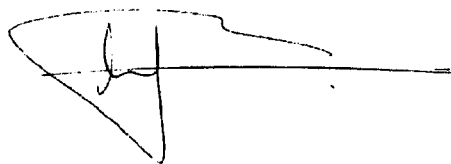
Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

2012 00614

Aan de heer H.G.J. Kamp
en de heer drs. W.J. Bos
Binnenhof 1A
2513 AA Den Haag

Maasdijk, 18-10-2012

Onderwerp: Verloedering Duurzame glastuinbouw in het Westland en Nieuwe Westelijke Oeververbinding.

Geachte heren Kamp en Bos,

Mijn naam is Jos Kester, in ben een Westlandse glastuinder en ik vertegenwoordig een groep van verontruste duurzame glastuinders in het Westland met een gezamenlijke oppervlakte van 2.500 ha, ongeveer 25 % van het Nederlands potentieel.

Wij hebben ons verbonden in een groep omdat we ons zorgen maken. Grote zorgen! Wij zijn bezorgd over de toekomstige leefbaarheid van het Westland en het Midden-Delfland gebied. Ik vrees voor een tanende concurrentiekracht van het glastuinbouwgebied die toonaangevend was in de wereld en ben verontrust over de te grote economische achteruitgang van het Westlandse tuinbouwgebied, die ten koste lijkt te gaan van het belang van de Rotterdamse haven.

Wat het meest knaagt is de laconieke houding van de politiek en de bestuurders over de toekomstige ontwikkeling van dit tuinbouwgebied in relatie tot de Nieuwe Westelijke Oeververbinding (hierna: NWO). Als nu de verkeerde beslissingen worden genomen leidt dit tot:

- Verlies toppositie duurzame glastuinbouw in de wereld
- Verlies banen door teruglopende concurrentiekracht
- Afnemende kwaliteit leefbaarheid van het Westland en het Midden-Delfland gebied

Dit dossier is van groot belang voor het kabinet dat aanstaande is en daarmee ook voor uw werkzaamheden als informateurs.

Wat is er aan de hand?

Het Westland is al decennia lang koploper op het gebied van duurzame glastuinbouw in de wereld. Anders gezegd: het Westland is hét tuinbouwgebied van de wereld en dankzij miljardeninvesteringen de onbetwiste lijstaanvoerder op het gebied van innovatieve glastuinbouw en kennis. Het Westland is de derde economische motor van Nederland en daar plukt de hele wereld dáárhoor letterlijk de vruchten van, van deze Hollandse tuin, dat zich dankzij innovaties nog steeds profileert.

Het Westland zou gekoesterd moeten worden! De waarheid is dat er zeer laconiek wordt omgesprongen met dit gebied. De "dwaze" woningbouw van zowel Den Haag als voor Rotterdam de haven – die het Westland en Midden-Delfland als een soort stadspark beschouwen - rukt op. De politiek verkwanseld het gebied en rekent met oude modules, of laat de oren hangen naar het belang van de 'Haven' en 'huizen' maar kijkt niet verder. Het gevolg: Vele honderden hectares glastuinbouw zijn afgebroken om plaats te maken voor luxe woningen en villa's. Sinds 2008 is maar een klein deel inderdaad met woningen bebouwd. De kaalslag is schrijnend.

Grote bedreiging voor het Westland is de aanleg van de NWO indien deze verkeerd wordt uitgevoerd. Wij juichen de vooruitgang toe en zien in dat voor de bereikbaarheid van de Rotterdamse Haven en de Maasvlaktes een prijs betaald moet worden.

Het kabinet staat voor een belangrijke keuze. De discussie hierover willen we graag richting geven door u te informeren over ons standpunt, zonder dat dit schadelijke gevolgen heeft voor de leefbaarheid van het Westland en het Midden-Delfland gebied. En ook zonder dat de concurrentiekracht van het Westland wordt verlamd en dit ten koste gaat van het verlies aan banen.

- Wij begrijpen dat er een NOW tussen de A15 (Mainport Rotterdam en de A 4 (Westland/Den Haag) moet komen. De aanleg van de Blankenburgtunnel is ons inziens desastreus. Niet alleen is deze tunnel niets meer dan een bypass voor de Beneluxtunnel, maar erger is dat de verkeersdrukte verplaatst wordt naar de A20, A4-Noord en ook het Ketelplein blokkeert.
- De aanleg van de Blankenburgtunnel tast de natuur onherstelbaar aan en heeft grote impact op de leefbaarheid van het Westland/Midden-Delfland.

Aanleg Oranjetunnel met maar één afslag!

Verkeerskundig is de aanleg van de Oranjetunnel (OT) en de A54 een beter alternatief, zo blijkt uit onderzoek van diverse verkeersdeskundigen, voor de haven, de gemeenten Rotterdam en Den Haag. Wij willen u er op wijzen dat er ook op provinciaal niveau een plan loopt ('Project 3 in 1' genaamd). Dit project kan hier niet los van worden gezien. De voordelen er daardoor van zijn:

- De glastuinbouw hoeft niet te wijken voor wegenbouw – en of huizenbouw
- Het Westland verandert niet in een grote parkeerplaats voor toeleveranciers voor de Tweede Maasvlakte door OT + A54 aan te leggen
- De concurrentiepositie van het Westland blijft op niveau en Nederland blijft in de eredivisie van de glastuinbouw opereren
- De banen blijven behouden
- De leefbaarheid van de regio en de Westlandse identiteit blijft behouden

Wij verzoeken het kabinet een duurzame keuze te maken, die de leefbaarheid van het Westland en Midden-Delfland ten goede komt en vooral het economisch belang van het Westland als innovatief, concurrerende en duurzaam tuinbouwgebied onderschrijft.

Met vriendelijke groet

Jos Kester

Namens de Groep van Verontruste Duurzame Glastuinders Westland

P.S. Wij zullen van deze brief ook een kopie aan de fractievoorzitters van de politieke partijen in de Tweede Kamer sturen. Verder plaatsen wij deze brief op de site van onze groep, www.hetwestlandwordtvermoord.nl

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer J. Kester
Blauwhek 2
2676 NB Maasdijk

Kenmerk: 201200615

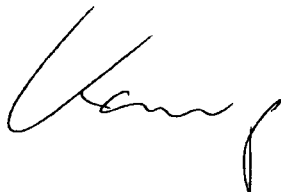
Den Haag, 23 oktober 2012

Geachte heer Kester,

Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

201200616

Aan de Kabinetsinformateurs de heren H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Postbus 20008,
2500 EA Den Haag

Betreft: Heroverweging verhoging maximumsnelheid A10, A12, A13 en A20.

Rotterdam, 18 oktober 2012

Geachte heren Kamp en Bos,

Op de snelwegen A10, A12 en A13 is de maximumsnelheid in juli dit jaar in stedelijk gebied verhoogd van 80 naar 100 kilometer per uur. Op de A20 door Rotterdam geldt een flexibele snelheid (soms 80, soms 100), afhankelijk van het verkeersaanbod en het tijdstip. Melanie Schultz van Haegen, de demissionair minister voor Infrastructuur en Milieu, heeft daarbij toegezegd dat de gevolgen voor de bewoners minimaal zullen zijn en dat de snelheidsverhoging niet leidt tot overschrijding van normen voor schone lucht en geluid.

Met deze brief willen wij uw aandacht vestigen op de incorrecte onderbouwing die ten grondslag heeft gelegen aan het besluit van het demissionaire kabinet. Begin oktober is aan het licht gekomen dat Rijkswaterstaat bij het berekenen van de effecten van de snelheidsverhogingen namelijk grove fouten heeft gemaakt. De dienst heeft bij het berekenen van de te verwachten luchtkwaliteit vele duizenden voertuigen, waaronder zo'n 8.000 vrachtauto's, niet meegerekend die in werkelijkheid wel op de A13 rijden. Bij het berekenen van de extra geluidsbelasting zijn ter hoogte van Overschie 16.000 auto's verdwenen in het verkeersmodel zonder dat er een afslag is. De fouten zijn vastgesteld door de milieudienst DCMR.

Het is relevant om te vermelden dat Rijkswaterstaat aan de gemeente Rotterdam geen inzage heeft willen geven in de invoergegevens die zijn gebruikt om de effecten van de maatregel te berekenen. Door gebruik te maken van de Wet openbaarheid van bestuur (Wob) zijn de gegevens in augustus jongstleden alsnog verstrekt. Milieudefensie heeft daarnaast een adviesbureau ingehuurd om de berekeningen voor de A10 bij Amsterdam over te doen. Uit die exercitie blijkt dat Rijkswaterstaat gebruik heeft gemaakt van een model dat uitgaat van een rijksweg in open weidelandschap.

Naast modelberekeningen bestaan er harde meetgegevens. Uit een evaluatie van TNO blijkt dat sinds de verlaging van de snelheid op de A13 in Overschie de uitstoot van stikstofdioxide met 30 procent naar beneden is gegaan, van fijn stof met negen procent en dat op dit wegvak 54 procent minder ongevallen zijn gebeurd. De lokale fractie van GroenLinks in Rotterdam meet sinds vier maanden zelf op vier plekken langs de A13 bij Overschie de luchtkwaliteit. Dat gebeurt met zogenoemde Palmesbuisjes die in het laboratorium van milieutechnisch ingenieursbureau Blauw uit Wageningen worden geanalyseerd. De partij meet op straat- en woonniveau op maximaal 15 meter van de weg. De Milieudienst DCMR heeft daarnaast een permanente paal staan die op 20 meter vanaf de snelweg de luchtkwaliteit meet.

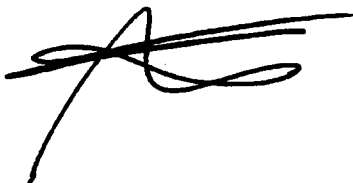
Uit zowel de meetgegevens van de DCMR als van GroenLinks blijkt dat de Europese normen voor stikstofdioxide langs de A13 worden overschreden. Na invoering van de snelheidsverhoging, was sprake van een toename van stikstofdioxide met ongeveer een kwart, waarmee de Europese normen voor luchtkwaliteit bijna twee keer worden overschreden. Ook bij inachtneming van de maximale foutenmarge van de meetmethodiek is sprake van een ontoelaatbare overschrijding. De resultaten van de metingen van GroenLinks ziet u in de bijlagen bij deze brief.

Uit een andere meting van bureau Witteveen & Bos, in opdracht van het ministerie van Infrastructuur en Milieu, blijkt dat de lucht langs de A20 tot bijna vijf procent vuiler is geworden door invoering van dynamische snelheden (soms 80, soms 100). Ook daar is sprake van een overschrijding van de Europese normen waaraan Nederland vanaf 2015 gehouden is.

Demissionair minister Schultz van Haegen heeft het standpunt ingenomen dat zij de milieuruimte die zou bestaan, wil invullen door de snelheid te verhogen. Uit de fysieke metingen langs de A13 blijkt echter geen sprake te zijn van enige milieuruimte. Op grond van de overtuigende metingen langs zowel de A13 als de A20 durven wij de conclusie te trekken dat de snelheidsverhoging op snelwegen door stedelijk gebied in strijd is met de Europese normen voor luchtkwaliteit. Ik wil u daarom met klem verzoeken om, in het belang van de gezondheid van duizenden omwonenden, over te gaan tot het terugdraaien van de snelheidsverhoging op de stedelijke snelwegen.

Tot slot wens ik u graag succesvolle coalitieonderhandelingen toe. Ik zie uit naar de inhoud van het aanstaande akkoord.

Hoogachtend,

A handwritten signature in black ink, consisting of several overlapping loops and a long horizontal stroke at the top.

Arno Bonte
Fractievoorzitter GroenLinks Rotterdam

Analyse certificaat

blad 1 van 2

certificaatnummer : 2012N-148
projectnummer : 6287

Aanvrager: GroenLinks Rotterdam
Nicolaas Beetsstraat 81
3027 AN Rotterdam

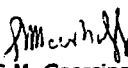
Onderzocht: Hoeveelheid stikstofdioxide uit de omgevingslucht bemonsterd op 12
diffusiebuisjes geprepareerd met TEA (50%Triethanolamine, 50% Aceton).

Identificatie: De buisjes zijn uniek gecodeerd middels een setnummer en volgnummer

Methodiek & meetcondities: Het onderzoek is uitgevoerd volgens een methode, beschreven in
werkvoorschrift LLW-01. De prestatiekenmerken van deze methode
voldoen aan de eisen beschreven in NEN-EN-13528 (1,2 en 3). De
analysemethode is gebaseerd op absorptie- spectrofotometrie.

Datum ontvangst monsters: 1 oktober 2012
Datum analyse monsters: 2 oktober 2012

Plaats van uitgifte: Wageningen
Datum van uitgifte: 3 oktober 2012

S.M. Geersing-Moorhoff
Laborant Luchtonderzoek

Rapportage: Uit de totale hoeveelheid stikstofdioxide aangetroffen op de diffusiebuisjes en de door de opdrachtgever aangeleverde gegevens
over de monsterduur wordt m.b.v. de Eerste wet van Fick, de gemiddelde stikstofdioxideconcentratie in de omgevingslucht
berekend. De toegepaste monsternemingsmethode valt niet onder de accreditatie van het laboratorium. De gerapporteerde
stikstofdioxideconcentraties vallen derhalve niet onder accreditatie.

De resultaten hebben uitsluitend betrekking op de aan het laboratorium aangeboden monsters.
Reproductie van het volledige certificaat is toegestaan. Gedeelten van het certificaat mogen slechts worden
gereproduceerd na verkregen schriftelijke toestemming.

Buro Blauw B.V. is niet aansprakelijk voor schade die voortvloeit uit de toepassing of het gebruik van het resultaat van de
analyses.

Resultaat

Blauw code	Omschrijving	Gegevens aangeleverd door de opdrachtgever				Resultaten	
		Start datum	Start tijd	Eind datum	Eind tijd	Totaal NO ₂ [μ g] Q*	Concentratie NO ₂ [μ g.m ⁻³]
148-BL	148-BLANCO 84	30-08-12	18:30	28-09-12	20:00	0,0	<1
148-5	148-5-BLANCO 134	31-08-12	18:45	28-09-12	19:30	0,0	1
148-8	148-8 BLANCO K	31-08-12	19:30	28-09-12	20:30	0,0	1
148-11	148-11 BLANCO A13	31-08-12	19:15	28-09-12	17:45	0,0	1
148-1	148-1 134	31-08-12	18:45	28-09-12	19:30	1,6	45
148-2	148-2 134	31-08-12	18:45	28-09-12	19:30	1,6	44
148-3	148-3 84	30-08-12	18:30	28-09-12	20:00	1,7	46
148-4	148-4 84	30-08-12	18:30	28-09-12	20:00	0,6	17**
148-6	148-6 K	31-08-12	19:30	28-09-12	20:30	2,1	58
148-7	148-7 K	31-08-12	19:30	28-09-12	20:30	2,2	61
148-9	148-9 A13	31-08-12	19:15	28-09-12	17:45	4,2	>72
148-10	148-10 A13	31-08-12	19:15	28-09-12	17:45	4,5	>72

* Q = resultaten vallen onder accreditatie

** vocht in buisje

Paraaf opsteller:

Addendum

Notitienummer: BL.2012.6787.02
Auteur: S.M. Geersing-Moorhoff
Datum: 3 oktober 2012
Opdrachtgever: GroenLinks Rotterdam

Geachte heer Rodermans,

Hierbij de geëxtrapoleerde concentraties van de twee buisjes met een NO₂-concentratie >72. Houd er rekening mee dat deze waardes slechts een indicatie zijn van de werkelijke waardes omdat de gemeten concentraties buiten het lineaire gebied van de gebruikte ijklijn vallen.

Blauw code	Omschrijving	Startdatum	Starttijd	Einddatum	Eindtijd	Geëxtrapoleerde concentratie NO ₂ [µg.m ⁻³]
148-9	148-9 A13	31-8-2012	19:15	28-9-2012	17:45	117
148-10	148-10 A13	31-8-2012	19:15	28-9-2012	17:45	126

Met vriendelijke groet,
Sonja Geersing-Moorhoff
Laborant

--

E: sonja.moorhoff@buroblauw.nl

Analyse certificaat

blad 1 van 2

certificaatnummer : 2012N-141
projectnummer : 6287

Aanvrager: GroenLinks Rotterdam
Nicolaas Beetsstraat 81
3027 AN Rotterdam

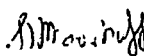
Onderzocht: Hoeveelheid stikstofdioxide uit de omgevingslucht bemonsterd op 6
diffusiebuisjes geprepareerd met TEA (50%Triethanolamine, 50% Aceton).

Identificatie: De buisjes zijn uniek gecodeerd middels een setnummer en volgnummer

Methodiek & meetcondities: Het onderzoek is uitgevoerd volgens een methode, beschreven in
werkvoorschrift LLW-01. De prestatiekenmerken van deze methode
voldoen aan de eisen beschreven in NEN-EN-13528 (1,2 en 3). De
analysemethode is gebaseerd op absorptie- spectrofotometrie.

Datum ontvangst monsters: 4 september 2012
Datum analyse monsters: 5 september 2012

Plaats van uitgifte: Wageningen
Datum van uitgifte: 10 september 2012

S.M. Geersing-Moorhoff
Laborant Luchtonderzoek

Rapportage: Uit de totale hoeveelheid stikstofdioxide aangetroffen op de diffusiebuisjes en de door de opdrachtgever aangeleverde gegevens
over de monsterduur wordt m.b.v. de Eerste wet van Fick, de gemiddelde stikstofdioxideconcentratie in de omgevingslucht
berekend. De toegepaste monsternemingsmethode valt niet onder de accreditatie van het laboratorium. De gerapporteerde
stikstofdioxideconcentraties vallen derhalve niet onder accreditatie.

De resultaten hebben uitsluitend betrekking op de aan het laboratorium aangeboden monsters.

Reproductie van het volledige certificaat is toegestaan. Gedeelten van het certificaat mogen slechts worden
gereproduceerd na verkregen schriftelijke toestemming.

Buro Blauw B.V. is niet aansprakelijk voor schade die voortvloeit uit de toepassing of het gebruik van het resultaat van de
analyses.

Resultaat

Blaauw code	Omschrijving	Gegevens aangeleverd door de opdrachtgever				Resultaten	
		Start datum	Start tijd	Eind datum	Eind tijd	Totaal NO ₂ [µg] Q*	Concentratie NO ₂ [µg.m ⁻³]
141 BL-3	141 - Blanco 134	17-08-12	19:00	31-08-12	18:30	0,0	1
141 BL-4	141 - B - 4 K	16-08-12	13:00	31-08-12	19:15	0,0	3
141-1	141 - 1 A13	16-08-12	14:00	30-08-12	18:45	2,3	125
141-3	141 - 3 84	17-08-12	18:30	30-08-12	18:30	0,9	54
141-6	141 - 6 134	17-08-12	19:00	31-08-12	18:30	1,0	55
141-8	141 - 8 K	16-08-12	13:00	31-08-12	19:15	1,3	65

* Q = resultaten vallen onder accreditatie

Paraaf opsteller:

Analyse certificaat

blad 1 van 2

certificaatnummer : 2012N-141-I
projectnummer : 6287

Aanvrager: GroenLinks Rotterdam
Nicoiaas Beetsstraat 81
3027 AN Rotterdam

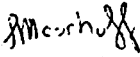
Onderzocht: Hoeveelheid stikstofdioxide uit de omgevingslucht bemonsterd op 6
diffusiebuisjes geprepareerd met TEA (50%Triethanolamine, 50% Aceton).

Identificatie: De buisjes zijn uniek gecodeerd middels een setnummer en volgnummer

Methodiek & meetcondities: Het onderzoek is uitgevoerd volgens een methode, beschreven in
werkvoorschrift LLW-01. De prestatiekenmerken van deze methode
voldoen aan de eisen beschreven in NEN-EN-13528 (1,2 en 3). De
analysemethode is gebaseerd op absorptie- spectrofotometrie.

Datum ontvangst monsters: 8 september 2012
Datum analyse monsters: 13 september 2012

Plaats van uitgifte: Wageningen
Datum van uitgifte: 13 september 2012

S.M. Geersing-Moorhoff
Laborant Luchtonderzoek

Rapportage: Uit de totale hoeveelheid stikstofdioxide aangetroffen op de diffusiebuisjes en de door de opdrachtgever aangeleverde gegevens
over de monsterduur wordt m.b.v. de Eerste wet van Fick, de gemiddelde stikstofdioxideconcentratie in de omgevingslucht
berekend. De toegepaste monsternemingsmethode valt niet onder de accreditatie van het laboratorium. De gerapporteerde
stikstofdioxideconcentraties vallen derhalve niet onder accreditatie.

De resultaten hebben uitsluitend betrekking op de aan het laboratorium aangeboden monsters.
Reproductie van het volledige certificaat is toegestaan. Gedeelten van het certificaat mogen slechts worden
gereproduceerd na verkregen schriftelijke toestemming.

Buro Blauw B.V. is niet aansprakelijk voor schade die voortvloeit uit de toepassing of het gebruik van het resultaat van de
analyses.

Resultaat

Blauw code	Omschrijving	Gegevens aangeleverd door de opdrachtgever				Resultaten	
		Start datum	Start tijd	Eind datum	Eind tijd	Totaal NO ₂ [µg] Q*	Concentratie NO ₂ [µg.m ⁻³]
141 BL 1	141 - B - 1 A13	16-08-12	14:00	30-08-12	18:45	0,0	3
141 BL 2	141 - B - 2 84	17-08-12	18:30	30-08-12	18:30	0,1	4
141-2	141-2 A13	16-08-12	14:00	30-08-12	18:45	2,4	135
141-4	141-4 84	17-08-12	18:30	30-08-12	18:30	0,9	57
141-5	141-5 134	17-08-12	19:00	31-08-12	18:30	1,0	53
141-7	141-7 K	16-08-12	13:00	31-08-12	19:15	1,3	67

* Q = resultaten vallen onder accreditatie

Paraaf opsteller: *smj*

Analyse certificaat

blad 1 van 2

certificaatnummer : 2012N-108
projectnummer : 6287

Aanvrager: GroenLinks Rotterdam
Nicolaas Beetsstraat 81
3027 AN Rotterdam

Onderzocht: Hoeveelheid stikstofdioxide uit de omgevingslucht bemonsterd op 9
diffusiebuisjes geprepareerd met TEA (50%Triethanolamine, 50% Aceton).

Identificatie: De buisjes zijn uniek gecodeerd middels een setnummer en volgnummer

Methodiek & meetcondities: Het onderzoek is uitgevoerd volgens een methode, beschreven in
werkvoorschrift LLW-01. De prestatiekenmerken van deze methode
voldoen aan de eisen beschreven in NEN-EN-13528 (1,2 en 3). De
analysemethode is gebaseerd op absorptie- spectrofotometrie.

Datum ontvangst monsters: 7 augustus 2012
Datum analyse monsters: 10 augustus 2012

Plaats van uitgifte: Wageningen
Datum van uitgifte: 13 augustus 2012

S.M. Geersing-Moorhoff
Laborant Luchtonderzoek

Rapportage: Uit de totale hoeveelheid stikstofdioxide aangetroffen op de diffusiebuisjes en de door de opdrachtgever aangeleverde gegevens
over de monsterduur wordt m.b.v. de Eerste wet van Fick, de gemiddelde stikstofdioxideconcentratie in de omgevingslucht
berekend. De toegepaste monsternemingsmethode valt niet onder de accreditatie van het laboratorium. De gerapporteerde
stikstofdioxideconcentraties vallen derhalve niet onder accreditatie.

De resultaten hebben uitsluitend betrekking op de aan het laboratorium aangeboden monsters.

Reproductie van het volledige certificaat is toegestaan. Gedeelten van het certificaat mogen slechts worden
gereproduceerd na verkregen schriftelijke toestemming.

Buro Blauw B.V. is niet aansprakelijk voor schade die voortvloeit uit de toepassing of het gebruik van het resultaat van de
analyses.

blad 2 van 2

certificaatnummer : 2012N-108

Resultaat

Blauw code	Omschrijving	Gegevens aangeleverd door de opdrachtgever				Resultaten	
		Start datum	Start tijd	Eind datum	Eind tijd	Totaal NO ₂ [μg] Q*	Concentratie NO ₂ [$\mu\text{g}\cdot\text{m}^{-3}$]
108 BL 1	108 BLANCO 1 A13	02-07-12	12:00	02-08-12	18:25	0,0	1
108 BL 2	108 BL 2 134	02-07-12	18:45	02-08-12	18:35	0,0	1
108 BL 3	108 BL 3 84	02-07-12	19:15	02-08-12	19:10	0,0	1
108-1	108-1 A13	02-07-12	12:00	02-08-12	18:25	4,0	>63
108-2	108-2 A13	02-07-12	12:00	02-08-12	18:25	4,1	>63
108-3	108-3 134	02-07-12	18:45	02-08-12	18:35	1,5	39
108-4	108-4 134	02-07-12	18:45	02-08-12	18:35	1,4	36
108-6	108-5 84	02-07-12	19:15	02-08-12	19:10	1,8	46
108-6	108-6 84	02-07-12	19:15	02-08-12	19:10	1,7	43

* Q = resultaten vallen onder accreditatie

Paraaf opsteller:

Analyse certificaat

blad 1 van 2

certificaatnummer : 2012N-110
projectnummer : 6287

Aanvrager: GroenLinks Rotterdam
Nicolaas Beetsstraat 81
3027 AN Rotterdam

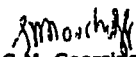
Onderzocht: Hoeveelheid stikstofdioxide uit de omgevingslucht bemonsterd op 3
diffusiebuisjes geprepareerd met TEA (50%Triethanolamine, 50% Aceton).

Identificatie: De buisjes zijn uniek gecodeerd middels een setnummer en volgnummer

Methodiek & meetcondities: Het onderzoek is uitgevoerd volgens een methode, beschreven in
werkvoorschrift LLW-01. De prestatiekenmerken van deze methode
voldoen aan de eisen beschreven in NEN-EN-13528 (1,2 en 3). De
analysemethode is gebaseerd op absorptie- spectrofotometrie.

Datum ontvangst monsters: 7 augustus 2012
Datum analyse monsters: 10 augustus 2012

Plaats van uitgifte: Wageningen
Datum van uitgifte: 13 augustus 2012

S.M. Geersing-Moorhoff
Laborant Luchtonderzoek

Rapportage: Uit de totale hoeveelheid stikstofdioxide aangetroffen op de diffusiebuisjes en de door de opdrachtgever aangeleverde gegevens
over de monsterduur wordt m.b.v. de Eerste wet van Fick, de gemiddelde stikstofdioxideconcentratie in de omgevingslucht
berekend. De toegepaste monsternemingsmethode valt niet onder de accreditatie van het laboratorium. De gerapporteerde
stikstofdioxideconcentraties vallen derhalve niet onder accreditatie.

De resultaten hebben uitsluitend betrekking op de aan het laboratorium aangeboden monsters.
Reproductie van het volledige certificaat is toegestaan. Gedeelten van het certificaat mogen slechts worden
gereproduceerd na verkregen schriftelijke toestemming.
Buro Blauw B.V. is niet aansprakelijk voor schade die voortvloeit uit de toepassing of het gebruik van het resultaat van de
analyses.

Resultaat

Blauw code	Omschrijving	Gegevens aangeleverd door de opdrachtgever				Resultaten	
		Start datum	Start tijd	Eind datum	Eind tijd	Totaal NO ₂ [µg] Q*	Concentratie NO ₂ [µg.m ⁻³]
110 BL	110 BLANCO K	12-07-12	20:45	04-08-12	20:15	0,0	2
110-1	110-1 K	12-07-12	20:45	04-08-12	20:15	1,5	51
110-2	110-2 K	12-07-12	20:45	04-08-12	20:15	1,6	53

* Q = resultaten vallen onder accreditatie

Paraaf opsteller:

Addendum

Notitienummer: BL.2012.6287.01
Auteur: S.M. Geersing-Moorhoff
Datum: 14 augustus 2012
Opdrachtgever: GroenLinks Rotterdam

Geachte heer Rodermans,

Hierbij de geëxtrapoleerde concentraties van de twee buisjes met een NO₂-concentratie >63. Houd er rekening mee dat deze waardes slechts een indicatie zijn van de werkelijke waardes omdat de gemeten concentraties buiten het lineaire gebied van de gebruikte ijklijn vallen.

Blauw code	Omschrijving	Startdatum	Starttijd	Einddatum	Eindtijd	Concentratie NO ₂ [µg.m ⁻³]	geëxtrapoleerde concentratie NO ₂ [µg.m ⁻³]
108-1	108-1 A13	2-7-2012	12:00	2-8-2012	18:25	>63	101
108-2	108-2 A13	2-7-2012	12:00	2-8-2012	18:25	>63	103

Met vriendelijke groet,
Sonja Geersing-Moorhoff
Laborant

--

E: sonja.moorhoff@buroblauw.nl

Analyse certificaat

blad 1 van 2

certificaatnummer : 2012N-87
projectnummer : 6287

Aanvrager: GroenLinks Rotterdam
Nicolaas Beetsstraat 81
3027 AN Rotterdam

Onderzocht: Hoeveelheid stikstofdioxide uit de omgevingslucht bemonsterd op 5
diffusiebuisjes geprepareerd met TEA (50% Triethanolamine, 50% Aceton).

Identificatie: De buisjes zijn uniek gecodeerd middels een setnummer en volgnummer

Methodiek & meetcondities: Het onderzoek is uitgevoerd volgens een methode, beschreven in
werkvoorschrift LLW-01. De prestatiekenmerken van deze methode
voldoen aan de eisen beschreven in NEN-EN-13528 (1,2 en 3). De
analysemethode is gebaseerd op absorptie- spectrofotometrie.

Datum ontvangst monsters: 27 juni 2012
Datum analyse monsters: 28 juni 2012

Plaats van uitgifte: Wageningen
Datum van uitgifte: 29 juni 2012

S.M. Geersing-Moorhoff
Laborant Luchtonderzoek

Rapportage: Uit de totale hoeveelheid stikstofdioxide aangetroffen op de diffusiebuisjes en de door de opdrachtgever aangeleverde gegevens over de monsterduur wordt m.b.v. de Eerste wet van Fick, de gemiddelde stikstofdioxideconcentratie in de omgevingslucht berekend. De toegepaste monsternemingsmethode valt niet onder de accreditatie van het laboratorium. De gerapporteerde stikstofdioxideconcentraties vallen derhalve niet onder accreditatie.

De resultaten hebben uitsluitend betrekking op de aan het laboratorium aangeboden monsters.
Reproductie van het volledige certificaat is toegestaan. Gedeelten van het certificaat mogen slechts worden gereproduceerd na verkregen schriftelijke toestemming.

Buro Blauw B.V. is niet aansprakelijk voor schade die voortvloeit uit de toepassing of het gebruik van het resultaat van de analyses.

Resultaat

Blauw code	Omschrijving	Gegevens aangeleverd door de opdrachtgever				Resultaten	
		Start datum	Start tijd	End datum	End tijd	Totaal NO ₂ [μ g] Q*	Concentratie NO ₂ [μ g.m ⁻³]
87-1	87-1 134	05-06-12	18:30	22-06-12	18:00	0,7	33
87-2	87-2 134	05-06-12	18:30	22-06-12	18:00	0,9	43
87-3	87-3 84	06-06-12	20:45	22-06-12	9:15	0,9	48
87-4	87-4 84	06-06-12	20:45	22-06-12	9:15	0,9	46
87-5	87-5 (B) 134	05-06-12	18:30	22-06-12	18:00	0,0	2

* Q = resultaten vallen onder accreditatie

Paraaf opsteller:

Analyse certificaat

blad 1 van 2

certificaatnummer : 2012N-90
projectnummer : 6287

Aanvrager: GroenLinks Rotterdam
Nicolaas Beetsstraat 81
3027 AN Rotterdam

Onderzocht: Hoeveelheid stikstofdioxide uit de omgevingslucht bemonsterd op 5
diffusiebuisjes geprepareerd met TEA (50%Triethanoamine, 50% Aceton).

Identificatie: De buisjes zijn uniek gecodeerd middels een setnummer en volgnummer

Methodiek & meetcondities: Het onderzoek is uitgevoerd volgens een methode, beschreven in
werkvoorschrift LLW-01. De prestatiekenmerken van deze methode
voldoen aan de eisen beschreven in NEN-EN-13528 (1,2 en 3). De
analysemethode is gebaseerd op absorptie- spectrofotometrie.

Datum ontvangst monsters: 27 juni 2012
Datum analyse monsters: 28 juni 2012

Plaats van uitgifte: Wageningen
Datum van uitgifte: 29 juni 2012

S.M. Geersing-Moorhoff
Laborant Luchtonderzoek

Rapportage: Uit de totale hoeveelheid stikstofdioxide aangetroffen op de diffusiebuisjes en de door de opdrachtgever aangeleverde gegevens
over de monsterduur wordt m.b.v. de Eerste wet van Fick, de gemiddelde stikstofdioxideconcentratie in de omgevingslucht
berekend. De toegepaste monsternemingsmethode valt niet onder de accreditatie van het laboratorium. De gerapporteerde
stikstofdioxideconcentraties vallen derhalve niet onder accreditatie.

De resultaten hebben uitsluitend betrekking op de aan het laboratorium aangeboden monsters.
Reproductie van het volledige certificaat is toegestaan. Gedeelten van het certificaat mogen slechts worden
gereproduceerd na verkregen schriftelijke toestemming.

Buro Blauw B.V. is niet aansprakelijk voor schade die voortvloeit uit de toepassing of het gebruik van het resultaat van de
analyses.

Resultaat

Blauw code	Omschrijving	Gegevens aangeleverd door de opdrachtgever				Resultaten	
		Start datum	Start tijd	Eind datum	Eind tijd	Totaal NO ₂ [μg] Q*	Concentratie NO ₂ [$\mu\text{g.m}^{-3}$]
90	BLANCO A13	03-06-12	16:00	22-06-12	18:15	0,0	1
90-1	90-1 K	03-06-12	14:30	22-06-12	9:30	1,3	56
90-2	90-2 K	03-06-12	14:30	22-06-12	9:30	1,3	57
90-3	90-3 A13	03-06-12	16:00	22-06-12	18:15	2,3	94
90-4	90-4 A13	03-06-12	16:00	22-06-12	18:15	2,3	95

* Q = resultaten vallen onder accreditatie

Paraaf opsteller:

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer A. Bonte
Fractievoorzitter GroenLinks Rotterdam
Coolsingel 40
3011 AD Rotterdam

Kenmerk: 201200617

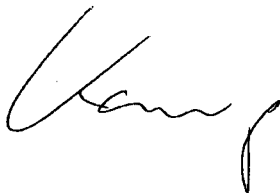
Den Haag, 23 oktober 2012

Geachte heer Bonte,

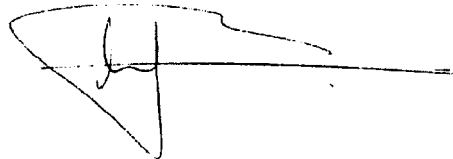
Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

201200618

V N O N C W

---

mr. B.E.M. Wientjes
voorzitter

Aan informateurs
De heren drs. W.J. Bos en H.G.J. Kamp
Postbus 20008
2500 EA DEN HAAG

Adres
'Maliatoren'
Bezuidenhoutseweg 12
Den Haag
Postadres
Postbus 93002
2509 AA Den Haag
Telefoon
070 349 03 79
Telefax
070 349 03 78

Briefnummer
12/11.624/CO/SV

Den Haag
18 oktober 2012

Geachte heren,

Hierbij breng ik onder uw aandacht een inbreng van een aantal grote ondernemingen met betrekking tot pensioenvraagstukken.

Met vriendelijke groet,

1. Duidelijkheid gevraagd.

Geef nu duidelijkheid m.b.t. de slepende veranderingen in het pensioenstelsel en het toezichtkader. Keuzes moeten ook door ondernemingen en hun werknemers snel gemaakt kunnen worden. Eenvoud van de pensioenregeling is hierbij van groot belang.

2. Vergroot de aantrekkelijkheid van individuele DC-regelingen: geen verplichte annuïteit op pensioendatum.

De voordelen van een DC regeling worden in toenemende mate onderkend. Een beschikbare premie regeling brengt medewerkers in een positie waarbij zij beschikken over een eigen pensioenbelegging, het verdelingsvraagstuk over generaties speelt hierbij niet. Bovendien kunnen deelnemers keuzes maken over de wijze waarop ingelegde premies worden aangewend, zowel t.a.v. de opbouw als bij de uitkeringsfase van 'hun' pensioen. Dat versterkt de appreciatie van de kostbaarste secundaire arbeidsvoorwaarde 'pensioen'.

Er zijn verschillende mogelijkheden om een beschikbare premie regeling vorm te geven. Die keuzevrijheid wordt ervaren als positief en moet behouden blijven. Sommige keuzes worden nu echter onnodig bemoeilijkt door de wetgeving.

Als gekozen wordt voor een 'klassieke' individuele DC regeling met een einddatum op pensioenleeftijd, moet het gehele opgebouwde kapitaal op pensioendatum verplicht worden omgezet in een annuïteit. Dit betekent dat de beleggingshorizon van de deelnemer wordt beperkt tot de pensioenleeftijd. Deelnemers zullen dan via de 'Life cycle' op een relatief vroege leeftijd risico gaan terugbrengen. In de vergelijking met DB regelingen, waar een belangrijk deel van de uitkering bestaat uit beleggingsrendement behaald na de pensioendatum, zijn de resultaten van deze vorm van DC daardoor lager. Daarnaast is er een onvoldoende ontwikkelde c.q. competitieve markt voor de annuïteit die op pensioendatum moet worden ingekocht in Nederland. Het is bijvoorbeeld op dit moment niet mogelijk om bij verzekeraars een reële annuïteit die wordt verhoogd met prijsinflatie in te kopen. Dit betekent dat het aanbod alleen bestaat uit nominale annuïteiten waarbij een risicovrije belegging het uitgangspunt is. Het creëren van een opener internationale markt kan bijdragen aan het verbeteren van deze DC variant.

Een individueel beschikbare premie regeling kan voldoende aantrekkelijk gemaakt worden door het bieden van de mogelijkheid tot een directe inkoop van een collectieve conditionele annuïteit. In deze optie hoeft het beleggingsrisico niet ruim voor de pensioendatum te worden afgebouwd. Deze vorm wordt echter niet aangeboden door verzekeraars, en dat betekent dat hiervoor gebruik moet worden gemaakt van een pensioenfonds constructie. Doordat het uitgangspunt van DC is dat de

beleggingsrisico's niet worden gedragen door een werkgever (deze zegt de premie toe) gaat het dan om een pensioenfonds zonder werkgeversgarantie, wat kan betekenen dat hiervoor door een werkgever een volledig nieuw pensioenfonds moet worden opgezet. Het spreekt voor zich dat deze variant niet in iedere situatie haalbaar is.

Introduceer de mogelijkheid om het opgebouwde DC kapitaal niet in een vaste annuïteit om te zetten op de pensioendatum, waardoor de deelnemer (binnen prudente grenzen) pensioenuitkeringen kan genieten uit het eigen pensioenkapitaal.

3. Onnodig hoge kosten voor pensioen moeten vermeden worden.

- a. Het in de wet vastgestelde zekerheidsniveau is en blijft een hard uitgangspunt. Bij de wijze waarop daaraan invulling gegeven wordt moet meer ruimte komen voor maatwerk. Bovendien moet een stapeling van zekerheden worden voorkomen: én hogere buffers, én hogere premies (geen verwachte rendementen meer) waarbij bij vaststelling van de premie géén rekening mag worden gehouden met buffervrijval, én beperking van indexatie bij dekkingsgraden onder de normdekkingsgraad.
In individuele gevallen moet op verzoek van de onderneming (in het kader van de uitvoeringsovereenkomst in samenspraak met de uitvoerder van de pensioenregeling) ruimte komen voor flexibiliteit, zodat andere elementen dan premie en buffers (bijvoorbeeld een bijstortingsverplichting van een onderneming) mee kunnen wegen in de vaststelling van het zekerheidsniveau. Voorkomen moet worden dat het zekerheidsniveau in de praktijk op een hoger niveau wordt gelegd dan de wettelijke norm van 97,5%. Maatwerk met oog op maatregelen in samenhang moet niet leiden tot een extra stapeling van zekerheden.
- b. Bij wijzigingen in het wettelijk systeem moeten overgangsmatregelen voorkomen worden, zodat uitstelgedrag en een grote druk op de loonruimte vermeden kunnen worden. Voor ondernemingsspecifieke maatregelen moet wel ruimte blijven.
- c. Het opnemen van LAM in zowel het nominale als het reële kader. Het moet op regelingsniveau wel mogelijk blijven om van de hoofdregel af te wijken en geen gebruik te maken van het LAM.

De hoofdlijnennotitie maakt het voor pensioenfondsen mogelijk om het LAM toe te passen. De overheid zou echter de verantwoordelijkheid moet nemen om de juridische complicaties rond het invaren van oude rechten die hiermee gepaard zullen gaan op te lossen en niet terug te leggen op de CAO tafel. Dan wordt toepassen van het LAM de hoofdregel uit de wet.

4. Werkgevers behouden hun invloed in de pensioenfondsbesturen

Werkgevers moeten invloed houden op besturen van pensioenfondsen waarbij de hoofdregel een 50-50 paritaire samenstelling blijft. Bij een risicoverschuiving richting deelnemers kan op regelingniveau van deze hoofdregel afgeweken worden, maar dat moet dan een eigen keuze van de onderneming zijn.

5. Administratieve lastenverlichting en mogelijkheden tot flexibiliteit zijn noodzakelijk.

- a. Het minder complex maken van het pensioenstelsel. Ten gevolge van voortdurend nieuwe regels is pensioen complex geworden. Ook het toezicht is complex geworden en steeds formeler/legalistisch van aard geworden. Het voorstel is om rule based regelgeving en stapeling van regels te beperken om te voorkomen dat de complexiteit alles onbeheersbaar maakt.
- b. Meer flexibiliteit bij de financiële huishouding. Kosten van pensioenen zijn hoog. Naast maatregelen gericht op herstel van de financiële soliditeit is versobering van de regelingen via een verlaging van de ambitie en een verhoging van de pensioenleeftijd noodzakelijk. Daarnaast zijn aanvullend maatregelen nodig die bijdragen aan een stabiele en betaalbare premie. Hierbij is, binnen een verantwoord kader, enige keuzevrijheid noodzakelijk.
- c. Maatregelen moeten niet steeds herzien worden en moeten gebaseerd zijn op langere termijnontwikkelingen. De toezichthouder beperkt nu de beleidsruimte van fondsen en dwingt fondsen tot bepaalde (korte termijn gedreven) oplossingsrichtingen. Fondsen moeten meer eigen beleid kunnen voeren en meer een evenwichtige belangenbehartiging kunnen toepassen.

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer mr. B.E.M. Wientjes
VNO NCW
Postbus 93002
2509 AA Den Haag

Kenmerk: 201200619

Den Haag, 23 oktober 2012

Geachte heer Wientjes,

Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

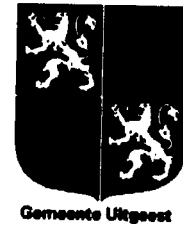
H.G.J. Kamp

W.J. Bos

201200620

Aan de formateurs en partijleiders van het nieuwe kabinet
Ter attentie van: De heer W.J. Bos
P/a Ministerie van Algemene Zaken
Postbus 20001
2500 EA Den Haag

Gemeente Uitgeest

**gemeente
beverwijk**

1 | 3

Betreft: Milieuproblematiek in de IJmond

Geachte heer Bos,

U bent bezig een kabinetsakkoord te formuleren dat Nederland sterker uit de crisis brengt en met een stabiel beleid de kwaliteit van de Nederlandse samenleving zal verhogen.

De IJmond is een bijzonder gebied dat een hoge woondichtheid kent en het kruispunt vormt van een druk wegennet, een intensief gebruikte vaarweg en veel (zware) industrie. Hier wordt gewoond en gewerkt en daarmee levert deze regio een belangrijke bijdrage aan de economie van Nederland en dat willen we graag blijven doen.

De bedrijven en overheden in de regio investeren continu om de milieuemissies te minimaliseren. Dat de IJmond, ondanks alle inspanningen tot nu toe, een grote milieubelasting kent, moge duidelijk zijn. De concentratie fijn stof ligt al jaren rond het maximaal toelaatbare en op enkele plekken is er een overschrijding van de norm.

Wij roepen u dan ook op om in uw regeerakkoord aandacht te geven aan de relatie tussen volksgezondheid en economie. Bij de uitwerking van uw regeerakkoord verwachten wij dan ook dat de IJmond als prioritair gebied als eerste in aanmerking komt.

Fijn stof

In juni 2011 diende Nederland te voldoen aan de normen voor de beheersing van het fijn stof-probleem, veroorzaakt door industrie, scheepvaart en autoverkeer. Er is door heel Nederland hard gewerkt om knelpunten op te lossen, via het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL). Maar na het verstrijken van de deadline, kent

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143
Fax (023) 514 3030

Ceylonpoort 5-25
Haarlem [2037 AA]
www.noord-holland.nl

Nederland nog steeds twee gebieden waar niet wordt voldaan aan de norm. Deze hardnekkige knelpunten bevinden zich in Brabant, een regio met veel veehouderijen, en in de regio IJmond, een regio met veel industrie.

De IJmond blijft achter

De decentrale overheden en het bedrijfsleven in de IJmond spannen zich gezamenlijk in om de situatie te verbeteren, via wettelijke maatregelen in vergunningverlening, onderzoek en aanvullende maatregelen. Desondanks zijn er nog enkele hardnekkige knelpunten in de regio. Volgens de kaarten van de laatste NSL-rapportage is er op verschillende plaatsen, zoals in Wijk aan Zee, een overschrijding van de fijn stof norm. Op deze locaties zijn woningen gelegen.

Er is dit jaar € 1 miljoen aan aanvullende Rijkssubsidie bestemd voor de IJmond ten behoeve van luchtkwaliteitsmaatregelen. De kosten van mogelijke maatregelen zoals walstroom voor de scheepvaart en bovenwettelijke maatregelen bij de hoogovens van Tata Steel bedragen echter het veelvoudige. Kortom er moet in de IJmond nog wat gebeuren!

Oplossing ligt in samenwerking

Dit majeure probleem kan niet enkel door de decentrale overheden in de regio worden opgelost. Zeker niet aangezien de economische concurrentiepositie van het Noordzeekanaalgebied afhangt van zijn toegangspoort: de IJmond. De gemeenten uit de IJmond en de provincie Noord-Holland hebben de handen ineen geslagen om te komen tot een gebiedsgerichte aanpak voor het IJmondgebied. De opgave is om de balans te zoeken tussen het leefbaar houden van het gebied (door in ieder geval aan de milieunormen te voldoen) en het mogelijk blijven maken van economische ontwikkeling. Daartoe zal rond de jaarwisseling een bestuurlijke dialoog worden georganiseerd, waar de gemeente Amsterdam (Haven Amsterdam), de provincie Noord-Holland, de IJmondgemeenten, Tata Steel en Rijkswaterstaat Noord-Holland zullen spreken over de milieuproblematiek, gewenste (economische) ontwikkelingen en mogelijke milieumaatregelen en de financiering daarvan.

Bij die bestuurlijke dialoog kan de Rijksoverheid als partner niet ontbreken. Wij zijn daarom blij dat het ministerie van Infrastructuur en Milieu ambtelijk vertegenwoordigd is in de voorbereiding.

Alle partijen die aan de aanpak deelnemen zijn bereid hun steentje bij te dragen om de balans tussen economische ontwikkeling en leefbaarheid weer in evenwicht te krijgen. Wij doen hierbij een dringende oproep aan u om de problematiek in uw regeerakkoord op te nemen, in de uitwerking van dit regeerakkoord te beginnen bij de IJmond en hiervoor ook de nodige middelen te reserveren.

Hoogachtend,

Namens het college
van Gedeputeerde Staten
van Noord-Holland

T. Talsma
Gedeputeerde
Ruimtelijke Ordening en Milieu

Namens het platform
van wethouders Milieu en
Gezondheid IJmond

A.V. Baerveldt
Voorzitter

POSTBUS 3007 2001 DA HAARLEM

Aan de fractievoorzitters in de Tweede Kamer

111

Betreft: Milieuproblematiek in de IJmond

Geachte heer/mevrouw,

Bijgevoegd vindt u een afschrift van een brief verstuurd aan de formateurs van het toekomstige kabinet, met als onderwerp 'Milieuproblematiek in de IJmond'.

Hoogachtend,

Namens het college
van Gedeputeerde Staten
van Noord-Holland

T. Talsma
Gedeputeerde
Ruimtelijke Ordening en Milieu

Namens het platform
van wethouders Milieu en
Gezondheid IJmond

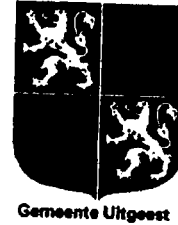

A.V. Baerveldt
Voorzitter

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143
Fax (023) 514 3030

Ceylonpoort 5-25
Haarlem [2037 AA]
www.noord-holland.nl

Aan de formateurs en partijleiders van het nieuwe kabinet
De heer Kamp
De heer Bos
De heer Rutte
De heer Samsom

Gemeente Uitgeest

gemeente
beverwijk

Betreft: Milieuproblematiek in de IJmond

Mijne heren,

U bent bezig een kabinetsakkoord te formuleren dat Nederland sterker uit de crisis brengt en met een stabiel beleid de kwaliteit van de Nederlandse samenleving zal verhogen.

De IJmond is een bijzonder gebied dat een hoge woondichtheid kent en het kruispunt vormt van een druk wegennet, een intensief gebruikte vaarweg en veel (zware) industrie. Hier wordt gewoond en gewerkt en daarmee levert deze regio een belangrijke bijdrage aan de economie van Nederland en dat willen we graag blijven doen.

De bedrijven en overheden in de regio investeren continu om de milieuemissies te minimaliseren. Dat de IJmond, ondanks alle inspanningen tot nu toe, een grote milieubelasting kent, moge duidelijk zijn. De concentratie fijn stof ligt al jaren rond het maximaal toelaatbare en op enkele plekken is er een overschrijding van de norm.

Wij roepen u dan ook op om in uw regeerakkoord aandacht te geven aan de relatie tussen volksgezondheid en economie. Bij de uitwerking van uw regeerakkoord verwachten wij dan ook dat de IJmond als prioritair gebied als eerste in aanmerking komt.

Fijn stof

In juni 2011 diende Nederland te voldoen aan de normen voor de beheersing van het fijn stof-probleem, veroorzaakt door industrie, scheepvaart en autoverkeer. Er is door heel Nederland hard gewerkt om knelpunten op te lossen, via het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL). Maar na het verstrijken van de deadline, kent

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143
Fax (023) 514 3030

Ceylonpoort 5-25
Haarlem [2037 AA]
www.noord-holland.nl

Alle partijen die aan de aanpak deelnemen zijn bereid hun steentje bij te dragen om de balans tussen economische ontwikkeling en leefbaarheid weer in evenwicht te krijgen. Wij doen hierbij een dringende oproep aan u om de problematiek in uw regeerakkoord op te nemen, in de uitwerking van dit regeerakkoord te beginnen bij de IJmond en hiervoor ook de nodige middelen te reserveren.

Hoogachtend,

Namens het college
van Gedeputeerde Staten
van Noord-Holland

T. Talsma
Gedeputeerde
Ruimtelijke Ordening en Milieu

Namens het platform
van wethouders Milieu en
Gezondheid IJmond

A.V. Baerveldt
Voorzitter

Tweede Kamer

**Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag**

Ter attentie van:

De heer S. van Haersma Buma

De heer H.C.M. Krol

De heer A. van Ojik

De heer A. Pechtold

De heer E.G.M. Roemer

De heer M. Rutte

De heer D.M. Samsom

De heer C.G. van der Staaij

Mevrouw M.L. Thieme

De heer G. Wilders

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer T. Talsma
College van Gedeputeerde Staten
van Noord-Holland
Postbus 3007
2001 DA Haarlem

Kenmerk: 201200621

Den Haag, 24 oktober 2012

Geachte heer Talsma,

Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

201200622

**HOLLANDE
WATERLINIE
NATIONAAL PROJECT**

Postbus 406, 3500 AK Utrecht

TELEFOON 030 239 90 20

EMAIL info@hollandsewaterlinie.nl
INTERNET www.hollandsewaterlinie.nl

De Kabinetsinformateurs
T.a.v. de heer drs. W.J. Bos
p/a Tweede Kamer der Staten Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Datum: 18 oktober 2012
Betreft: Borging continuïteit nationaal project Nieuwe Hollandse
Waterlinie
Ons kenmerk: U201200105/nhw/pb

Geachte heer Bos, *Beste Wouter,*

Het nationaal project Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW) levert inmiddels een vitale bijdrage aan de ontwikkeling van (midden) Nederland: cultuurhistorie is daarbij mede drager van urgente, bovenregionale ontwikkeling. De uitwerking van onze dubbeldoelstelling is inmiddels volop operationeel: maatwerk in de realisatie van een solide *economische structuur* onder gelijktijdige versterking van een *duurzame leefomgeving*.

In de bijgevoegde factsheet licht ik dat kort toe. Het breed samenwerkend project draagt substantieel bij tot herstel in deze tijd van crisis. Ik vraag uw aandacht voor een noodzakelijk continueren, initiëren en borgen van (Rijks-)betrokkenheid bij dit project. De kaders van de lopende decentralisatie laten dit zeker toe. Tevens verzoek ik u om de bovenregionale meerwaarde van de Waterlinie in de onderhandeling bij uw formatie van een nieuw Kabinet -waar u dat past- een productieve plek te geven.

Ik stel met voldoening vast dat het project Waterlinie te midden van een hoge, maatschappelijke dynamiek, bezuinigingen en actuele herzieningen nog steeds in prima conditie verkeert. De linie kan tegen een stootje. Hoewel bestuurlijke verhoudingen af en toe behoorlijk op scherp worden gezet, verloopt het proces van decentralisatie naar wens. De druk daartoe is op initiatief van het vorig Kabinet zeker verhoogd en inmiddels groeit de participatie van de markt. Provincies voeren inmiddels regie over integratie en afweging van ruimtelijke opgaven van bovenregionaal belang en vervullen daarmee zowel een sectoroverstijgende als bindende rol. Maandelijks worden deelprojecten -groot en klein- afgeleverd. Inmiddels prijkt de Waterlinie op de (voorlopige) lijst van UNESCO-werelderfgoed met bijpassende internationale verplichtingen en de status van nationaal monument. Het wordt een schitterend linielandschap op weg naar 2020 (einddatum).

Stap voor stap verwerft de Waterlinie op die manier een steeds aantrekkelijker vestigingsklimaat.

Samen Sterk. Er is in korte tijd al veel bereikt.

Het Rijk heeft de Waterlinie onlangs, samen met de Stelling van Amsterdam, als cultuurhistorisch ruimtelijk concept aangewezen in de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte. Dat onderstreept het belang op nationaal niveau. Door het rijk is voor de periode tot 2015 € 35 miljoen bijgedragen (FES-middelen) aan NHW-uitvoeringsprojecten; de regio verbindt zich aan een zelfde inzet. De rijksmiddelen staan op de EL&I-begroting, waarbij is aangegeven dat er vooralsnog geen ruimte is voor verdere bijdragen. EL&I vormt nog steeds het boegbeeld in coördinatie van de NHW. Voor de komende Kabinetsperiode stel ik mij voor, gezien de decentralisatiebeweging in het spoor van natuur en landschap en het lopende akkoord met provincies, dat er van rijkswege geleidelijk een zwaarder accent van OCW in de herontwikkeling van de NHW in de rede ligt (enige verschuiving is een optie). Op projectniveau (milieu, infra en water) blijft I&M de komende jaren zeker operationeel betrokken bij de Waterlinie (Ring van Utrecht, A27, A1, Ruimte vd Rivier, verbreding Lekkanaal, etc.)

Het Rijk komt meer op afstand; decentralisatie krijgt vorm. Maar willen we ambities de komende jaren blijven realiseren, dan blijft voor de Waterlinie enige samenbindende rijksbetrokkenheid in de transitiefase naar 2015 zeer noodzakelijk. Het loopt immers goed zolang de borging van de continuïteit in de overgangsfase gehandhaafd kan blijven. Bovendien is het juist nu van groot belang om snel uitvoeringsresultaat te (blijven) boeken. Concreet vragen wij dat het Kabinet de komende periode opdrachtgever blijft voor het interbestuurlijk samenwerkingsverband, in elk geval tot 2015 (het jaar waarin de NHW 200 jaar bestaat). De Dienst Landelijk Gebied (DLG, uitvoerend en ressorterend onder EL&I) kan hierbij in opdracht van rijk en provincies ondersteunende diensten (blijven) verlenen.

Een drietal actuele prioriteiten vergt daarbij extra/liniebrede inzet en aandacht:

1. uitvoeren van decentralisatieopdracht door participatie van marktpartijen (inclusief borging van duurzaam beheer en exploitatie / herijking van bestuursovereenkomst);
2. vervolg van uitvoeringsprogramma en concretisering van innovaties naar duurzame vormen van hergebruik (aansluitend op bereikbaarheid, toerisme, landbouw, delta programma etc.);
3. versterken van liniebrede bovenregionale ambities, mede door verbetering van de netto betalingspositie met steun van EU-gelden (in elk geval tot 2015).

Feitacheet:

De Waterlinie in bedrijf

Samen sterk in de uitvoering met een aantrekkelijk vestigingsklimaat
nationaal project Nieuwe Hollandse Waterlinie

unieke erfenis, nieuwe waarden

Ruim 50.000 hectare Nationaal project *Nieuwe Hollandse Waterlinie* kronkelt zich beloftevol rond Utrecht, van Pampus tot de Biesbosch. Het is sinds 1815 een excellente, ruimtelijke structuur van open inundatievelden, talloze sluizen en dijken en een kralensnoer van 50 indrukwekkende forten. De hoofdverdedigingslijn bepaalt de ruimtelijke herkenbaarheid. De Linie vormde destijds een megasingel rondom de vesting Holland om deze te verdedigen. Eeuwenlang stond het landschap ten dienste van militairen; nu staat dit militaire landschap in dienst van een eigentijdse, duurzame ontwikkeling.

nationaal monument met allure van werelderfgoed

Zowel de historische als toekomstwaarde van deze oude militaire structuur is recent bevestigd bij de herziening van de (voorlopige) lijst werelderfgoed. De Nederlandse regering heeft de Waterlinie daartoe op de monumentenlijst van de UNESCO voorgedragen en heeft het nationaal belang van de Linie nader ingevuld in de *Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (maart 2012)*. De Waterlinie is daarmee, samen met de Stelling van Amsterdam, onderdeel van onze ruimtelijke hoofdstructuur. Zo helpt het nationaal project *Nieuwe Hollandse Waterlinie* mee aan de instandhouding van unieke cultuurhistorische waarden en creëert gelijktijdig een groot, duurzaam en beloftevol recreatienetwerk in centraal Nederland. Maar de Waterlinie schept vooral lokaal een gezonde, concurrerende en ondernemende leefomgeving. Honderden projecten zijn de afgelopen jaren gereed gekomen; ca. 75% van de objecten zijn inmiddels gerestaureerd.

innovatieve kans: maatschappelijk ondernemen

'*Behoud door ontwikkeling*' is het devies. De regio is volop aan de slag, ieder vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid. Het gaat om ondernemers, vrijwilligers, bestuurders, bezoekers, bewoners, adviseurs en andere belanghebbenden. Het is de bedoeling dat de Waterlinie zich nestelt in de hoofden en harten van iedereen die ermee te maken heeft. Begin dit jaar is een *Stichting Liniebreed Ondernemen* ingericht die een nieuwe schakel vormt tussen overheid, markt en andere belangen. De kunst is om nog meer gebruikers en ondernemers een duurzame plek te geven door de attractieve waarden van deze unieke militaire erfenis maatschappelijk beter te benutten. Participatie in het Europese programma *Collabor8* helpt met impulskapitaal om optimaal te kunnen profiteren van de unieke eigenschappen van het linielandschap.

En last but not least: er wordt hard gewerkt om de kwaliteit te handhaven, publieke bekendheid te laten groeien en het liniebrede bedrijfsrendement te verbeteren.

wat gaat er in de Linie om?

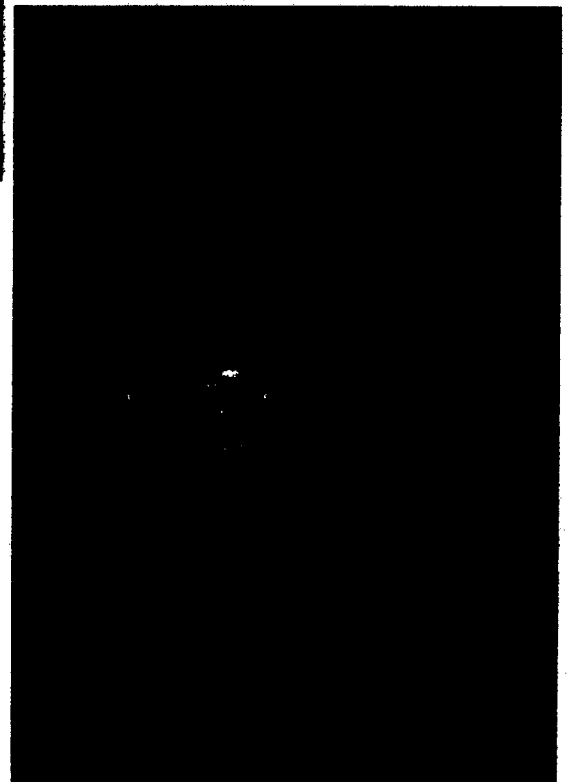
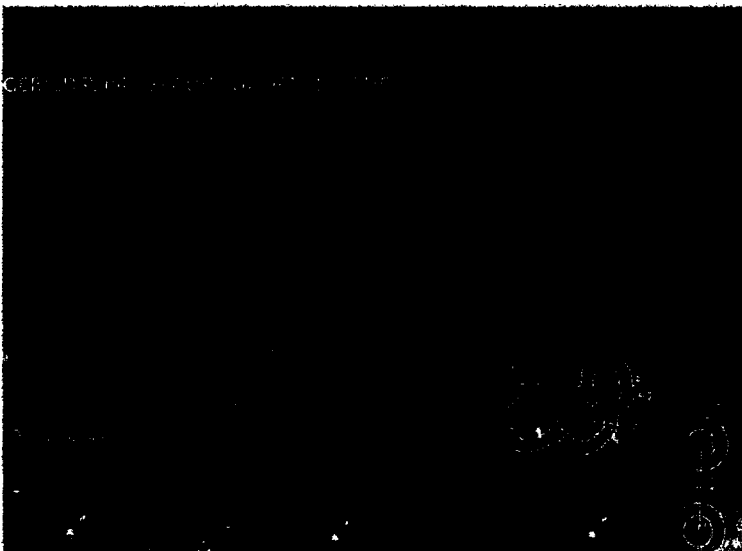
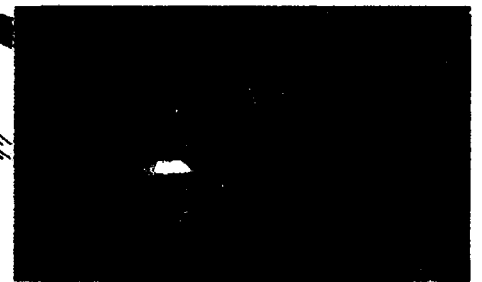
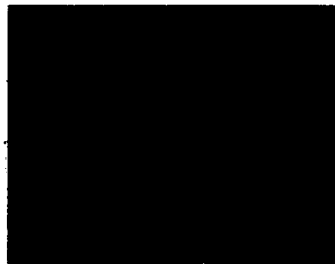
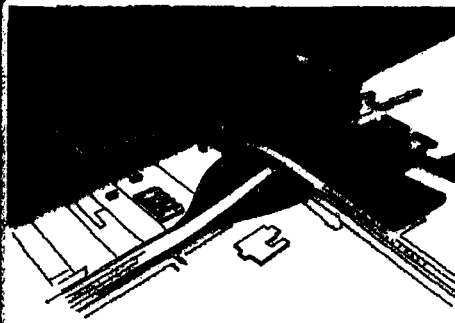
In dit meerjarig nationaal project werken private partijen, 3 waterschappen, 25 gemeenten, 5 provincies en het Rijk al sinds 2000 samen. Provincies voeren de regie. De investeringsopgave tot 2020 bedraagt ca. 350 mln. euro. Daarvan is de financiering tot 2015 voor een groot deel geregeld (156 miljoen), maar dat neemt niet weg dat er nog steeds een serieuze financiële inspanning nodig is. In de komende 4 jaar moet nog naar extra dekking worden gezocht van rond de 60 mln. Daartoe wordt gemikt op een herziening van *Het Pact van Rijnauwen* in 2013.

Hoe verder?

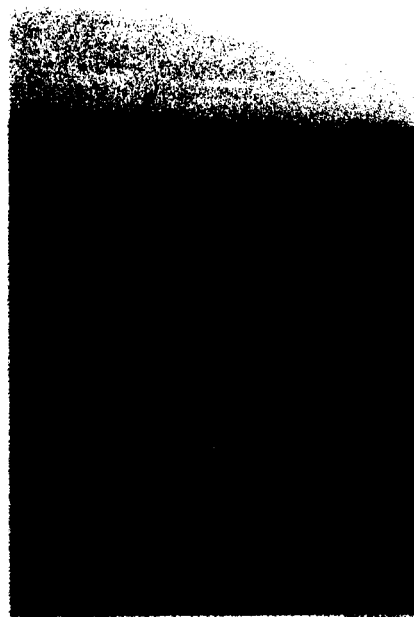
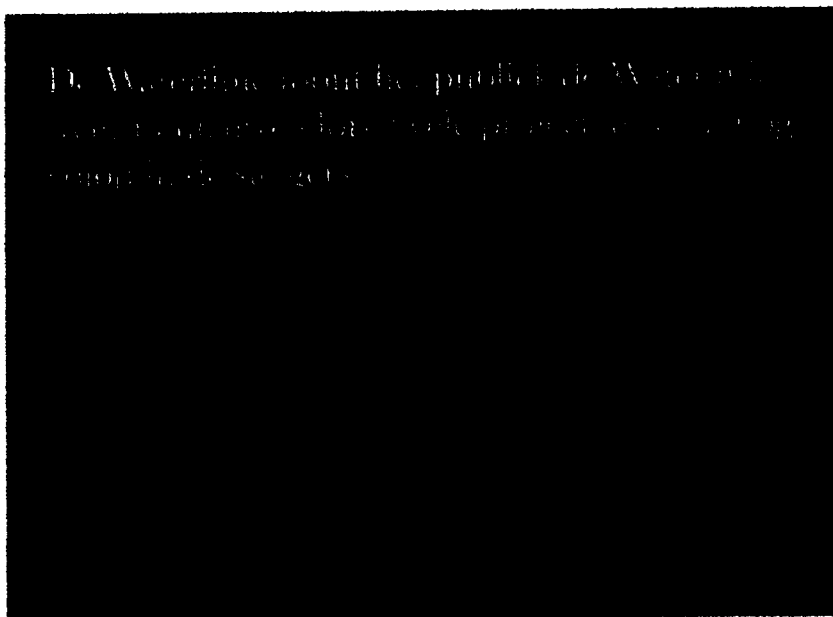
Een bijstelling van het vigerende bestuursakkoord ligt voor de hand. Vroeger is de Waterlinie steeds aangepast aan nieuwe krijgstechnieken; met de actuele opgaven zal zij flexibel anticiperen op veranderende maatschappelijke en actuele economische randvoorwaarden. Een effectief beheermodel staat al in de steigers. Duurzaamheid is troef. En voor de actualisatie van het Pact wordt actief gezocht naar een vernieuwende insteek van overheden, marktpartijen en belanghebbenden. Ook op dat punt is de Waterlinie te zien als een innovatieve proeftuin. De herontwikkeling van de Waterlinie krijgt vorm in een dynamische context; vernieuwing vraagt een slagvaardig bestuur. Decentralisatie is versneld ingezet en een selectievere inzet van het Rijksbeleid krijgt duidelijk richting. Nadrukkelijk onder voortouw van de Provincies blijft echter tot 2015 een stevige rijksrol nodig, vooral om de continuïteit van dit schitterende bovenregionale project te blijven borgen.

1. referentiebeelden

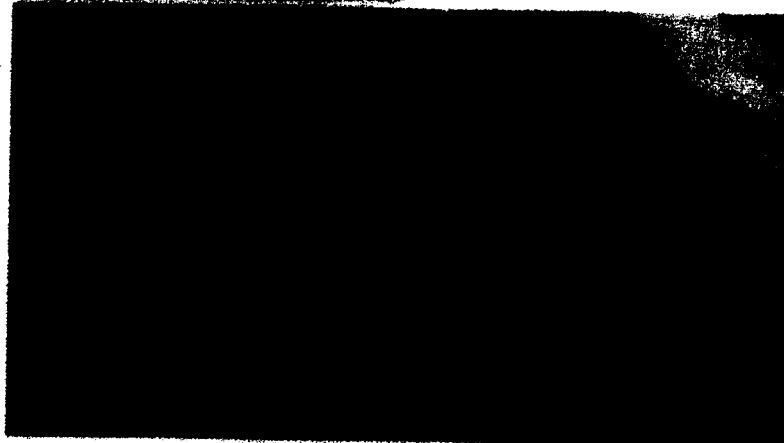
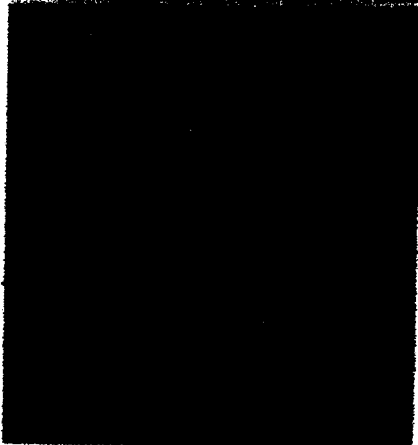
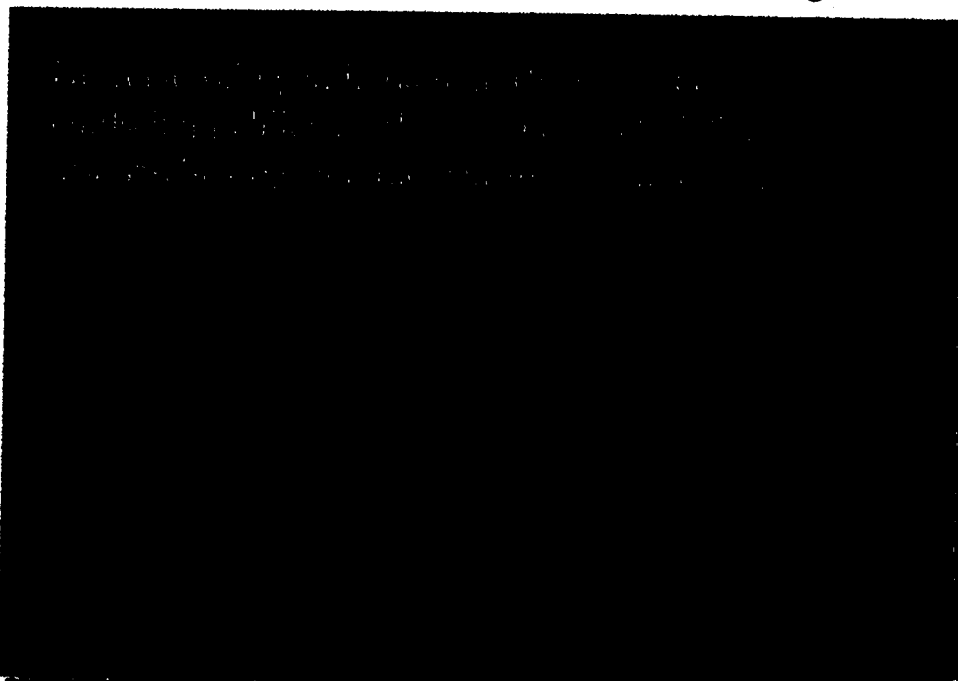
Waterlinie - Infrastructuur & waterveiligheid

2. referentiebeelden: restauratie- en inrichtingsprojecten

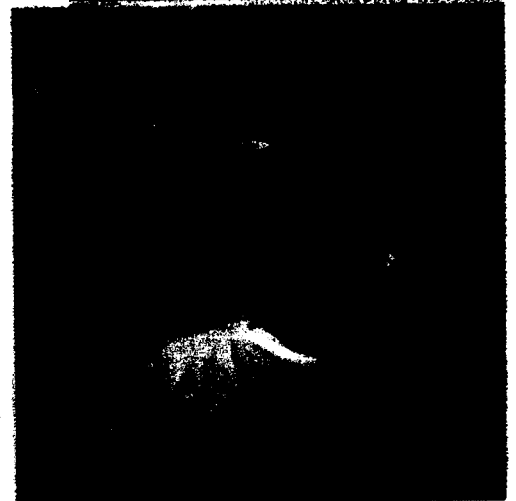
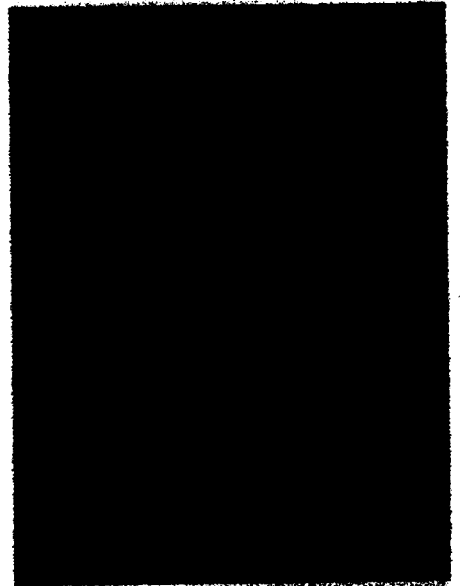
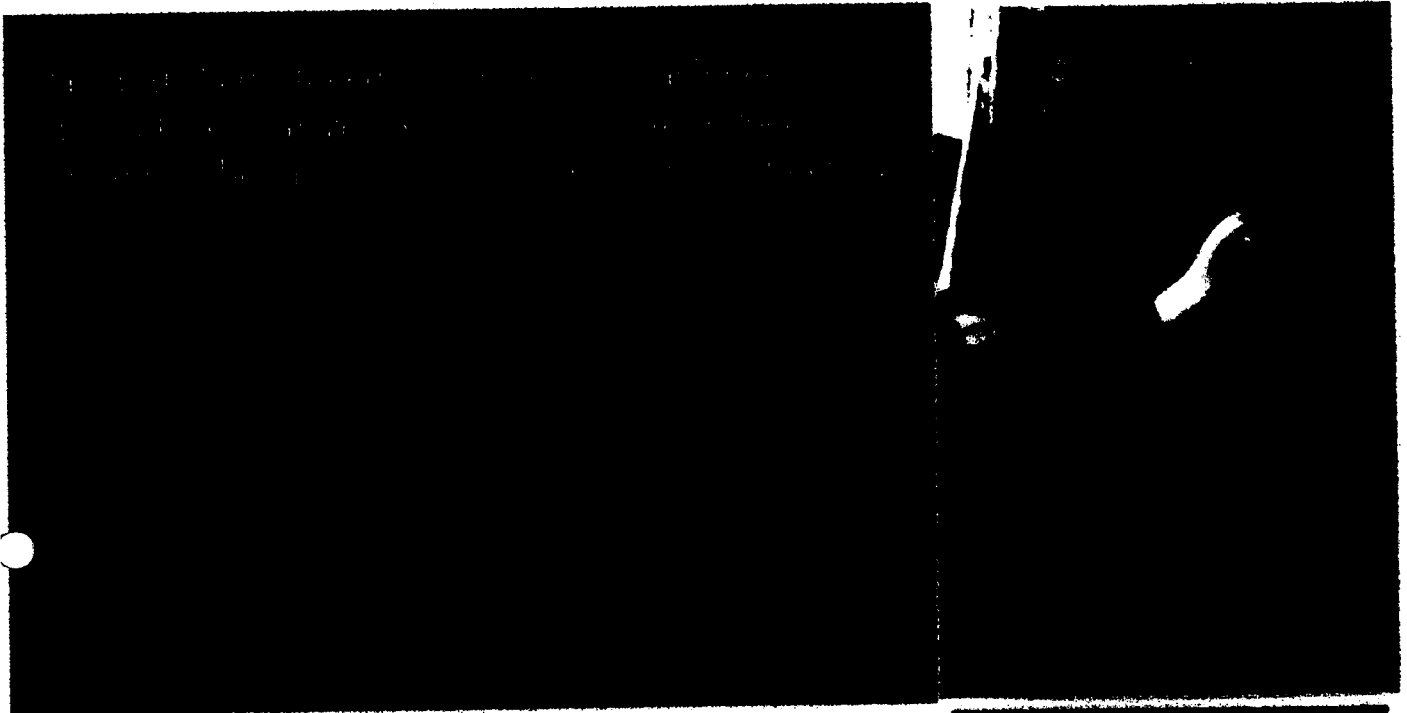

3. referentiebeelden: ruimtelijke herkenbaarheid

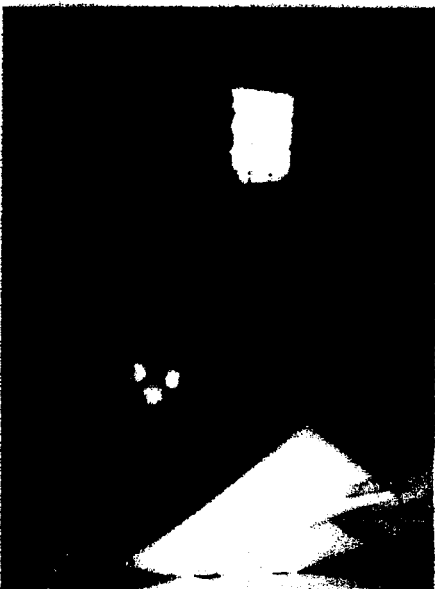

4. referentiebeelden: linie in bedrijf

5. bezoekjes aan de Waterlinie: fotocollage

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer mr. E.M. d'Hondt
Nationaal Project Nieuwe Hollandse
Waterlinie
Postbus 406
3500 AK Utrecht

Kenmerk: 201200623

Den Haag, 24 oktober 2012

Geachte heer d'Hondt,

Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven,
nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons
onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

CHIPSHOL

URGENT EN VERTROUWELIJK

Aan de Kabinetsinformateurs/Onderhandelaars
De heren Drs. W.J. Bos en H.G.J. Kamp/Drs. M. Rutte en Ir. D.M. Samsom
p/a Tweede Kamer
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Schiphol-Rijk, 22 oktober 2012
Ref.: 14805/P/e

Mijne heren,

Betreft: Oplossing Chipshol-dossier

Bijgaand sturen wij u een kopie van onze brief met bijlagen d.d. 5 oktober jl. aan de Nationale Ombudsman (**bijlage 1**). De strekking van de inhoud van de brief spreekt voor zich. Kern is dat de Nederlandse staat grote internationale reputatie- en financiële schade dreigt op te lopen indien niet een oplossing wordt geboden voor het Chipsholdossier, dat zich als volgt laat karakteriseren.

Er is sprake van onrechtmatig overheidshandelen gedurende ruim 20 jaar. Ook nu worden er nog hindernissen opgeworpen voor de ontwikkeling van onze Airport city en bedrijvenparken zoals Chipshol Park-Rijk fase II en het Groenenbergterrein. Chipshol heeft via internationale kanalen een mega (miljarden) claim in voorbereiding. Om internationale reputatieschade en financiële gevolgen te voorkomen is Chipshol bereid via bindende afspraken met de rijksoverheid de zaak alsnog te regelen. Naast een redelijke financiële compensatie van de geleden schade door onrechtmatig overheidshandelen zouden in overleg afspraken gemaakt kunnen worden over de voorwaarden waaronder de aanvankelijke plannen van Chipshol, met name het ontwikkelen van Airport City bij Badhoevedorp, mogelijk worden gemaakt.

Het gaat om meer dan het belang van Chipshol. Op het spel staat ook de internationale reputatie van Nederland, nog los van de voor de overheid nauwelijks overzienbare financiële gevolgen en consequenties voor de werkgelegenheid.

Het gaat hier niet om een positie die Chipshol kiest op basis van eigen opvattingen. In januari 2009 verscheen het advies van De Commissie Ruimtelijke Ontwikkeling Luchthaven (**bijlage 2**). Deze commissie was ingesteld door de ministers Eurlings en Cramer en stond onder voorzitterschap van Ir. C.J. (Kees) Vriesman.

Het navolgende citaat van het gestelde onder punt 4 van de samenvatting van het Vriesman-rapport (naar aanleiding van de vraag van de opdrachtgevende ministers over de juridisering van de verhoudingen tussen de luchthaven en overige actoren) is glashelder en geeft weer wat er speelde en nog steeds speelt:

"Achter de notie 'juridisering' rond Schiphol gaan feitelijk verstoorde verhoudingen weer tussen Chipshol aan de ene kant en Schiphol, LVNL en betrokken overheden aan de andere kant. Die hebben geleid tot een slepende reeks rechtszaken en onvoorstelbaar hoge claims. De gemeente Haarlemmermeer en de Provincie Noord-Holland hebben inmiddels schikkingen getroffen met Chipshol. De nog lopende rechtszaken zijn tussen Chipshol en Schiphol, de LVNL en het Rijk.

Bij de opdrachtverlening aan de Commissie heeft de Minister van V&W verzocht – conform ook zijn uitspraken in de Tweede Kamer – geen uitspraken te doen over het Groenenberg- terrein, het onderwerp van veel rechtszaken, omdat hierover nog gerechtelijke procedures lopen. Gezien de vragen van de Ministers aan de Commissie (samenwerking tussen luchthaven en particuliere partijen, juridisering) heeft de Commissie wel kennis genomen van stukken over het Groenenbergterrein. Chipshol is immers de grootste particuliere grondeigenaar in het gebied en de term 'juridisering' is uitsluitend verbonden met de relatie tussen Chipshol en Schiphol.

Mede naar aanleiding van gesprekken met andere ontwikkelaars is de gedachte bij de Commissie opgekomen dat de affaire 'Groenenbergterrein' een uiting is van een vraagstuk met een veel bredere lading. Meerdere gesprekspartners spraken hun zorg en ergernis uit over de wijze waarop Schiphol omgaat met actoren in zijn omgeving. Die kan betrekking hebben op de toepassing van de criteria voor Schipholgebondenheid; zo is het mogelijk dat een bedrijf door de SADC op basis van deze criteria wordt afgewezen, terwijl het bij toetsing door Schiphol wel welkom is op het luchtovertrein. Ook zijn er voorbeelden dat Schiphol op basis van argumenten in de sfeer van veiligheid de activiteiten van een concurrent heeft trachten te belemmeren. En met zijn grote netwerk kan Schiphol besluiten van V&W en LVNL over plannen van concurrenten van SRE proberen te beïnvloeden. Dat andere ontwikkelaars niet naar de rechter zijn gestapt, is helaas geen teken dat zij altijd vrede hebben met de werkwijze van Schiphol."

Van belang is dat deze vaststellingen door de commissie niet zijn gebaseerd op input van Chipshol, maar schrijft dat zij tot die conclusies is gekomen "mede naar aanleiding van gesprekken met andere ontwikkelaars" etc. etc.

In dezelfde tijd heeft op verzoek van de ministers Prof. Dr. Annemieke J.M. Roobeek ten departemente een presentatie gegeven onder de titel: **From lost illusions to Future Perspectives, ofwel: een elegante uitweg voor een slopend conflict (bijlage 3)** Aanleiding was de beschikbaarheid van internationale (mega-) investeerders die de noodzakelijke miljarden voor de ontwikkeling van de Airport City konden leveren, maar dat die investeerders niet instapten omdat er een slepend conflict met miljardenrisico speelde (en dus nog steeds speelt).

Wij hebben met die presentatie geen enkele bemoeienis gehad en kenden zelfs het bestaan ervan niet totdat wij via onze relaties het stuk achteraf in handen kregen. Naar ons toen is gemeld zou er op hoog ambtelijk niveau positief zijn gereageerd op de suggestie om via een deal met buitenlandse investeerders een einde te maken aan het conflict en de rem op de ontwikkelingen van de nationale luchthaven maar dat vervolgens minister Eurlings persoonlijk daar een stokje voor gestoken heeft. De argumentatie van de minister is ons niet bekend geworden. Het is ons overigens ook niet gebleken dat in die fase minister Eurlings al bezig was zijn toekomst in de luchtvaart voor te bereiden.

Hoe die feiten ook liggen er is toen een unieke kans op een oplossing, geadviseerd door onafhankelijke autoriteiten die de ministers zelf hadden gevraagd, niet benut. Nederland heeft hierdoor een financieel- economisch nadeel geleden, met een omvang die zijn weerga niet kent.

Vervolgens heeft Chipshol via civiele getuigenverhoren en via het onderzoek in de strafzaak tegen twee voormalig vicepresidenten van de Haagse rechtbank de verwevenheid tussen bestuurlijke autoriteiten en de rechterlijke macht glashelder gemaakt. En dat die verwevenheid gericht is ingezet om Chipshol uit de vastgoedmarkt rond Schiphol te werken. De in 2009 al bestaande miljardenclaim is daardoor nog goudgerander geworden, hetgeen blijkt uit de internationale belangstelling om in deze mega claim te kunnen participeren.

Wij zijn in vergaande staat van voorbereiding om die claim over te dragen aan een litigation fund. De zaak is dan uit onze handen en niet langer beheersbaar. Wij zouden die stap betreuren vanwege het negatieve effect op de nationale belangen, maar zullen na een strijd van ruim 20 jaar niet schromen deze stap te zetten.

Op sheet 9 van haar presentatie (Bottom Line) stelde prof. Roobeek al in 2009:

- *"Nederland gaat deze claims verliezen blijkt uit uitgebreid internationaal juridisch onderzoek*
- *De imagoschade kan groot zijn voor de BV NL*
- *Er is een uitweg voor de overheid die kansen bied voor de BV NL."*

Het nieuwe kabinet doet er dus goed aan zich te realiseren dat de keuze is het alsnog bereiken van een constructieve oplossing, dan wel een toevoeging van meerdere miljarden aan het overheidstekort en een fors internationaal gezichtsverlies.

Wij doen een ultiem aanbod om een uitweg te vinden voor de overheid die kansen biedt voor de BV NL. Dan kan de nationale luchthaven uiteindelijk weer de motor worden van de Nederlandse economische groei met name door zich te concentreren op het aantrekken van high tech bedrijven met niet alleen hoge werkgelegenheid maar tevens hoge belastingopbrengsten zowel vennootschaps- als inkomstenbelasting.

Wij vernemen graag of u bereid bent ter gelegenheid van de kabinetsformatie afspraken te maken waarbinnen een voor alle partijen aanvaardbare oplossing kan worden bereikt.

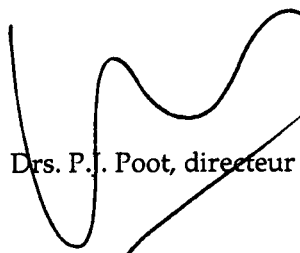
Een afschrift van dit schrijven gaat aan Hare Majesteit de Koningin.

Hoogachtend,
Chipshol Holding BV

(Secr.)

Drs. J. Poot, oprichter

Drs. P. J. Poot, directeur

Bijlagen:

1. Brief aan NO d.d. 5 oktober 2012
2. Rapport van de Cie. Vriesman van januari 2009
3. Presentatie van Prof.Dr. Annemieke J.M. Roobeek 2009

C H I P S H O L

De Nationale Ombudsman
De heer Dr. A.F.M. Brenninkmeijer
Postbus 93122
2509 AC DEN HAAG

Schiphol-Rijk, 5 oktober 2012
Ref.: 14800/P/e

Geachte heer Brenninkmeijer,

Betreft: Chipshol/Nederlandse Staat

Bij brief van 3 juli jl., kenmerk 14770/P/e is aan u uiteengezet hoe wij de afgelopen 20 jaar zijn benadeeld door onrechtmatig overheidshandelen. Wij hebben inmiddels op 11 juli en 13 september (toen ook in aanwezigheid van mijn vader), met elkaar gesproken. U heeft daarbij de grenzen aangegeven die verband houden met uw wettelijke positie als Nationale Ombudsman en van onze kant hebben wij een nadere toelichting op de misstanden bij de overheid en de rechterlijke macht kunnen geven. Wij hebben dat bijzonder gewaardeerd en zijn ons ervan bewust dat in een zo langsepende en ingewikkelde zaak als deze de rol van de Nationale Ombudsman per definitie zijn grenzen kent. Zoals uitstekend verwoord in de samenvatting van ons gesprek van 13 september jl. willen wij u verzoeken de overheid aan te spreken met het doel te komen tot een constructieve houding van de overheid, gericht op een oplossing van de problemen.

Chipshol vindt dat de Nationale Ombudsman daarin een rol kan spelen vanuit zijn gezag. Er is sprake van onrechtmatig overheidshandelen gedurende 20 jaar. Ook nu worden er nog hindernissen opgeworpen voor de ontwikkeling van Airport City, Chipshol Park Fase II en het Groenenbergterrein. Chipshol heeft via internationale kanalen o.a. een mega (miljarden-) claim in voorbereiding. Naast een redelijke financiële compensatie van de geleden schade door onrechtmatig overheidshandelen zouden in overleg afspraken gemaakt kunnen worden met de overheid om de aanvankelijke plannen van Chipshol, vooral het ontwikkelen van Airport City bij Badhoevedorp, alsnog mogelijk te maken.

Het gaat om meer dan het belang van Chipshol. Op het spel staat ook de internationale reputatie van Nederland, nog los van de voor de overheid nauwelijks overzienbare financiële consequenties. In het laatste overleg heeft u Chipshol gevraagd om beknopt op papier te zetten wat onze klachten over het optreden van de overheid zijn. U gaf daarbij aan die klachten niet te gaan

onderzoeken, maar ze te zullen gebruiken om te bekijken of dit een aanknopingspunt biedt om de minister-president (Chefsache) om een reactie te vragen.

Zoals via vele publiek beschikbare bronnen (bijv. www.schipholwanbeleid.nl) is te lezen worden wij gedurende ruim 20 jaar tegengewerkt door staatsbedrijf Schiphol, de betrokken ministeries, Luchtverkeersleiding Nederland, de provincie Noord-Holland en de gemeente Haarlemmermeer. Daarnaast is er vanuit het bestuur grip op de rechtsprekende macht, waarbij duidelijk is dat ook daar wordt gehandeld in strijd met het recht en ten faveure van de nationale luchthaven.

Wellicht meer overtuigend is niet telkens onze opvatting als benadeelde partij naar voren brengen, maar aan te sluiten bij externe bronnen die in dit kader relevant zijn. Zo verscheen januari 2009 het advies van de Commissie Ruimtelijke Ontwikkeling Luchthaven. Deze commissie was ingesteld door de ministers Eurlings en Cramer en stond onder voorzitterschap van Ir. C.J. (Cees) Vriesman.

Wie het hiernavolgende citaat van punt 4 van de samenvatting van het rapport leest, weet wat er speelde en nog steeds speelt.

Citaat naar aanleiding van de vraag van de opdracht gevende ministers over de juridisering van de verhoudingen tussen de luchthaven en overige actoren:

"Achter de notie 'juridisering' rond Schiphol gaan feitelijk verstoorde verhoudingen weer tussen Chipshol aan de ene kant en Schiphol, LVNL en betrokken overheden aan de andere kant. Die hebben geleid tot een slepende reeks rechtszaken en onvoorstelbaar hoge claims. De gemeente Haarlemmermeer en de Provincie Noord-Holland hebben inmiddels schikkingen getroffen met Chipshol. De nog lopende rechtszaken zijn tussen Chipshol en Schiphol, de LVNL en het Rijk.

Bij de opdrachtverlening aan de Commissie heeft de Minister van V&W verzocht – conform ook zijn uitspraken in de Tweede Kamer – geen uitspraken te doen over het Groenenberg- terrein, het onderwerp van veel rechtszaken, omdat hierover nog gerechtelijke procedures lopen. Gezien de vragen van de Ministers aan de Commissie (samenwerking tussen luchthaven en particuliere partijen, juridisering) heeft de Commissie wel kennis genomen van stukken over het Groenenbergterrein. Chipshol is immers de grootste particuliere grondeigenaar in het gebied en de term 'juridisering' is uitsluitend verbonden met de relatie tussen Chipshol en Schiphol.

Mede naar aanleiding van gesprekken met andere ontwikkelaars is de gedachte bij de Commissie opgekomen dat de affaire 'Groenenbergterrein' een uiting is van een vraagstuk met een veel bredere lading. Meerdere gesprekspartners spraken hun zorg en ergernis uit over de wijze waarop Schiphol omgaat met actoren in zijn omgeving. Die kan betrekking hebben op de toepassing van de criteria voor Schipholgebondenheid; zo is het mogelijk dat een bedrijf door de SADC op basis van deze criteria wordt afgewezen, terwijl het bij toetsing door Schiphol wel welkom is op het luchtvaartterrein. Ook zijn er voorbeelden dat Schiphol op basis van argumenten in de sfeer van veiligheid de

activiteiten van een concurrent heeft trachten te belemmeren. En met zijn grote netwerk kan Schiphol besluiten van V&W en LVNL over plannen van concurrenten van SRE proberen te beïnvloeden. Dat andere ontwikkelaars niet naar de rechter zijn gestapt, is helaas geen teken dat zij altijd vrede hebben met de werkwijze van Schiphol."

Van belang is dat deze vaststelling door de commissie niet wordt gebaseerd op input van Chipshol, maar schrijft dat zij "mede naar aanleiding van gesprekken met andere ontwikkelaars" etc.etc. Helaas moeten wij vaststellen dat dit rapport het snelheidsrecord heeft gebroken als het gaat om archivering onder in de lade. Wij hebben in ieder geval als met name genoemde partij nimmer enige ministeriele reactie mogen vernemen.

In dezelfde tijd heeft op verzoek van de ministers Prof. Dr. Annemieke J.M. Roobeek ten departemente een presentatie gegeven onder de titel: **From lost illusions to Future Perspectives, ofwel: een elegante uitweg voor een splendend conflict.** Aanleiding was de beschikbaarheid van internationale (mega-) investeerders die de noodzakelijke miljarden voor de ontwikkeling van de Airport City konden leveren, maar dat die investeerders niet instapten omdat er een splendend conflict met miljardenrisico speelde (en dus nog steeds speelt).

Wij hebben met die presentatie geen enkele bemoeienis gehad en kenden zelfs het bestaan ervan niet totdat wij via onze relaties het stuk achteraf in handen kregen. Naar ons toen is gemeld zou er op hoog ambtelijk niveau positief zijn gereageerd op de suggestie om via een deal met buitenlandse investeerders een einde te maken aan het conflict en de rem op de ontwikkelingen van de nationale luchthaven maar dat vervolgens minister Eurlings persoonlijk daar een stokje voor gestoken heeft. De argumentatie van de minister is ons niet bekend geworden. Het is ons overigens ook niet gebleken dat in die fase minister Eurlings al bezig was zijn toekomst in de luchtvaart voor te bereiden.

Hoe die feiten ook liggen er is toen een unieke kans op een oplossing, geadviseerd door onafhankelijke autoriteiten die de ministers zelf hadden gevraagd, niet benut. Nederland heeft hierdoor een financieel- economisch nadeel geleden, met een omvang die zijn weerga niet kent.

Inmiddels heeft Chipshol via civiele getuigenverhoren en via het onderzoek in de strafzaak tegen twee voormalig vicepresidenten van de Haagse rechtbank de verwevenheid tussen bestuurlijke autoriteiten en de rechterlijke macht glashelder gemaakt. En dat die verwevenheid gericht is ingezet om Chipshol uit de vastgoedmarkt rond Schiphol te werken. De in 2009 al bestaande miljardenclaim is daardoor nog meer spijkerhard geworden, hetgeen blijkt uit de internationale belangstelling om in deze mega claim te kunnen participeren. Wij zijn in vergaande staat van voorbereiding van die internationaal gedragen claim die ten koste zal gaan van de reputatie en de financiële positie van Nederland.

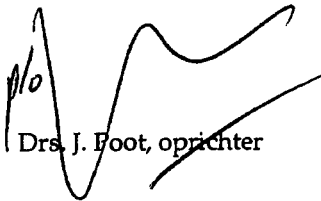
Op sheet 9 (Bottom Line) stelde Prof. Roobeek al in 2009:

- o "Nederland gaat deze claims verliezen blijkt uit uitgebreid internationaal juridisch onderzoek
- o De imagoschade kan groot zijn voor de BV NL
- o Er is een uitweg voor de overheid die kansen biedt voor de BV NL."

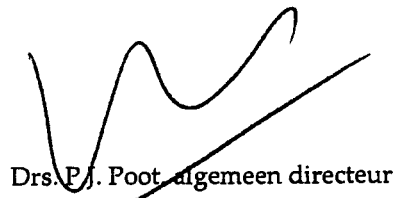
Het nieuwe kabinet doet er dus goed aan zich te realiseren dat de keuze is het bereiken van een constructieve oplossing, dan wel een toevoeging van meerdere miljarden aan het overheidstekort en een fors internationaal gezichtsverlies.

Wij vernemen graag of u bereid bent in deze zaak tot verdere actie over te gaan.

Met gevoelens van hoge achting,
Namens Chipshol Holding BV

Drs. J. Foot, oprichter

Drs. P.J. Foot, algemeen directeur

C H I P S H O L

URGENT EN VERTROUWELIJK

Aan de Kabinetsinformateurs/Onderhandelaars
De heren Drs. W.J. Bos en H.G.J. Kamp/Drs. M. Rutte en Ir. D.M. Samsom
p/a Tweede Kamer
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Schiphol-Rijk, 22 oktober 2012
Ref.: 14805/P/e

Mijne heren,

Betreft: **Oplossing Chipshol-dossier**

Bijgaand sturen wij u een kopie van onze brief met bijlagen d.d. 5 oktober jl. aan de Nationale Ombudsman (**bijlage 1**). De strekking van de inhoud van de brief spreekt voor zich. Kern is dat de Nederlandse staat grote internationale reputatie- en financiële schade dreigt op te lopen indien niet een oplossing wordt geboden voor het Chipsholdossier, dat zich als volgt laat karakteriseren.

Er is sprake van onrechtmatig overheidshandelen gedurende ruim 20 jaar. Ook nu worden er nog hindernissen opgeworpen voor de ontwikkeling van onze Airport city en bedrijvenparken zoals Chipshol Park-Rijk fase II en het Groenenbergerterrein. Chipshol heeft via internationale kanalen een mega (miljarden) claim in voorbereiding. Om internationale reputatieschade en financiële gevolgen te voorkomen is Chipshol bereid via bindende afspraken met de rijksoverheid de zaak alsnog te regelen. Naast een redelijke financiële compensatie van de geleden schade door onrechtmatig overheidshandelen zouden in overleg afspraken gemaakt kunnen worden over de voorwaarden waaronder de aanvankelijke plannen van Chipshol, met name het ontwikkelen van Airport City bij Badhoevedorp, mogelijk worden gemaakt.

Het gaat om meer dan het belang van Chipshol. Op het spel staat ook de internationale reputatie van Nederland, nog los van de voor de overheid nauwelijks overzienbare financiële gevolgen en consequenties voor de werkgelegenheid.

Het gaat hier niet om een positie die Chipshol kiest op basis van eigen opvattingen. In januari 2009 verscheen het advies van De Commissie Ruimtelijke Ontwikkeling Luchthaven (**bijlage 2**). Deze commissie was ingesteld door de ministers Eurlings en Cramer en stond onder voorzitterschap van Ir. C.J. (Kees) Vriesman.

Het navolgende citaat van het gestelde onder punt 4 van de samenvatting van het Vriesman-rapport (naar aanleiding van de vraag van de opdrachtgevende ministers over de juridisering van de verhoudingen tussen de luchthaven en overige actoren) is glashelder en geeft weer wat er speelde en nog steeds speelt:

"Achter de notie 'juridisering' rond Schiphol gaan feitelijk verstoorde verhoudingen weer tussen Chipshol aan de ene kant en Schiphol, LVNL en betrokken overheden aan de andere kant. Die hebben geleid tot een slepende reeks rechtszaken en onvoorstelbaar hoge claims. De gemeente Haarlemmermeer en de Provincie Noord-Holland hebben inmiddels schikkingen getroffen met Chipshol. De nog lopende rechtszaken zijn tussen Chipshol en Schiphol, de LVNL en het Rijk.

Bij de opdrachtverlening aan de Commissie heeft de Minister van V&W verzocht – conform ook zijn uitspraken in de Tweede Kamer – geen uitspraken te doen over het Groenenberg-terrein, het onderwerp van veel rechtszaken, omdat hierover nog gerechtelijke procedures lopen. Gezien de vragen van de Ministers aan de Commissie (samenwerking tussen luchthaven en particuliere partijen, juridisering) heeft de Commissie wel kennis genomen van stukken over het Groenenbergterrein. Chipshol is immers de grootste particuliere grondeigenaar in het gebied en de term 'juridisering' is uitsluitend verbonden met de relatie tussen Chipshol en Schiphol.

Mede naar aanleiding van gesprekken met andere ontwikkelaars is de gedachte bij de Commissie opgekomen dat de affaire 'Groenenbergterrein' een uiting is van een vraagstuk met een veel bredere lading. Meerdere gesprekspartners spraken hun zorg en ergernis uit over de wijze waarop Schiphol omgaat met actoren in zijn omgeving. Die kan betrekking hebben op de toepassing van de criteria voor Schipholgebondenheid; zo is het mogelijk dat een bedrijf door de SADC op basis van deze criteria wordt afgewezen, terwijl het bij toetsing door Schiphol wel welkom is op het luchtvaartterrein. Ook zijn er voorbeelden dat Schiphol op basis van argumenten in de sfeer van veiligheid de activiteiten van een concurrent heeft trachten te belemmeren. En met zijn grote netwerk kan Schiphol besluiten van V&W en LVNL over plannen van concurrenten van SRE proberen te beïnvloeden. Dat andere ontwikkelaars niet naar de rechter zijn gestapt, is helaas geen teken dat zij altijd vrede hebben met de werkwijze van Schiphol."

Van belang is dat deze vaststellingen door de commissie niet zijn gebaseerd op input van Chipshol, maar schrijft dat zij tot die conclusies is gekomen "mede naar aanleiding van gesprekken met andere ontwikkelaars" etc. etc.

In dezelfde tijd heeft op verzoek van de ministers Prof. Dr. Annemieke J.M. Roobeek ten departemente een presentatie gegeven onder de titel: **From lost illusions to Future Perspectives, ofwel: een elegante uitweg voor een slopend conflict (bijlage 3)** Aanleiding was de beschikbaarheid van internationale (mega-) investeerders die de noodzakelijke miljarden voor de ontwikkeling van de Airport City konden leveren, maar dat die investeerders niet instapten omdat er een slepend conflict met miljardenrisico speelde (en dus nog steeds speelt).

Wij hebben met die presentatie geen enkele bemoeienis gehad en kenden zelfs het bestaan ervan niet totdat wij via onze relaties het stuk achteraf in handen kregen. Naar ons toen is gemeld zou er op hoog ambtelijk niveau positief zijn gereageerd op de suggestie om via een deal met buitenlandse investeerders een einde te maken aan het conflict en de rem op de ontwikkelingen van de nationale luchthaven maar dat vervolgens minister Eurlings persoonlijk daar een stokje voor gestoken heeft. De argumentatie van de minister is ons niet bekend geworden. Het is ons overigens ook niet gebleken dat in die fase minister Eurlings al bezig was zijn toekomst in de luchtvaart voor te bereiden.

Hoe die feiten ook liggen er is toen een unieke kans op een oplossing, geadviseerd door onafhankelijke autoriteiten die de ministers zelf hadden gevraagd, niet benut. Nederland heeft hierdoor een financieel- economisch nadeel geleden, met een omvang die zijn weerga niet kent.

Vervolgens heeft Chipshol via civiele getuigenverhoren en via het onderzoek in de strafzaak tegen twee voormalig vicepresidenten van de Haagse rechtbank de verwevenheid tussen bestuurlijke autoriteiten en de rechterlijke macht glashelder gemaakt. En dat die verwevenheid gericht is ingezet om Chipshol uit de vastgoedmarkt rond Schiphol te werken. De in 2009 al bestaande miljardenclaim is daardoor nog goudgerander geworden, hetgeen blijkt uit de internationale belangstelling om in deze mega claim te kunnen participeren.

Wij zijn in vergaande staat van voorbereiding om die claim over te dragen aan een litigation fund. De zaak is dan uit onze handen en niet langer beheersbaar. Wij zouden die stap betreuren vanwege het negatieve effect op de nationale belangen, maar zullen na een strijd van ruim 20 jaar niet schromen deze stap te zetten.

Op sheet 9 van haar presentatie (Bottom Line) stelde prof. Roobeek al in 2009:

- *“Nederland gaat deze claims verliezen blijkt uit uitgebreid internationaal juridisch onderzoek*
- *De imagoschade kan groot zijn voor de BV NL*
- *Er is een uitweg voor de overheid die kansen bied voor de BV NL.”*

Het nieuwe kabinet doet er dus goed aan zich te realiseren dat de keuze is het alsnog bereiken van een constructieve oplossing, dan wel een toevoeging van meerdere miljarden aan het overheidstekort en een fors internationaal gezichtsverlies.

Wij doen een ultiem aanbod om een uitweg te vinden voor de overheid die kansen biedt voor de BV NL. Dan kan de nationale luchthaven uiteindelijk weer de motor worden van de Nederlandse economische groei met name door zich te concentreren op het aantrekken van high tech bedrijven met niet alleen hoge werkgelegenheid maar tevens hoge belastingopbrengsten zowel vennootschaps- als inkomstenbelasting.

Wij vernemen graag of u bereid bent ter gelegenheid van de
kabinetsformatie afspraken te maken waarbinnen een voor alle partijen
aanvaardbare oplossing kan worden bereikt.

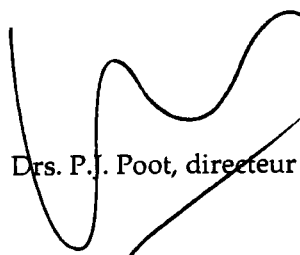
Een afschrift van dit schrijven gaat aan Hare Majesteit de Koningin.

Hoogachtend,
Chipshol Holding BV

(Secr.)

Drs. J. Poot, oprichter

Drs. P.J. Poot, directeur

Bijlagen:

1. Brief aan NO d.d. 5 oktober 2012
2. Rapport van de Cie. Vriesman van januari 2009
3. Presentatie van Prof.Dr. Annemieke J.M. Roobeek 2009

Advies | Commissie Ruimtelijke Ontwikkeling Luchthavens

MAINPORT 2.0

Luchtvaart, luchthavens en de ruimtelijke economie
van de regio in samenhang gezien

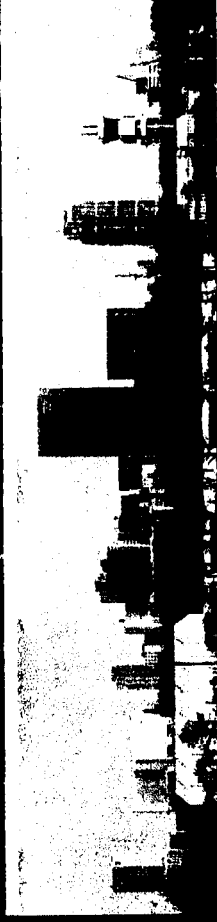

Advies Commissie Ruimtelijke Ontwikkeling Luchthavens

MAINPORT 2.0

Luchtvaart, luchthavens en de ruimtelijke economie van de regio in samenhang bezien

Inhoud

Inleiding	5
De aanpak van de Commissie	6
Leeswijzer	8
Het advies in het kort	9
De zes vragen aan de Commissie	9
De bredere context	12
Urgentie	14
Aanbevelingen	16
1. De context: van luchtvaart tot gebiedsontwikkeling	21
1.1 Schaalniveaus en netwerken	21
1.2 Dynamiek aan de 'airside'	22
1.3 Op het kruispunt van 'airside' en 'landside': de luchthavens	23
1.4 'Landside': regio's met een luchthaven	26
1.5 Gebiedsontwikkeling	28
1.6 Een samenvattend beeld	29
2. Beleid en markt	30
2.1 Kwestie: Beleid is sectoraal, versnipperd en zit vast in een te beperkt blikveld	30
2.2 Oplossingsrichting: Verbind beleid voor 'landside' en 'airside', en denk vanuit de dynamiek van markten	37
3. Rollen van actoren	51
3.1 Kwestie: Kwetsbare rolverdeling tussen partijen, en scheefheid in de verdeling van lusten en lasten	51
3.2 Oplossingsrichting: Creëer een evenwichtiger krachtenveld en breng lusten en lasten in de afweging van partijen met elkaar in verband	58
4. Samenwerking	63
4.1 Kwestie: Ieder voor zich, moeizame verhoudingen	63
4.2 Oplossingsrichting: Ontwikkel arrangementen die het mogelijk maken over schaalniveaus heen en naast formele bestuurlijke organen kwesties op het raakvlak van luchtvaart en gebiedsontwikkeling op te lossen	67
Bijlagen	67
1. Het instellingsbesluit	72
2. Gesprekspartners van de Commissie	76
3. Onderzoek in opdracht van de Commissie	78
4. Literatuur	79
5. Eindnoten	81
Colofon	82

De aanpak van de Commissie

Op 23 januari 2008 discussieerde Minister Eurlings met de Tweede Kamer over het Groeningerreijn, dat aangelegd is geweest voor spanningen tussen de lucht- haven, overheden en de particuliere grondeigenaar en ontwikkelaar Chipshel. De discussie bracht de minister aan het eind van het debat tot de toezegging dat een onafhankelijke commissie zou adviseren over de relatie tussen luchthavens en de ruimtelijke en economische

ontwikkeling, in bredere zin en toekomstgericht. Samen met zijn collega Minister Cramer heeft hij via een besluit van 13 juni 2008 de instelling van de Commissie Ruimtelijke Ontwikkeling Luchthavens (CROL) bekend gemaakt. Het advies van de Commissie wordt hier gepresenteerd. Het is aangeboden aan de bewindslieden op 29 januari 2009.

De zes vragen aan de Commissie zijn hieronder weergegeven.

- 1 **Welke rol spelen luchthavens in de gebiedsontwikkeling rond luchthavens?**
  - 2 **Hoe is de samenwerking tussen overheden en private partijen, waaronder de luchthavens, geregeld als het gaat om ruimtelijke ontwikkelingen rond luchthavens?**
  - 3 **Klopt het dat luchthavens steeds meer de rol van gebiedsontwikkelaar op zich nemen, en zo ja, welke bevoegdheden bestaan hiervoor en welke boeiing neemt de overheid hierin?**
  - 4 **Is een jurisdictoring van de verhoudingen tussen luchthavens en overige actoren een consequentie van deze rolvaststelling en zijn er andere mogelijkheden dan juridische procedures om eventuele geschillen op te lossen?**
  - 5 **Is het zinvol om bij de ontwikkeling van het gebied rond luchthavens onderscheid te maken tussen luchtvaartgebonden en luchtvaartogerelateerde activiteiten, en zo ja, welke criteria zijn daarvoor te formuleren?**
  - 6 **Wat zijn de rollen en handelingsbevoegdheden van de verschillende overheidsinstellingen in de grondpolitiek en grondverwerving in relatie tot de ontwikkeling van en rond luchthavens?**
- Het staat de Commissie vrij om additionele vragen te onderzoeken indien zij dat in het kader van haar taakomschrijving zinnig acht.

Al snel bleek dat er verrassend weinig materiaal beschikbaar was over de relatie tussen luchthavens en de ruimtelijk-economische ontwikkeling in de regio's erom heen. Er zijn boekenkasten vol over de samenhang tussen omvang van de luchtvaart, aard van het luchtvaartregime (twéze van landen en stijgen, etc.) en gebiedsoverlast bij omwonenden. Veel schaarser zijn analyses van de banden tussen Schiphol en andere economische sectoren in de regio Amsterdam, hoe die zich in de toekomst kunnen ontwikkelen, en wat dat ruimtelijk zou kunnen betekenen. En hoe kan het dat telken over de mainport Schiphol nota na nota in essentie hetzelfde blijven?

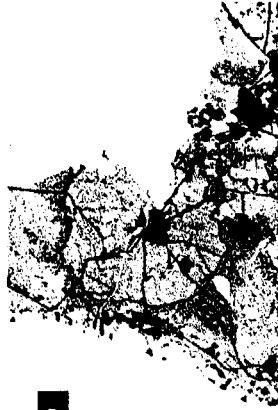
Tegen deze achtergrond heeft de Commissie voor een wetwijze met vier stappen gekozen:

- Interviews met een groot aantal betrokkenen met als kernvraag: wat zijn de kwesties die zich voordoen rond de zes vragen aan de CROL? En hoe gaan betrokkenen daar zelf mee om?
- Een reeks korte onderzoeken, gericht op de regio Schiphol, regionale luchthavens, andere types vervoerstopplaatsen en ervaringen in het buitenland.
- Het invinnen van gevraagde en ongevraagde adviezen.
- Het toetsen van voorlopige conclusies in een reeks bijeenkomsten met deskundigen op ruimtelijk, juridisch, bestuurskundig en economisch gebied.

De Commissie concludeerde dat achter de zes vragen van de bewindslieden van V&W en VROM brodere vraagstukken schuil gaan. Die hebben de opbouw van dit advies gestructureerd. Daarbinnen worden die vragen van de bewindslieden behandeld, aangegeven door een cirkel met een aanduiding van de betreffende vraag van de bewindslieden.

In dit advies gaat de meeste aandacht uit naar ruimtelijke ontwikkelingen rond Schiphol. Tegelijkertijd wordt op diverse plekken ingegaan op ruimtelijke ontwikkeling rond regionale luchthavens. Daarbij ligt de nadruk op de regionale luchthavens die door de conclusies

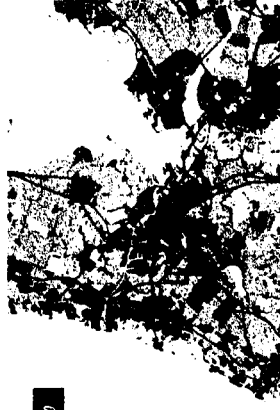
van de Tafel van Alders' in aanmerking komen om de komende decennia sterk te groeien.

1950

1980

2010

De ontwikkeling van Schiphol in de regio 1950-2010
Bron: meest aardebouw

Hierna wordt eerst de samenstelling van het advies gepresenteerd.

Hoofdstuk 1

schiet de maatschappelijke en economische dynamiek tegen de achtergrond waarvan de ruimtelijke ontwikkeling rond luchthavens geanalyseerd wordt.

Hoofdstuk 2-4

bevatten het hart van het advies. Voor drie thema's worden eerst enkele 'kwesities' benoemd. Kwesities doen zich voor wanneer er een spanning bestaat tussen - aan de ene kant - het functioneren van markten (voor luchtvaart, ruimtelijke economie, etc.) en de kant - publieke doelen en waarden. Publieke doelen kunnen gericht zijn op (duurzame) ontwikkeling van de luchtvaart, de luchthaven en van de regio's waarvan zij deel uitmaken. Bij overheidsbeleid gaat het om zorgvuldig bestuur: transparantie en openheid, heldere wijze van afleggen verantwoording, democratie, betrouwbaarheid en vertrouwen, zorgvuldigheid, het bestrijden van misbruik van economische machtsposities. Bepalend voor 'kwesities' zijn het gedrag van betrokken actoren (instituten) en de wijze waarop die actoren met elkaar omgaan (governance).

Na de 'kwesities' volgen in elk hoofdstuk de aanbevelingen. Die zijn erop gericht om vanuit de 'kwesities' te komen tot een betere borging van publieke doelen en waarden. Die aanbevelingen zijn soms concreet, maar vaak ook agenderend als waarspoging van de observatie dat de relatie tussen luchthavens en de ruimtelijk-economische ontwikkeling in de regio tot op heden relatief weinig aandacht heeft gekregen. De aanbevelingen richten zich soms op beleid-instrumenten, in andere gevallen op instituten en governance-arrangementen. De crux is dat beide lijnen nodig zullen zijn en elkaar kunnen en moeten versterken.

De drie thema's die op deze manier uitgewerkt worden zijn:

- Hoofdstuk 2: **Beleid en markt**
- Hoofdstuk 3: **Rollen van actoren (instituten)**
- Hoofdstuk 4: **Samenwerking (governance)**

Het advies heeft vier bijlagen:

Bijlage 1 is het instellingsbesluit van de Commissie. Bijlage 2 bevat een overzicht van de mensen met wie de Commissie gesproken heeft, bilateraal of in de vorm van bredere bijeenkomsten. Het advies heeft in hoge mate geprofiteerd van de openhartigheid van de gesprekspartners, zonder dat de tekst van het advies met hen individueel in verband gebracht kan worden. Bijlage 3 bevat een beschrijving van de onderzoeken waartoe de CROL opdracht heeft gegeven. De onderzoeksrapportages zijn integraal opgenomen op een CD-ROM bij dit advies. Van de onderzoeken heeft de CROL in het advies op meerdere plaatsen gebruik gemaakt. Niet de CROL, maar de auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van de onderzoeksrapporten. Bijlage 4 bevat geraadpleegde overige literatuur.

De Ministers van Verkeer en Waterstaat en VROM hebben de Commissie Ruimtelijke Ontwikkeling Luchthavens (CROL) zes vragen voorgelegd. Hieronder volgt eerst de reactie van de Commissie op deze zes vragen. Naar aanleiding van de antwoorden op de vragen is de Commissie gestart op een aantal fundamentele kwesties die ze graag daarna aan de orde wil stellen.

1 Welke rol spelen luchthavens in de gebiedsontwikkeling rond luchthavens?

Schiphol is de enige ontwikkelaar van het luchthaventerrein, een dominante speler op de grond- en vastgoedmarkt in de regio direct rond Schiphol en een in belang toenemende partij in de Metropoolregio Amsterdam. Ook behoort Schiphol als (meede) eigenaar van regionale luchthavens de ruimtelijk-economische ontwikkeling in de regio rond deze luchthavens. Deze relatief nieuwe rollen klinken - ook vaak in het buitenland - door in concepten als Airport City en Airport Corridor.

Regionale luchthavens hebben vooral nog de traditionele rol van knooppunt van luchtvaart, maar dit kan bij de beoogde snelle groeiers (Lelystad, Eindhoven) de komende jaren veranderen.

2 Hoe is de samenwerking tussen overheden en private partijen, waaronder de luchthavens, geregeld als het gaat om ruimtelijke ontwikkelingen rond luchthavens?

Van integrale gebiedsontwikkeling, getenmarkt door intensieve samenwerking bij de uitvoering van een gezamenlijke integrale visie, is zo goed als geen sprake. Dit geldt voor de regio rond Schiphol (driehoek A4-A5-A9 en Schiphol zuid-oost, corridor Zuidas-Schiphol) en op hogere schaalniveaus in de Metropoolregio Amsterdam. Dit betekent dat de ontwikkelingen in die gebieden of niet echt van de grond komen of een optelsom zijn van losse initiatieven zonder overkoepelende visie of uitvoeringsprogramma.

Grondbezit is altijd een cruciale factor in de ruimtelijke ontwikkeling. In de regio rond Schiphol worden ontwikkelingen belemmerd door de conflicten tussen de grootste particuliere grondeigenaar Chypshol en de grondeigenaar Schiphol en luchtvaartinstanties (zie ook vraag 4 over juridisering).

Hoewel er samenwerkingsverbanden tussen markt en overheid zijn, (bijvoorbeeld de Schiphol Area Development Company (SADC) en rond het plan Amsterdam Connecting Trade) streven partijen in eerste instantie hun eigen belangen na en is het nog wel eens ieder voor zich. Schiphol heeft een sterke positie door het eigen grondbezit (Schiphol Real Estate, SRE), de manier waarop Schiphol zijn rollen zelf invulling geeft en het beperkte tegenspel dat de luchthaven krijgt.

Rond regionale luchthavens is overleg tussen luchthaven en omgeving nog beperkt tot geluidshinder. Samenwerking in de regio rondom de luchthavens staat in het algemeen los van de ontwikkeling van de luchthaven.

3 Klopt het dat luchthavens steeds meer de rol van gebiedsontwikkelaar op zich nemen, en zo ja, welke beweegredenen bestaan hiervoor en welke houding neemt de overheid hierop tegen?

Zie het antwoord op vragen 1 en 2. Schiphol draait steeds minder op inkomsten uit 'aviation', de nationale luchthaven, en steeds meer op inkomsten uit 'non-aviation'. In 2007 was 23% van het exploitatieresultaat toe te rekenen aan 'aviation', 77% aan 'non-aviation'. Bij 'non-aviation' gaat het onder meer om: winkels op het luchthaventerrein en vastgoedontwikkeling op het luchthaventerrein (Schiphol's Airport City), grondverwerving en vastgoedontwikkeling buiten het luchthaventerrein en deelnemingen in andere luchthavens. Schiphol bracht zo - met de traditionele rol als luchthaven als fundament - zijn werkterrein uit: eerst als ontwikkelaar van het luchthaventerrein, en daarna

Het advies in het kort

als grond- en vastgoedpartij daarbuiten (inclusief de Zuidas).

De redenen hiervoor zijn voor een belangrijk deel van financiële aard. De 'non-aviation' activiteiten zijn veel winstgeverder dan die op het gebied van luchtvaart. Bovendien kan Schiphol in de sfeer van 'non-aviation' volledig als een commerciële marktpartij opereren, terwijl zij voor het 'aviation'-deel gebonden is aan tariefafspraken met de NMa. Andere redenen kunnen zijn: grondbezit kan uitbreiding van de luchthaven in de toekomst vereenvoudigen, en 'non-aviation' activiteiten kunnen tot meer passagiers leiden.

Schiphol combineert op deze manier verschillende rollen, variërend van de wettelijke taak die zij heeft als luchthaven en mainport, tot commercieel grond- en vastgoedbedrijf buiten de eigen luchthaven. De Commissie heeft uit de gevoerde gesprekken geen signalen opgevangen dat overheden invloed hebben willen uitoefenen op die combinatie van rollen. Daar is een uitzondering op: het Bestuursforum Schiphol heeft besloten dat Schiphol als 'gekwalificeerd adviseur' kan deelnemen en niet meer zoals voorheen als volwaardig lid.

Regionale luchthavens zijn (nog) niet uitgegroeid tot gebiedsontwikkelaar, hun relatie met de omgeving centreert zich op hinder. Incidenteel zijn ze betrokken bij de ontwikkeling van een bedrijventerrein net buiten het luchtvaartterrein.

Is een juridisering van de verhoudingen tussen luchthavens en overige actoren een consequentie van deze roilverandering en zijn er andere mogelijkheden dan juridische procedures om eventuele geschillen op te lossen?

Er is rond Schiphol en andere luchthavens geen sprake van een trend dat steeds meer partijen steeds vaker conflicten met luchthavens voor de rechter brengen.

De notie van 'juridisering' is terug te voeren op de lange reeks rechtszaken tussen Schiphol en (een) overheidspartijen die een rol in de luchtvaart hebben, en Schiphol, de grootste particuliere grondeigenaar in de Schiphol regio. Achter die rechtszaken geen verstoord verhoudingen schuilt. De gemeente Haarlemmermeer en de provincie Noord-Holland zijn inmiddels tot afspraken met Schiphol gekomen.

De Commissie is door de Minister van Verkeer en Waterstaat gevraagd zich in het licht van nog lopende rechtszaken niet uit te spreken over de twaalfde 'Groenenbergzaken', het belangrijkste juridische geschilpunt tussen Chisholm en de andere partijen.

Het antwoord op de vraag van de bewindslieden of de 'juridisering' een consequentie is van de veranderde rollen van Schiphol is daarom in dit advies alleen in grote lijnen te schetsen. In het complex van verklaringen voor de verstoord verhoudingen tussen Schiphol en Schiphol speelt de combinatie van publieke en commerciële rollen van Schiphol (zie vragen 1-3) zeker een rol. Daardoor beschikt Schiphol immers over meer mogelijkheden (o.m. kennis, netwerk, toepassing van vestigingscriteria, zie vraag 5.1) om het functioneren van de grond-en ontwikkelmarkt op en rond de luchthaven te beïnvloeden dan concurrerende 'gewone' marktpartijen.

Het herstellen van de verstoord verhoudingen tussen deze twee partijen vraagt om een innovatieve aanpak, bij voorbeeld door een initiatief van de nieuwe president-directeur van Schiphol, of met behulp van een mediator of een programmatische aanpak waarbij meerdere gebieden betrokken worden. In het algemeen ligt de sleutel tot goede samenwerking (en het vermijden van conflicten) in a) werken aan onderling vertrouwen via communicatie en zoeken naar draagvlak, b) 'level playing field' op de grond- en vastgoedmarkt buiten het luchtvaartterrein, c) heldere overheidssrollen, d) toepassing profijbeginsel en e) toepassing van nieuwe instrumenten uit ruimtelijke ordening (Wro) en grondbeleid.

5 **Is het zinvol om bij de ontwikkeling van het gebied rond luchthavens onderscheid te maken tussen luchtvaartgebonden en luchtvaartvergelateerde activiteiten, en zo ja, welke criteria zijn daarvoor te formuleren?**

Het stellen van criteria voor Schipholgebondenheid, waarop aanvragen van individuele bedrijven die zich willen vestigen op of rond Schiphol baseerd worden, functioneert niet goed. De criteria zijn voor velerlei uitleg vatbaar en ze sluiten niet aan bij ontwikkelingen in beleid en markt. Alle betrokken partijen zijn van mening dat een nieuwe aanpak nodig is.

De Commissie stelt een alternatief systeem voor, waarin grotendeels afgestapt wordt van toetsing van individuele bedrijven. Alleen luchtvaart- en platformgebonden bedrijvigheid moet zeker zijn van vestiging. Voor het overige stelt de Commissie voor om in te zetten op een marktgeoriënteerde aanpak op het niveau van bedrijventerreinen en clustering van bedrijven. Die moet ingepast zijn in de op te stellen structuurvisies voor de regio rondom Schiphol en de Metropoolregio Amsterdam. Ook voor regionale luchthavens is een dergelijke aanpak aan te bevelen.

6 **Wat zijn de rollen en handelingsbevoegtheden van de verschillende overheidsinstellingen in de grondpolitiek en grondverwerving in relatie tot de ontwikkeling van en rond luchthavens?**

In de eerste plaats moet geconstateerd worden dat de mogelijkheden voor overheden rond luchthavens niet wezenlijk anders zijn dan bij stedelijke ontwikkeling in het algemeen. Overheden hebben de instrumenten van actief grondbeleid tot hun beschikking, waarbij de nadruk ligt op de verwerving van gronden, evenals instrumenten voor faciliterend grondbeleid, waarbij het erom gaat invloed op particuliere grondeigenaars te kunnen uitoefenen ten aanzien van bijvoorbeeld kostenverhaal.

Gekoppeld aan de nieuwe Wro hebben naast gemeenten ook provincies en het Rijk de beschikking over deze instrumenten.

Het valt daarnaast op dat rond Schiphol, de SRE en Chipshol de dominante partijen op de grondmarkt zijn. De SADC is een bescheiden speler op de grondmarkt, maar de eigenaren (Noord-Holland, Haarlemmermeer en Amsterdam, evenals Schiphol) streven naar een steviger positie. Er is geen informatie beschikbaar waaruit blijkt dat het Rijk via actief grondbeleid invloed heeft willen of kunnen uitoefenen op de ruimtelijke ontwikkeling rond Schiphol.

Bij de nieuwe Ontwikkelingsmaatschappij Airport Leystad Almere (OMALA) vallen - in vergelijking met Schiphol - ten slotte twee punten op. Ten eerste dat de publieke partijen de luchthaven (overigens eigendom van Schiphol) zelf buiten het publieke samenwerkingsverband hebben gehouden, terwijl Schiphol wel deelneemt in de SADC. Ten tweede dat de OMALA-partijen in een zeer vroeg stadium de mogelijke inzet van instrumenten uit het grondbeleid geëendeerd hebben.

Het advies in het kort

De Commissie kwam al snel tot de conclusie dat achter de zes vragen van de bewindslieden van Verkeer en Waterstaat en VRDM bredere vraagstukken schuil gingen. Zo bleek op zichzelf van grote 'juridisering' geen sprake, maar is er wel een groot probleem als we zien hoe de grootste particuliere ontwikkelaar in de omgeving van Schiphol met elkaar omgaat. Ook de criteria van Schipholgebondenheid bij de toelating van bedrijven rond de luchthaven vormen niet bepaald een fundamenteel probleem, maar de vraag of de economie van de luchthaven en de economie van de Metropoolregio Amsterdam meer van elkaar kunnen profiteren des te meer.

Dit advies plaatst de vragen van de bewindslieden daarom in een breder kader. Een rode draad in het advies is de relatie tussen de 'airside' en de 'landside'. De 'airside' is de wereld achter de grenscontrole, de luchtvaart en de direct daarmee verbonden harde en zachte infrastructuur. De 'landside' begint op dezelfde terminal aan de andere kant van de grenscontrole, waar we Schiphol Plaza, de hotels en de kantoren op het luchthaventerrein vinden. We verlaten hier de wereld van de luchtvaart in enge zin, want ook (en-in toenemende mate- vooral) mensen zonder vlieg-ticketer op zak maken gebruik van deze faciliteiten. Buiten de hekken van het luchthaventerrein heeft de 'landside' betrekking op regio's op hogere schaalniveaus.

Rond het luchthaventerrein van Schiphol ligt een regio waarvan de economie veelal sterk met de luchtvaart verbonden is of zou kunnen worden. Dit omvat twee gebieden: de driehoek A4-A5-A3 (mede in relatie tot de ontwikkeling van de corridor Zuidas-Schiphol) en het gebied ten zuidoosten van Schiphol. Dit aan Schiphol grenzende regio is weer onderdeel van de Metropoolregio Amsterdam, die zich uitstrekt tot Almere en (vliegveld) Lelystad. En tenslotte maakt de Metropoolregio op haar beurt onderdeel uit van de Randstad en vervolgens van Nederland en internationale systemen.

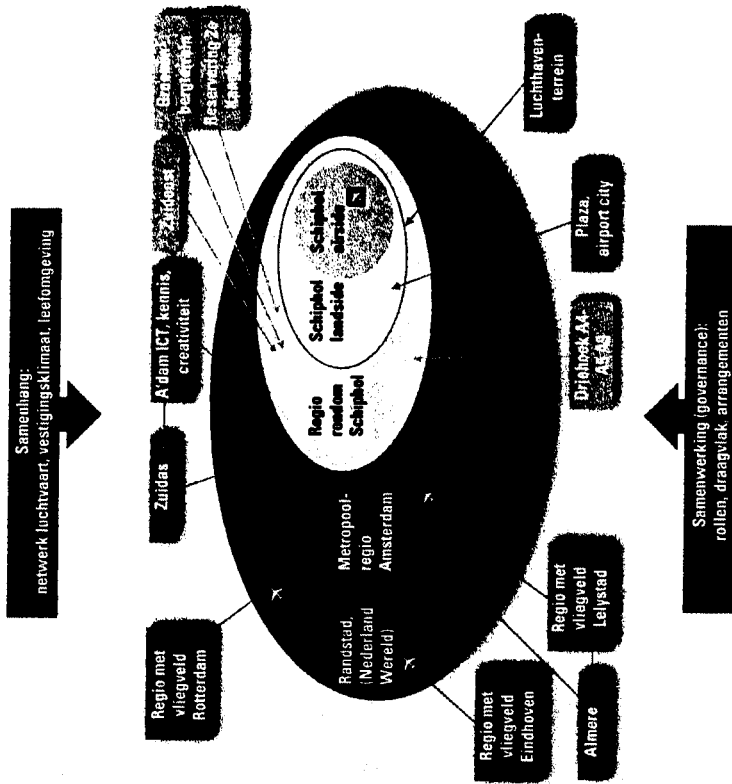
De luchthaven ligt op het raakvlak van 'airside' en 'landside'. De ene kant van de luchthaven is de wereld van de luchtvaart, aan de andere kant vormt de lucht-haven steeds meer onderdeel van de ruimtelijk-economische ontwikkeling van regio's.

Kernconclusie van het advies is dat 'airside' en 'landside', alwel luchtvaart en de ruimtelijk-economische ontwikkeling in de regio's waarin vliegvelden liggen, zo nauw verbonden met elkaar zijn, dat die samenhang centraal in overheidsbeleid zou moeten staan. Daarbij is 'airside' veel meer dan het aantal vluchten op Schiphol en is vooral de kwaliteit van het netwerk een centraal thema. En 'landside' reikt veel verder dan geluidsoverlast en heeft betrekking op ontwikkeling in termen van economisch vestigingsklimaat en

leefomgeving. Dit vraagt om een integrale visie van de overheid.

De inhoudelijke samenhang moet vervolgens het cement zijn van de samenwerking tussen de betrokken partijen, overheid en markt. Bij die samenwerking zijn rollen van partijen en de wijze waarop ze met elkaar

omgaan ('governance') kernpunten. Pas wanneer partijen daadwerkelijk samenwerken om inhoudelijke samenwerking te realiseren, is sprake van gebiedsontwikkeling. Deze denklijn wordt weerspiegeld in onderstaand model.

Op het reukrijk van 'sinds' en 'tussende', met de luchtvaart als verbindende schakel, spelen een aantal vervoerswijzen, en naar verhouding twee. Dit wijzen door de huidige economische situatie alleen maar een gericht. Meer samenwerking en meer samenwerking zijn hard nodig.

>> Het is belangrijk om te kijken naar de KLM als draagvlak voor de toekomstige ontwikkelingen.

De kwestie voor de toekomst is niet of Schiphol moet groeien, maar of de kwaliteit van het netwerk (aantal verbindingen en frequenties), met de KLM als draager, de komende decennia vasthouden (laet staan verbeterd) kan worden. Gezien de stovige turbulentie op de internationale markt van luchtvaart en luchtvaartmaatschappijen is dat een uitdaging van formaat. In de eerste plaats voor de KLM en Schiphol zelf, in de tweede plaats voor regionale en landelijke overheden, die in hun ruimtelijk-economisch beleid rekening moeten houden met de consequenties en daar een antwoord op moeten vinden.

>> Het is belangrijk om te kijken naar de KLM als draagvlak voor de toekomstige ontwikkelingen.

Het mainport concept was een succesverhaal dat elan bracht in de samenwerking rond Schiphol. Maar de overheid heeft het concept niet aangepast aan de dynamiek rond luchthavens en de economie in de omgeving. De stappen 'Nederlands Distributieland', onlosmakelijk verbonden met het mainport-concept, heeft veel van zijn glans verloren. Zo is Schiphol al lang niet meer alleen een nationaal knooppunt voor distributie en logistiek. Schiphol is (vooral nog) binnen de haken van het luchtvaartreizen ook de commerciële ontwikkelaar van de Airport City geworden: een conglomeraat van winkelcentra, congressruimte, kantorencomplexen en andere faciliteiten. En participeert het - mede op basis van grondbezet - in gebiedsontwikkeling buiten het luchtvaartreizen (bijvoorbeeld ACT). En binnen én buiten het luchtvaartreizen gaat het al lang niet meer om traditionele distributie en logistiek; het gaat om kennisinfrastructuur, kwaliteit, clusters rondom duurzaamheid en 'cradle to cradle'. Tegelijkertijd is de economie

van Amsterdam, het hart van de Metropoolregio, steeds meer gericht op ICT, kennis en creativiteit. Dat kan voor Schiphol een belangrijke bron van passagiers zijn. Tegen deze achtergrond zijn de economische relaties tussen Schiphol en de regio niet meer te vatten in mystificaties als 'Schiphol banenmoor' en 'groei van Schiphol is nodig voor de economie van de regio'. De kern is dat er sprake is van een toenemende wederzijdse afhankelijkheid tussen de perspectieven op de luchtvaartmarkt voor KLM en Schiphol, de economische potentie van Schiphol en de economische ontwikkeling van Amsterdam en de Metropoolregio.

>> De vervoerswijzen hebben niet de tijd genomen om te kijken naar het gezamenlijke veld voor Metropoolregio Amsterdam, waarbij uiteindelijk de ruimtelijk-economische relaties tussen Schiphol, Zuidas en de regio als geheel worden uitgewerkt, en een vertaling daarvan in visies en uitvoeringsprogramma's voor de gebieden direct rond Schiphol.

De Metropoolregio staat lang niet zo hoog op de internationale concurrentielijsten als partijen zouden willen. Het ontbreken van (de concretisering van) een gezamenlijke visie betekent dat er tensen gemist worden, in termen van ruimtelijke kwaliteit, gebiedsontwikkeling en economische groei. De ruimtelijke kwaliteit staat onder druk, omdat de ontwikkeling van het gebied nu een opstapom is van geïsoleerde projecten. De gebiedsontwikkeling staat nog in de kinderschoenen, bijvoorbeeld omdat er nog geen afspraken zijn gemaakt over de integrale ruimtelijke ontwikkeling in de corridor Schiphol-Zuidas en de driehoek AA-AS-A3. En omdat de nieuwe functies op en rond Schiphol steeds meer vervoer genereren, zal ook de bereikbaarheid een knelpunt worden. Tot slot: helen we het maximale uit de economische kansen van de metropoolregio? In hoeverre kunnen de economie van Schiphol en de economie van de regio elkaar optimaal versterken?

>> Voor de ontwikkeling van de regio rond Schiphol is sterke behoefte aan het idee dat zo nodig is om tot een gezamenlijk beeld van urgentie te komen en in te zetten te verlenen in gezamenlijke visies, uitvoeringsprojecten en krachtige publieke samenwerking bij realisatie.

Het elan dat het rapport 'Schiphol naar het jaar 2000' van de Commissie van der Zwen in 1986 teweeg bracht, is verdwenen. De vele rollen die Schiphol combineert, dragen bij aan fricties met de grootste particuliere belemmering van gebiedsontwikkeling, Schiphol en KLM zitten niet meer zo sterk op één lijn als vroeger. Door eigen kracht én gebrek aan tegenspel heeft Schiphol een dominante positie in het krachtenveld. De Provincie Noord-Holland is ambieus, maar heeft zich nog niet vaak als regisseur van gebiedsontwikkeling kunnen opwerpen. Amsterdam is de ziel van de Metropoolregio, maar toont weinig inzicht in de rol van Schiphol, een van de iconen in die regio. Het rijkt te op belangrijke terreinen (gebiedsontwikkeling, mainport) nauwelijks zichtbaar. Ondanks de vele force waarin deze partijen met elkaar overlappen, is het toch veel 'feder voor zich'. Dat een gedeeld gevoel van urgentie zo ontbreekt is begrijpelijk; tegelijkertijd is het zo hard nodig om met een nieuw elan belangrijke vraagstukken in de regio's rond Schiphol aan te pakken.

>> Terwijl de regionale economie en de regio's rond Schiphol steeds meer afhankelijk zijn van elkaar, wordt de economie van Schiphol steeds meer afhankelijk van de regio's. Het is belangrijk om te kijken naar de regio's rond Schiphol als het gaat om de economie van de regio's. Het is belangrijk om te kijken naar de regio's rond Schiphol als het gaat om de economie van de regio's.

Rond de regionale luchthavens zullen zich - op kleinere schaal en een later moment - vergelijkbare vraagstukken voordoen als rond Schiphol. Daarom kan veel van de Schiphol casus geleerd worden. Dat geldt vooral voor de verbinding tussen luchtvaart, luchthavens en ruimtelijk-economische ontwikkeling in de regio, spanningen tussen rollen en het belang van samenwerking en draagvlak.

De Commissie doet voorstellen om deze kwesties een te pakken via drie strategische lijnen

Verbind beleid voor landside en airside en denk vanuit de dynamiek van markten

Ontscheid beleid

In algemene zin moet ontschotting plaatsvinden tussen drie beleidsstrategieën, op alle schaalniveaus:

- Luchtvaart
- Ruimtelijk-economische ontwikkeling in de regio met een luchthaven
- Luchthavens, als spil tussen 'airside' en 'landside'

Ontwikkel een innovatieve 'mainport 2.0' strategie
De Commissie adviseert om de mainportsstrategie te herijken. Daar inhoud en proces moet zij vernieuwend zijn ten opzichte van haar voorganger. Duurzaamheid en kwaliteit zijn overkoepelende thema's.

De crux van de nieuwe mainport strategie is het uitdiepen van de onderlinge economische afhankelijkheden tussen:

- De kwaliteit van het luchtvaartnetwerk
- De ontwikkeling van Schiphol van een luchthaven tot een 'non-aviation' ontwikkelaar, met een steeds grotere ruimtelijke impact
- De ontwikkeling van het vestigingsklimaat in de Metropoolregio Amsterdam, met als internationale iconen de stad Amsterdam (kennis, ict, creativiteit), de Zuidas en Schiphol

We noemen deze nieuwe economische strategie: 'mainport 2.0'. Met dit concept wordt benadrukt dat economie de drager is van de ontwikkelingen aan 'airside' en 'landside'. Het als in het advies van de Commissie van der Zwan uit 1986 heeft 'mainport 2.0' betrekking op economie. Anders dan in dat advies gaat het nu niet zo zeer (alleen) om de economische betekenis van de luchthaven, en om mogelijkheden om die luchthaven te versterken, maar om de wederzijdse economische afhankelijkheid van de luchtvaart en de regio en de luchthaven als schakel daartussen. Belangrijke vragen zijn: hoe kan de luchthaven 'airside'

en 'landside' optimaal bijdragen aan de ruimtelijk-economische ontwikkeling van de regio? En wat kan de regio doen om de netwerkpositie en verduurzaming van de luchthaven te verstevigen?

'Mainport 2.0' heeft in dit zin een veel bredere betekenis dan het huidige 'mainport' concept (in de kern de dubbelbelasting groei-hinder) in de ruimtelijke en mobiliteitsnotie's. Het is de marktaansluiting van het thema van dit advies, de verbinding tussen luchtvaart en regio, en de luchthaven als schakel daartussen. Daarom is 'mainport 2.0' naast een nieuwe economische strategie ook symbool voor dit advies.

De nieuwe strategie moet niet door een 'commissie van wijze mannen' worden opgesteld, maar zich ontwikkelen in een proces dat alle betrokken partijen bindt. Hier liggen kansen voor initiatieven voor partijen als het Ministerie van Economische Zaken, het innovatieplatform of een coalitie van partijen uit de regio. De economische 'mainport 2.0' strategie moet verbonden worden met de metropolitane ruimtelijk-economische visie en luchthavenvisie (zie beide hieronder).

De kam moet opgenomen worden in het regerakkoord van het volgende Kabinet.

Geef impuls aan gebiedsontwikkeling, start met gedragen visies
Er moeten door alle betrokken partijen gedragen visies komen voor gebiedsontwikkeling rond luchthaven. Dat geldt in de eerste plaats voor de Metropoolregio Amsterdam. Daartoe kan de gemeente Amsterdam het initiatief nemen. De ruimtelijke aspecten van de Structuurvisie worden, met dan een metropolitane nieuwe 'mainport 2.0' strategie kunnen hierin uitgewerkt worden. Aan de visie moet een portfeuille van strategische projecten gekoppeld zijn. Op een lager schaalniveau zijn uitwerkingen van de visie wenselijk voor zowel de driehoek A4-A5-A9 als Schiphol Zuidoostr (inclusief ACT).

Dok voor de regio rondom de grotere regionale vliegvelden, in het bijzonder Lelystad, Eindhoven en mogelijk

Rotterdam, stelt de Commissie voor dat er gezamenlijke gebiedsvisies komen, waarin 'airside' (in brede zin), 'landside' (in brede zin) en de ontwikkeling van de luchthaven in samenhang uitgewerkt worden.

Rijksbeleid luchtvaart 2030/2040: integreer 'airside' en 'landside' en houd traditionele beleidsgangspunten tegen het licht

De komende Luchtovernota en Structuurvisie Lucht-havenontwikkeling voor de Mainport geven het licht de kansen om de integratie van 'airside' en 'landside' tot een centraal thema te maken, ook na 2020. Dat kan ertoe leiden traditionele uitgangspunten met grote ruimtelijk-economische consequenties tegen het licht te houden. Dat betreft bijvoorbeeld het aantal benodigde banen, de reserveringen voor eventuele toekomstige banen, en de mogelijkheid van gebundelde vliegvelden. Bij de toekomstige plannen moeten verdelingseffecten binnen en tussen generaties nadrukkelijker aandacht krijgen.

Minimaliseer toetsing van individuele bedrijven die zich op of rond een luchthaven willen vestigen; speel slim in op de wensen van de markt bij de gebieds- en economische ontwikkeling van bedrijventerreinen en clustering van bedrijven

Het systeem van vestigingsbeleid waarbij individuele bedrijven worden getoetst op hun 'schipholgebondenheid' kan vervangen worden door een tweesporenbeleid. Het eerste spoor gerandeert dat bedrijven die fysiek onlosmakelijk met de luchthaven zijn verbonden ('luchtvaart- of platformgebonden') daar ook gevestigd kunnen worden. Het tweede spoor richt zich vanuit de integrale gebiedsvisie en economische strategie op het verleden van bedrijven om zich te vestigen op bedrijventerreinen in de regio rondom de luchthaven door in te spelen op hun wensen op het gebied van agglomeratievoorwaarden, clustering en inhoudelijke speerpunten (bijvoorbeeld duurzaamheid of kennis).

Creëer een evenwichtige machtsverhouding en breng lusten en lasten in de afweging van partijen met elkaar in verband

Het Rijk moet bufferende positieve lijnen kan aanzien van de eigen rol en daar dan ook actief invulling aan geven

Het Rijk moet selectief naar krachtig een rol spelen in de ontwikkeling rond Schiphol en andere luchthavens. Dit vraagt om:

- een kritischer houding van V&W ten aanzien van de rollen van de luchthaven Schiphol
- een zichtbaarder rol van VRDM bij gebiedsontwikkeling, voornamelijk in de Metropoolregio Amsterdam
- een focus op inhoudelijke doelen voor luchtvaart en Schiphol in plaats van aandeelhoudersbevriend bij Financiën
- een EZ dat een proces op gang brengt dat leidt naar een 'mainport 2.0' strategie

Meer draadtrek bij regionale overheden

Het nieuwe instrumentarium van Wro en grondbeleid biedt goede handvatten voor een actieve rol van provincies, maar toepassing vergt durf en een duidelijke en eigen positieve keuze.

Bij een dergelijk groot bedrijf als Schiphol is het logischer op gemeentelijk niveau de verantwoordelijkheid primair te leggen bij Amsterdam, dan bij de gemeente Haarlemmermeer.

Vermeerder de spanningen tussen de commerciële en maatschappelijke waarden van Schiphol

De combinatie van rollen van Schiphol, variërend van wettelijk verantwoordelijke voor het luchtvaartnooppunt, via de ontwikkelaar van het knooppunt 'Airport City', tot grond- en vastgoed ontwikkelaar buiten het luchtvaartterrein, heeft voordelen voor het bedrijf maar kent vanuit publiek oogpunt ook risico's. Binnen het bedrijf is het risico dat de focus verschuift van de lange termijn mainport doelen naar mogelijkheden op korte termijn financiële winsten te verkrijgen.

Realisatie van de Aanbevelingen

Op de grond- en vastgoedmarkt rond de luchthaven is het risico dat het 'level playing field' met andere, particuliere ontwikkelaars bedreigd wordt. Dit draagt bij aan het onderling wantrouwen in de regio en heeft een negatief effect op samenwerking.

De Commissie beveelt aan om onderzoek te doen naar de beste manier om al prikkels voor Schiphol primair te richten op het streven een kwalitatieve 'airside' topper in de wereld te blijven en b) op de grond- en vastgoedmarkt buiten het luchtvaartterrein te zorgen voor een 'level playing field' met particuliere bedrijven. Er zijn verschillende opties, waarbij de verantwoordelijkheden en posities van het grond- en ontwikkelbedrijf SRE nader afgebakend worden. In het onderzoek moet een goede afweging tussen deze opties plaatsvinden, met oog voor hun mogelijke consequenties.

Onderzoek de mogelijkheid om Schiphol te laten betalen voor de langjarige reservering van land, waardoor de noodzaak meer naar voren komt.

Bij de jarenlange reserveringen van ruimte voor mogelijke nieuwe banen voor Schiphol waarvan onzeker is of ze er ooit komen, liggen de lasten (Schiphol behoudt alle flexibiliteit) en lasten (de rem op gebiedsontwikkeling door andere partijen) niet in één hand. Door Schiphol te laten betalen voor de reservering gebeurt dat wel en wordt duidelijk hoe nodig bijvoorbeeld de reservering voor de 2e Kaagbaan is. Zo'n constructie, die nu nog niet mogelijk is, verdient onderzoek.

Ontwikkel arrangementen die het mogelijk maken over schaalniveau heen en naast formele bestuurlijke organen kwassies op het taakvlak van luchtvaart en gebiedsontwikkeling op te lossen

Bestuurlijke arrangementen moeten recht doen aan onderstaande verhoudingen

Via twee lijnen 'governance' kan een bijdrage geleverd worden aan de integratie van visies en beleid voor 'airside' en 'landside', in het bijzonder tussen de luchthaven en de regio waarin de luchthaven ligt.

De eerste lijn omvat innovatieve arrangementen binnen het huis van Thorbecke. Centraal staan formele bevoegdheden en structuren. Het Rijtsprogramma Randstad Urgent kan vertaald worden naar een aanpak voor de regio's met luchtavies die in dit advies centraal staan, waarin het Rijk invulling geeft aan de eigen verantwoordelijkheden. Een andere te onderzoeken mogelijkheid is een gebiedsautoriteit. Hierbij moet goed geteekend worden naar de haalbaarheid en het draagvlak.

De tweede lijn van meer informele arrangementen staat naast het huis van Thorbecke. Hier kan de Taiel van Alders als voorbeeld dienen. In dergelijke arrangementen ligt de nadruk op processen, draagvlak, communicatie, gemeenschappelijke wilsvorming en duurzame allianties. Rond Schiphol zijn dit zorgpunten, terwijl juist dit lijnen zijn die passen bij de netwerkachtige wereld rondom luchthavens. In deze context past het idee van een 'Global Amsterdam Region, City and Airport Council', waarin op het hoogste niveau de kernspeler een strategie ontwikkelen hoe regio, stad én luchthaven zo hoog mogelijk op de voor hun relevante internationale regio's kunnen komen.

Maak gebiedsontwikkeling rond regionale luchtvaart primair een zaak van de regionale partijen en de regionale markt

De beoogde sterke groei van luchthavens als Lelystad, Eindhoven en mogelijk Rotterdam moet ingebond worden in een visie op de regionale luchtvaartmarkt en de ontwikkeling van de bredere regio waarin de luchthaven ligt. De Commissie wil de verantwoordelijkheid daarvoor leggen bij de betrokken provincie, gemeenten, bewoners en het bedrijfsleven.

Ondersteun gebiedsvisies door een publiek regionaal ontwikkelingsplan

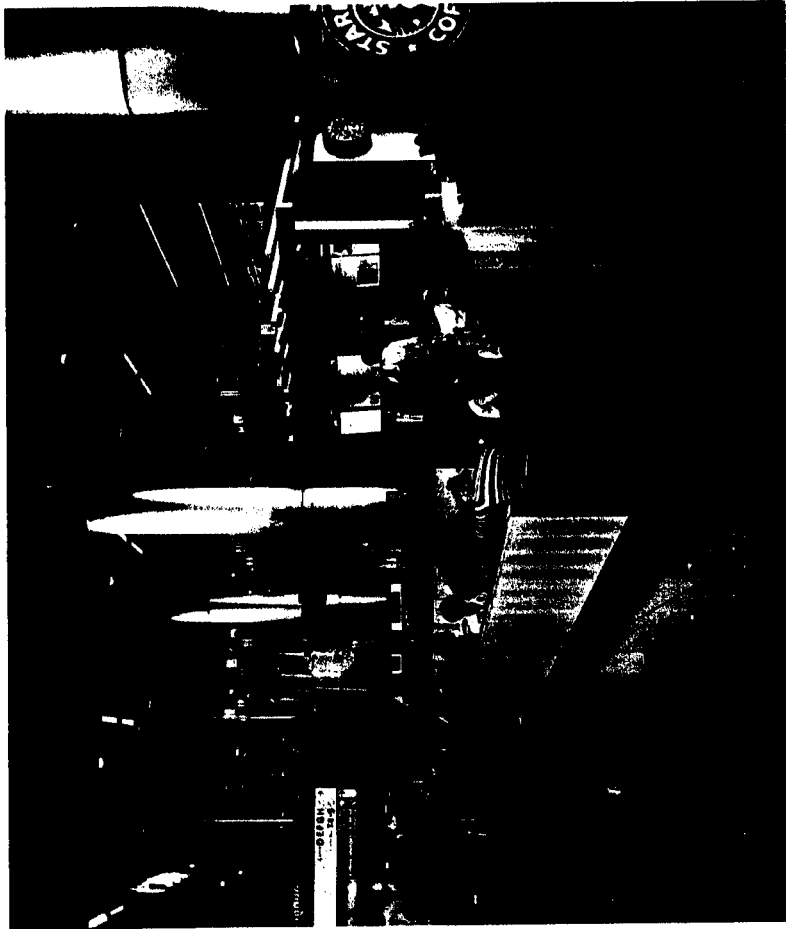
Een gezamenlijk ontwikkelingsplan is een belangrijke voorwaarde voor de realisatie van gebiedsvisies; de vraag is op welk schaalniveau een dergelijke organisatie het meest haalbaar en efficiënt is. Een gezamenlijke ontwikkelingsplan voor het totale gebied dat onder de visie op de Metropoolregio Amsterdam valt, is theoretisch een wenselijke constructie. Of partijen, van Haarlem-

meer tot Almere, hun grond willen inbrengen is de vraag. Een kansrijke variant is waarschijnlijk een gezamenlijk ontwikkelingsplan voor de regio van de luchthaven Schiphol en de aangrenzende gebieden. Daar kan een krachtiger SADC in opgaan. De Provincie Noord-Holland kan daartoe het initiatief nemen.

Verdere 'juridisering' is niet nodig; bestaande verhoudingen tussen Schiphol en

De verstoerde verhoudingen tussen Schiphol en Schiphol zijn schadelijk voor de gebiedsontwikkeling

rond de luchthaven, in het bijzonder in de driehoek A4-A5-A9 ten zuiden van Badhoevedorp, en in Schiphol Zuidoost. De Commissie stelt voor te streven naar een oplossing waarbij de jarenlange controverses tussen Schiphol en Schiphol in één totelaarspak worden opgelost, en de uitzichtloze serie van rechtszaken beëindigd kan worden. Denkrichtingen zijn een doorbraak door een initiatief van de nieuwe president-directeur van Schiphol, de inzet van een mediator, of een gebiedsgericht pakket waarbij uitzul van gronden plaatsvindt.

1 De context: van luchtvaart tot gebiedsontwikkeling

1.1 Schaalniveaus en netwerken

De discussie over de luchtvaart is de afgelopen jaren gedomineerd door de balans tussen de groei van Schiphol en de hinder daarvan in de omgeving. Die discussie straalt al jaren een intense publieke hitte af, die dankzij het Alders advies wat geluwd is. Toch kan het vuur weer snel opblazen, als het vertrouwen onder de bevolking dat 'Schiphol uiteindelijk toch altijd mag groeien' weer gevoed zou worden.

De Commissie is van mening dat de ruimtelijke ontwikkeling rond luchthavens een vraagstuk met een veel bredere scope is. Dat geldt zowel de 'airside', waarbij de kwaliteit van het netwerk en selectiviteit belangrijker zijn dan de groei van de luchthaven, als de 'landside', die betrekking heeft op veel meer dan geluid: het leefklimaat in brede zin, de ruimtelijke economie, de infrastructuur, etc.

In die ruimtelijke ontwikkeling rond luchthavens zijn meerdere *schaalniveaus* tegelijkertijd betrokken en – in steeds wisselende vormen – met elkaar verflochten. Schiphol was lang uitsluitend een luchthaven waar mensen per vliegtuig vertrokken of aankwamen. In de afgelopen jaren is Schiphol, net als veel andere grote luchthavens in de wereld, uitgegroeid tot een Airport City, voor een steeds belangrijker deel gericht op bezoekers zonder vliegticket op zak. Nu spreekt Schiphol al van een *Airport Corridor*, die zich uitstrekt tot de Zuidas. En denken we over een *Global Portal* of *Gateway*.

In een analyse van de ontwikkelingen op en rond luchthavens verdient het concept *netwerken* een centrale plaats. Netwerken van verbindingen voor vervoer van mensen en goederen, maar ook van economische markten en betrokken actoren. Die vormen samen een wereld van netwerken, waarin lagere en hogere schaalniveaus elkaar kruisen.

In de netwerken spelen vele *actoren* hun rol of rollen. Luchtvaart was nooit een nationale zaak, maar de internationale dimensie domineert steeds meer. En daarmee is het aantal betrokken actoren sterk toegenomen. Was de KLM vroeger van 'ons', nu vormt de luchtvaartmaatschappij onderdeel van de holding Air France KLM. Zeker in het licht van de sanering die plaats vindt onder luchtvaartmaatschappijen kan dat op termijn ingrijpende gevolgen hebben voor de KLM en dus voor Schiphol. Schiphol zelf is sinds kort niet meer volledig in handen van Nederlandse overheden, nu het Franse beursgenoteerde Aéroports de Paris 8% van de aandelen heeft verworven. Tegelijkertijd verbreedt Schiphol zijn pakket buitenlandse deelnemers met een gelijk percentage aandelen in Charles de Gaulle.

1 De context van luchtvaart tot gebiedsontwikkeling

Vraagstukken rond luchtvaart en luchthavens houden zich niet aan vastgestelde territoria en formele bevoegdheden. Dat heeft grote consequenties voor de sturingsmogelijkheden van overheden. Overheden zijn in toenemende mate afhankelijk van elkaar en van andere partijen, zoals marktpartijen, en vice versa. Dit roept de vraag op naar 'governance' bij de ruimtelijke ontwikkeling rond luchthavens: wie weegt af en welke instrumenten worden ingezet?

1.2 Dynamiek aan de 'airside'

In de vermetwerkte luchtvaartwereld, waarin geschakeeld wordt tussen het lokale en het nationale en mondiale schaalniveau, en grenzen nauwelijks tellen, hebben zich belangrijke veranderingen voorgedaan. De WRR onderscheidt vijf regimes van *ingrijpende veranderingen* voor netwerken en infrastructuur³. Drie daarvan hebben volgens de WRR betrekking op luchthavens: liberalisering, commercialisering en internationalisering. De luchtvaart (lees bijvoorbeeld de KLM) is vooral onderhevig geweest aan liberalisering en internationalisering. Die hebben de concurrentie sterk bevorderd. Zeker nu, met een economische crisis in het vooruitzicht, zorgt die voor onzekerheid op korte én lange termijn: in welk tempo zal de luchtvaart groeien, welke luchtvaartmaatschappijen overleven de sanering? De echo van trends in de luchtvaart klinkt vervolgens door in veranderingen op luchthavens. De commercialisering van Schiphol blijkt uit het groeiende aandeel van 'landside' activiteiten, die niet direct verbonden zijn aan de basisfunctie (zorgen voor de bereikbaarheid door de lucht van ons land), in de financiële performance van de Schiphol Group (zie volgende paragraaf).

Een vierde regime, privatisering, leek na het afblazen van de beursgang van Schiphol niet van toepassing. Maar sinds kort heeft Schiphol in Aéroport de Paris toch een beursgenoteerde aandeelhouder. Splitsing, het vijfde WRR regime, is voornamelijk niet aan de orde in de Nederlandse luchtvaart. De vervoerspoet (KLM) en de netwerkvoorzieningen (Schiphol) zijn al aparte ondernemingen. Binnen Schiphol zou de combinatie van de nationale netwerkvoorzieningen en commerciële activiteiten op de grond- en vastgoedmarkt buiten het luchthaventerrein wel een discussiepunt kunnen worden.

Schiphol komt bij internationale vergelijkingen al jaren als de beste of een van de beste luchtavens uit de bus. Dat bleek in september 2008 weer toen Britse lezers van het blad voor zakenreizigers Business Traveller Schiphol verkozen tot beste luchthaven van Europa. Maar de concurrentiepositie van de hub Schiphol staat onder druk door ontwikkelingen als de bouw van de grote, ultramoderne luchthaven van Dubai, de fusie van Delta en Northwest, en de vervanging van bilaterale verdragen door EU verdragen met de VS.

Al deze factoren geven luchtvaartmaatschappijen kansen om Schiphol als 'hub' te passeren en via 'point-to-point' verbindingen direct op de eindbestemming te vliegen. En daarmee de kwaliteit van het netwerk van de luchthaven, en vooral het transferverkeer, te bedreigen.

Last but not least komen er nieuwe *inhoudelijke uitdagingen* op de luchtvaart en vliegvelden af. Vele daarvan vallen onder lange-termijn doelen voor 'duurzaamheid': een CO2-neutrale luchthaven, 'cradle to cradle' bedrijventerreinen erom heen, innovatieve transportsystemen, etc. Het zijn milieugerelateerde uitdagingen van een heel andere soort dan de traditionele hinderraaspecten.

1.3 Op het kruispunt van 'airside' en 'landside': de luchthavens

De veranderingen in de luchtvaart hebben grote invloed gehad op de aard van – vooral grote, moderne – luchthavens⁴. Zo kunnen we voor Schiphol minimaal vijf werkvelden onderscheiden.

De traditionele rol van de beheerder en ontwikkelaar van het fysieke knooppunt voor vervoer door de lucht, de 'airside' of 'aviation'-functie

Dit is de invulling van de wettelijke doelstelling, vastgelegd in de Luchtvaartwet, van de luchthaven. De terminal, de banen, de hangars, parkeerterreinen, zijn belangrijke onderdelen van de luchthaveninfrastructuur. Alles staat ten dienste van luchtvaartmaatschappijen en reizigers (waarvan 75% transferpassagiers). Uiteindelijk is de essentie van Schiphol het netwerk van verbindingen en frequenties, met de KLM als centrale motor, waardoor de Nederlandse economie verbonden wordt met andere economieën in de wereld. De al lang bestaande tax-free winkels vormden de eerste aftakking van de kerntaak, maar zijn wel uitsluitend op reizigers gericht.

De rol van 'landside' ontwikkelaar op het eigen luchthaventerrein

De luchthaven evolueert tot een stedelijk knooppunt. Schiphol ontwikkelt de grond, ontwikkelt zelf vastgoed en maakt vastgoedontwikkeling door andere partijen mogelijk. Er komen winkels, kantoren, vergadercentra en andere faciliteiten, allen binnen één stedenbouwkundige context gericht op een 'kwaliteitservaring'. De 'Airport City' richt zich op vele partijen die – al dan niet op doorreis via trein, bus of auto – op het luchthaventerrein diensten of producten wil kopen.

1 De context van luchtvaart tot gebiedsontwikkeling

De rol van grondhandelaar en vastgoedontwikkelaar buiten het luchthavengebied
 Schiphol Real Estate (SRE), onderdeel van de Schiphol Group, koopt gronden en ontwikkelt vastgoed buiten het luchthaventerrein. Een fundamenteel nieuwe rol, omdat Schiphol via de SRE daar de concurrentie aangaat met de grootste commerciële marktpartij rond Schiphol, Chipshol, en andere ondernemingen die brood zien in de verwerving en ontwikkeling van gebieden nabij Schiphol. Soms zijn de grondaankopen van SRE verbonden met de primaire luchtvaartfunctie, bijvoorbeeld ten behoeve van toekomstige uitbreidingen van de luchthaven (aan 2e Kaagbaan, een nieuwe terminal), maar dit is niet altijd het geval. De SRE is ook betrokken bij de ontwikkeling van de Zuidas. Vooral nog lijkt de SRE niet de rol van een integrale gebiedsontwikkelaar te ambiëren.

De rol van (mede)eigenaar van regionale luchthavens

Als (mede)eigenaar van de luchthavens van Rotterdam, Lelystad en Eindhoven beïnvloedt Schiphol de ontwikkeling van die luchthavens en dus de regio eromheen.

De rol van internationale dienstverlener

Schiphol exporteert het luchthavenmodel en het 'Airport City' concept naar andere landen.

In de financiële verslagen van de Schiphol Group zien we deze ontwikkelingen weerspiegeld. Het aandeel 'aviation', het traditionele eerste werkveld, neemt al jaren gestaag af. De 'non-aviation', de bundeling van de overige functies, neemt sterk toe en bevat de grote winstmakers; zie de tabel.

2007	% van de totale omzet	% van totale exploitatieresultaat	return on net assets after tax
Aviation	57	23	3,9%
Non-aviation	43	77	
Consumers	26	34	45,9%
Real Estate	11	41	10,0%
Alliance & Participations	6	2	9,8%

Dit financiële beeld van Schiphol heeft ook te maken met het zogenaamde 'dual till' systeem (Tweede Kamer, 2006). Daarbinnen maken Schiphol en de NMA afspraken over tarieven en winstmarges voor de 'aviation' activiteiten, in het licht van de monopolistische kenmerken daarvan. Het toezicht van de NMA geldt niet de 'non-aviation' activiteiten, waar Schiphol opereert als een commerciële marktpartij, en dus zelf prijzen en marges bepaalt.

De grotere regionale luchthavens in Nederland concentreren zich tot nu toe vooral op de traditionele rol van knooppunt voor luchtvaart. Eindhoven en Rotterdam hebben eerste bescheiden

stappen gezet met dienstverlening voor niet-reizigers, maar het is nog te vroeg om van een 'Airport City' te spreken. Niet alleen is de 'aviation' bij deze luchthavens nog te kleinschalig om een stevige 'non-aviation' poot mogelijk te maken, ook ontbreekt een goed knooppunt met het openbaar vervoer. Bij beide luchthavens is vastgoed ontwikkeld in de directe nabijheid en zijn er plannen voor verdere uitbreiding.

Millies-impact leidt tot ruimtelijke beperkingen in de regio

Da hiervoor beschreven trends aan de 'airside' en de veranderende rol van luchthaven, zowel aan de 'airside' als de 'landside', hebben gevolgen voor de ruimtelijke en economische ontwikkeling in de gebieden rond luchthavens (de 'landside'). We kunnen de volgende relaties onderscheiden.

Millies-impact leidt tot ruimtelijke beperkingen in de regio

Traditioneel draagt een luchthaven—als uitloeijsel van haar wettelijke verantwoordelijkheid - bij aan schaarste van ruimte in de regio erom. Overheidsnormen voor geluid, emissies en externe veiligheid vertalen zich in kaarten met contouren waarbinnen beperkingen gelden voor de bouw van woningen en bedrijven. Hier bepaalt het 'airside' beleid de ruimtelijke ontwikkeling op de grond.

1 De context: van luchtvaart tot gebiedsontwikkeling

Reserveringen van ruimte voor mogelijke uitbreiding van de luchthaven in de toekomst
 Om eventuele uitbreidingen van het baanstelsel niet onmogelijk te maken, kunnen overheden reserveringsgebieden aanwijzen. In een dergelijk gebied mogen geen activiteiten ondernomen worden die uiteindelijk de aanleg van de baan zouden kunnen compliceren.

Drak op de wegse raad de luchthaven
 In tegenstelling tot transferpassagiers, maken passagiers die hun begin- of eindbestemming in Nederland hebben gebruik van de 'landzijdige' infrastructuur voor weg en openbaar vervoer. De intensivering van de 'non-aviation'-tak van de luchthaven leidt tot een vergroting van de druk op het omliggende wegennet. Werknemers van bedrijven die op of rond het luchtvaartterrein gevestigd zijn, zorgen voor extra woon-werkverkeer, en ook de winkels kunnen extra bezoekers aantrekken.

Schiphol beïnvloedt de ruimtelijke ontwikkeling rond regionale luchthavens
 Als (mede)eigenaar van regionale luchthavens en als grondeigenaar en toekomstige (mede)ontwikkelaar van vastgoed op afstand van de luchthaven, zal de luchthaven – vanuit de eigen bedrijfsdoelstellingen – de regionale ontwikkeling in andere gebieden beïnvloeden.

Schiphol is een vestigingsplea-factor voor de regionale economie én is afhankelijk van de economische ontwikkeling in de regio
 De luchthaven is een van de primaire economische centra in de regio en draagt zo in belangrijke mate bij aan het vestigingsklimaat voor (internationale) bedrijven. Bedrijven kunnen uitlopende redenen hebben om dicht bij een luchthaven te willen opereren: agglomeratievoordelen (bedrijven zoeken elkaar op omdat ze profiteren van elkaars nabijheid), directe link met het vervoer van goederen, en de mogelijkheid voor werknemers om snel bestemmingen in het buitenland te kunnen bereiken. Tegelijkertijd beïnvloedt de economische ontwikkeling in de regio de perspectieven voor de luchthaven. Een goed functionerende regionale economie zorgt voor meer klanten voor de luchthaven.

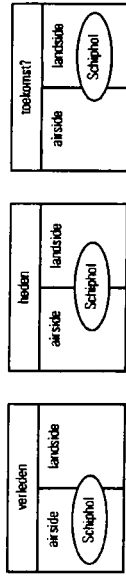
Uit dit overzicht van relaties blijkt dat in dit advies bij de 'landside' de nadruk ligt op ruimtelijk-economische ontwikkeling in de regio en dus niet op ruimtelijke aspecten alleen. We spreken veel over 'de regio', maar eigenlijk bestaat die rivet. De term regio kan betrekking hebben op verschillende, oplopende schaalniveaus:

- De binnenste ring is het *luchthaventerrein* zelf, een wereld met eigen stelsel van nationale wegen voor de 'airside' en Schiphol als enige partij aan het roer aan de 'landside'.
- Daarnaast heent ligt het gebied dat wel met 'Schiphol-regio' wordt aangeduid en waarin vele actoren actief zijn. Daarin vinden we de gebieden met de reserveringen voor mogelijke toekomstige banen en een 2e terminal en veel bedrijven die goederen via Schiphol vervoeren of een andere directe band met de luchthaven hebben. Ook is er veel bedrijvigheid, of zijn er plannen voor, die minder direct verbonden zijn met de luchthaven en hun eigen dynamiek kennen. Het gaat vooral om de driehoek tussen de A4, A5 en A9 en het gebied ten zuidoosten van de luchthaven. In deze gebieden is de grondmarkt (en dus de potentiële vastgoedmarkt) voor een belangrijk deel in handen van Schiphol (SRE), het particuliere bedrijf Chipstol en de SADC. De provincie Noord-Holland en de gemeente Haarlemmermeer zijn een overheidszijkte de belangrijkste spelers.
- Een derde type regio is de *corridor-in-warding* tussen Zuidas en Schiphol. Dat betekent dat de gemeente Amsterdam een cruciale speler is.
- Al deze gebieden maken weer deel uit van de *Metropoolregio Amsterdam*, die zich uitstrekt tot Almere en (vliegveld) Lelystad. De Metropoolregio vormt op zijn beurt onderdeel van het stedelijk netwerk van de Noordelijke Randstad.

De relatie tussen 'airside' en 'landside' (Allocatie van ruimte, economische ontwikkeling, transportnetwerken en de knooppunten daarin) is een centraal thema in dit advies. Nu de discussie over het vraagstuk groei-hinder in rustiger vaarwater is gekomen, biedt dat mogelijk ruimte om de grote uitdagingen op het raakvlak van luchtvaart en ruimtelijk-economische

1 De context van luchtvaart tot gebiedsontwikkeling

ontwikkeling aan de orde te stellen. De luchthaven is daarbij de schakel tussen 'airside' en 'landside', die door de nieuwe rollen opschuift richting 'landside'.

1.5 Gebiedsontwikkeling

Duidelijk is dat juist door de aanwezigheid van de luchthaven Schiphol de ontwikkeling in omliggende gebieden enkele unieke kenmerken heeft. Daarbij is het vooral een kwestie van gradatie. Dat vraagstukken meerdere schalen omvatten is niet uniek, wel dat uitersten op het spectrum (van lokaal tot mondiaal) elkaar raken. Dat er veel partijen met uiteenlopende belangen een rol spelen komt vaker voor, maar het aantal en de complexiteit van de onderlinge verhoudingen springen in het oog. Zonder meer uniek is de aanwezigheid van de publieke NV Schiphol in een internationale wereld met grote financiële belangen.

De combinatie van deze factoren onderscheidt de ontwikkelingen rond Schiphol van – bijvoorbeeld – een project als de Zuidplaspolder of de ontwikkeling van gebieden rond NS-stations. En bij alle overeenkomsten met de andere mainport, de haven van Rotterdam, zijn er ook belangrijke verschillen. Zo is de bedrijvigheid rond de haven vooral op de gebruikers zelf gericht, is het Havenbedrijf pas sinds kort een overheids-NV, groeit de haven steeds verder van de stad af (Maasvlakte), en bestaat overlast vooral uit stank (met andere ruimtelijke consequenties dan geluid).

Bij de analyse van het onderwerp 'ruimtelijke ontwikkeling luchthavens', in het bijzonder aan de 'landside', zullen we in het vervolg gebruik maken van het ruimtelijk concept 'gebiedsontwikkeling'. In de kern gaat het bij gebiedsontwikkeling om het plegen van onderling samenhangende ruimtelijke ingrepen in een gebied, om zo een vooraf opgestelde visie te realiseren, en daarbij gebruik te maken van verevening.

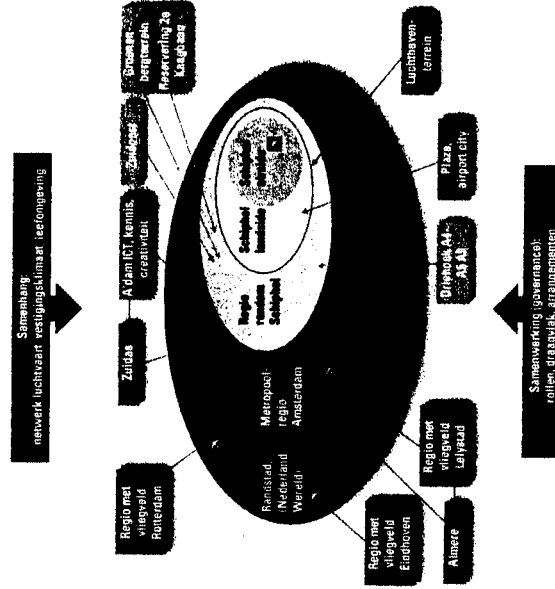
Sterke inhoudelijke en functionele afhankelijkheden onderstrepen het belang van een integrale benadering. Bij gebiedsontwikkeling geldt de *samenhang* onderwerpen als ruimte, grond, leefklimaat, economie en mobiliteit. Ook kenmerkend is het zoeken naar optimale vormen van samenwerking tussen betrokken partijen. Bij *samenwerking* gaat het zowel om de (macht)posities, rollen en verantwoordelijkheden van afzonderlijke betrokken actoren, en

de instrumenten die ze daarbij inzetten (grond, financiering, etc.), als om arrangementen voor samenwerking die zij kiezen (afspraken, coördinatie, etc.). Succesfactoren zijn onder meer: een gedebelde visie, een duidelijke gebiedsafbakening, de aanwezigheid van een trekker en vertrouwen tussen partijen. Zonder daadwerkelijke en intensieve samenwerking tussen partijen degradeert gebiedsontwikkeling tot een optelsom van projectontwikkelingen.

Een belangrijke toetssteen later in dit advies bij de vraag of in een regio sprake is van gebiedsontwikkeling, zal dus zijn of sprake is van inhoudelijke samenhang en samenwerking tussen actoren.

1.6 Een samenvattend beeld

De hoofdelementen uit dit hoofdstuk zijn samengevoegd in onderstaand schema". Bij elkaar komen zo: 'airside' en 'landside', opklimmende schaalniveaus voor een 'regio', vliegvelden en andere economische centra in een regio, en samenhang en samenwerking als kernindicatoren voor gebiedsontwikkeling.

2.1 Kwestie

Beleid is sectoraal, versnipperd en zit vast in een te beperkt blikveld.

Beleiden over luchtvaart en vliegvelen enerzijds en ruimtelijke ontwikkeling, infrastructuur en economie in regio's met vliegvelen anderzijds zijn vaak ontkoppeld

Besluitvorming over (nationaal) luchtvaartbeleid ('airstide') en (nationale, regionale en lokale) ruimtelijke ordening, mobiliteit en economie ('landside') vindt doorgaans los van elkaar plaats. Ze hebben verschillende regievoerders, zonder veel merkbare onderlinge invloed. In de praktijk bepaalt de 'RO' in de lucht veelal de 'RD op de grond', ofwel de luchtvaart creëert schaarste aan ruimte, beïnvloedt het leefklimaat en zorgt voor extra verkeer op de weg. Dit geldt voor Schiphol, maar ook voor grotere regionale luchthavens (Rotterdam, Eindhoven, mogelijk Lelystad).

Ook het omgekeerde komt voor: de verstedelijking ruikt op tot aan de rand van de contouren en belemmert zo mogelijke groei van een luchthaven, zonder dat daar een integrale afweging van beide belangen aan ten grondslag ligt (voorbeeld: Rotterdam).

Omdat er geen door alle partijen gedragen analyse is van de impact van de internationale dynamiek op de toekomstige ontwikkeling van Schiphol (zie paragraaf 4.1), is het logisch dat ook een *gezamenlijke* doorvertaling naar de ruimtelijk-economische consequenties op verschillende schaalniveaus ontbreekt. Het omgekeerde geldt ook: partijen hebben geen *gezamenlijke* analyse van de impact van de ontwikkelingen in de regionale economie (corridor, Metropoolregio Amsterdam, kennis en creativiteit als economische pijlers) op de luchthaven (bereikbaarheid? omvang? hub? branding?).

Ook voor de regionale luchthavens geldt dat het beleid voor de luchthaven en het beleid voor regionale ruimtelijk-economische ontwikkeling veelal inhoudelijk en institutioneel gescheiden sporen zijn. En dat terwijl er gevoelige afwegingen op de agenda komen in gebieden rond die luchthavens, zeker wanneer die stevig zullen groeien. Daarbij gaat het vooral om Lelystad en Eindhoven, mogelijk Rotterdam (Tafel van Alders). Aan de ene kant is het de taak van regionale en lokale overheden om de welvaart en leefomgeving in hun regio te optimaliseren. Die hangen deels af van de luchthaven, maar staan daar in veel opzichten ook in meer of mindere mate los van. Aan de andere kant hebben ook het Rijk (minder overlast rond Schiphol, investeringen in infrastructuur) en Schiphol (als (mede)eigenaar van de luchthavens) belangen.

Integrale gebiedsontwikkeling in regio's rond vliegvelden staat nog in de kinderschoenen

Gebiedsontwikkeling is vooral een zaak van inhoudelijke samenhang (tot uitdrukking komend in een visie) en samenwerking tussen actoren (zie paragraaf 1.5). In hoeverre is daar sprake van in de regio's rondom luchthavens?

Rijksnotas als de Nota Ruimte en de Structuurvisie Randstad 2040 besteden aandacht aan de ontwikkeling in regio's rond luchthavens, maar doen dit op een tamelijk hoog abstractieniveau. Op lokaal niveau is er een lependeken van (bestemmings)plannen. Op het tussenliggende regionale niveau is sprake van een grote verzameling losse visies op gebiedsontwikkeling en zijn structuurvisies in de maak, maar die zijn nog niet samengekomen in een gezamenlijke beeld van de betrokken partijen (zie paragraaf 4.1).

Waar gezamenlijke visievorming nog zo verbrokkeld is, is het niet vreemd dat gezamenlijke gebiedsontwikkeling in cruciale regio's direct rondom Schiphol (of niet van de grond komt (driehoek A4-A5-A9) of een optelsom is van losstaande initiatieven, zonder overkoepelend ontwerp of ragie (Schiphol Zuidoost)¹⁶. Ook op hoger schaalniveau binnen de Metropoolregio Amsterdam, denk aan de corridor-in-wording Schiphol-Zuidas, staat 'echte' gebiedsontwikkeling nog in de kinderschoenen. De ontwikkeling van een gebied bestaat zo uit de optelsom van deelontwikkelingen en deelbesluiten, zonder een overkoepelend stedenbouwkundig en ruimtelijk plan, althans de Commissie heeft dit niet aangetroffen.

Ook rond de regionale luchthavens is geen sprake van integrale gebiedsontwikkeling. Rond Rotterdam Airport worden via afzonderlijke trajecten plannen gemaakt voor de luchthaven zelf (Masterplan), Schieven, Hoog Zestienhoven, Technopolis en Lansingerland. Bij Lelystad zijn er gescheiden sporen voor de vastgoedontwikkeling rond de luchthaven (de Ontwikkelingsmaatschappij Airport Lelystad Almera van drie overheden, OMALA) en de ontwikkeling van de luchthaven zelf (Luchthaven Lelystad, met Schiphol als eigenaar).

- Masterplan Badhoevedorp Centrum
- Gebiedsuitwerking Driehoek
- Omlegging A9
- OV SAAL
- Businessplan Schiphol
- Mainportvisie Schiphol
- REVS

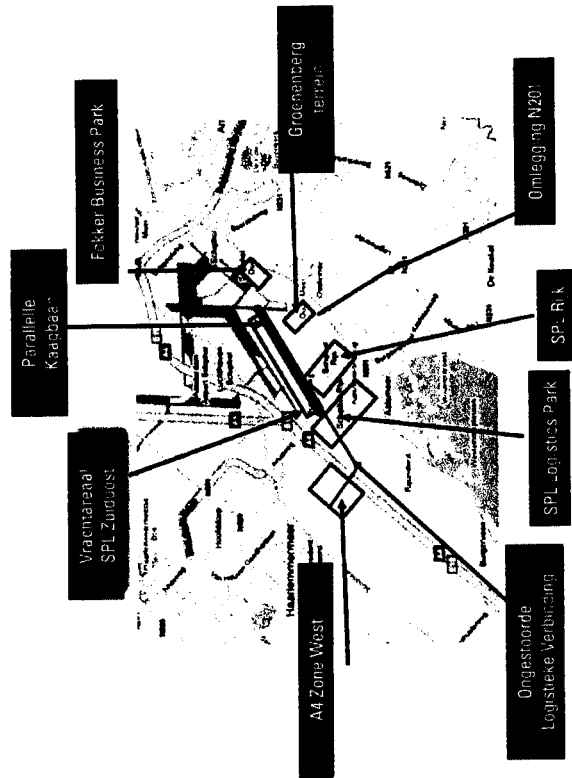
De kaart hierboven geeft een beeld van de versnippering in planvorming en dus gebiedsontwikkeling. Voor het gebied A4-A5-A9, cruciaal voor de ontwikkeling van Schiphol en de regio, zijn vele plannen door verschillende partijen gemaakt. Ze hebben betrekking op verstedelijking, op infrastructuur, op een mogelijke nieuwe terminal voor Schiphol. De plannen zijn gemaakt door Schiphol, het Rijk, de provincie en de gemeente Badhoevedorp. Overigens is het paffet aan plannen niet compleet, zo ontbreekt het Airport City plan van Schiphol. Er is geen forum waarin alle plannen worden afgestemd. De voortgang is beperkt. Pogingen om te komen tot een integrale gebiedsvisie zijn tot nu toe steeds gestrand (op dit moment loopt er een nieuw traject). De gevolgen van deze versnippering laten zich raden. Het ontbreekt aan een integraal stedenbouwkundig ontwerp. Er is geen afgestemde strategie voor financiering. Stedelijke ontwikkeling, netwerkontwikkeling en infrastructuurontwikkeling worden niet in onderling verband afgestemd.

Kaart is afkomstig uit onderzoek ten behoeve van de CPOL door VINU Consult (zie cd-rom).

De kaart hieronder weerspiegelt de versnippering in de ontwikkeling van het gebied ten zuidoosten van Schiphol. Het toont de ontwikkelingen op het terrein van bedrijventerreinen (ACT, Groenenbergtterrein/Schipshol, groei Schiphol Rijk), mogelijke uitbreiding van Schiphol (reservering 2e Kaagbaan door het Rijk) en aanpassingen in de regionale infrastructuur (N201). Er is geen overkoepelend plan of stedenbouwkundig ontwerp. Er is geen forum waarin alle plannen worden afgestemd.

Kaart is afkomstig uit onderzoek ten behoeve van de CROL door Stratagem (zie cd-rom).

Schiphol is een speler in een zeer dynamische, internationale wereld, maar de Nederlandse beleidsdiscussie verandert nauwelijks

De discussie over Schiphol is sterk nationaal gekleurd: het gaat doorgaans om de balans tussen het aantal vluchten en het aantal gehinderden. Decennia lang beperkte de discussie zich hiertoe. Ook het advies van de Tefel van Alders; terecht geroemd om het zorgvuldige proces, past in deze traditie, hoewel het grote winst was dat niet de groei van de luchthaven maar de kwaliteit van het netwerk voorop werd gesteld.

Daar staat tegenover dat de internationale luchthaven Schiphol steeds met belangrijke veranderingen te maken heeft: besluiten over de 'home carrier' in Parijs, de impact van de nieuwe luchthaven van Dubai, de samenwerking met de Franse luchthavens, de komst van de A380, klimaatdoelen, etc. Daar zou de discussie over de 'airside' over moeten gaan. Volgens diverse gesprekspartners heeft Schiphol daar zelf het beste beeld van, maar de organisatie heeft zijn visie niet echt verbonden met de inzichten van andere partijen.

Het concept 'mainport' vertoont bij Schiphol slechts plekken

1 Naast de balans tussen groei van de luchtvaart en kwaliteit van de leefomgeving is het belang van Schiphol voor de economie van Nederland de tweede pijler van de mainport strategie. Het bedrijf Schiphol is van groot belang voor de regionale en nationale economie en vice versa. Maar het denken over de tweezijdige economische relatie heeft de laatste jaren nauwelijks nieuwe impulsen gehad.

3 Het traditionele mainport-concept is onlosmakelijk verbonden met 'Nederland Distributieland' en met de sectoren transport en logistiek'. Jarenlang was het een succesvol concept, dat partijen inspireerde en tot concrete projecten leidde. Maar de omstandigheden zijn inmiddels sterk gewijzigd: de sterk toegenomen internationale concurrentie, het relatief afnemende belang van 'aviation', de ontwikkeling van de economie op het luchtvaartterrein en in de Amsterdamsse regio, etc.

Het is opvallend dat de paragraaf over de mainport Schiphol in de Structuurvisie Randstad 2040 in wezen niet afwijkt van de Nota Ruimte of de voorgangers daarvan. De kern was en is: Schiphol is economisch erg belangrijk voor ons land en moet dus groeien (waarbij de negatieve milieueffecten grenzen aan die groei kunnen stellen). Dit mainportconcept voldoet niet meer aan het begin van de 21ste eeuw. Ontwikkelingen aan zowel de 'airside' als de 'terndside' kunnen zorgen voor scheurtjes in het aloude adagium dat groei van Schiphol noodzakelijk is

voor de economie van de omgeving, vooral Amsterdam. Economen die de Commissie sprak noemen signalen dat zowel de directe werkgelegenheidseffecten van de 'airside', als die van de indirecte werkgelegenheidseffecten (Schiphol als vestigingsplaatsfactor) afnemen. Het bedrijventerrein Schiphol Rijk kent leegstand. De cruciale vraag is welke ontwikkeling van de luchthaven het beste zou aansluiten bij de regionale economische ontwikkeling, gegeven de wederzijdse afhankelijkheid.

'Schipholgebondenheid' als criterium voor de toetsing van individuele bedrijven sluit niet aan bij ontwikkelingen in markten en het beleid

Het concept Schipholgebondenheid is ongeveer 15 jaar geleden in Rijksnota's geïntroduceerd, en daarna via het provinciale Streekplan en de Ruimtelijk-Economische Visie Schipholregio (REVS; 2002) verankerd in het beleid. Het houdt in dat een bedrijf dat zich wil vestigen op of rond het luchthaventerrein een aanvraag moet indienen die getoetst wordt op een set criteria voor de mate van binding van het bedrijf met de luchthaven. Voor het Rijk (Nota Ruimte, Nota Mobiliteit) is het stelsel van belang uit het oogpunt van nationale doelen voor landzijdige bereikbaarheid, veiligheid en de toekomstige ruimtebehoefte van de luchthaven.

Voor de uitvoering zijn verantwoordelijk de Schiphol Airport Development Company (SADC, met Amsterdam, Haarlemmermeer, Noord-Holland en Schiphol als aandeelhouders), Schiphol Real Estate (SRE) en betrokken gemeenten. Uit een evaluatie bleek dat alleen de SADC het systeem werkelijk toepast¹³. De SRE laat op het eigen luchthaventerrein bedrijven toe die passen bij het strategisch belang van Schiphol, maar het is vanuit de gezamenlijk afgesproken bindingscriteria nauwelijks uit te leggen dat kantoren van Logica, Numico en Microsoft centraal op het luchthaventerrein thuis horen.

Zowel bij SADC-partners als bij marktpartijen bestaat onvrede met het bestaande stelsel van criteria voor Schipholbinding¹⁴. De criteria, bijvoorbeeld het 'internationale karakter', zijn nauwelijks discriminerend en in planologische procedures moeilijk te staven. Uit onderzoek blijkt dat de beleidscriteria bovendien weinig relatie hebben met de feitelijke vestigingscriteria van bedrijven zelf. Voor veel bedrijven zijn onderlinge agglomeratievoordelen belangrijker dan snel het vliegtuig kunnen pakken¹⁵. Tot slot past deze vorm van ruimtelijk toelatingsbeleid steeds minder bij het moderne, op ontwikkeling gerichte ruimtelijk beleid.

2.2. Oplossingsrichting:

Verbind beleid voor 'airside' en 'landside', en denk vanuit de dynamiek van markten

Doorbreek de schotten tussen lange-termijn beleid voor luchtverkeer en voor regionale ruimtelijk-economische ontwikkeling en breng afwegingen bij elkaar

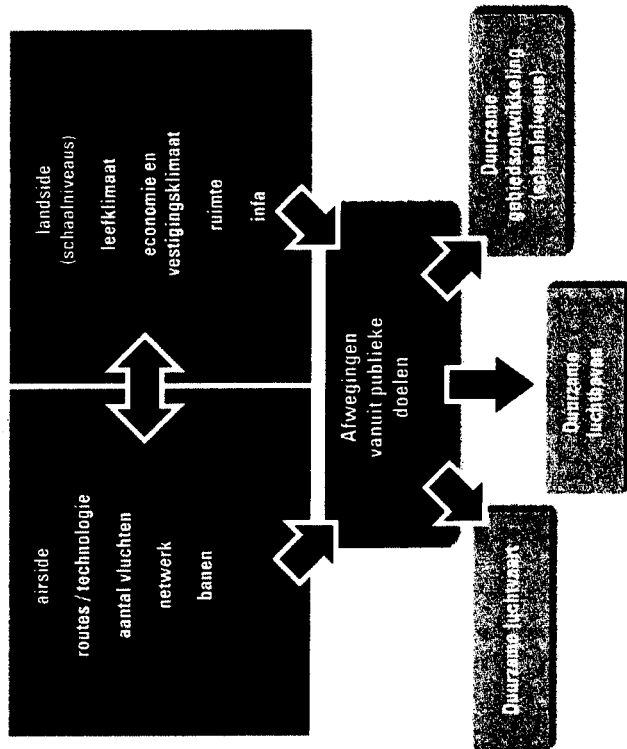
Publieke afwegingen rond luchthavens en de regio's waarin zij liggen zouden de wederzijdse afhankelijkheid tussen 'airside' en 'landside' als startpunt moeten nemen. Die wederzijdse afhankelijkheid reikt veel verder dan de keten 'vluchten-contouren-hinder'. 'Airside' heeft betrekking op het luchtvaartnetwerk en alles wat samenhangt met de wettelijke taak van een luchthaven. 'Landside' dekt – op olopende schaalniveaus – het vestigings- en leefklimaat en de factoren die dat bepalen (zoals infrastructuur). De luchthaven, met aan de ene kant haar primaire vervoersfunctie en de andere kant haar grond- en vastgoedbedrijf, ligt op het snijvlak van 'airside' en 'landside'.

Dit vraagt om een benadering met twee denklijnen, die verbeeld is in het schema hieronder. De eerste denklijn loopt naar 'airside': wat zijn de ruimtelijk-economische effecten van een optimale strategie vanuit de doelen van de luchtvaart? De tweede denklijn loopt van 'landside' naar 'airside': wat zijn de effecten op de luchtvaart en de luchthaven van een optimale ruimtelijk-economische strategie voor de regio?

Er zijn ook varianten denkbaar: hoe kunnen de negatieve ruimtelijke effecten van de 'airside'-ontwikkeling (concentratie versus spreiding van geluid, aantal banen, etc.) geminimaliseerd worden? En: hoe kan de ruimtelijk-economische ontwikkeling in de regio optimaal bijdragen aan de kwaliteit van het luchtvaartnetwerk? Hoe dan ook, in beide redeneringen is de luchthaven de draaischijf tussen luchtvaartnetwerken en -systemen aan de ene kant en ruimtelijk-economische ontwikkelingen in de regio aan de andere kant.

Door deze denklijnen bij elkaar te brengen, kunnen alle relevante doelen en waarden betrokken worden in publieke afwegingen. De invloed van besluiten over de 'airside' op de ruimtelijke ontwikkeling op de grond zal minder eenzijdig worden. Maar het is niet zo dat de 'airside'-dictaten van de 'landside' krijgt of dat nu gaat om het ruimtegebruik, bereikbaarheid of de economie. De afwegingsaanpak geeft alle partijen (bevolking, bedrijven, etc.) uiteindelijk de beste garantie dat hun belangen zijn meegewogen.

In een volgende stap kunnen uitwerkingen, te beginnen met visies, zich weer primair richten op de luchtvaart, de ruimtelijk-economische gebiedsontwikkeling en de luchthaven als verbindende factor.

De meer specifieke aanbevelingen hieronder kunnen gekoppeld worden aan dit schema. Voor 'duurzame luchtvaart' en 'duurzame luchthaven' staan de komende Luchtwartnota en Structuurvisie Luchthavenontwikkeling voor de mainport op het programma¹⁶. Onder 'duurzame gebiedsontwikkeling' past onder meer een (structuur)visie voor de Metropoolregio Amsterdam, met specifieke aandacht voor de communicatie over en weer tussen Schiphol en gebiedsontwikkeling in de regio.

De crux van het schema is dat deze visies met elkaar verbonden moeten worden.

De huidige mainportstrategie voor Schiphol moet vervangen worden door een mainport 2.0 strategie, gevoerd door alle betrokken partijen

De aloude mantra 'groei van Schiphol is goed voor de economie van de regio' en het concept 'Nederland Distributiehoofdstad' moeten vervangen worden door een fundamenteel nieuwe mainport strategie. Die zoekt naar een optimale wederzijdse beïnvloeding van de economie van de luchthaven en de economie van de regio waarvan zij onderdeel uitmaakt. Daarbij moet rekening gehouden worden met meerdere scenario's voor internationale ontwikkelingen, de veranderende rol van Schiphol in de regio en veranderende rollen van Schiphol zelf.

De kern van de nieuwe mainport strategie is het uitdiepen van de onderlinge afhankelijkheden van:

- De kwaliteit van het luchtvaartnetwerk.
- De ontwikkeling van Schiphol van een luchthaven tot 'non-aviation' ontwikkelbaar, met een steeds grotere ruimtelijke impact.
- De ontwikkeling van verschillende sectoren in de regio, inclusief de internationale oriëntatie daarvan: kennis, ict, cultuur, etc. en iconen als Topstad Amsterdam, Zuidas en Schiphol.

We noemen deze nieuwe economische strategie: 'mainport 2.0'. Met dit concept wordt benadrukt dat economie de drager is van de ontwikkelingen aan 'airside' en 'landside'. Net als in het advies van de Commissie van der Zwan uit 1986 heeft 'mainport 2.0' betrekking op economie. Anders dan bij dat advies gaat het nu niet meer zo zeer (alleen) om de economische betekenis van de luchthaven, en om mogelijkheden om die luchthaven te versterken, maar om de wederzijdse economische afhankelijkheid van de luchtvaart en de regio en de luchthaven als schakel daartussen. Ook zal duurzaamheid als rode draad door de nieuwe strategie moeten lopen.

Op het thema economie verbindt de 'mainport 2.0' strategie dus de drie velden uit nevenstaand schema: de luchtvaart, de regio en de luchthaven. 'Mainport 2.0' heeft in die zin een veel bredere betekenis dan het huidige 'mainport' concept (in de kern de dubbeldoelstelling groei-hinder) in de ruimtelijke en mobiliteitsnota's. Het is de markantste uitgang van het thema van dit advies, de verbinding tussen 'airside' en 'landside'. Daarom is 'mainport 2.0' naast een nieuwe economische strategie ook symbool voor dat bredere thema van dit advies.

Verder uitgewerkt zijn ingrediënten van de nieuwe economische strategie onder meer:

- De 'aviation' kant staat onder druk. Transferpassagiers zijn essentieel voor de kwaliteit van het netwerk en genereren toegevoegde waarde op de luchthaven zelf; de uitdaging is Schiphol nog aantrekkelijk voor hen te maken via prijs en kwaliteit. Tegelijkertijd moeten

meer passagiers verleid worden om kortere of langere tijd in de regio te blijven. Hier ligt een belangrijke link met het economisch vestigingsklimaat in de regio waarin de luchthaven ligt.

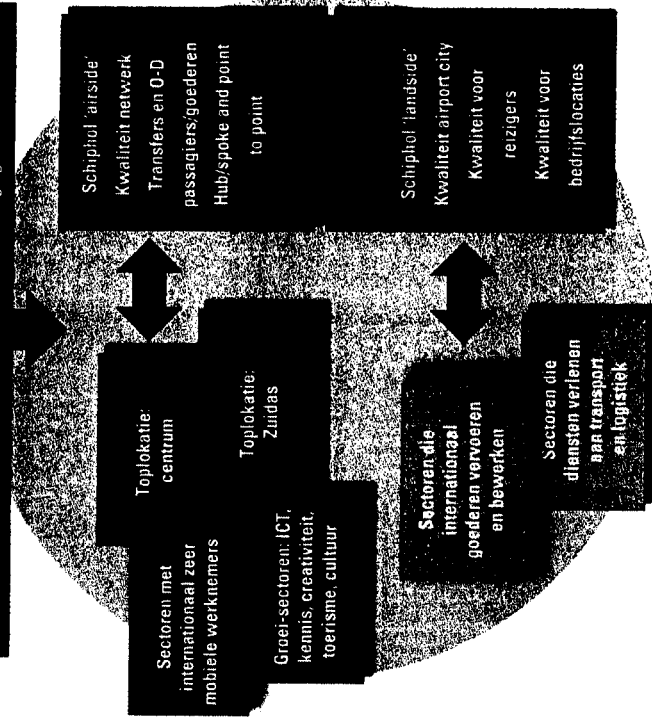
- Schiphol is niet meer een luchthaven met tax-free winkels, maar een bedrijf dat – met de 'aviation' als fundament – een niet per se aan de luchtvaart gebonden stad rondom de luchthaven beoogt te ontwikkelen.

- De zoektocht naar de beste match tussen het karakter, de 'branding', van de luchthaven en de economische clusters en speerpunt in de regio (netwerken van ICT, kennis, creativiteit) en de 'positieve' duurzaamheidsdagingen. Ofwel: welke economische activiteiten helpen de netwerkkracht van Schiphol in stand te houden en op welke wijze heeft Schiphol een zo groot mogelijke spin-off in de ruimtelijke economie in de regio en het land?
- Hoe kan de bereikbaarheid, die meer onder druk komt te staan door de wijzigende focus van de luchthaven, gegarandeerd worden en wet zijn de kansen voor innovatieve vervoerssystemen?
- Schiphol is niet een centrum op zich, maar een van de belangrijkste centra in de regio. Er is de noodzaak om allianties aan te gaan in de Metropoolregio Amsterdam.

Op de volgende pagina is de vraagstelling van de 'mainport 2.0' strategie verbeeld. Niet Schiphol, maar het vestigingsklimaat van de Metropoolregio is als startpunt genomen. Op basis van vijf indicatoren voor een 'Global City' kwam Amsterdam als nummer 23 uit de bus in een onderzoek van Foreign Policy en onderzoeksinstituten¹⁸. Die indicatoren geven een moderne interpretatie van wat een stad (of regio) aansprekend maakt in de wereld. Het gaat niet alleen om de traditionele vestigingsplaatsfactoren als politieke stabiliteit, ruimte en infrastructuur. Centraal staat ook de magneetfunctie van een stad voor 'buitenlands talent, de plaats in mondiale informatienetwerken en de culturele iconen die interessant zijn voor buitenlandse. Toegespit op de Metropoolregio Amsterdam zal blijken dat Schiphol, zowel de kwaliteit van het netwerk als de Airport City, een van de belangrijke 'assets' is. Maar er zijn er veel meer: de Zuidas, de sterk groeiende sectoren ICT, kennis en creativiteit, etc. En omgekeerd: hoe sterker de concurrentiepositie van de regio, hoe meer profijt Schiphol ervan zal hebben. Als internationaal georiënteerde bedrijven zich rond Amsterdam vestigen, betekent dat meer reizigers. Als Amsterdam het internationale centrum voor cultuur en 'leisure' wordt, zal dat transfer passagiers kunnen verleiden een paar dagen de regio te bezoeken.

Vestigingsklimaat Global City / Region Amsterdam

- Business Activity • Human Capital • Information Exchange
- Cultural Experience • Political Engagement

Het opstellen van een dergelijke offensieve economische mainport strategie is geen eenvoudige klus. Maar als het lukt, en vooral als alle betrokken partijen er zich aan willen binden, zou dat kunnen helpen het elan rond de luchthaven een nieuwe impuls te geven.

Er is behoefte aan een transparant proces waarin draagvlak en betrokkenheid voorop staan. Een advies van een groep 'wijzen' is veel minder aantrekkelijk dan een proces dat gedragen wordt door de meest betrokken partijen. Het wiel hoeft ook niet helemaal opnieuw uitgevonden te worden. Het gaat erom een gezaghebbende verbinding te maken tussen de ideeën van de diverse partijen.

Omdat juist bij de mainportfunctie het nationaal belang dominant aanwezig is, ligt er een kans voor het Rijk om het traject richting een nieuwe visie te initiëren (EZ in samenwerking met VROM en V&W). De betrokken ministers kunnen zich zo persoonlijk verbinden met de gedachte van 'mainport 2.0' en de inzet van hun departement te verzekeren. Ook zou het 'mainport 2.0' proces goed gekoppeld kunnen worden aan het Innovatieplatform. Mochten de departementen de bal niet oppakken, dan zou een ongebruikelijke aanpak uitkomst kunnen bieden. Schiphol, de gemeente Amsterdam en het grote bedrijfsleven zouden samen een proces in gang kunnen zetten.

De 'mainport 2.0' strategie moet afgestemd worden met de ruimtelijk-economische Structuurvisie voor de Metropoolregio Amsterdam en op de Structuurvisie Luchthavenontwikkeling van de mainport van het Ministerie van V&W (zie hieronder). Dit kan bereikt worden door de drie strategieën parallel te laten opstellen en een onafhankelijke partij te laten rapporteren aan het Kabinet over eventuele geschilpunten. Daarover kunnen knopen worden doorgehaakt tijdens de komende kabinetformatie.

Ontwikkel gebiedsvisies, inclusief de relatie 'airside' - 'landside', voor de Metropoolregio Amsterdam, enkele noed Schiphol gelegen gebieden en regio's rondom Lelystad en Eindhoven.

Op drie schaalniveaus is het opstellen van integrale (structuur)visies wenselijk, in het bijzonder gericht op de relatie tussen een regio en de luchthaven die daarin ligt.

Gezien de ruimtelijke en economische urgentie is een (structuur)visie nodig voor de **Metropoolregio Amsterdam, met speciale aandacht voor de relatie Schiphol – Amsterdam – Metropoolregio**. De visie moet vanuit ruimtelijk perspectief ingaan op de relatie tussen 'airside' (het

Corridor Schiphol-Zuidas
Bron: Ruimtelijk Ontwikkelingsplan Schiphol 2015

luchtaarnetwerk) en 'landside' en de rol van de luchthaven als schakel daarussen. De nieuwe economische 'mainport 2.0' strategie en de ruimtelijke visie op de Metropoolregio vullen elkaar zo aan.

Dnderwerpen in de structuurvisie zouden zijn:

- Hoe kan de luchthaven ('airside' én 'landside') optimaal bijdragen aan de metropolitane ontwikkeling? En: welke ruimtelijke ontwikkeling van de regio ondersteunt het best de netwerkpositie van de luchthaven en verduurzaming van de luchthaven?
- De verhouding tussen de toplocaties Zuidas en Schiphol. Hoe zorgen we ervoor dat Schiphol en de Zuidas niet zozeer concurreren, maar juist als een duo van toplocaties een grote internationale aantrekkingskracht kan hebben?
- De ontwikkeling van gebieden rondom Schiphol, zoals de Dniehoek A4-A5-A9, ook in relatie tot de ontwikkeling van de corridor Zuidas-Schiphol.
- De ontwikkeling en uitbreiding van de Airport City, zeker als die ook buiten het luchthaven terrein vormt krijgt, in relatie tot de ruimtelijke economie van Amsterdam en andere gemeenten.
- De samenhang tussen gebiedsontwikkelingen en infrastructuur.

Aan de visie moet een portefeuille van strategische projecten gekoppeld worden. Zo ligt bij de Structuurvisie Metropoolregio Amsterdam voor de hand investeringen te richten op de corridor Zuidas-Schiphol.

Er zijn drie opties voor het trekkerschap van deze visie:

- VROM in nauwe samenwerking met V&W;
- Provincie Noord-Holland;
- Amsterdam, als drager van de Metropoolregio Amsterdam.

In het gebied zijn belangrijke nationale belangen in het spel. Een Rijksstructuurvisie kan ook dienen als een middel tot integratie voor de structuurvisies die op lager schaalniveau in voorbereiding zijn, bijvoorbeeld van de Provincie en Amsterdam. Toch is een Rijksstructuurvisie niet de meest aantrekkelijke optie, omdat het primair om regionale ontwikkeling gaat en dus regionale partijen het initiatief moeten hebben. Wel is het van groot belang dat het Rijk – vanuit de eigen belangen – duidelijker aangeeft wat zijn rol is bij gebiedsontwikkeling in de Metropoolregio en daar ook invulling geeft. Het zou mooi zijn als VROM een meer zichtbare (zij het selectieve) rol gaat spelen bij de gebiedsontwikkeling en minder de nadruk gaat leggen op het zeer gedetailleerde en tijdrovende beleid rond contouren. Die rol kan zeker inhoudelijk zijn, maar ook procesmatig. Zo zou VROM (en/of V&W) het initiatief kunnen nemen om in gebieden

waar gebiedsontwikkeling al lang stagneert een proces te organiseren dat tot doorbraken kan leiden.

Een trekkende rol van de Provincie Noord-Holland kent de handicap dat de Metropoolregio de grenzen van de provincie overschrijdt. Bovendien is de vraag of andere partijen de Provincie die rol gunnen. De Provincie moet in elk geval wel intensief betrokken worden.

Alles afwegende zou het initiatief voor de Structuurvisie Metropoolregio Amsterdam bij de gemeente Amsterdam gelegd kunnen worden. Daarin moet de relatie Schiphol - Metropoolregio een centraal thema zijn. Dit vereist een procesplan, dat de medewerking van alle betrokken gemeenten borgt. De gemeentelijke Structuurvisie, waar nu aan gewerkt wordt, moet uitgroeien tot een metropolitane Structuurvisie. Feitelijk worden nu al stappen in die richting gezet. Dit is dé kans voor Amsterdam om actief vorm te geven aan de relatie tussen Schiphol en de Metropoolregio. Cruciaal is de betrokkenheid van het bedrijfsleven.

Een vervolgstap vormt de uitwerking van *integrale visies voor deelgebieden rondom Schiphol*. Dit betreft in de eerste plaats de dniehoek A4-A5-A9 ten zuiden van Badhoevedorp, ook in relatie tot plannen voor ontwikkeling van de corridor Schiphol-Zuidas. Dit potentiële sieraad van gebiedsontwikkeling kent een lange historie van plannen, maar het wachten is op een doorbraak in de samenwerking tussen de grondeigenaren in het gebied (vooral SRE, SADC, Chipshol). Als de huidige Airport City van Schiphol van de eerste generatie is (met een nadruk op kantoren, relatief weinig 'leisure' faciliteiten en nauwelijks groen), ligt hier de kans om internationale faam te verwerven door een Airport City van de tweede generatie rond bijvoorbeeld het thema 'duurzaamheid'. Ten tweede is een integrale gebiedsvisie wenselijk voor het gebied ten zuidoosten van Schiphol.

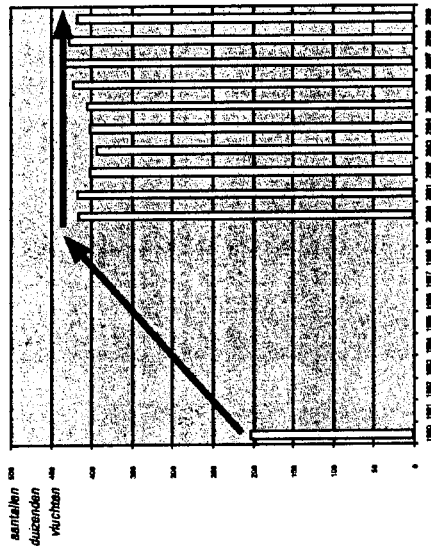
Juist deze gebieden 'schreeuwen' om een integrale aanpak. Vanuit het oogpunt van subsidiariteit ligt de Provincie als verantwoordelijke partij voor de hand. Een alternatief is dat het Rijk het initiatief neemt, niet zo zeer om inhoudelijk knopen door te hakken, maar om te zorgen voor een proces dat partijen als de Provincie, Schiphol, SADC en Chipshol ertoe brengt om snel samenwerking concreet vorm te geven.

Tenslotte is rond *regionale luchthavens* de ontwikkeling van integrale gebiedsvisies gewenst. Daar is de Provincie de natuurlijke trekker. Het is cruciaal dat alle betrokken partijen participeren in het proces, zodat draagvlak wordt opgebouwd. Per luchthaven kan dat een verschillende constructie hebben: de nieuwe Commissies Regionaal Overleg, Globe (Eindhoven), etc.

Neem in de Luchtsvertoera en de Structuurvisie Schiphol een lange-termijn, markt-georiënteerde, milieuvrij-economische strategie op voor locaties voor de roed vliegveldeas

Voor de middellange termijn is de extra geplande capaciteit in Lelystad en Eindhoven (Tafel van Alders) een erkenning van de grenzen die de kwaliteit van de leefomgeving stelt aan de ontwikkeling van Schiphol. Op de langere termijn zullen schaarse ruimte en overlast redenen blijven om de grenzen ook vast te houden. Technologie kan dat op termijn ook mogelijk maken: denk aan het nieuwe systeem voor routes en luchtverkeersleiding dat uitgewerkt wordt in het EU SESAR⁷ project en nieuwe technologieën in vliegtuigen.

De meeste lange-termijn scenario's gaan uit van blijvende groei van de luchtvaart. Maar gezien de dynamiek op de wereldmarkt is het nog geen uitgemaakte zaak dat van da vraagkant impulsen voor groei van Schiphol zullen blijven komen. Een voorbeeld van een belangrijke vraag is hoe de 'strijd' zal verlopen tussen 'hub-and-spoke' (Schiphol's kracht) en 'point-to-point' netwerken. Op basis van cijfers van Schiphol en de slotcoördinator is berekend dat het jaarlijks aantal vluchtbewegingen sinds 2001 per saldo nauwelijks veranderd is (zie het schama hieronder)¹⁰. En dat was voor de kredietcrisis. De vraag is hoe we deze ontwikkeling moeten interpreteren. Is het een tijdelijke trend of gaan er structurele veranderingen achter schuil? Dit soort signalen uit de markt kunnen aanleiding zijn om de voorspellingen nog eens onder de loep te nemen.

Tegen deze achtergrond is het een uitdaging om de mogelijkheden op de huidige locatie, zonder extra banen, optimaal te benutten. Sterker nog, de uitdaging zou wel eens kunnen worden hoe met minder banen het verwachte aantal vluchten opgevangen kan worden (zie ook hieronder). De voorgaande grafiek geeft – terugkijkend – aanleiding tot de vraag of de vijfde baan uit capaciteitsoverwegingen wel nodig was. Ook hier geldt: de aandacht gaat in het algemeen uit naar geluidsaspecten, hier wordt gepleit voor een bredere, ruimtelijk-economische beoordeling.

Tegelijkertijd is het verstandig om na te denken over duurzame alternatieven voor de huidige locatie van Schiphol voor de lange termijn. Deze reflectie moet hand-in-hand gaan met het nadenken over opties voor verstedelijking en ruimtelijke ontwikkeling, met op de achtergrond meerdere scenario's voor de internationale luchtvaartmarkt.

Houd in de Structuurvisie Schiphol traditionele beleidsuitgangspunten tegen het licht: kunnen de reserveringen voor extra banen bij Schiphol niet beter opgeheven worden en welke ruimte blijft op de lange termijn (2030/2040) een strategie van het concentreren van hinder

De Structuurvisie Schiphol vormt een goede aanleiding voor agendering van de vraag of afscheid genomen zou kunnen worden van een aantal aloude principes. Principes vanuit de 'eirside' die grote gevolgen hebben voor de 'landside' en dus van belang voor dit advies.

Zo blijven al jaren grote stukken grond in de buurt van Schiphol gereserveerd voor een eventuele, toekomstige aanleg van één of meer extra banen. Die reserveringen hebben negatieve effecten, dus indien de noodzaak niet helder gemaakt wordt, zouden de reserveringen beter kunnen vervallen. Er is aanleiding om hier goed naar te kijken.

Ten eerste is uit het oogpunt van capaciteit niet direct behoefte aan de nieuwe banen. Het Alders akkoord betekent dat het aantal vluchten in elk geval tot 2020 niet zal toenemen. En het is een legitieme vraag of bij toepassing van meerdere geactualiseerde marktsenario's (zie hierboven) uitbreiding van het aantal banen op kwantitatieve gronden wel nodig zal zijn, ook op de lange termijn.

Ten tweede zijn er vragen te stellen bij de kracht van argumenten (betrouwbaarheid, wind, etc.) voor nieuwe banen, ook gezien er andere grote vliegvelden met minder banen zijn. Het meest aansprekende argument voor de aanleg van een 2e Kaagbaan is dat het een efficiënt middel zou kunnen zijn om de gebiedsoverlast terug te dringen. Als op die basis voor een 2e

Kaagbaan wordt gekozen, zou dit gekoppeld moeten zijn aan het opgeven van één of meer bestaande banen. Naast de positieve effecten op de leefomgeving, ontstaan dan ook interessante ruimtelijk-economische perspectieven.

Ten derde zouden op de wat langere termijn nieuwe technologieën het mogelijk maken om zeer geconcentreerde aankomst- en vertekroutes te hanteren, waardoor niet meer maar minder banen nodig zouden zijn. (zie hieronder)

Het zijn allemaal argumenten om snel een definitief besluit te nemen over de aanleg van nieuwe banen, waardoor de reservering beëindigd kan worden. V&W heeft een besluit hierover aangekondigd eind 2009 in de Structuurvisie Schiphol.

Zolang de reservering in stand blijft, is het te overwegen om Schiphol (en andere bepleiters van het voortduren van de reservering) te laten betalen voor de flexibiliteit (zie hieronder). Verder kan 'adaptief beleid' de nadelige gevolgen van reserveringen mageren. Een mogelijk toekomstig beleid moet er niet toe leiden dat we nu besluiten steeds uitstellen of hoge kosten maken (denk aan de NZ01 op palen) die achteraf misschien niet nodig blijken te zijn. Bij adaptief beleid worden besluiten genomen en investeringen gedaan met de glasheldere kantekening dat ze niet voor de eeuwigheid gelden. Contracten bevatten dan dus voorbehouden, die niet tot schadeclaims kunnen leiden.

Een tweede te agenderen principe geldt de ruimtelijke spreiding van geluidsoverlast. Uitgangspunt is om zoveel mogelijk te doen om geluidsoverlast dichtbij Schiphol, waar het meeste geluid wordt geproduceerd, te beperken of mitigeren via isolatie. Dat kost niet alleen veel geld, maar leidt ook tot (wat mindere) overlast in een veel groter gebied. Voor de periode na 2020 (Alders advies) kan een ruimtelijk zeer interessant alternatief tot de technische mogelijkheden gaan behoren. Daarbij zou er veel vliegtuiglawaai zijn in 'noise corridors' en veel minder daarbuiten. Woningen in die 'noise corridors' kunnen zo nodig gesloopt worden, met volledige vergoeding voor de bewoners. Of de overheid koopt de woningen op, om ze vervolgens te verkopen met het voorbehoud dat kopers niet over lawaai kunnen klagen, ook niet als de geluidsoverlast in de loop van de jaren zou toenemen.²⁸ Het contourenstelsel van ruimtelijke beperkingen zou voor een belangrijk deel op de helling kunnen, waardoor letterlijk en figuurlijk ruimte ontstaat voor nieuwe maatschappelijke initiatieven. Vanzelfsprekend is dit een politiek uiterst gevoelige denklijn, maar het is de moeite waard dit thema te agenderen in de Luchtvaartnota. De in dit advies voorgestelde nieuwe mainport strategie en de daarmee verbonden ruimtelijke strategie moeten de inhoudelijke basis vormen voor de bepaling van de ideale vliegraden op de lange termijn.

Ontwikkelt een nieuw beleid voor de vestiging van bedrijven rond luchthavens, met twee pijlers: a) onlosmakelijk een de luchtvaart verbonden bedrijven kunnen zich in de directe nabijheid vestigen (catering, hangars, etc.) en b) sturing op hoger schaalniveau (bedrijventerreinen, clusters) en verder besparing van het marktmechanisme (prijs, agglomeratievoordelen)

Het is een voor de hand liggende gedachte om de huidige knelpunten in het systeem van vestigingscriteria voor Schiphol-binding op te lossen door de criteria te verbeteren en verfijnen. Maar de kans is groot dat er verschillen in interpretatie blijven bestaan. En ook is zeker denkbaar dat het systeem zichzelf in de staart bijt: of door 'tegen de markt in' te werken of door via bureaucratische weg te beheersen wat de markt zelf zou kunnen regelen.

Zeker is dat 'platform- of luchtvaartgebonden' activiteiten, die fysiek onlosmakelijk met een luchthaven verbonden zijn (hangars, catering, onderhoud vliegtuigen, etc.), zich ook op het luchthaventerrain moeten kunnen vestigen. Voor het overige is er veel voor te zeggen om af te stappen van toetsing van individuele bedrijven en op een slimme manier gebruik te maken van de dynamiek en vestigingsplaatswensen in de markt. Veel bedrijven kennen grote waarde toe aan agglomeratievoordelen: de mogelijkheid om ketens te vormen en zaken te doen met bedrijven vlak in de buurt. Andere bedrijven willen zich sterk profileren via duurzaamheid. Overheden kunnen bedrijventerreinen ontwikkelen die zo ingericht zijn dat zij de 'gewenste' bedrijven aantrekken, mits ze natuurlijk de prijs kunnen betalen. Deze benadering betekent sturing op een hoger schaalniveau, want de concrete plannen moeten ingebed worden in een regionale ruimtelijk-economische visie. Dit voorstel moet nader uitgewerkt worden, waarbij ook de relatie wordt gelegd met het bestaande Plabeka (Platform Bedrijventerreinen en Kantoorlocaties).

De toenemende onvrede met de publieke toetsing van individuele bedrijven rond Schiphol, en bovenstaande contouren van een alternatieve aanpak, zouden regionale luchthavens moeten inspireren zich ook vooral op de tweede lijn te richten.

3.1 Kwestie

Kwetsbare rolverdeling tussen partijen en scheefheid in de verdeling van lasten en lasten

Het Rijk is formeel hoeder voor de nationale publieke doelen en belangen, maar maakt die verantwoordelijkheid niet goed waar

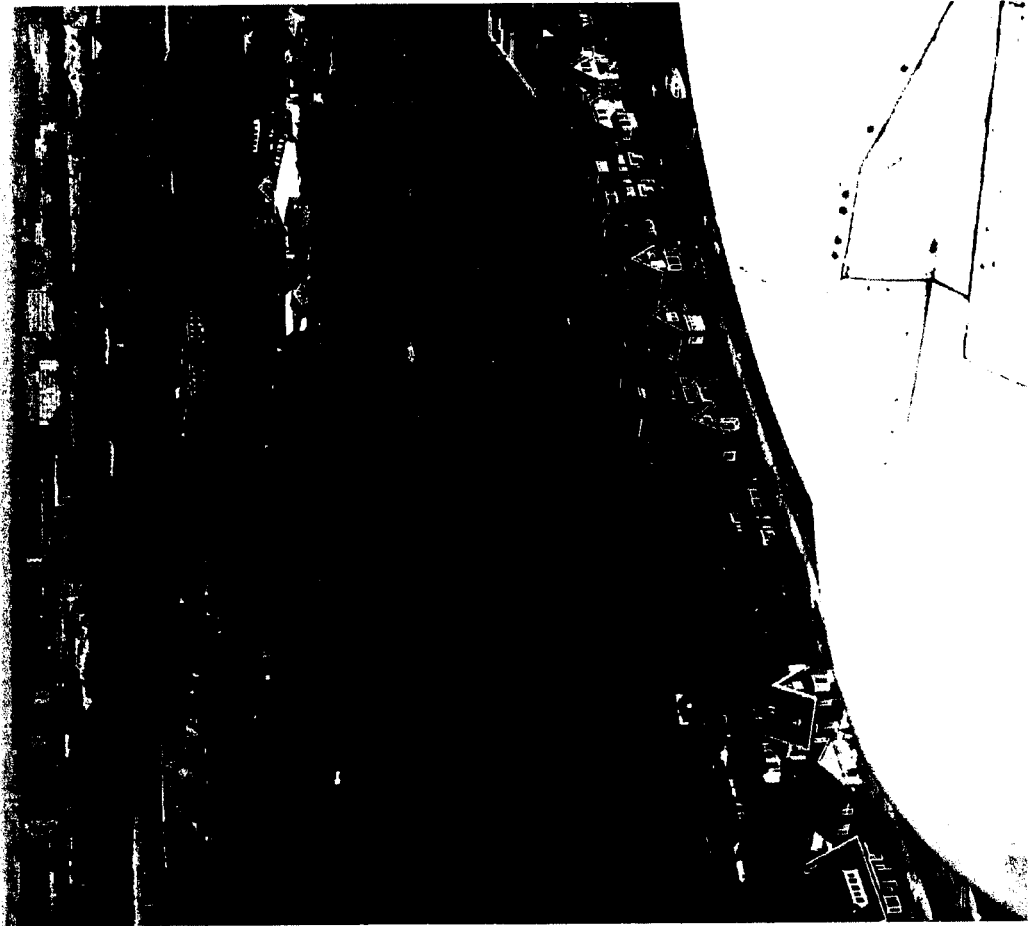
De ontwikkeling van Schiphol is van cruciaal nationaal belang. Het Rijk is vanuit verschillende invalshoeken verantwoordelijk voor het bewaken van nationale publieke doelen. Financiën richt zich op de belangen als aandeelhouder, VROM en EZ op de ontwikkeling van de mainport, V&W is regelgever, toezichhouder en handhaver, etc. In de interviews kwam regelmatig aan de orde dat verschillende beleidsterreinen los van elkaar ontwikkeld worden.

V&W is als verantwoordelijke voor de luchtvaart vooral gericht op de balans tussen de groei van de luchtvaart, inclusief de verdeling over de vliegvelden, en de geluidshinder die daarmee gepaard gaat. Rond Schiphol heeft het Ministerie deze vraag toevertrouwd aan de Tafel van Alders. Verder lijkt V&W in het algemeen de wensen van de luchtvaartsector te faciliteren. Uit de gesprekken die de Commissie heeft gevoerd, ontstaat de indruk dat V&W Schiphol ten aanzien van de sterk gegroeide 'non-aviation' activiteiten geen strobreed in de weg legt.

V&W is eveneens verantwoordelijk ministerie voor infrastructuur via weg en openbaar vervoer en dus voor de landzijdige bereikbaarheid van Schiphol. De infrastructuurpoot van V&W ontwikkelt soms plannen zonder goed oog te hebben voor de mobiliteitseffecten van en voor de luchthaven²⁸. Het ministerie zelf kent dus zijn eigen schotten.

VROM speelt – in tegenstelling tot het terrein van hinder en externe veiligheid – in de ogen van veel gesprekspartners nauwelijks een rol in integrale gebiedsontwikkeling rond luchthavens. En dat terwijl vrijwel alle partijen wijzen op de noodzaak van een actieve rijkssoevereïteit, een overheid die kaders aangeeft, partijen bij elkaar brengt (zoals de Alders tafel) en mede de lange termijn strategie bepaalt. EZ, toch een van de ministeries die nauw verbonden was met de lancering van het mainport-concept, is rond Schiphol en de Metropoolregio zo goed als onzichtbaar.

De rol van het Ministerie van Financiën als (groot) aandeelhouder van Schiphol onttrekt zich grotendeels aan het zicht van de buitenwereld. Bij een enge interpretatie van de rol als aandeelhouder past een nadruk op mogelijkheden om de nationale schatkist te vullen. De uitkering van een 'superdividend' van 1 miljard euro aan de aandeelhouders in 2008 was in

dat opzicht een succes; de keerzijde is dat dit geld niet beschikbaar is voor investeringen in de kwaliteit van de luchthaven en zijn bereikbaarheid, waarvoor plannen klaarliggen. Het roept de vraag op of de eigenaarrol van het Rijk op gespannen voet zou kunnen staan met de voorwaardstellende rol, die een open houding ten opzichte van opties voor de toekomstige nationale luchtvaart behoeft.

Het Rijk baseert zich bij besluiten over luchthavens vooral op geaggregeerde welvaartseffecten, zoals die tot uitdrukking komen in maatschappelijke KBAs. De baten van de luchtvaartontwikkeling ('airside') komen echter veelal bij anderen (de luchthaven, buitenlandse passagiers, economie in de regio) terecht dan de kosten (in termen van 'landside' verlies aan leefomgevingkwaliteit, beperkingen ten aanzien van ontwikkelingen, etc.). Het patroon van mogelijke forse verdelingseffecten blijft zo onderbelicht.

Beperkte slagkracht van regionale overheden

Omdat Schiphol in de gemeente Haarlemmermeer ligt, heeft deze middelgrote gemeente een grote klus aan deze luchthaven. Dit geldt zowel de ruimtelijke (bestemmingsplannen, bouwplannen, etc.) als de economische kant (bedrijventerreinen, etc.). Het roept de vraag op of een zodanig grote bestuurlijke opgave past bij de omvang van de gemeente.

Vlakbij Schiphol ligt Amsterdam, het hart van de Metropoolregio Amsterdam, een belangrijk 'selling point' van Nederland. De gemeente Amsterdam heeft een omvangrijk apparaat ter beschikking, maar heeft slechts beperkte formele betrokkenheid (aandeelhouder Schiphol en SADC) bij de luchthaven. Ook tinnert Amsterdam weinig aan de weg met Schiphol. Maar Amsterdam is wel het boegbeeld van de Metropoolregio Amsterdam en Schiphol is een van de internationaal aansprekende iconen daarbinnen.

De Provincie Noord-Holland voert regie over de regionale overlegorganen Bestuurlijke Regie Schiphol (BRS) en Bestuursforum Schiphol (BFS), heeft diverse Schiphol-gerelateerde visies ontwikkeld en was een actieve deelnemer aan de Tafel van Alders. De gedeputeerde verantwoordelijk voor Ruimtelijke Ordening heeft hart voor Schiphol en speelt een actieve rol. Toch is na een reeks gesprekken wel de vraag blijven hangen of er bij andere overheden voldoende draagvlak is voor de Provincie als regisseur van gebiedsontwikkeling rond Schiphol en in de Metropoolregio Amsterdam.

Regionale overheden rond luchthavens hebben dubbele rollen: kaderstellend (vergunningen e.d.) en ontwikkelend (grond- en ontwikkelingsbedrijf). De beoordeling van die dubbele, soms verwarrende rollen, zou op dezelfde gronden moeten plaatsvinden als die van andere

overheden die publieke taken koppelen aan activiteiten waarmee ze – via de grondmarkt en ontwikkeling van vastgoed – geld verdienen. De Nederlandse traditie laat de weg van actief grondbeleid door overheden open mits voldaan wordt aan 'checks and balances' in de vorm van transparantie en legitimiteit. De vraag kan gesteld worden of die transparantie altijd adequaat is. En of de besluitvorming binnen een gemeente of provincie over de ontwikkeling van luchthavens, de inzet van grondinstrumenten en commerciële ontwikkeling altijd voldoende op elkaar is afgestemd.

Een extra dimensie is het aandeelhouderschap van Amsterdam en Rotterdam in de luchthaven Schiphol. Net als bij het Rijk is de vraag hoe de waardering van de financiële 'shareholders value' zich verhoudt tot lange termijn publieke doelen.

Schiphol: veel rollen en belangen, weinig 'checks and balances'

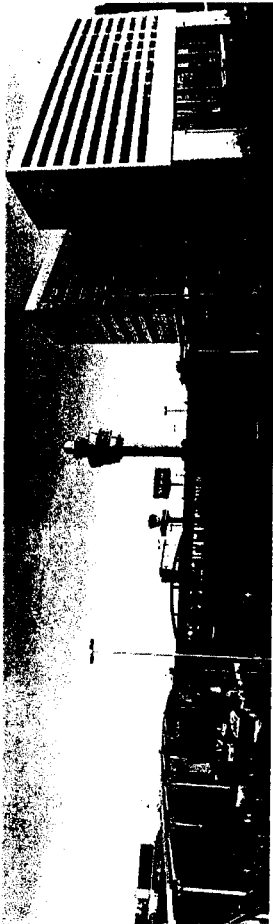
Schiphol combineert een indrukwekkende hoeveelheid rollen. Het bedrijf is verantwoordelijk voor de nationale publieke mainport, in essentie gericht op een internationaal concurrerend netwerk voor het vervoer van mensen en goederen.

De luchthaven heeft zich op het eigen luchtvaartterrein daarnaast ontwikkeld tot knooppuntontwikkelaar en ontwikkelaar van vastgoed. Dit is geen natuurlijke rol voor de luchthaven, een andere marktpartij had die ook kunnen vervullen.

Dit geldt des te meer voor de activiteiten van het grond- en vastgoedbedrijf SRE buiten het eigen luchtvaartterrein. SRE concurreert met particuliere ondernemingen en – opmerkelijk genoeg – (in elk geval tot voor kort) ook met de SADC, waarvan Schiphol nota bene medeaandeelhouder is¹⁾.

Terwijl de 'dubbele rollen' bij gemeenten betrekking hebben op de combinatie van de kaderstellende (bestemmingsplannen, bouwplannen, etc.) en de ontwikkelende (actief grondbeleid, vastgoedontwikkeling) rollen, ligt dat bij Schiphol anders. Hoewel de informele invloed van de luchthaven op bestemmingsplannen groot is, heeft de luchthaven geen formele bevoegdheden op het terrein van ruimtelijke ordening. De 'dubbele rollen' van Schiphol komen tot uitdrukking in de combinatie van wettelijk voorgeschreven taken op het terrein van luchtvaart en mainport, en een commerciële ontwikkelende rol, zowel op als buiten het luchtvaartterrein. Die menging van rollen heeft voordelen voor de luchthaven en is ook zichtbaar bij luchthavens in het buitenland. Toch kan die combinatie vanuit nationaal publiek perspectief ook spanningen opleveren²⁾.

Een eerste risico is dat de (wettelijke) lange-termijn publieke taken van internationaal netwerk ('airside', 'aviation') en de nationale mainportfunctie ondergeschikt raken aan 'hit-and-run' korte-termijn motieven die niet samenhangen met de 'core business' van een luchthaven²⁷. Veel gesprekspartners gaven daar voorbeelden van. De nationale mainportfunctie zou voorop moeten staan, omdat de luchthaven daar primair voor verantwoordelijk is en ook omdat veel commerciële 'non-aviation' activiteiten sterk afhankelijk zijn van de kwaliteit van het luchtvaartnetwerk.

Een tweede risico is dat er op de grond- en vastgoedmarkt rond de luchthaven onvoldoende sprake is van een 'level playing field'. Het grondbedrijf SRE beschikt immers per definitie over meer informatie over relevante toekomstige ontwikkelingen (bijvoorbeeld: waar zou een 2e Kaagbaan precies komen?) dan particuliere grondeigenaren. Zo krijgt Schiphol door deelname aan het BFS²⁸ en de SADC, waarna het bedrijf samenwerkt met overheden, informatie die particuliere ontwikkelaars niet hebben. En het moederbedrijf Schiphol heeft directe lijnen naar 'Den Haag'. Dit is mogelijk een van de verklaringen voor de conflicten tussen Schiphol en Chipshol.

Een derde risico is dat Schiphol bij de toepassing van vestigingscriteria van Schiphol-gebondenheid op het luchthaventerrein het eigen commerciële belang te zwaar laat meewegen.

De vraag is zo of er voldoende 'checks and balances' zijn voor de *combinatie* van rollen van Schiphol, uit het oogpunt van zowel de lange-termijn doelen van de mainport als 'level playing field' voor de concurrenten op de grond- en vastgoedmarkt.

Op dit moment kennen regionale luchthavens nog niet de potentiële spanning van de combinatie van traditionele luchthavenrollen en commerciële rollen die daar deels los van staan. Die spanning kan echter ook daar manifest worden, wanneer vliegvelden sterk gaan groeien als gevolg van het selectiviteitsbeleid voor Schiphol.

Schiphol is een dominante partij in het regionale krachtenveld, regionale luchtkavens veel minder

Uit bovenstaande punten volgt de conclusie dat Schiphol een machtige partij is in het krachtenveld in de regio rond de luchthaven. Die machtspositie is deels te danken aan de eigen kracht, deels aan gebrek aan tegenspel van bijvoorbeeld het Rijk. Overigens heeft die machtspositie niet alleen negatieve gevolgen. Zo is Schiphol vaak een partij die in samenwerkingsverbanden goed uitgewerkte voorstellen doet.

Evident is dat regionale luchtkavens een dergelijke machtspositie niet hebben. Een reden is dat ze simpelweg minder rollen en dearaan gekoppelde instrumenten hebben. Ook kan het een bewuste keuze van bestuurders zijn. Zo blijft de luchthaven Lelystad (vooralsnog) buiten het ontwikkelingsbedrijf OMALA, terwijl Schiphol juist wel een SADC-partij is.

Kosten en kosten zijn onoverweldigend verdeeld

Met de luchtvaart zijn grote belangen, financieel en niet-financieel, gemoeid, maar lusten en lasten komen lang niet altijd bij dezelfde partij samen. Een bekend voorbeeld zijn de geluidscontouren: het voordeel is voor andere partijen dan de bewoners en bedrijven in de regio die er nadeel van ervaren. En het lukt niet altijd om degenen die nadeel ondervinden te compenseren door de beethouders.

Een ander voorbeeld betreft de planologische reserveringen van ruimte voor eventuele nieuwe banen, een parallelle Kaagbaan (ten zuidoosten van Schiphol) en een 4e noord-zuidbaan. Het is onzeker of deze banen in de toekomst nodig zijn en dus of ze aangelegd zullen worden. Of de banen nu wel of niet nodig blijken, de ruimte ervoor is altijd beschikbaar. Het biedt Schiphol het voordeel van flexibiliteit. Het nadeel ligt bij burgers en bedrijven die nieuwe initiatieven in het gebied willen ondernemen⁶. De reservering heeft er mede toe geleid dat een sterke clustering van logistieke terreinen bij de bestaande Kaagbaan onmogelijk werd, waardoor deze nu gespreid zijn over een groter gebied.

Een langdurige reservering werpt zijn schaduw vooruit. Een concreet voorbeeld is het bedrijvenpark Schiphol Rijk van Chipshol. Geplande nieuwbouwplannen moeten jaren wachten op een overheidbesluit over een eventuele Ze Kaagbaan. Huurders in het huidige bedrijvenpark worden huiverig en vertrekken soms: er bestaat immers de mogelijkheid dat een deel van de gebouwen gesloopt moet worden. Ook moet de regionale weg N201 verplaatst worden en de betrokken

overheden leken met het oog op een mogelijke Ze Kaagbaan lang te kiezen voor een variant waarbij de drukke weg dwars door het nu relatief rustige bedrijvenpark zou komen te liggen⁷.

6

Voor zover bekend hebben overheden niet het instrumentarium van actief grondbeleid, dat wil zeggen de aankoop van gronden, ingezet om de ruimtelijke reserveringen voor eventuele extra banen te bekrachtigen. In de praktijk is de grond in handen gebleven van particulieren en overheden. Nu het Rijk de verantwoordelijkheid voor de reservering heeft overgenomen van de Provincie, moet het zelf monitoren of grondeigenaren geen activiteiten ondernemen die een toekomstige aanleg van een nieuwe baan onmogelijk zouden maken en of lokale overheden dat zelf goed in de gaten houden.

3.2. Oplossingsrichting:

Creëer een evenwichtiger krachtenveld en breng lusten en lasten in de atweging van partijen met elkaar in verband

Het Rijk moet helderder positie kiezen ten aanzien van de eigen rol en daar dan ook actief invulling aan geven

In de gesprekken komt vaak de paradox naar voren dat gesprekspartners uiterst kritisch zijn over de rol van het Rijk maar tegelijkertijd voorstellen doen voor een regierol van het Rijk. Die zou zich dan moeten richten op het bij elkaar brengen van inhoudelijke afwegingen en het maken van keuzen die afzonderlijke partijen niet kunnen (of willen?) maken. Tegelijkertijd wordt ook de vraag gesteld of het Rijk wel in staat is om die regierol op bevredigende manier in te vullen.

De ontwikkelingen in de Metropoolregio Amsterdam zijn van een dusdanig schaalniveau en nationaal belang dat dit vraagt om een meer zichtbare rol voor het Rijk. De tijd is er rijp voor dat VROM minder tijd gaat besteden aan het zeer precieze werk rond contouren en zich meer gaat richten op de eigen (selectieve) rol bij gebiedsontwikkeling en het bevorderen van (wis-selende) allianties van partijen. Ofwel, verbind inhoud, verbind partijen en laat verder veel over aan de regio.

Het opstellen van een nieuwe mainport-visie biedt het departement van EZ de kans om weer een trekkende rol in het denken over mainports op te pakken. En zo te bevorderen dat discussies over de relatie tussen Schiphol en de regio veel vaker over economie gaan.

Het Rijk zou besluiten over de ontwikkeling van luchthavens niet alleen op basis van MER's en MKBA's moeten nemen²⁸, maar mede op basis van een goede analyses van a) de verdeling van zowel kosten als baten, nationaal en internationaal, en b) bijdragen aan duurzaamheid op langere termijn. Alleen zo kunnen doelen op het terrein van verdeling van welvaart binnen de huidige generatie en tussen generaties beter tot uitdrukking komen in besluitvorming.

Als grootaandeelhouder in Schiphol zou het Rijk meer moeten sturen op lange termijn doelen van luchtvaart en economie dan op korte termijn dividend

Bij Schiphol zou het uitgangspunt van grootaandeelhouder Financiën moeten zijn dat besluiten worden genomen die het lange termijn belang van de luchtvaart en de regio erom dienen. De omvang van de dividenduitkeringen zou daaraan ondergeschikt moeten zijn. Van belang

is verder dat niet alleen gestuurd kan worden op beleid ten aanzien van de luchthaven zelf, maar ook op de strategie van deelnemingen in regionale luchthavens. Het draait om 'corporate governance': hoe gebruiken aandeelhouders hun (toegenomen) macht?

Gekoppeld aan de vraag welke types besluiten de luchthaven voordegt aan de aandeelhouders, kan dit een interessant onderwerp zijn voor een discussie in de Tweede Kamer en naar aanleiding daarvan een Kabinetstandpunt.

Het nieuwe instrumentarium van Wro en grondbeleid biedt regionale overheden aantrekkelijke mogelijkheden, maar het benutten ervan vergt durf en een duidelijke en eigenstandige positiekeuze

Zeker bij regionale vliegvelden kunnen provincies een leidende rol spelen in de gebiedsontwikkeling. Ze kunnen daarbij nieuwe instrumenten benutten in de Wro (structuurvisies, bestemmingsplannen/ruimtelijkeplannen, projectbesluit) en het grondbeleid (voorkaarsrecht, grondexploitatiewet, etc.). Het uitgangspunt daarbij is: bevoegdheid volgt verantwoordelijkheid. Het moet dus helder zijn welke verantwoordelijkheid bij de provincies ligt. Alleen provincies die de moed hebben om een duidelijke rol te kiezen, en andere partijen daaraan weten te binden, zullen op een effectieve manier gebruik kunnen maken van de nieuwe instrumenten. Ook zullen zij moeten investeren in hun kennis en capaciteit op het terrein van gebiedsontwikkeling, waar ze nog relatief weinig ervaring mee hebben.

Op gemeentelijk niveau speelt de vraag hoe Schiphol effectief aan te sturen en voldoende tegenwicht te bieden. Het is een interessant idee: pleit er niet veel voor om Schiphol 'onder' Amsterdam in plaats van Haarlemmermeer te brengen? Ofwel, geef Amsterdam, als het hart van de Metropoolregio, meer bevoegdheden. Het is zeker een onderzoek waard. Het zou bijdragen aan de integratie van Schiphol en de Metropoolregio. En het apparaat heeft meer middelen beschikbaar dan Haarlemmermeer. Voorwaarde zou wel zijn dat de portefeuilles van ruimtelijk beleid en Schiphol bij dezelfde wethouder samen komen.

Verminder de spanningen tussen de commerciële en mainport-rollen van Schiphol

Als één partij uiteenlopende rollen heeft, kan dat voor die partij veel voordelen hebben, maar vanuit breder perspectief ook risico's. Bij Schiphol gaat het om a) het bedrijf voor de primaire 'aviation' vervoersfunctie, b) de enige ontwikkelaar van het 'landside' luchthaventerrein, die zelf de criteria voor Schiphol-gebondenheid moet toepassen, en c) de grond- en vastgoedontwikkelaar daarbuiten. Om twee redenen is het gewenst hier een vorm van onderscheid aan te

brengen. Ten eerste om binnen het bedrijf de pijkels vooral te richten op de lange termijn publieke doelen. Ten tweede om buiten het luchtvaartterrein een eerlijker speelveld ten opzichte van andere ontwikkelaars te creëren.

Deze vraag draait vooral om de positie van SRE ten opzichte van de Schiphol Group. Er zijn diverse constructies denkbaar, die goed onderzocht moeten worden:

- De SRE kan een apart commercieel bedrijf worden, op grote afstand (financieel, kennis) van het moederbedrijf. Dat bedrijf kan alleen gericht zijn op het gebied buiten het luchtvaartterrein of ook op de 'landside' van het luchtvaartterrein.
- Een minder vergaand alternatief is terug te gaan naar een oude afspraak binnen het SADC: SRE richt zich alleen op het luchtvaartterrein, de SADC op gebieden daarbuiten. In aanvulling daarop kan Schiphol uit de SADC en het BFS treden.
- Een nog minder vergaande variant is dat de SRE haar gronden buiten de luchthaven in de SADC inbrengt. Of overdraagt aan het Rijk en dat die vervolgens via het GDB participeert in de SADC.

In de Luchtvaartnota moet hier een heldere keuze uit worden gemaakt, op basis van een afweging tussen consequenties voor de lange termijn belangen van het bedrijf Schiphol en transparantie en een 'level playing field' op de grond- en ontwikkelingsmarkt.

De lastige vragen rond vermenging van rollen van Schiphol, kunnen in de toekomst mogelijk ook rond regionale luchthavens rijzen. Onderzoek is wenselijk om te komen tot heldere richtlijnen en afspraken. Dat onderzoek moet zich richten op mogelijke arrangementen voor luchthavens, grondpolitiek en vastgoedontwikkeling rond luchthavens. Oplossingen kunnen zijn het duidelijker onderscheiden van rollen, grotere transparantie, betere spreiding van kennis en het vragen van een onafhankelijk oordeel. Bij het onderzoek kan ook geprofileerd worden van ervaringen in het buitenland, want ontwikkelende luchthavens zijn geen exclusief Nederlands fenomeen³.

Onderzoek de mogelijkheden Schiphol te laten betalen voor de langdurige reservering van banen, waardoor de noodzaak ervan meer naar boven komt

Zeker wanneer er partijen zijn van wie de stem niet altijd voldoende gehoord wordt (omwonenden, individuele bedrijven, etc.), is het zaak aandacht te besteden aan de verdeling van baten en lasten en mechanismes om afwegingen meer bij één partij te leggen.

Terwijl de reservering voor de 2e Kaagbaan nadelige gevolgen voor het bedrijfsleven heeft, krijgt Schiphol flexibiliteit zonder tegenprestatie. Die situatie kan jaren duren. Een economische denkfijn is om Schiphol te laten betalen voor de baanreservering. Dan zou snel blijken hoe sterk de noodzaak is van een reservering. Immers, Schiphol kan het voordeel van flexibiliteit zelf afwegen tegen de prijs die het ervoor moet betalen; de afweging komt (meer) in één hand. En er ontstaat ruimte om degenen die nadeel ondervinden te compenseren⁴.

Op dit moment bestaat zo'n instrument nog niet. Onderzoek is nodig, ook om meer zicht te krijgen in de kosten en de baten en in het licht van de bredere vraag van de plaats in het juridisch-ruimtelijk stelsel van reserveringen voor opties die mogelijk nooit geëffectueerd worden.

4.1 Kwastie

Ieder voor zich: moeizame verhoudingen

Samenwerking rond Schiphol: geen ééns, geen gedeelde visie

Van het Schiphol-eilen rond de geboorte van de mainport strategie is weinig meer over. Het mainport concept als bindende factor tussen partijen heeft sterk aan kracht ingeboet. Doelen van de kernspelers Rijk (nationale overheid), Schiphol (overheidsbedrijf) en KLM (particulier bedrijf) sporen daarom minder dan vroeger.

Regionale overheden werken samen in de BRS en het BFS, overigens met zo goed als dezelfde samenstelling. Uit gesprekken komt het beeld naar voren dat ze weinig uitstralen. Ondanks alle overleggen staat het eigen belang bij de betrokken partijen voorop en worden opvattingen niet altijd echt gedeeld. Schiphol's scheidende president-directeur Cerfontaine is van mening dat ondanks goede intenties iedere partij zijn eigen agenda heeft en dat het tijd is om na te denken over nieuwe vormen van 'governance'.

Het gebrek aan een gezamenlijke visie is vooral op regionaal niveau manifest. Er liggen eigenstandige aanzetten van partijen: Chipshol's plan voor de ontwikkeling van het gebied ten zuiden van Badhoevedorp uit 1989 (driehoek A4-A5-A9)³⁷, de REYS van de provincie Noord-Holland uit 2002, Schiphol's Ruimtelijk Ontwikkelingsplan uit 2007, Ontwikkelingsbeeld 2040 van de Noordvlieugel uit 2007. Meer de partijen hebben nog niet het strategisch vermogen gehad om ze samen te laten vloeien in een gezamenlijke visie. De vraag is of de geactualiseerde REYS, die binnenkort verschijnt, daarin kan voorzien. Deze zal in een belangrijke behoefte voorzien indien zij – anders dan haar voorganger – een brug weet te slaan tussen abstracte visies op metropolitaan niveau en specifieke acties ten aanzien van locati beleid van bedrijven, door gebiedsontwikkeling op regionaal niveau rond Schiphol een impuls te geven.

De bestuurlijke versnippering wordt geïllustreerd door de vele structuurvisies die op dit moment in en voor de regio's rond Schiphol in de maak zijn. Zo stelt Amsterdam een Structuurvisie op, mede op basis van de tot nu toe ontwikkelde visies van de Metropoolregio Amsterdam. De Provincie Noord-Holland stelt ook een Structuurvisie op, voor een niet onbelangrijk deel over hetzelfde gebied. Het Rijk is aan de slag met een Structuurvisie Luchthavenontwikkeling voor de Mainport en wil daarbij een gebiedsgenichte uitwerking volgen.

Dit palet roept de vraag op of de publieke doelen voor de ontwikkeling van en rond de luchthaven wel voldoende eenduidig zijn en gedeeld worden, ook tussen overheden (Rijk, provincie, gemeenten).

Geen arrangementen gericht op integrale gebiedsontwikkeling

In paragraaf 2.1 constateerden we dat integrale gebiedsontwikkeling, waarbij partijen vanuit een gezamenlijke visie samenwerken om een gebied te ontwikkelen, nauwelijks voorkomt in de gebieden rond Schiphol. Ondanks vele pogingen in de afgelopen jaren is dit niet gebeurd in de driehoek ten zuiden van Badhoevedorp (A4-A5-A9), en – met uitzondering van Werkstad A4, sinds kort bekend als Amsterdam Connecting Trade (ACT) – ook niet in het gebied ten zuidoosten van de luchthaven.

Het is dan ook niet verrassend dat we weinig terugzien van de institutionele succesfactoren voor gebiedsontwikkeling (paragraaf 1.5). Er is geen enkele partij die inspirerend en risico-dragend leiderschap toont in de beoogde gebiedsontwikkelingen, met inlevingsvermogen en gevoel voor urgentie. Schiphol heeft veel kwaliteiten in huis, maar communicatie met andere betrokkenen is niet het sterkste punt van het bedrijf. Noord-Holland heeft ambities en speelt een centrale rol in de regionale BRS en BFS, maar uit interviews blijkt niet dat alle partijen deze als leider bij gebiedsontwikkeling erkennen. En van Amsterdam gaat wel veel energie uit richting de Metropoolregio Amsterdam, maar relatief weinig richting Schiphol, dat op Haarlemmermeers grondgebied ligt. Wat ook mist, is een sterke en volwaardig participerende overheidsparthij (of -partijen), een voorwaarde voor een samenwerking tussen markt en overheid.

Partijen voelen zich nog onvoldoende geprikkeld om ideeën te ontwikkelen hoe ze in wisselende coalities met elkaar kunnen werken in een wereld van netwerken die zich niet stoopt aan het huis van Thorbecke, terwijl de complexe omgeving rond Schiphol daar juist aanleiding toe geeft³⁰. Zo is het opvallend dat er geen (informeel) orgaan is waarin het bedrijfsleven, de betrokken gemeenten en andere overheden en Schiphol overleggen over de relatie tussen de luchthaven en de regio's in de omgeving³¹.

Rond de grotere regionale luchthavens, Rotterdam, Lelystad en Eindhoven, zoeken regionale en lokale overheden de samenwerking om a) sterker te staan ten opzichte van de met Schiphol verbonden belangen (inclusief de KLM) en/of b) voorbereidingen te treffen voor actief grondbeleid om grip te houden op de vastgoedontwikkeling rond de luchthaven (Lelystad).

Samenwerking overheden rond grond is nog pril, SADC is nog nauwelijks een goedbedrijf

De SADC is opgericht naar aanleiding van het rapport Van der Zwan, net als het BFS. De SADC richt zich vooral op acquisitie in het buitenland, vastgoedontwikkeling en het verkopen van gronden. De eigenaren van de SADC, Schiphol, Noord-Holland, Haarlemmermeer en Amsterdam, hebben grond en financiën ingebracht. Met de SADC is – zij het op bescheiden schaal – een gezamenlijke groundbank in het leven geroepen. Zolang SADC echter niet over een substantiële grondportefeuille beschikt, en bovendien moet concurreren met de SRE (van medeaandeelhouder Schiphol), is de organisatie tamelijk vleugellam. Op dit moment zijn de besprekingen gaande over SADC3, waarin een oplossing voor deze dilemma's een belangrijk ingrediënt is.

'Juridisering' in de regio illustreert vooral waartoeven tussen één particuliere ontwikkelaar aan de ene kant en Schiphol, overheden en luchtvaartinstellingen aan de andere kant, en hun omzacht om conflicten te bedwingen

De weg naar de rechter kan een uitweg zijn in situaties waarin partijen elkaar niet voldoende vertrouwen en niet in staat zijn er op redelijke wijze uit te komen. 'Juridisering' in de zin van een ontwikkeling waarbij meerdere partijen conflicten steeds vaker aan de rechter voorleggen, is niet aan de orde in de regio rondom Schiphol. Er is maar één marktpartij, Chipshol, die conflicten met de luchthaven en overheden heeft die voor de rechter zijn gekomen. Wel is Chipshol, als grootste particuliere grondeigenaar in de directe omgeving van de luchthaven, en door de strategische ligging van zijn grondeigendom, een belangrijke partij in het gebied. De conflicten hebben daarom een negatieve uitwerking op de gebiedsontwikkeling.

Achter de notie 'juridisering' rond Schiphol gaan feitelijk verstoorde verhoudingen weer tussen Chipshol aan de ene kant en Schiphol, LVNL en betrokken overheden aan de andere kant. Die hebben geleid tot een slepende reeks rechtszaken en onvoorstelbaar hoge claims. De gemeente Haarlemmermeer en de Provincie Noord-Holland hebben inmiddels schikkingen getroffen met Chipshol. De nog lopende rechtszaken zijn tussen Chipshol en Schiphol, de LVNL en het Rijk.

Bij de opdrachtverlening aan de Commissie heeft de Minister van V&W verzocht – conform ook zijn uitspraken in de Tweede Kamer – geen uitspraken te doen over het Groenenbergtterrein, het onderwerp van veel rechtszaken, omdat hierover nog gerechtelijke procedures lopen. Gezien de vragen van de Ministers aan de Commissie (samenwerking tussen luchthaven en particuliere partijen, juridisering) heeft de Commissie wel kennis genomen van stukken over het Groenenbergtterrein. Chipshol is immers de grootste particuliere grondeigenaar in het gebied en de term 'juridisering' is uitsluitend verbonden met de relatie tussen Chipshol en Schiphol.

Mede naar aanleiding van gesprekken met andere ontwikkelaars is de gedachte bij de Commissie opgekomen dat de affaire 'Groenenbergtterrein' een uiting is van een vraagstuk met een veel bredere lading. Meerdere gesprekspartners spraken hun zorg en ergernis uit over de wijze waarop Schiphol omgaat met actoren in zijn omgeving. Die ken betrekking hebben op de toepassing van de criteria voor Schipholgebondenheid; zo is het mogelijk dat een bedrijf door de SADC op basis van deze criteria wordt afgewezen, terwijl het bij toetsing door Schiphol wel welkom is op het luchtvaartterrein. Ook zijn er voorbeelden dat Schiphol op basis van argumenten in de sfeer van veiligheid de activiteiten van een concurrent heeft trachten te belemmeren. En met zijn grote netwerk kan Schiphol besluiten van V&W en LVNL over plannen van concurrenten van SRE proberen te beïnvloeden. Dat andere ontwikkelaars niet naar de rechter zijn gestapt, is helaas geen teken dat zij altijd vrede hebben met de werkwijze van Schiphol.

4.2. Oplossingsrichting

Ontwikkel arrangementen die het mogelijk maken over schaalniveau's heen en naast formele bestuurlijke organen kwesties op het raakvlak van luchthaven gebiedsontwikkeling op te lossen

Bestuurlijke arrangementen moeten recht doen aan netwerkachtige verhoudingen

Voor het realiseren van publieke doelen en borgen van publieke waarden op het raakvlak van luchtvaart en ruimtelijk-economische ontwikkeling in een netwerkachtige wereld bestaan geen pakkende 'governance' recepten. Wat de beste aanpak is, zal van geval tot geval verschillen. En ze kunnen wisselen, afhankelijk van het vraagstuk. In de woorden van de VROM Raad: 'ruimte voorop, bestuur volgt'.

Via twee lijnen van 'governance' kan een bijdrage geleverd worden een de integratie van visies en beleid voor 'airside' en 'landside', in het bijzonder tussen de luchthaven en de regio waartoe de luchthaven behoort.

De eerste lijn omvat innovatieve arrangementen binnen het huis van Thorbecke. Daarbij nemen overheden hun verantwoordelijkheid en werken ze tegelijkertijd samen met andere betrokken overheden. Randstad Urgent is een goed voorbeeld: een rijksbestuurder en een regionaal bestuurder bepalen samen ambities, waarna ieder afzonderlijk aan de lat staat om die gerealiseerd te krijgen. Een dergelijk model zou ook toepasbaar kunnen zijn rond de samenhang tussen Schiphol en de Metropoolregio Amsterdam, en rond de regionale luchthavens, op basis van een gezamenlijke visie.

In de gesprekken met de Commissie is vaak de optie van een gebiedsautoriteit genoemd. Verwezen wordt bijvoorbeeld naar de Greater London Authority, de Ile de France, en Planingsverband Frankfurt. Rond Schiphol en in de Metropoolregio zijn de belangen zo groot dat het de moeite waard is een dergelijke hulpconstructie te onderzoeken. De gebiedsautoriteit moet uiteindelijk de afwegingen maken waar individuele partijen niet uitkomen, maar die cruciaal zijn vanuit lange-termijn, nationaal belang. Voorbeelden zijn: baanreserveringen, mobiliteit en infrastructuur, nieuwe verstedelijking, etc. De Minister van VROM/V&W zou nemens haar/hem een commissaris kunnen benoemen.

Tegelijkertijd ligt een lastige vraag op de loer: dergelijke constructies zijn vaker voorgesteld, en waarom zou het rond Schiphol en de Metropoolregio wel lukken waar het elders misging? Eén voorwaarde is dat betrokken partijen er echt voor kiezen en dat zal hier en daar flink pijn

doen. Daarom is het verkrijgen van voldoende draagvlak – op korte termijn – stap 1 van de betrokken minister(s) in een proces richting een gebiedsautoriteit.

De tweede lijn bestaat uit innovatieve bestuurlijke arrangementen die naast het huis van Thorbecke staan. Dergelijke arrangementen kunnen in het bijzonder een rol spelen als er sprake is van een 'regionaal gat', voor dat niveau draagt niet één overheidspartij de verantwoording.

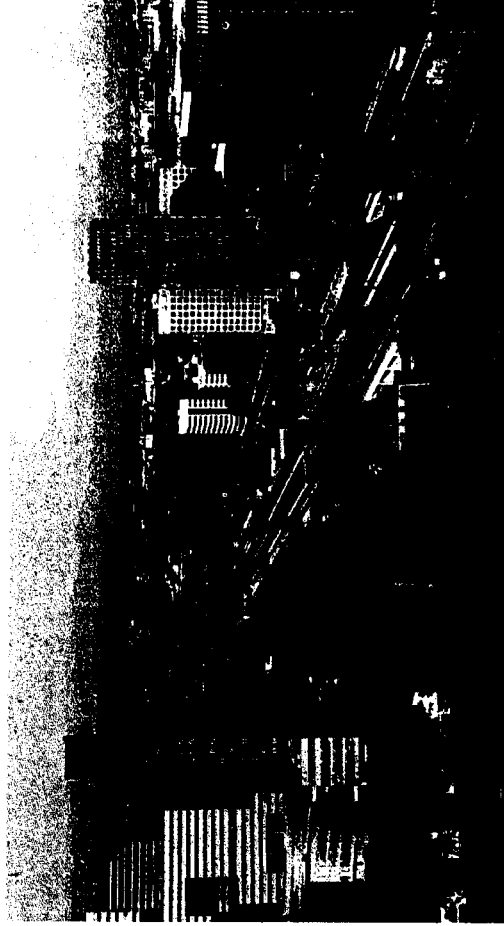
Een mooi voorbeeld is de Tafel van Alders. Die is erin geslaagd om los van formele leges en ondanks het wantrouwen tussen partijen te komen tot een gedragen oplossing voor de balans tussen (selectieve) groei van Schiphol en overlast voor de omwonenden. De uitdagingen die in dit CPOL advies geschetst worden, zijn nog een stuk complexer, omdat de 'airside' en vooral de 'landside' veel meer dimensies kennen. Maar de Tafel van Alders kan een inspiratiebron zijn voor informele arrangementen voor de stad-luchthaven verhouding, ofwel Schiphol-Metropoolregio Amsterdam. Dat geldt overigens ook voor informele arrangementen rond de andere mainport, Rotterdam, zoals de ROM, PMR en de Vervoersondermerging.

Informele, vooral op netwerken en processen gerichte bestuurlijke arrangementen kennen een aantal ingrediënten:

- Een gedeeld gevoel van urgentie als startpunt.
- Nadruk op draagvlak, communicatie en rollen, naast structuren en bevoegdheden.
- Een gezamenlijke visie of concept en verbinding daarvan met concrete projecten
- Het opbouwen van een duurzame alliantie, waarin alle betrokken partijen een belang krijgen.
- Meer geloof in de kracht van 'mediation' en gemeenschappelijke wilsvorming dan in 'sterke mannen' en dwang van 'boven'.

In het buitenland is op veel terreinen ervaring opgedaan met Stewardship Councils. Dat concept kan als inspiratie dienen voor wat een *'Global Amsterdam Region, City and Airport Council'*, genoemd zou kunnen worden. Daein stemmen de kernspelers op het hoogste niveau een strategie van samenhang en samenwerking af, waardoor Amsterdam hoger komt op de lijst van Global Cities, de Metropoolregio een internationaal nog aansprekender regio wordt en Schiphol nog vaak tot Europe's of 's werelds beste luchthaven wordt verkozen. De partijen zouden zich moeten vinden in en voortbouwen op het 'mainport 2.0' concept, en de relatie met de metropolitane ruimtelijke strategie. Om vervolgens met elkaar een aantal afspraken te maken over de manier waarop elke partij daar invulling aan zou kunnen geven, via een programmatische benadering.

Wie zou het initiatief hiertoe kunnen nemen? Hier ligt een uitgesproken kans voor de nieuwe president-directeur van Schiphol, Jos Nijhuis. Zijn organisatie beschikt over veel kennis en visie, is de spil van 'airside' en 'landside', meer blinkt niet uit in communicatie met andere 'stakeholders'. Beter en transparanter communiceren kan vorm krijgen via het initiatief tot de Council. Het zou van durf getuigen als daar niet alleen (semi)overheden (Amsterdam, Noord-Holland, VROM, SADC) voor worden uitgenodigd, maar ook Chipshol en andere ondernemingen die 'ertoe doen'.

Gebiedsontwikkeling rond regionale luchthavens moet primair een zaak zijn van de betrokken gemeenten en provincies in samenwerking met bevolking en bedrijven en minder onder invloed staan van Schiphol

Vanuit het idee van selectiviteit voor Schiphol, heeft de Tafel van Alders aangegeven dat er bepaalde groepen vluchten het eerst in aanmerking zouden komen voor uitplaatsing naar regionale luchthavens. Dit begint met 'leisure' vluchten, zeg charters, gevolgd door vrachtwervoer. Ongeveer 70.000 vluchten zouden opgevangen moeten worden door de regionale luchthavens Lelystad en Eindhoven.

Voor deze regio's is de uitdaging om de uitkomsten van deze nationale 'multi-airport' strategie te koppelen aan de belangen en mogelijkheden van de betreffende regio's zelf. De beoogde groei van regionale luchthavens zal uiteindelijk invulling moeten krijgen door de ontwikkeling van de 'eigen' regionale luchtvaartmarkt en ingepast in de eigen ruimtelijk-economische ontwikkeling. Terwijl de 70.000' voortvloeit uit een selectief beleid voor Schiphol, moeten regio's visies en plannen ontwikkelen die passen bij de eigen doelen en ambities.

Het is dan ook begrijpelijk en terecht dat rond sommige regionale luchthavens inspanningen erop gericht zijn om allianties met direct betrokkenen te organiseren en minder afhankelijk te worden van Schiphol. Om meer evenwicht in het krachtenveld rond regionale luchtvaart te brengen spraken de initiatieven van Rotterdam (streven is dat de gemeente weer medeleigenaar wordt van de luchthaven) en Flevoland-Lelystad-Almere (ontwikkelingsmaatschappij OMALA) aan. Het is wel zaak dat op dit niveau lering wordt getrokken uit de kwesties rond Schiphol, zowel in termen van integrale van beleid, zuiverheid van rollen en allianties met de omgeving.

Om de regionale structuurvisies in gebieden met luchthavens te realiseren, moet er een regionaal publiek grondbedrijf komen, waarin alle betrokken partijen hun grond inbrengen

Omdat grond een cruciale rol speelt bij gebiedsontwikkeling, past de oprichting van een regionaal grondbedrijf zo goed bij regionale visies. Bij de realisatie van een integrale visie Metropoolregio Amsterdam past het idee van een grondbank voor die regio. Op dit schaalniveau zou het een majeure en unieke operatie zijn, die alleen kans van slagen heeft bij een gecombineerde inzet van wettelijke, ruimtelijke en bestuurlijke arrangementen. En voor alles moeten de betrokken bestuurders aangeven dat ze er echt voor voelen.

Een minder vergaande variant is een grondbank gericht op de grote ontwikkelingsgebieden rond de luchthaven. Hierbij gaat het onder meer om de driehoek A4-A5-A9 (eventueel in

relatie tot een Schiphol-Zuidas corridor) en Schiphol Zuidoost. In dit grondbedrijf zou de SADC kunnen opgaan of de SADC zou zelf kunnen uitgroeien tot dit regionale publieke grondbedrijf. Daarbij zou de SRE ook haar gronden moeten inbrengen (zie paragraaf 3.2). De recente Intentieverklaring van de aandeelhouders wijst in die richting, maar ze zouden nog een forse slag moeten maken om daadwerkelijk van het regionale publieke grondbedrijf te kunnen spreken. Hier ligt een uitgesproken kans voor de Provincie Noord-Holland.

Een verenging van de beleids 'juridisering' is niet nodig: herstel verhoudingen tussen Schiphol en luchtvaartpartijen en bouw verder de nieuwe instrumenten in de Wro en het grondbeleid

De slepende juridische conflicten tussen Schiphol aan de ene kant en Schiphol en overheden aan de andere kant zullen uiteindelijk voor geen van de partijen echt winst opleveren. Ze hebben ook een bredere uitstraling die ten koste gaat van het investeringsklimaat in vooral de driehoek A4-A5-A9 en Schiphol Zuidoost.

Essentieel is het herstel van relaties. Dat is het beste recept om meer rechtszaken te voorkomen. Het zou een doorbraak betekenen en bijvoorbeeld een enorme versnelling mogelijk maken in de ontwikkeling van de driehoek A4-A5-A9. Voorop staat dat alle partijen de wens zouden moeten hebben de conflictsituatie voorgoed en in één keer te beëindigen. Tussen Schiphol en Haarlemmermeer en Noord-Holland is dat gelukt, tussen Schiphol, de LVNL en het Rijk nog niet. Omdat zoveel draait om personen, is de wens en hoop van Schiphol dat de nieuwe president-directeur van Schiphol voor een doorbraak zal zorgen⁷⁸. Anders zou een benadering via een 'mediator' een positief effect kunnen hebben. Een laatste mogelijkheid is vergroting van de scope, een programmatische benadering. Dat zou de ontwikkeling van integrale plannen voor de betreffende gebieden kunnen zijn, waarbij de toegenomen grondwaardes een basis voor uitruilmogelijkheden kunnen zijn.

Los van specifieke gevallen is van belang dat het nieuwe Wro-instrumentarium helderheid biedt over welke overheidslaag voor welk probleem verantwoordelijk is en dat de nieuwe grondexploitatiewet de mogelijkheden biedt om bij het verhalen van publieke investeringen 'free riders' aan te pakken in gebiedsontwikkeling. Huiders overheidsrollen en toepassing van het profijtbeginsel kunnen helpen rechtszaken te voorkomen. Andere manieren om de kans op juridisering te minimaliseren: vermijd de combinatie van teveel rollen bij één partij, betrek alle partijen met een belang bij gebiedsontwikkeling en zorg voor een 'level playing field' op de grond- en ontwikkelmarkt.

1. Het instellingsbesluit

Ministerie van Water en Waterstaat

AFSCHRIFT

Datum: 13 juni 2008
Nummer: CMO/VRUG-2008/091 sector LUV
Onderwerp: Instellingsbesluit Commissie ruimtelijke ordening luchthaven

HOOFDZAKELIJK AANDELSCHAP

DE MINISTER VAN WATER EN WATERSTAAT
DE MINISTER VAN VOLKSHOUDING, RUIMTELIJKE
ORDENING EN MILIEUWZAKEN

RESOLUTIE

Artikel 1
Er is een Commissie ruimtelijke ordening luchthaven, hierna te noemen de Commissie.

Artikel 2
De Commissie heeft tot taak om de minister van Water en Waterstaat en de Minister van Volksvoeding, Ruimtelijke Ordening en Milieuzaken te rapporteren over de met de tot nu toe aangevraagde vergoeding van schade aan publieke partijen bij de verandering van de bestemming van luchthaven, daarbij inbegrepen de grondprijzen en gemeentewinsten.

Artikel 3
1. De Commissie bestaat uit de volgende leden:
a. de heer H. C.J. Vermeulen in hoedanigheid, hierna voorzitter;
b. de heer prof. dr. M.J.W. van Tuijl in hoedanigheid;
c. mevrouw dr. C.A.W.J. van der Meer in hoedanigheid;
2. De grond van artikel 2, eerste lid, onder a, van het Verordeningbesluit 1989 is de vergoeding van schade aan publieke partijen bij de verandering van bestemming van luchthaven.
3. De grond van artikel 1 van het Verordeningbesluit 1989 omvatte de overige leden per vergoeding van schade. De Commissie wordt als 'nieuw' in de zin van de Regeling gemeentewinsten vastgesteld 2004 aangesteld.

Artikel 4
De Commissie heeft op te brengen zodat zij haar rapport heeft afgeleverd.

AGENDAS

1. De Commissie stelt haar eigen agenda vast.
2. De Commissie kan zich afgevoerd laten bijstaan door adviseurs en andere personen of instanties.

CMO/VRUG-2008/091 sector LUV

Artikel 6
De vertegenwoordigers van de Commissie worden na opstelling van de Commissie, of na de aanwijzing daarvan onder voorbehoud, zoveel mogelijk, overgenomen van het Ministerie van Water en Waterstaat en in voorkomende gevallen van het Ministerie van Volksvoeding, Ruimtelijke Ordening en Milieuzaken.

Artikel 7
De taak van de Commissie wordt bevestigd op de datum van de aflevering van de rapporten, tenzij anderszins is bepaald in een besluit van de Minister van Water en Waterstaat.

Artikel 8
De taak van de Commissie wordt bevestigd op de datum van de aflevering van de rapporten, tenzij anderszins is bepaald in een besluit van de Minister van Water en Waterstaat.

De taak van de Commissie wordt bevestigd op de datum van de aflevering van de rapporten, tenzij anderszins is bepaald in een besluit van de Minister van Water en Waterstaat.

DE MINISTER VAN WATER EN WATERSTAAT,

DE MINISTER VAN VOLKSHOUDING, RUIMTELIJKE
ORDENING EN MILIEUWZAKEN,

CMO/HD/02-2008/IBS sector LUV

Tuindieling

1. **Inleiding**
In het besluit van 26 februari 2008 van de Tweede Kamer (Stenografisch 12007/06, 24 959, nr. 129) is aangekondigd dat er een commissie wordt ingesteld om de rol en het proces van de commissie te onderzoeken. De commissie zal rapporteren aan de Tweede Kamer. De commissie zal worden ingesteld op 15 december 2007 (Stenografisch 12007/06, 20402, n. 79), waarbij de Kamer van geschieden is gemachtigd voor de rol en de verantwoordelijkheden van de leden van de commissie te onderzoeken. De rol van de commissie zal worden vastgesteld op basis van de rol van de commissie in het CMO/HD/02-2008/IBS sector LUV. De rol van de commissie zal worden vastgesteld op basis van de rol van de commissie in het CMO/HD/02-2008/IBS sector LUV. De rol van de commissie zal worden vastgesteld op basis van de rol van de commissie in het CMO/HD/02-2008/IBS sector LUV.

2. **Tuindieling**
Deur middel van dit besluit wordt de Commissie eenzijdig vervoegd bij de commissie. In het kader van haar taakomschrijving zal de Commissie bijvoorbeeld de volgende taken uitvoeren:
a) Het onderzoek van de rol van de commissie in de geschiedschrijving van de commissie.
b) Het onderzoek van de rol van de commissie in de geschiedschrijving van de commissie.
c) Het onderzoek van de rol van de commissie in de geschiedschrijving van de commissie.
d) Het onderzoek van de rol van de commissie in de geschiedschrijving van de commissie.
e) Het onderzoek van de rol van de commissie in de geschiedschrijving van de commissie.

De rol van de commissie zal worden vastgesteld op basis van de rol van de commissie in het CMO/HD/02-2008/IBS sector LUV. De rol van de commissie zal worden vastgesteld op basis van de rol van de commissie in het CMO/HD/02-2008/IBS sector LUV. De rol van de commissie zal worden vastgesteld op basis van de rol van de commissie in het CMO/HD/02-2008/IBS sector LUV.

CMO/HD/02-2008/IBS sector LUV

1. **Wet zijn de rollen en verantwoordelijkheden van de verschillende overheden vast te stellen in de geschiedschrijving van de rol van de commissie in het CMO/HD/02-2008/IBS sector LUV.**
De rol van de commissie zal worden vastgesteld op basis van de rol van de commissie in het CMO/HD/02-2008/IBS sector LUV. De rol van de commissie zal worden vastgesteld op basis van de rol van de commissie in het CMO/HD/02-2008/IBS sector LUV. De rol van de commissie zal worden vastgesteld op basis van de rol van de commissie in het CMO/HD/02-2008/IBS sector LUV.

DE MINISTER VAN VERKEER EN WATERSTAAT,

[Handwritten signature]
Crisel Buitinga

DE MINISTER VAN VOLKSGESONDHEID, RUIMTELIJKE OVERHEID EN INTELLECTUEEL ERFGOED,

[Handwritten signature]
Marianne Kamerling

2. Gesprekspartners van de Commissie

Alders, J.G.M.	Voorzitter Tafel van Alders	Kuijpers, drs. C.B.F.	Ministerie VROM (DG)
Backer, Mr. J.P.	Schiphol Group	Lek, ir. H.R.	VNU Consult
Beck, ing. P.T.	NACD	Mansour, ir. A.	VNU Consult
Bergh, drs. J.H.R.	SADC (directeur)	Meijdam, Mr. H.M.	(voorzitter) Commissie Selectief Vestigingsbeleid Schipholregio
Bezuijen, drs. M.J.	gemeente Haarlemmermeer (wethouder)	Meijs, drs. J.E.	Eindhoven Airport (directeur)
Boosten, G.M.	Boosten Consultancy	Michiels, prof. Mr. drs. F.C.M.A.	Universiteit van Tilburg
Broer, drs. J.T.B.	Decisio	Moons, ing. C.M.	Ministerie VROM (directeur)
Bruijn, N. de	Ministerie VROM	Nijhuis, J.A. RA	Schiphol Group (president-directeur)
Buijs, ir. S.C.	Buijs Advies	Nippels, drs. E.H.Th.M.	ex-minister VROM
Burghouwt, dr. G.	SEO Economisch Onderzoek	Noordanus, Mr. P.G.A.	AM Wonen (voorzitter)
Cammen, prof. dr. J.H.M. van der	Hans van der Cammen Ruimtelijke Ordening	Ossel, drs. F.	Gemeente Amsterdam (wethouder)
Carfontaine, prof. drs. G.J.	Schiphol Group (president-directeur tot 1-1-2009)	Oude Weernink, drs. A.H.	Lelystad Airport (directeur)
Dander, drs. T.U.	Tobias Dander Creative Impuls	Poelgeest, M. van	Gemeente Amsterdam (wethouder)
Dierckx, drs. M.E.P.	Ministerie van Verkeer en Waterstaat (DG)	Poot, drs. J. sr	Chipsol (oprichter)
Drooge, S.W. van	KLM	Poot, drs. P.J.	Schiphol (directeur)
Dijk, Mr. A.Th.H. van	gemeente Haarlemmermeer (wethouder)	Riemers, ir. P.	Luchverkeersleiding Nederland (vmd. bestuursvoorzitter)
Dijke, L.C. van	Volker Wessels	Rienveld, prof. dr. P.	Vrije Universiteit
Dijkstra, drs. H.	Provincie Flevoland (gedeputeerde)	Saar, drs. A.J. du	Ministerie VROM
Doon, prof. dr. F.J.H.	Erasmus Universiteit Rotterdam	Schaafsma, ing. M.	Schiphol Group
Duivesteijn, A.Th.	Gemeente Almere (wethouder)	Smeets, P.H.J. MPA	Ministerie van Verkeer en Waterstaat
Fiers, drs. M.C.T.	Gemeente Eindhoven (wethouder)	Smits, ir. drs. H.N.J.	Havenbedrijf Rotterdam (president-directeur)
Flouderus, Mr. J.	Ministerie van Defensie	Stadig, drs. D.B.	ex-wethouder Amsterdam
Fukken, ir. J.M.	Ministerie van Verkeer en Waterstaat (directeur)	R. Strouk	TCN Property Projects (directeur)
Gelauf, dr. G.M.M.	Centraal Plan Bureau (adjunct directeur)	Teisman, prof. dr. ing. G.R.	Erasmus Universiteit Rotterdam
Groof, drs. M.M. de	Schiphol Group (lid directie)	Toonen, prof. dr. Th.A.J.	Technische Universiteit Delft
Groot, dr. H.L.F. de	Vrije Universiteit/Centraal Plan Bureau	Tordoir, prof. dr. P.P.	Universiteit van Amsterdam
Groot, Mr. J.E. de	KLM (president-directeur)	Vermeulen, dr. W.	Stratagem Group, Den Haag
Harbers, drs. M.G.J.	Gemeente Rotterdam (wethouder)	Verschoor, M.	Vrije Universiteit Amsterdam / Centraal Plan Bureau
Heijstae, drs. M.	Platform Duurzame Luchtvaart (directeur)	Visser, drs. A.L.H.	Platform Duurzame Luchtvaart
Hemel, dr. Z.	Gemeente Amsterdam (adjunct-directeur)	Vonk, drs. H.	Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam (alg. directeur)
Hoofstoot, drs. N.C.	Decisio	Wagemakers, drs. J.S.M.	Provincie Noord-Holland
Hooijmaijers, A.M.C.A.	provincie Noord-Holland (gedeputeerde)	Warffemius, dr. P.M.J.	Schiphol Group
Jenniskens, ir. M.J.J.	Ministerie van Verkeer en Waterstaat	Wijk, dr. M. van	KIM
Kleij, ir. S.M. van der	Rotterdam Airport	Wildeboer Schut, Mr. drs. C.	SADC
Kleyn, drs. W.H.	provincie Noord-Holland	Wit, prof. drs. J.G. de	Gemeente Eindhoven
Koeman, prof. Mr. dr. N.S.J.	Stibbe	Wittebloetsuijn, prof. dr. A. van	SED Amsterdam / Universiteit van Amsterdam
Koornstaam, prof. drs. P.P.	Kohnstamm Advies	Wondablick, Mr. R.H.J.	Rijksuniversiteit van Groningen
Kraenburg, drs. ing. W.O.	Schiphol Group	Zuurbier, ir. M.A.	Rotterdam Airport (directeur)
Kroese, G.H.	Luchverkeersleiding Nederland (vml. bestuursvoorzitter)		NMA
Krul, Mr. J.	Schiphol Group		

Een aantal van bovenstaande gesprekspartners hebben ook of uitsluitend schriftelijk gereageerd

3. Onderzoek in opdracht van de Commissie

De in opdracht van de CRDL uitgevoerde onderzoeken zijn integraal opgenomen op een cd-rom bij dit advies. De verantwoordelijkheid voor de tekst ligt bij de onderzoekers.

De onderzoeken zijn:

Technische Universiteit Delft | Inventarisatie van lastige kwesties, belangen, partijen en dilemma's en een voorlopige aanzet voor een conceptueel model (deelrapport fase 1)
prof. dr. M.J.W. van Twist, dr. O.A.W.T. van de Riet, ir. M.B. Kort.

Technische Universiteit Delft | Casestudia naar de organisatie van gebiedsontwikkeling bij drie regionale luchthavens (deelrapport 2a)
prof. dr. M.J.W. van Twist, dr. O.A.W.T. van de Riet, ir. M.B. Kort.

Technische Universiteit Delft | Casestudies rondom de organisatie van gebiedsontwikkeling rondom een station en een haven (deelrapport fase 2b)
prof. dr. M.J.W. van Twist, dr. O.A.W.T. van de Riet, ir. M.B. Kort.

Technische Universiteit Delft | Internationale vergelijking (deelrapport fase 2c)

prof. Stephen Appold, prof. Douglas Baker, Timothy Donnet, Philip Kimmel, dr. Odette van de Riet, prof. dr. Mark van Twist

Prof. dr. Hans van der Cammen en ir. Steef Buijs. Amsterdam/Rotterdam | Gebiedsontwikkeling in de regio Schiphol

Stratagem Strategic Research, Den Haag | Onderzoek gebiedscase Zuidoost Schiphol
drs. B. Veldman

VinnuConsult, Leiden | Gebiedscase Driehoek Badhoevedorp-Zuid
Allyson Mannsur, Peter Heida

4. Literatuur

Adviescommissie *Inventarisatie Economische Effecten Schiphol, Eindadvies (1993)*
Alderstaaf, *Advies toekomst Schiphol en de regio voor de middellange termijn, (2008)*

Bratzinga, K., *Regionale binding? Een onderzoek naar de effectiviteit van het Schipholbindingsbeleid in de Schipholregio (scriptie, 2006)*

Brujin, J.A. de, G.R. Teisman, M.J.W. van Twist, F.A. Beemer, *Naar oplossingen met autoriteit; bestuurlijke aspecten van het mobiliteitsprobleem in de regio Amsterdam, essay Connexx (2003)*

Buiding Business, Lujten, 'Verwevenheid en strijd van metropool en luchthaven', (2008)

Curvesteijn, A., J. Tellinga, *Initiatiefnota De verkoop van een luchthaven; de privatisering van een werkstad, Tweede Kamer (2006)*

Foreign Policy, November-December 2008 (in cooperation with A.T. Kearney and the Chicago Council on Global Affairs.)

Metropoolregio Amsterdam, Ontwikkelingsbeeld Noordvleugel 2040 (2007)

Ministerie EZ, Ploeken in de Delta (2006)

Ministeries LNV, EZ, VROM, Financiën, Binnenlandse zaken, Noordvleugelbrief (2006)

Ministeries VROM, LNV, V&W, EZ, Nota Ruimte (2004)

Ministeries VROM, V&W, Nota Mobiliteit (2004)

Ministeries VROM, V&W, EZ, Structuurvisie Randstad 2040 (2008)

Ministerie V&W, Plan van Aanpak Structuurvisie Luchthavenontwikkeling voor de mainport (2008)

Poot, J., *Schiphol luchthaven nr 1 (1989)*

Poot, J., *Final Call (2008)*

Reed voor Verkeer en Waterstaat, Helder kiezen, keuzes helder maken (2008)

Reed voor Verkeer en Waterstaat, Vluchten kan niet meer (2005)

Rebel, Flexibiliteit en ophoewarde bij ruimtelijke investeringsprojecten, KIM (2008)

Schaafsma, M., J. Armerutz, M. Güller (Schiphol Real Estate), *Airport and City, (2008)*

Schiphol Group, Een wereldwijd netwerk voor een concurrerende randstad (2007)

Schiphol Group, Ruimtelijk Ontwikkelingsplan Schiphol 2015 (2007)

Schiphol Group, Jaarverslag 2007 (2008)

Teisman, prof. dr. ing. G.R., *Stedelijke netwerken, ruimtelijke ontwikkeling door het verbinden van bestuurslagen (2006)*

4. Literatuur

Tweede Kamer, nr 28074, Wijziging van de Wet luchtvaart inzake de exploitatie van de luchthaven Schiphol (2006)

VROM-Raad, Wisselende coalities (2008)

Wierffemius, P.M.J., *Modeling the clustering of distribution centres around Amsterdam Airport Schiphol* (2007)

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, *Sturen op infrastructuur, een investeringsopdracht* (2008)

Wijk, M. van, *Economische en institutionele posities van de luchthaven Schiphol als schakel in de stedelijke regio* (proefschrift, SADC, 2007)

Wit, J. de, *Regionale luchthavens in een snel veranderende luchtvaartwereld, presentatie op Congres Regionale Luchthavens* (2008)

Zwan, *Commissie van der Schiphol naar het jaar 2000* (1986)

5. Finnoten

1. Tafel van Aiders, 2008
2. Schaafsma et al., 2008
3. WRR, 2008
4. Voor een overzicht van ervaringen bij buitenlandse luchthavens, zie het in opdracht van de Commissie uitgevoerde onderzoek van de TU Delft (zie cd-rom)
5. Schiphol Group, 2008
6. Een analyse van de ontwikkeling rond stations en de haven van Rotterdam is opgenomen in het CROL onderzoek van de TU, deelrapport 2b
7. Deze paragraaf is deels gebaseerd op het CROL onderzoek van Van der Cammen en Bujs
8. Vermoed: Niet zichtbaar in deze schematische weergave is dat een deel van de driehoek A4-AS-A9 en een deel van het reservatiegebied voor de 2e Kaagbaan binnen het luchthaven terrein liggen.
9. De analyse van regionale luchthavens in dit advies is mede gebaseerd op het voor de Commissie uitgevoerde onderzoek van de TU Delft (zie cd-rom)
10. In opdracht van de Commissie zijn onderzoeken verricht in de driehoek A4-AS-A9 en Schiphol Zuid-Oost (zie cd-rom)
11. Omvatheid naar aandeeling van Commissie van der Zwan, 1986
12. Brattinga, 2008
13. De Provincie Noord-Holland heeft de Commissie Selectief Vestigingsbeleid Schiphol regio ingesteld met de opdracht om voorstellen te doen voor een nieuw systeem van vestigingscriteria
14. Wierffemius, 2007
15. Ministerie V&W, 2008
16. Foreign Policy, 2008
17. SESAR – Single European Sky ATM Research
18. De VRI, 2008
19. Adviescommissie Inventarisatie Economische Effecten Schiphol (1983), Raad voor Verkeer en Waterstad (2006).
20. Zie bijvoorbeeld het Tracébesluit A6/A9
21. Voor een analyse van de non-avation activiteiten van Schiphol, zie A. Duivesteijn en J. Teltinga, 2008
22. Zie bijvoorbeeld TU-deelrapport 1 op de bijgevoegde cd-rom
23. Voor korte en lange termijn maatregelen, zie WRR, 2008
24. Pas zeer recent heeft het Rijk voor alle partijen toegankelijke publicaties aangegeven in welk gebied de eventuele 2e Kaagbaan zou komen
25. In het licht van de spanning tussen de rollen van Schiphol is enige tijd geleden de rol van Schiphol in het BFS omgezet van 'volwaardig lid in „getwiffeld advies“
26. SRE heeft de meeste grond in het reservatiegebied voor de 2e Kaagbaan, maar heeft die grond ook met dat oogmerk aangekocht. Zo voorkomt de luchthaven dat particuliere ontwikkelaars de gronden verwerven. Men kan dus niet stellen dat de SRE zelf medeleid van de reservatie heeft omdat het ontwikkelingsmogelijkheden mis loopt.
27. Recent is duidelijk geworden dat de Provincie die route wel heroverweegt
28. Zie bijvoorbeeld het Plan van Aanpak Structuurvisie Luchthavenontwikkeling voor de Maatport, Ministerie V&W, 2008
29. Zie het internationale onderzoek van de TU Delft voor de CROL, op bijgevoegde cd-rom
30. Mogelijk dat de "reële optie theorie" toepasbaar is in het bepalen van een betaling voor flexibiliteit. Zie: Rebel, 2008
31. *Building Business*, 2008
32. Poot, 1989
33. Zie Teisman, 2008; VROM Raad, 2008
34. De bestaande CROS is uitsluitend op hinder gericht
35. VROM Raad, 2008
36. Zie voor een uitwerking de Bruijn, Teisman, van Twist en Beemer (2003)
37. J. Poot, *Final Call*, 2008

Colofon

Co-illusions to Future

Ofwel een elegante uitweg
voor een slow motion conflict

Investments for Green Investment around Schiphol Airport

...bewijs naar de oplossing

Bewegen wanneer er bewogen wordt

De grond rondom Schiphol is al jarenlang in het spel van dispuut tussen Overheid, Schiphol en partij C.

Partij C heeft een slechte reputatie bij de burger als Overheid.

Er is sprake van zeer grote claims voor de partij C.

Deze partij is zijn imago evenwel aan de grond gekomen en staat open voor een aanbod door derden met deugdelijk ondermanneling.

Voor één van de grondstukken zijn er al jarenlang gesprekken.

Gesprekken zijn gaander met de partij C en partijen voor een zeer grote deal over grond op en rondom Schiphol.

Er hebben zich afgelopen jaar al twee nationale investeringspartijen gemeld. Sommige oorzaken van conflicten zijn er ook zijn er partijen geweest die er ook voor gekomen hebben vanwege de lopende conflicten met de overheid. Het is een gebied dat in een wespennest steken waar een klein mispunt kan leiden tot een groot en waar reputatieschade voor een dreigt.

Insteek van de huidige overheid is om te handhaven, van meer commerciële tot meer politiek strategische aanpak.

Het betreft absolute Triple A investeerders

Alle investeerders hebben 'sustainability' als imperatief

Het is van belang dat de Nederlandse overheid vroegtijdig weet wat de motieven en voorwaarden zijn van de investeerders.

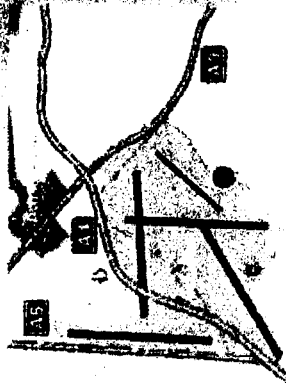
Het is nu zaak dat de Nederlandse overheid mee beweegt

De investeringen die elk van de partijen wil inzetten om Schiphol willen doen, zijn zeer omvangrijk en leiden tot een enorme toename van de kosten.

Waarom is de overheid zo snel en breed inzetbaar? Het is de Nederlandse overheid die de claims, maar alleen als erop korte termijn draaierig wordt (aan reguleringen) over de ruimtelijke ordening van de luchthaven wordt gemaakt, met het gekozen consortium.

De Nederlandse Staat raakt betrokken bij de claims, maar alleen als erop korte termijn draaierig wordt (aan reguleringen) over de ruimtelijke ordening van de luchthaven wordt gemaakt, met het gekozen consortium.

De hamvraag: is de overheid bereid om met een schone lei te beginnen om een consequente duurzaamheidsstrategie te voeren

- Meer overlevingspartijen, waarbij de overlevenden een *Sustainable* (duurzame) levenswijze hebben aangenomen en de rest van de wereld hiervoor bereid is te betalen. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van een "carboonrekening" zijn.
- Het is waarschijnlijk dat de overlevenden deze "carboonrekening" zullen gebruiken om hun industrie opleveren te laten betalen.

Nederland heeft de kennis en zelfvertrouwen om hier veel zelf voor te kunnen leveren!

Dit is een enorme opportunity voor duurzame bouwbedrijven, kantoorinrichters, PRT-systeemontwikkelaars, etc.

Nederland kan op deze manier een internationaal erkende duurzame uitstraling krijgen die positief doorwerkt naar tal van Nederlandse activiteiten in termen van economie, levenskwaliteit en cultuur.

• **Geïntegreerde bododigitaal** (in Euro's) voor
een stabiele en robuuste carbon free
vervoersysteem
8 miljard

Investerings overschot per twee jaar
10-15 miljard

**Consortia willen investeren en de naam op de NL overheid
integraal overnemen op voorwaarde dat er met de
Nederlandse overheid met een overeenkomst is begonnen wordt**

Summary

Er is een aantal stappen nodig om de Nederlandse overheid te laten concurreren op de wereldmarkt voor de overheidseconomie.

Wanneer de Nederlandse overheid de wereldmarkt opent, zal Nederland staan onder druk door de andere landen.

Nederland kan de andere landen niet tegenhouden, maar wel uitbreiden op de internationale juridische markt.

Nieuwe investeringen in de overheidseconomie direct onder druk, want partijen willen een betrouwbare overheid.

De imago schade kan groot zijn voor de BV/NL.

Er is een uitweg voor de overheidseconomie: kans op bied voor de BV

NL

© Open Dialogue - Aandacht voor Way Out

Nederlandse overheden worden niet actief mee en de claims worden terzijde gelegd.

Nederland wordt het eerste Europese land met een *Sustainable Support Growth* en een *gezuinig PRT Systeem*, opgezet door Triple Avenue.

De BV Nederland moet bestaan en blijven, dus is het raadzaam in overleg te gaan met duurzame producenten en leveranciers om optimaal profijt te realiseren.

Het project moet vanaf moment 1 te zien worden als een *high priority international* met een enorm uitstraling voor Nederland.

Algemeen voordeel

De Nederlandse Realisatie van de B-terrein is een afwraafaffaire, waarbij de Nederlandse Realisatie van de B-terrein uit een selecte groep van Nederlandse Realisatie van de B-terrein een toonbeeld van duurzaamheid presenteren. Het is de Nederlandse Realisatie van de B-terrein die de Nederlandse Realisatie van de B-terrein kan worden met het gekozen consortium.

De landschap van de groenstreek van het Schiphol Rijk gebied in ruil voor het B-terrein bij Badhoevedorp geeft de Nederlandse overheid en Schiphol ruimte voor een aanpassing of aanwinst op de bestaande landingsbanen. De Nederlandse overheid raakt op een andere manier af van niet te winnen claims en opent daarmee de ruimte voor investeringen op andere economische en culturele gebieden. Het is de Nederlandse overheid die het gebied hersteld kan worden.

De Nederlandse Staat

- Er is momentum om snelle besluiten te nemen
- De Nederlandse Staat krijgt een voorbeeld van een duurzame en innovatieve werkdomein
- Om zelf in de driving seat te zitten
- De investeringen van de Nederlandse Staat zijn een giga-hefboom voor innovatieve bedrijvigheid en groei

Newsweek SEARCH

Project Green Latest News: 'Dark Knight' sets weekend record with \$158.3M Videos: The Puchthrough Death in California

The World's Greenest Countries

Yale University's ranking of 149 countries according to an environmental performance index (EPI)—a weighting of carbon and sulfur emissions, water purity and conservation practices.

Photo: iStockphoto.com/Chris

Newsweek Web Exclusive
Mar 29, 2006

From the Editors (1)
[Green United](#)

Recommended (1)
[OBA, McCain's Foreign Policy Guru Ready For Their Close-Up](#)
[See All](#)

Topics (2)
[George](#)
[Abroad](#)
[See All](#)

Type	Country	EPI
Print	1	Switzerland 95.5
Small	2	Sweden 90.1
Small Networks	3	Norway 93.1
Links to this article	4	Finland 91.1
	5	Costa Rica 90.5
	6	Austria 89.4
	7	New Zealand 88.0
	8	Latvia 88.8
	9	Colombia 88.3
	10	France 87.8
	11	Ireland 87.6
	12	Canada 86.6
	13	Germany 85.3
	14	United Kingdom 86.3
	15	Sweden 86.3
	16	Lithuania 86.2
	17	Slovakia 86.0
	18	Portugal 85.8
	19	Estonia 85.2
	20	Cyprus 84.6
	21	Japan 84.5
	22	Ecuador 84.4
	23	Hungary 84.2
	24	Italy 84.2
	25	Denmark 84.0
	26	Malaysia 84.0
	27	Albania 84.0
	28	Russia 83.9
	29	Chile 83.4
	30	Spain 83.1

A more natural way to fly

Airbus A380.
See the bigger picture.

- 31 Luxembourg 83.1
- 32 Panama 83.1
- 33 Dominican Republic 83.0
- 34 Iceland 82.7
- 35 Israel 82.7
- 36 Uruguay 82.3
- 37 Georgia 82.2
- 38 Armenia 81.8
- 39 United States 81.0
- 40 Taiwan 80.8
- 41 Cuba 80.7
- 42 Poland 80.5
- 43 Belarus 80.5
- 44 Greece 80.2
- 45 Venezuela 80.0
- 46 Australia 79.8
- 47 Mexico 79.8
- 48 Bosnia & Herzegovina 79.7
- 49 Israel 79.6
- 50 Sri Lanka 79.5
- 51 South Korea 79.4
- 52 Cyprus 79.3
- 53 Thailand 79.2
- 54 Jamaica 79.1
- 55 Netherlands 78.7
- 56 Bulgaria 78.5
- 57 Belgium 78.4
- 58 Mauritius 78.1
- 59 Tunisia 78.1
- 60 Peru 78.1
- 61 Philippines 77.9
- 62 Armenia 77.8
- 63 Paraguay 77.7
- 64 Gabon 77.5
- 65 El Salvador 77.2
- 66 Algeria 77.0
- 67 Iran 76.9
- 68 Czech Republic 76.8
- 69 Guatemala 76.7
- 70 Jordan 76.6
- 71 Egypt 76.3
- 72 Turkey 75.9
- 73 Honduras 75.4
- 74 Macedonia 75.1
- 75 Ukraine 74.1
- 76 Viet Nam 73.9
- 77 Nicaragua 73.4
- 78 Saudi Arabia 72.8
- 79 Tajikistan 72.3
- 80 Azerbaijan 72.2
- 81 Nepal 72.1
- 82 Morocco 72.1
- 83 Romania 71.9
- 84 Belize 71.7
- 85 Turkmenistan 71.3
- 86 Ghana 70.8
- 87 Moldova 70.7
- 88 Namibia 70.6
- 89 Trinidad & Tobago 70.4
- 90 Lebanon 70.3
- 91 Oman 70.3
- 92 Fiji 69.7
- 93 Congo 69.7
- 94 Kyrgyzstan 69.6
- 95 Zimbabwe 69.3
- 96 Kenya 69.0
- 97 South Africa 69.0
- 98 Botswana 68.7
- 99 Syria 68.2
- 100 Mongolia 68.1

Technology/ Business

- 1 What the Fed is Going to Stabilize Troubled Banks
- 2 Seeing Shades of the 1830s
- 3 Speeds Making a Splash
- 4 The Economy: Why It's Worse Than You Think
- 5 Business Roundtable: Taking Stock
- 6 Mortgages Saving Fannie Mae and Freddie Mac
- 7 Queen Elizabeth's Financial Problems
- 8 The Green Party's McInnes, on the 'Spiller' Oust...
- 9 Zakaria: Goodbye Gas Pump? A Solar-Powered Auto
- 10 Roundtable: Economic Solutions to Recession Crisis

FROM THE WASHINGTON FIELD

Obama in Baghdad to Discuss Iraq Strategy
 Wed Jul 26 12:00 AM EDT 2006

For Soldiers, Pride and Doubt
 Wed Jul 26 11:59 AM EDT 2006

Immigration Target: Employers
 Wed Jul 26 11:15 AM EDT 2006

FROM SLATE

State V: Summary Judgment for July 18
 Wed Jul 26 11:00 AM EDT 2006

Paulson plays the pencils
 Wed Jul 26 10:58 AM EDT 2006

Hemingway
 Wed Jul 26 10:00 AM EDT 2006

- 101 [Iceland](#) 66.3
- 102 [Indonesia](#) 66.2
- 103 [Côte d'Ivoire](#) 66.2
- 104 [Myanmar](#) 66.1
- 105 [China](#) 66.1
- 106 [Lithuania](#) 65.0
- 107 [Kazakhstan](#) 65.0
- 108 [Guinea](#) 64.8
- 109 [Papua New Guinea](#) 64.8
- 110 [Bolivia](#) 64.7
- 111 [Kuwait](#) 64.5
- 112 [United Arab Emirates](#) 64.0
- 113 [Thailand](#) 63.9
- 114 [Cameroon](#) 63.8
- 115 [Senegal](#) 62.8
- 116 [Togo](#) 62.5
- 117 [Uruguay](#) 61.6
- 118 [Burmahma](#) 61.3
- 119 [Haiti](#) 60.7
- 120 [India](#) 60.3
- 121 [Malawi](#) 59.9
- 122 [Eritrea](#) 59.4
- 123 [Philippines](#) 58.8
- 124 [Pakistan](#) 58.7
- 125 [Kyrgyzstan](#) 58.0
- 126 [Morocco](#) 56.2
- 127 [Benin](#) 56.1
- 128 [Central Afr. Rep.](#) 55.0
- 129 [Ghana](#) 55.6
- 130 [Zambia](#) 55.1
- 131 [Bahrain](#) 54.9
- 132 [Bahrain](#) 54.7
- 133 [Madagascar](#) 54.6
- 134 [Mozambique](#) 53.9
- 135 [Iraq](#) 53.9
- 136 [Cape Verde](#) 53.8
- 137 [Solomon Islands](#) 52.3
- 138 [Guinea](#) 51.3
- 139 [Djibouti](#) 50.3
- 140 [Gabon](#) 49.7
- 141 [Yemen](#) 49.7
- 142 [Dem. Rep. Congo](#) 47.3
- 143 [Chad](#) 45.9
- 144 [Burkina Faso](#) 44.3
- 145 [Mali](#) 44.3
- 146 [Mauritania](#) 44.2
- 147 [Sierra Leone](#) 40.0
- 148 [Angola](#) 39.5
- 149 [Niger](#) 39.1

For more information, check out Yale's EPI Web site

© 2008

From the Editors :
[Green-Lined](#)

Recommended :
[OEA, McCain & Foreign Policy, USA](#)
[Ready For Their Close-Up](#)

Topics :
[Climate](#)
[Africa](#)

See 29

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer drs. P.J. Poot
Chipshol Holding B.V.
Boeingavenue 250
1119 PZ Schiphol-Rijk

Kenmerk: 201200625

Den Haag, 24 oktober 2012

Geachte heer Poot,

Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

Aan de formateurs Rutte en Samson
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Betreft: Plannen commissie Van Dijkhuizen desastreus voor zelfstandigen

Groningen, 22 oktober 2012

Geachte heren Rutte en Samson,

Onlangs hebben Stichting ZZP Nederland en Zelfstandigen Bouw - tezamen 35.000 leden - de plannen van de commissie Van Dijkhuizen mogen inzien waarin gepleit wordt voor een vereenvoudiging van ons belastingstelsel. Het verheugt ons dat het zeer complexe belastingstelsel eindelijk kan worden vereenvoudigd.

Tegelijkertijd zijn we namens de ca 35.000 aangesloten zelfstandigen erg verontrust over de plannen van de commissie om de zelfstandigenaftrek en de startersaftrek in zijn geheel af te schaffen. Dat zou betekenen dat zelfstandigen ca € 300,- netto per maand moeten inleveren. Voor kleine zelfstandigen kan dit wel eens het definitieve einde betekenen. Veel van deze mensen zoals winkeliers, handwerklieden etc. hebben nu al de grootste moeite om te overleven in deze crisistijd.

De overheid heeft jarenlang het zelfstandig ondernemen gestimuleerd waarbij de toekomst als zelfstandige erg rooskleurig voorgesteld werd door het recht op zelfstandigenaftrek en startersaftrek. Velen gingen hierdoor voor eigen rekening en risico aan de slag tegen een tarief dat per saldo zeker niet hoger ligt dan hun bestaande uitkering. Met name ZZP'ers hebben een deel van de (verborgen) werkloosheid opgevangen door als zelfstandige in hun inkomen te voorzien in plaats van de veiligheid van een uitkering te behouden.

Nu de toestroom van zelfstandigen grootse vormen aanneemt kan het toch niet zo zijn dat hieraan een halt moet worden geroepen door aftrekposten te schrappen en zodoende de staatskas weer aan te vullen? Dat lijkt ons een uitgangspunt van een verborgen agenda. Eerst stimuleren en daarna afstraffen zal ongetwijfeld leiden tot een financieel- en emotioneel drama voor veel zelfstandigen. Bovendien voorzien wij, door de dreigende financiële problemen, een forse toename op de Wet werk en bijstand. Dat kan Nederland zich niet veroorloven. Daarnaast willen wij opmerken dat de mate waarin zelfstandigen gebruik maken van aftrekposten niet hoger ligt dan bij werknemers. Premies voor werknemersverzekeringen, cao-regelingen en pensioenpremies zijn fiscaal aftrekbaar. Daarvan maken zelfstandigen nagenoeg geen gebruik.

Dat er iets aan de genoemde aftrekposten kan en moet veranderen onderstrepen wij graag, maar geen eenzijdige afschaffing. Stichting ZZP Nederland en Zelfstandigen Bouw pleiten al jaren voor een vereenvoudiging van het belastingstelsel voor ondernemers. In onze visie zou de zelfstandigenaftrek verdisconteerd kunnen worden in de MKB-winstvrijstelling. Dan is er sprake van voordeel als men winst behaalt en wordt het stelsel eenvoudiger.

Zelfstandigen Bouw
Voor zzp'ers in bouw, hout en techniek

Het voorstel van de commissie om de btw nogmaals met twee procentpunt te verhogen betekent een forse lastenverzwaring voor met name de kleine detailhandel en de particuliere bouwnijverheid. De onlangs verhoogde btw moeten detailhandelaren nu al vaak de twee procent uit eigen zak betalen. Dit vanwege de moordende concurrentie en de afgeronde prijzen. De netto lastenverzwaring bedraagt nu al ca € 200,- per maand. Een verhoging met nog eens twee procentpunt zal desastreus zijn.

Wij vragen u met klem om de voorstellen van de commissie met betrekking tot zelfstandigen op realiteit en effect in te schatten. Zelfstandigen hoeven niet gesubsidieerd te worden, maar drelgen nu het grootste slachtoffer te worden van de groeiende overheidstekorten, dat vinden wij onacceptabel.

Graag willen Stichting ZZP Nederland en Zelfstandigen Bouw haar standpunten op een constructieve wijze toelichten.

Met vriendelijke groet,

Johan Marrink
Stichting ZZP Nederland

Charles Verhoef
Voorzitter Zelfstandigen Bouw

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer J. Marrink
Stichting ZZP Nederland
De heer C. Verhoef
Zelfstandige Bouw
Regattaweg 482
9731 NE Groningen

Kenmerk: 201200627

Den Haag, 24 oktober 2012

Geachte heer Marrink,

Geachte heer Verhoef,

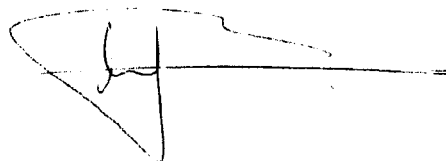
Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

Beroepsvereniging van zorgprofessionals

Tweede Kamer der Staten-Generaal
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA 'S-GRAVENHAGE

Onderwerp	Kenmerk	Datum
Aandachtspunten zorg regeerakkoord	V&VN/20448475/FB/HB/DvdS	19 oktober 2012

Geachte informateurs,

De beroepsvereniging Verpleegkundigen & Verzorgenden Nederland (V&VN) kijkt met belangstelling uit naar het nieuwe regeerakkoord waarin de beleidsdoelstellingen voor de aankomende kabinetsperiode in staan verwoord.

Voor het hoofdstuk zorg reiken wij u enkele aandachtspunten aan die impact hebben op de kwaliteit van zorg aan patiënten. Het gaat over:

- de zorg voor voldoende verpleegkundigen en verzorgenden
- het beschikbaar maken van taken en bevoegdheden en
- het versterken van de eerstelijnszorg.

Deze items sluiten aan bij de recent gepresenteerde 'Agenda voor de Zorg' mede opgesteld door V&VN.

Aantrekken en behouden zorgverleners

Door het verkleinen van de beroepsbevolking en de toenemende vergrijzing staat de zorg voor de grote uitdaging om niet alleen de zorgkosten te beperken, maar ook om daadwerkelijk te zorgen dat er voldoende zorgverleners zijn. Dit vraagt om een meerjarenbeleid met aandacht voor de instroom van nieuwe zorgverleners en het behouden van de huidige groep zorgverleners. Immers, een zorgverlener die met passie en deskundigheid haar werk uitvoert, biedt kwaliteit van zorg. In het programma 'Excellente Zorg' van V&VN staan het creëren van opleidingsmogelijkheden, voldoende vakbekwame collega's en een prettige werkomgeving centraal. V&VN vraagt in het nieuwe regeerakkoord aandacht en middelen voor het aantrekken en behouden van zorgverleners.

Opleiding

De maatschappij en de zorg zijn volop in beweging, en het beroep van verpleegkundige evolueert mee. De presentatie van de nieuwe beroepsprofielen voor de verpleegkundige, verpleegkundig specialist en de zorgkundige in maart jl. geeft een beeld welke competenties nodig zijn om goede kwaliteit van zorg in de toekomst te kunnen garanderen. De beroepsprofielen zijn positief ontvangen, maar nog niet formeel vastgesteld door de minister van VWS. De implicaties van deze nieuwe beroepsprofielen, waaronder aanpassingen in de wetgeving, moeten nog verder worden uitgewerkt door een nog in te richten taskforce. V&VN vraagt aandacht voor het goed opleiden van zorgverleners waarbij de nieuwe beroepsprofielen de basis vormen van de opleidingen. Niet alleen een goede opleiding draagt bij aan de kwaliteit van zorg, ook kwaliteitseisen en herregistratie eisen verminderen het risico op ondeskundige zorgverleners. V&VN is voorstander van het formeel koppelen van kwantitatieve en kwalitatieve eisen bij de herregistratie van verpleegkundigen.

Taakherschikking

De laatste jaren is taakherschikking in een stroomversnelling gekomen en zijn zelfstandige bevoegdheden van de verpleegkundig specialist wettelijk vastgelegd. Met taakherschikking wordt beoogd het structureel herverdelen van taken en bevoegdheden van professionals. Eerdere kabinetten hebben de basis gelegd voor een grote omwenteling in de zorg. Taken die in het verleden alleen door artsen werden uitgevoerd, worden nu uitgevoerd door verpleegkundig specialisten en verpleegkundigen. Met behoud van kwaliteit en volle patiënttevredenheid. De wettelijke basis ligt er, maar er zijn nog veel praktische obstakels die het voortvarend oppakken van taakherschikking belemmeren. V&VN vraagt aandacht voor het wegnemen van deze belemmeringen en om het advies Taakherschikking van de NZa voortvarend op te pakken. Door het wegnemen van deze financiële belemmeringen kan de verpleegkundig specialist niet alleen kwaliteit van zorg aantonen maar ook doelmatigheidswinst realiseren.

Versterken eerstelijnszorg

Om de uitdagingen in de zorg het hoofd te bieden, is het van groot belang om burgers zo lang mogelijk zelfredzaam te houden in de eigen omgeving. Dit vraagt enerzijds aandacht voor het stimuleren van zelfmanagement en aandacht voor preventie en anderzijds aandacht om vroegsignalering effectief in te zetten en de eerstelijns te versterken. De laatste jaren is er veel aandacht voor de terugkeer van de wijkverpleegkundige. In de eerstelijns zijn naast wijkverpleegkundigen nog vele andere verpleegkundigen werkzaam die een bijdrage leveren aan de zelfredzaamheid van burgers en zorg bieden. Denk daarbij aan sociaal-psychiatrisch verpleegkundigen, praktijkverpleegkundigen, jeugdverpleegkundigen en verpleegkundig specialisten. Het is van belang dat experimenten, die nu worden uitgevoerd in de eerstelijns, een structureel karakter krijgen. Dit betreft de bekostigingssystematiek en de organisatie van zorg.

Beroepsvereniging van zorgprofessionals

De Nederlandse Zorg Autoriteit heeft het laatste jaar diverse adviezen uitgebracht (basis GGZ, bekostiging wijkverpleegkundigen) waarover de minister geen besluit meer kon nemen vanwege het demissionaire karakter van het kabinet. De noodzaak om zo spoedig mogelijk een besluit te nemen over de bekostigingssystematiek acht V&VN van groot belang.

De beroepsvereniging V&VN realiseert zich dat in het proces om te komen tot een regeerakkoord de zorg forse uitdagingen heeft rond de inrichting van het stelsel en de organisatie van de zorg. In de laatste kabinetsperiode zijn afspraken gemaakt om geen forse ingrepen in het stelsel door te voeren, maar op onderdelen verschuivingen aan te brengen. Deze ingrepen hebben geleid tot een gefragmenteerde inrichting van de zorg en veel onduidelijkheid in het veld, waar de beroepsgroep van verpleegkundigen en verzorgenden, de grootste beroepsgroep in Nederland, veel hinder van ondervinden. V&VN vraagt om in het regeerakkoord fundamentele keuzes in het stelsel te maken, waardoor zorgverleners hun werk weer vakbekwaam en veilig uit kunnen voeren.

Graag is V&VN bereid om deze brief nader toe te lichten. Hiervoor kunt u contact opnemen met het bureau van V&VN, in de persoon van mevrouw Francis Bolle (mail f.bolle@venvn.nl - telefoonnummer 06-10905197).

Met vriendelijke groet,

Henk Bakker
Voorzitter V&VN

H.G.J. Kamp en W.J. Bos
Informateurs
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De heer H. Bakker
Verpleegkundigen & Verzorgenden
Nederland
Postbus 8212
3503 RE Utrecht

Kenmerk: 201200629

Den Haag, 24 oktober 2012

Geachte heer Bakker,

Dank voor de brief die wij van u mochten ontvangen.

In het kader van onze werkzaamheden ontvangen wij een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken. Wij vertrouwen erop dat u zult begrijpen dat het voor ons onmogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

W.J. Bos

